

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

МИТ У ПОЕЗИЈИ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:

Проф. др Сања Париповић Крчмар

Кандидат:

Александра Томић

Нови Сад, 2020. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Aleksandra Tomić
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Prof. dr Sanja Paripović Krčmar, vanredni profesor.
Naslov rada: NR	Mit u poeziji Ljubomira Simovića
Jezik publikacije: JP	Srpski
Jezik izvoda: JI	Srpski / Engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Vojvodina, Novi Sad
Godina: GO	2020.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad.

Fizički opis rada: FO	5 poglavlja, 235 stranica, 129 referenci
Naučna oblast: NO	Srpska i južnoslovenske književnosti sa teorijom književnosti

Naučna disciplina: ND	Srpska književnost
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Poezija Ljubomira Simovića, savremena srpska poezija, mit, mit u poeziji Ljubomira Simovića, nacionalni mit, hrišćanski mit, grčki mit, transponovanje mita, poetika mitologizovanja.
UDK	821.163.41-1 Simovic Lj. (043.3)
Čuva se: ČU	FILOZOFSKI FAKULTET, Centralna Biblioteka
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	<p>У докторској дисертацији под називом <i>Мит у поезији Љубомира Симовића</i> истражује се присуство мита у целокупном песничком стваралаштву једног од најзначајнијих савремених српских песника – Љубомира Симовића. Реч је о песнику који ствара и објављује поезију у другој половини 20. и првој половини 21. века. Тачније, прву збирку поезије <i>Словенске елегије</i> Симовић је објавио 1953, а последњу, до овог тренутка, збирку <i>Планета Дунав</i> објавио је 2009. године.</p> <p>Другу половину 20. века и почетак 21. у српској књижевности одликује повратак миту који је очигледан у поезији многих савремених српских песника. Реактуализација мита се врши транспоновањем, тј. преобликовањем мита у савремени контекст, творећи тиме оригинално песничко дело. Управо овакво преобликовање мита једно је од најчешће коришћених песничких поступака у 20. веку.</p> <p>Између осталог, једна од константи у поезији Љубомира Симовића јесте управо присутност мита, као и транспоновање мита у савремени контекст. Многобројни тумачи књижевности су уочили присуство мита у поезији Љубомира Симовића, али до овог тренутка нико није истражио присуство мита у целокупном песништву Љубомира Симовића. Предмет истраживања докторске дисертације <i>Мит у поезији Љубомира Симовића</i> јесте анализа присутности мита у целокупном песништву Љубомира Симовића. Истражује се и научно дефинише присутност мита, истичу врсте мита и облици у којима се јавља у поезији</p>

	<p>Љубомира Симовића, тј. научно се дефинише поетика митологизовања Љубомира Симовића.</p> <p>Истраживање се врши на целокупном песничком делу Љубомира Симовића, те истраживачку грађу чине следеће песничке збирке: <i>Словенске елегије</i>, <i>Весели гробови</i>, <i>Последња земља</i>, <i>Шлемови</i>, <i>Уочи трећих петлова</i>, поема <i>Субота</i>, <i>Видик на две воде</i>, <i>Ум за морем</i>, <i>Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској</i>, <i>Источнице</i>, <i>Горњи град</i>, <i>Игла и конач</i>, <i>Љуска од јајета</i>, <i>Тачка</i> и <i>Планета Дунав</i>. Циљ истраживања је да се сагледа присутност мита у целокупној поезији Љубомира Симовића, односно да се научно дефинише Симовићева поетика митологизовања.</p> <p>У првом поглављу докторске дисертације <i>Мит у поезији Љубомира Симовића</i> осврнућемо се на феномен мита, одредити основне одлике мита, дати преглед постојеће литературе, указати на претходна сазнања и методолошки оквир истраживања.</p> <p>У другом поглављу бавићемо се песничким стваралаштвом Љубомира Симовића, анализирати песничко дело у контексту савремене српске поезије, издвојити кључне тачке поезије Љубомира Симовића, дати преглед литературе и издвојити све песме у којима уочавамо присуство мита и тиме одредити истраживачки корпус.</p> <p>У трећем односно главном поглављу анализира се истраживачки корпус. Биће издвојене три велике целине, спрам мита који је у њима доминантан: национални мит, хришћански мит и грчки мит у поезији Љубомира Симовића.</p> <p>Након тога следи четврто поглавље у којем се износе закључци истраживања и на самом крају дат је попис коришћене литературе.</p>
<p>Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP</p>	<p>1. 11. 2019.</p>

Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	Prof. dr Predrag Petrović, vanredni profesor, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, predsednik komisije. Prof. dr Đorđe Despić, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, član. Doc. dr Nataša Polovina, docent, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, član. Prof. dr Sanja Paripović Krčmar, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, mentor.

University of Novi Sad
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD thesis
Author: AU	Aleksandra Tomić
Mentor: MN	Sanja Paripović Krčmar, PhD
Title: TI	Mith in the Poetry of Ljubomir Simović
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	Serbian/English
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina, Novi Sad
Publication year: PY	2020.

Publisher: PU	Author reprint
Publication place: PP	Dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad

Physical description: PD	5 chapters, 235 pages, 129 references
Scientific field SF	Serbian literature with literary theory
Scientific discipline SD	Serbian literature
Subject, Key words SKW	The Poetry of Ljubomir Simović, Serbian poetry, myth, myth in the Poetry of Ljubomir Simović, the nacional myth, the Christian myth, the Greek myth, transposing myth, the poetics of mythologizing.
UC	821.163.41-1 Simovic Lj. (043.3)
Holding data: HD	Central library of the Faculty of Philosophy
Note: N	
Abstract: AB	<p>The doctoral dissertation titled <i>Myth in the Poetry of Ljubomir Simović</i> investigates the presence of myth in the entire poetic work of one of the most prominent contemporary Serbian poets, Ljubomir Simović, who has been creating and publishing poetry in the second half of the 20th century and the first half of the 21st century. More precisely, his first poetry collection, <i>Slovenske elegije (Slavic Elegies)</i>, was published in 1953, and his last, until now, <i>Planeta Dunav (Planet Danube)</i>, was published in 2009.</p> <p>Serbian literature of the second half of the 20th century and the beginning of the 21st is characterized by a return to myth, which is obvious in the poetry of many contemporary Serbian poets. Reactualization of myth is done by transponding, i.e., reshaping the myth into a contemporary context, thereby creating an original poetic work. This myth reshaping is one of the most common poetic practices of the 20th century.</p> <p>Among others, one of the constants in the poetry of Ljubomir Simović is the presence</p>

of myth, as well as transposing myth into a contemporary context. Many literary critics have noticed the presence of myth in his poetry, but, up to now, no-one has investigated the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović. The research subject of the doctoral dissertation at hand is the analysis of the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović. The presence of myth is investigated and scientifically defined, the kinds of myth and the forms in which it occurs in the poetry of Ljubomir Simović are pointed out, i.e., Ljubomir Simović's poetics of mythologizing is scientifically defined.

The research is conducted on the entire poetic work of Ljubomir Simović; the research material comprises the following poetry collections: *Slovenske elegije*, *Veseli grobovi*, *Poslednja zemlja*, *Šlemovi*, *Uoči trećih petlova*, long poem *Subota*, *Vidik na dve vode*, *Um za morem*, *Deset obraćanja Bogorodici Trojeručici hilendarskoj*, *Istočnice*, *Gornji grad*, *Igla i konac*, *Ljuska od jajeta*, *Tačka* and *Planeta Dunav*. The aim of the research is to examine the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović, i.e., to scientifically define Simović's poetics of mythologizing.

In the first chapter of the doctoral dissertation *Myth in the Poetry of Ljubomir Simović* we will deal with the phenomenon of myth, determine the basic characteristics of myth, outline the existing literature, point to previous findings and the methodological framework of the research.

In the second chapter we will deal with the poetic work of Ljubomir Simović, analyse the poetic work in the context of contemporary Serbian literature, single out the key points of Ljubomir Simović's poetry, outline the bibliography and single out all the poems in which the presence of myth is noticed, thereby determining the research corpus.

In the third, main chapter the research corpus is analysed. Three big units will be singled out, based on the myth present in them: the national myth, the Christian myth, and the Greek myth in the poetry of Ljubomir Simović.

	<p>After that, in the fourth chapter, the conclusions of the research are outlined; at the very end, a list of references is given.</p>
Accepted on Scientific Board on: AS	1. 11. 2019.
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	<p>Predrag Petrović, PhD, Associate Professor, Faculty of Philology, University of Belgrade, president.</p> <p>Dorđe Despić, PhD, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, member.</p> <p>Nataša Polovina, PhD, Assistant Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, member.</p> <p>Sanja Paripović Krčmar, PhD, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, mentor.</p>

САДРЖАЈ

АПСТРАКТ.....	3
ABSTRACT.....	5
УВОД.....	7

I ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ МИТА

1. Преглед литературе.....	12
2. Методолошки оквир истраживања; претходна сазнања о миту у књижевности.....	13
2.1. Аисторичност мита.....	17
2.2. Целовитост мита.....	18
2.3. Цикличност мита.....	19
2.4. Ритуалност.....	21
2.5. Архетипско искуство.....	22
2.6. Свет слика и симбола.....	23
2.7. Гротеска.....	25
3. Теоријска мисао Нортропа Фраја.....	26

II ПЕСНИЧКИ МИКРОСВЕТ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

1. Стваралаштво Љубомира Симовића.....	29
2. Љубомир Симовић у контексту савремене српске поезије.....	30
3. Кључне тачке поезије Љубомира Симовића.....	33
3.1. Симовићев синкретизам.....	34
3.2. Специфичан језички израз.....	36
3.3. Особеност песничке слике.....	41
3.4. Поступци онеобичавања.....	42
3.5. Поларизација у поезији Љубомира Симовића.....	51
3.6. Симовићева песничка симболика.....	52
3.7. Песничка географија.....	54
3.8. Време у поезији Љубомира Симовића.....	55

3.9. Традиција у поезији Љубомира Симовића.....	57
3.10. Религија у поезији Љубомира Симовића.....	58
4. Преглед литературе.....	58
5. Корпус.....	63

III МИТ У ПОЕЗИЈИ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

1. Анализа корпуса.....	68
2. Национални мит у поезији Љубомира Симовића.....	74
2.1. Светосавски мит.....	76
2.2. Косовски мит.....	92
2.3. Жена и мит.....	94
2.3.1. Анонимне жене у Симовићевом песништву.....	95
2.3.2. Жена над женама у поезији Љубомира Симовића.....	119
2.4. Мушкарац и мит.....	122
2.5. Народ (колектив) и мит.....	129
2.6. Србија и мит.....	140
2.7. Личности и дела српске културе у поезији Љубомира Симовића.....	148
2.8. Осврт.....	152
3. Хришћански мит у поезији Љубомира Симовића.....	152
3.1. Старозаветни мит.....	153
3.2. Новозаветни мит.....	168
3.3. Појединац и религија.....	185
3.4. Осврт.....	200
4. Грчки мит у поезији Љубомира Симовића.....	201
IV ЗАКЉУЧАК.....	224
V ЛИТЕРАТУРА.....	229

МИТ У ПОЕЗИЈИ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА

Апстракт

У докторској дисертацији под називом *Мит у поезији Љубомира Симовића* истражује се присуство мита у целокупном песничком стваралаштву једног од најзначајнијих савремених српских песника – Љубомира Симовића. Реч је о песнику који ствара и објављује поезију у другој половини 20. и првој половини 21. века. Тачније, прву збирку поезије *Словенске елегије* Симовић је објавио 1953, а последњу, до овог тренутка, збирку *Планета Дунав* објавио је 2009. године.

Другу половину 20. века и почетак 21. у српској књижевности одликује повратак миту који је очигледан у поезији многих савремених српских песника. Реактуализација мита се врши транспоновањем, тј. преобликовањем мита у савремени контекст, творећи тиме оригинално песничко дело. Управо овакво преобликовање мита једно је од најчешће коришћених песничких поступака у 20. веку.

Између осталог, једна од константи у поезији Љубомира Симовића јесте управо присутност мита, као и транспоновање мита у савремени контекст. Многбројни тумачи књижевности су уочили присуство мита у поезији Љубомира Симовића, али до овог тренутка нико није истражио присуство мита у целокупном песништву Љубомира Симовића. Предмет истраживања докторске дисертације *Мит у поезији Љубомира Симовића* јесте анализа присутности мита у целокупном песништву Љубомира Симовића. Истражује се и научно дефинише присутност мита, истичу врсте мита и облици у којима се јавља у поезији Љубомира Симовића, тј. научно се дефинише поетика митологизовања Љубомира Симовића.

Истраживање се врши на целокупном песничком делу Љубомира Симовића, те истраживачку грађу чине следеће песничке збирке: *Словенске елегије*, *Весели гробови*, *Последња земља*, *Шлемови*, *Уочи трећих петлова*, поема *Субота*, *Видик на две воде*, *Ум за морем*, *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, *Источнице*, *Горњи град*, *Игла и конач*, *Љуска од јајета*, *Тачка* и *Планета Дунав*. Циљ истраживања је да се сагледа присутност мита у целокупној поезији Љубомира Симовића, односно да се научно дефинише Симовићева поетика митологизовања.

У првом поглављу докторске дисертације *Мит у поезији Љубомира Симовића* осврнућемо се на феномен мита, одредити основне одлике мита, дати преглед постојеће литературе, указати на претходна сазнања и методолошки оквир истраживања.

У другом поглављу бавићемо се песничким стваралаштвом Љубомира Симовића, анализирати песничко дело у контексту савремене српске поезије, издвојити кључне тачке поезије Љубомира Симовића, дати преглед литературе и издвојити све песме у којима уочавамо присуство мита и тиме одредити истраживачки корпус.

У трећем односно главном поглављу анализира се истраживачки корпус. Биће издвојене три велике целине, спрам мита који је у њима доминантан: национални мит, хришћански мит и грчки мит у поезији Љубомира Симовића.

Након тога следи четврто поглавље у којем се износе закључци истраживања и на самом крају дат је попис коришћене литературе.

MYTH IN THE POETRY OF LJUBOMIR SIMOVIĆ

Abstract

The doctoral dissertation titled *Myth in the Poetry of Ljubomir Simović* investigates the presence of myth in the entire poetic work of one of the most prominent contemporary Serbian poets, Ljubomir Simović, who has been creating and publishing poetry in the second half of the 20th century and the first half of the 21st century. More precisely, his first poetry collection, *Slovenske elegije (Slavic Elegies)*, was published in 1953, and his last, until now, *Planeta Dunav (Planet Danube)*, was published in 2009.

Serbian literature of the second half of the 20th century and the beginning of the 21st is characterized by a return to myth, which is obvious in the poetry of many contemporary Serbian poets. Reactualization of myth is done by transponding, i.e., reshaping the myth into a contemporary context, thereby creating an original poetic work. This myth reshaping is one of the most common poetic practices of the 20th century.

Among others, one of the constants in the poetry of Ljubomir Simović is the presence of myth, as well as transposing myth into a contemporary context. Many literary critics have noticed the presence of myth in his poetry, but, up to now, no-one has investigated the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović. The research subject of the doctoral dissertation at hand is the analysis of the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović. The presence of myth is investigated and scientifically defined, the kinds of myth and the forms in which it occurs in the poetry of Ljubomir Simović are pointed out, i.e., Ljubomir Simović's poetics of mythologizing is scientifically defined.

The research is conducted on the entire poetic work of Ljubomir Simović; the research material comprises the following poetry collections: *Slovenske elegije, Veseli grobovi, Poslednja zemlja, Šlemovi, Uoči trećih petlova*, long poem *Subota, Vidik na dve vode, Um za morem, Deset obraćanja Bogorodici Trojeručici hilendarskoj, Istočnice, Gornji grad, Igla i konac, Ljuska od jajeta, Tačka* and *Planeta Dunav*. The aim of the research is to examine the presence of myth in the entire poetic work of Ljubomir Simović, i.e., to scientifically define Simović's poetics of mythologizing.

In the first chapter of the doctoral dissertation *Myth in the Poetry of Ljubomir Simović* we will deal with the phenomenon of myth, determine the basic characteristics of

myth, outline the existing literature, point to previous findings and the methodological framework of the research.

In the second chapter we will deal with the poetic work of Ljubomir Simović, analyse the poetic work in the context of contemporary Serbian literature, single out the key points of Ljubomir Simović's poetry, outline the bibliography and single out all the poems in which the presence of myth is noticed, thereby determining the research corpus.

In the third, main chapter the research corpus is analysed. Three big units will be singled out, based on the myth present in them: the national myth, the Christian myth, and the Greek myth in the poetry of Ljubomir Simović.

After that, in the fourth chapter, the conclusions of the research are outlined; at the very end, a list of references is given.

УВОД

У другој половини 20. века у српској књижевности се јављају песници који, између осталог, реактуелизују мит у својој поезији. Разлоге за повратак миту треба тражити у свеprisутној актуелности проблема транспозиције, тј. преобликовања мита у савремени контекст, творећи тиме оригинално песничко дело. Преобликовање мита је један од најчешће коришћених песничких поступака у 20. веку, али и у уметности уопште. Љубомир Симовић, један од најзначајнијих савремених српских песника, тематизује мит у својој поезији и тиме твори своју поетику митологизовања, коју је неопходно истражити и научно дефинисати посматрајући целокупно песничко стваралаштво овог песника. Предмет истраживања докторске дисертације *Мит у поезији Љубомира Симовића* јесте анализа присутности мита у целокупном песништву Љубомира Симовића. Истражујемо и научно дефинишемо присутност мита, његове врсте и облике у којима се јавља у поезији Љубомира Симовића, тј. научно дефинишемо поетику митологизовања овог песника.

Истраживање вршимо на целокупном песничком делу Љубомира Симовића. Реч је о песнику који је објављивао поезију у периоду који обухвата више од пола века. Прву песничку збирку *Словенске елегije* Симовић је објавио 1958, а последњу, до овога тренутка, збирку *Планета Дунав* објавио је 2009. године. У периоду од пола века Симовић је објавио петнаест песничких збирки које су обележиле другу половину 20. и почетак 21. века у савременом српском песништву, односно књижевности. Дакле, нашу истраживачку грађу чине следеће песничке збирке: *Словенске елегije*, *Весели гробови*, *Последња земља*, *Шлемови*, *Уочи трећих петлова*, *поема Субота*, *Видик на две воде*, *Ум за морем*, *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, *Источнице*, *Горњи град*, *Игла и конач*, *Љуска од јајета*, *Тачка* и *Планета Дунав*.

За израду докторске дисертације *Мит у поезији Љубомира Симовића*, потребно је научно дефинисати мит у књижевности и анализирати на који начин је исти присутан у Симовићевој поезији. Нужно је подсетити се изворног облика мита, проверити да ли је он доследно примењен у поезији Љубомира Симовића или је преобликован и модификован. Потребно је дефинисати песнички поступак, односно митологизацију, коју песник врши у својој поезији и тиме твори оригинално песничко дело. Циљ истраживања је да се сагледа присутност мита у поезији Љубомира Симовића, односно да се научно дефинише Симовићева поетика митологизовања.

С обзиром на чињеницу да је у савременој српској поезији свеприсутана ремитологизација и феномен транспоновања мита у савремени контекст стварајући тиме оригинално песничко дело, наша главна хипотеза се тиче управо транспоновања мита у савремени контекст у поезији Љубомира Симовића. Наиме, настојимо да докажемо да Љубомир Симовић у својој поезији тематизује мит, митску причу, митски мотив, митски подтекст, митски симбол и да их смешта у савремени контекст. У савременом контексту мит трпи одређене промене и на тај начин се ствара оригинално песничко дело односно оригинална песничка митологија.

Да бисмо доказали своје тврдње, у докторској дисертацији *Мит у поезији Љубомира Симовића* биће примењено више метода: херменеутичка, стилистичка, структуралистичка, компаративна, интердисциплинарна, метода класификације и метода интертекстуалног проучавања.

Такође, у процесу израде докторске дисертације служимо се литературом односно научним радовима многобројних истраживача који су се бавили феноменом мита и поезијом Љубомира Симовића. Митом у поезији Љубомира Симовића бавили су се такође одређени тумачи књижевности. Међутим, реч је о ауторима који су сагледали одређену врсту мита или су пак тумачили мит у појединачним песмама или песничким збиркама. Нико од тумача књижевности, до овог тренутка, није сагледао мит у целокупном песничком делу Љубомира Симовића. Управо из тог разлога сматрамо да је потребно и неопходно сагледати мит у целокупном песничком делу Љубомира Симовића и донети коначне научне закључке који се тичу ове теме.

Докторска дисертација *Мит у поезији Љубомира Симовића* садржи пет поглавља. У Уводу дисертације укратко сагледавамо: предмет истраживања, истраживачки корпус, циљ истраживања, главну хипотезу, методе истраживања, структуру докторске дисертације и сврху истраживања.

Теоријски део докторске дисертације састоји се из два поглавља. У првом поглављу, које је насловљено Теоријско одређење мита, дефинише се и одређује мит. Сагледаће се одлике мита у контексту књижевности 20. и 21. века. Издвајају се и дефинишу одлике мита у књижевности које су значајне са становишта теме којом се бавимо: аисторичност, целовитост, цикличност, ритуалност, архетипско искуство, свет слика и симбола, гротеска, као и теорија модуса Нортропа Фраја, теорија архетипског

значења: апокалиптичке, демонске и аналогичке слике и теорија митова Нортропа Фраја.

У другом поглављу насловљеном Песнички свет Љубомира Симовића научно и теоријски се одређује мит у савременој српској поезији. Поред тога ће се научно и теоријски дефинисати начини и песнички поступци којима се приступа миту у српској књижевности, односно поезији 20. и 21. века. Неопходно је такође сагледати и истаћи значај стваралаштва Љубомира Симовића у контексту савремене српске поезије. Дефинишу се и научно одређују одлике Симовићевог песничког микросвета са свим карактеристикама које су значајне за приступ миту у поезији Љубомира Симовића. Издавају се кључне тачке поезије Љубомира Симовића значајне за анализу мита у истој: синкретизам Љубомира Симовића; специфичан језички израз; особеност песничких слика; поступци онеобичавања (несклад форме и садржине, специфична употреба интерпункције, поента, карневализација, гротеска, карикатура и иронија); поларизација у поезији Љубомира Симовића; Симовићева песничка симболика; песничка географија; време у поезији Љубомира Симовића; традиција у поезији Љубомира Симовића и религија у поезији Љубомира Симовића. Поменуте кључне тачке поезије Љубомира Симовића неопходно је дефинисати јер су веома значајне за анализу и научни приступ миту у песништву.

На крају другог поглавља је неопходно дефинисати истраживачки корпус. Издавају се све песничке збирке и све песме у којима се препознаје присуство мита (митски мотиви, митска грађа и сиже, митски подтекст итд.), а које се у наставку докторске дисертације научно анализирају и дефинишу.

Након прва два теоријска поглавља следи аналитичко-истраживачки део, односно треће поглавље докторске дисертације које је насловљено Мит у поезији Љубомира Симовића. Треће и главно поглавље дисертације подразумева детаљну анализу корпуса. Неопходно је направити табеларне приказе песничких збирки и песама у којима препознајемо одређене врсте мита. На тај начин се сагледава врста мита и песнички поступци који су присутни у поезији. У оквиру трећег поглавља се издавају три велике целине, спрам врсте мита који је у истима присутан, које се даље анализирају и деле на неколико мањих целина.

Наиме, прву целину чини национални мит у оквиру кога се издавају: светосавски мит; косовски мит; жена и мит у поезији Љубомира Симовића; мушкарац и

мит у поезији Љубомира Симовића; народ (колектив) и мит у поезији Љубомира Симовића; Србија и мит у поезији Љубомира Симовића и на крају се издвајају митске личности у песништву Љубомира Симовића. Другу целину чини хришћански мит који је подељен на старозаветни, новозаветни и однос појединца и религије. Трећу целину чине песме у којима је препознат грчки мит. Поред анализе присуства и дефинисања мита сагледаће се песнички поступци којима се приступа миту у конкретним примерима.

У четвртом поглављу износе се резултати истраживања и доносе коначни закључци, односно научно се дефинише мит у поезији Љубомира Симовића.

Након четвртог поглавља следи детаљан попис коришћене литературе. Литература је подељена на три дела. У првом делу наводимо Изворе, односно све песничке збирке Љубомира Симовића. У другом делу наводимо Секундарну литературу, која подразумева све књиге и појединачне публикације, студије, есеје и чланке које користимо за тумачење стваралаштва Љубомира Симовића, док у трећем делу наводимо литературу која се тиче мита у поезији.

Коначна сврха докторске дисертације *Мит у поезији Љубомира Симовића* јесте да се научно дефинише мит у целокупној поезији Љубомира Симовића, да се донесу коначни научни закључци који се тичу Симовићеве поетике митологизовања и да се тиме отворе нове перспективе у тумачењу песништва једног од најзначајнијих савремених српских песника – Љубомира Симовића.

I ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ МИТА

1. Преглед литературе

Да би се научно дефинисале и одредиле одлике мита у књижевности, изузетно су важне књиге *Мит и структура* (1991), *Песничка митологија* (1999), *Анатомија критике* (2007) и *Велики код(екс)* (1985) Нортропа Фраја. Од велике важности је и књига *Књижевност митологија семиологија* (1971), нарочито њено поглавље „Мит данас” Ролана Барта. Такође, истичемо и значај књиге *Поетика мита* (1983) Е. М. Мелетинског, са посебним акцентом на треће поглавље „‘Митологизам’ у књижевности XX века”. Поред тога, за тумачење мита у књижевном делу веома су важне књиге *Свето и профано* (2004), *Слике и симболи* (2015) Мирче Елијадеа, *Књижевност и ритуали* (1998) Зорана Глушчевића, са посебним акцентом на прво поглавље „Мит и књижевност”, као и низ књига Веселина Чајкановића и Тихомира Ђорђевића, који су се бавили српском, односно словенском и европском митологијом. Значајан је и зборник радова *Уметност и мит* (1987), у коме се налази низ текстова који тумаче мит у поезији, али и у другим уметностима. Такође, важан је и текст „Песничко и митско искуство” у књизи *Критика песничког искуства* (1996) Зорана Мишића. Од посебног значаја је и књига *Жртвовање краља* (2005) Јасмине Врбавац, која је поставила научни и методолошки оквир за приступ миту у драмама Љубомира Симовића. Бавећи се митом у драмама, Јасмина Врбавац се дотакла и мита у поезији Љубомира Симовића. Нарочито нам је значајно прво поглавље поменуте књиге, које носи назив „Књижевно-теоријски контекст Симовићевих драма”, у оквиру кога посебно истичемо следеће целине: „Особеност мита као универзалног мишљења”, „Неке битне особености Симовићевог дела сагледане кроз призму односа мит-савремено”, „Фантастика митолошког типа”, „Бајка, мит и савремено на језичком плану”, „Традиција, архаично, архетип” и „Демитологизација, иронија и хумор”. Значајни су нам и закључци до којих је ауторка дошла бавећи се митом у драмама Љубомира Симовића, с обзиром на дубоку повезаност поезије и драмског стваралаштва Љубомира Симовића. Поменућемо и књигу *Теорија цитатности* (1990) Дубравке Ораић Толић, која се, између осталог, бавила интертекстуалним везама, а која је значајна с обзиром на чињеницу да се мит често налази у подтексту Симовићеве поезије, те је неопходан научни приступ у сагледавању односа међу текстовима.

2. Методолошки оквир истраживања; претходна сазнања о миту у књижевности

Мит као феномен је присутан у многим областима и наукама. Митом се баве религија, антропологија, психологија, психоанализа, историја, археологија, социологија, филозофија, књижевност, лингвистика и многе друге науке, као и различите врсте уметности. Свака од поменутих наука миту приступа из своје перспективе и доноси научне закључке који се базирају на специфичним методолошким приступима. Заправо, свака наука даје своју дефиницију и виђење мита. Реч је о различитим дефиницијама, али свака од њих тежи да својом научном апаратуром да научни допринос што целовитијем сагледавању мита. Сви научни закључци различитих научних области подједнако су вредни јер теже заједничком циљу. Навешћемо неколико различитих дефиниција мита у оквиру проучавања књижевности и лингвистике.

Мирча Елијаде мит тумачи као специфичну причу.

Мит прича свету причу, то јест, примордијални догађај који се одиграо на почетку Времена, *ab initio*. А причање неке митске приче одговара разоткривању тајанствености, јер митске личности нису људска бића, већ богови или Хероји просветитељи, због чега њихова геста представљају тајанственост – човек их је могао упознати само путем откровења. Мит је, дакле, прича о ономе што се догодило *in illo tempore*, прича о ономе што су богови или божанска бића учинили на почетку Времена. ‘Изрећи’ један мит то значи објавити оно што се десило *ab origine* (Елијаде, 2004: 69).

Ролан Барт из угла лингвистике мит дефинише као говор, поруку, односно форму.

Природно, то није ма који говор: потребно је да језик задовољава посебне услове да би постао мит (...) Али, пре свега, треба јасно истаћи да је мит систем општења, порука. Из тога следи да мит не може бити објекат, појам или идеја; он је начин означавања, форма (Барт, 1979: 229).

Један од најзначајнијих проучавалаца мита у књижевности, канадски теоретичар Нортроп Фрај поставио је питање на који начин је термин *мит* доспео у књижевну критику. „На то питање постоји само један прави одговор: зато што је мит увек био, и јесте, интегрални део књижевности, и што су песници још од времена Хомера показали велик и трајан интерес за мит и митологију” (Фрај, 1991: 36).

У Речнику књижевних термина под одредницом *Мит* се налази следеће:

МИТ (гр. μῦθος – прича, предање) – Света прича; као предање у које се верује, м. исказује колективне представе наивне свести. Првобитни м. потиче из релативно неразвијене свести човека првобитне заједнице. Свет богова, хероја и других натприродних бића о коме говоре класични м. фантастична је слика међусобних односа и трајних тежњи чланова патријархалне заједнице. И неизмерне моћи митских јунака, и чудесност света који они настањују одговарају некритичности архаичног човека: слике које му даје уобразиља он тешко разазнаје од представа које му пружа искуство и слабо познаје границе могућег. Али наивно поверење према творевинама фантазије није искључиво обележје човека са раног ступња историјског развоја; на извештан начин оно се изнова јавља код сваког детета, а такође се одржава и код одраслих људи на одговарајућем ступњу духовног развоја. Отуд ни цивилизовано човечанство није без својих митова (Живковић, 1992: 473).

У Рјечнику симбола Ж. Шевалијеа и А. Гербрана под одредницом *Митови* истиче се следеће:

МИТОВИ

1. У етичко-психолошком тумачењу Паула Диала (ДИЕС, 40) најзначајнији ликови митологије, посебице грчке, означавају неку функцију психе, а њихови међусобни односи изражавају интрапсихички живот људи растрганих између опречних склоности према сублимацији или изопачивању. (...)

2. Тај кључ тумачења пружио је аутору могућност новог схватања митова као драматургије унутрашњег живота. Други интерпрети, слиједећи Евхемереа (4. столеће прије н.е.), видјели су у митовима приказе прошлог живота народа, његове повијести, полубогова и њихових подвига, јер су на неки начин уздигнути на разину богова и њихових пустоловина: с тог гледишта мит би био драматургија друштвеног живота или ‘поетизована повијест’ (...) (Шевалије, Гербран, 1983: 404–405).

Зоран Глушчевић сматра да:

без обзира коју формулу и дефиницију мита имали овом приликом у виду, јасно је да је мит само један део интегритета архајске свести која мимо мита постоји добрим делом у сваком од нас, која је присутна у нашем индивидуалном и колективном несвесном, у нашим сновима, у нашој традицији, у писано и усмено обликованим изразима свести, у фолклору, ритуалима итд. (Глушчевић, 1998: 3).

Поред тога што постоји велики број дефиниција мита, примећујемо да су се различити историјски периоди, од антике до данас, различито односили према миту. Е.

М. Мелетински истиче да однос романтичара „према митологији није негативан, као код писаца реалиста, него, пре, позитиван, а понекад је посреди чак и одушевљење” (Мелетински, 1983: 290). Овакав однос према миту обележио је целокупан 19, 20. век, као и почетак 21. века у светској односно српској књижевности. Бавећи се „‘Митологизмом’ у књижевности XX века” Мелетински такође истиче:

успостављају се два нова типа односа књижевности према митологији, који су у извесном смислу повезани са реализмом и романтизмом. Први тип је свесно одрицање од традиционалног сижеа и ‘топике’ ради коначног преласка од средњовековне ‘симболике’ ка ‘подражавању природе’, ка одражавању стварности у адекватним животним формама; други тип чине покушаји свесне, сасвим неформалне, нетрадиционалне примене мита (не његове форме, него његовог ‘духа’) који понекад добијају својство самосталног песничког митотворства (Мелетински, 1983: 286).

Самостално песничко митотворство 20. и 21. века одликује свеприсутни феномен транспоновања мита у савремени контекст, творећи тиме оригинално песничко, тј. уметничко дело. Јасмина Врбавац сматра да је „преобликовање мита, његово довођење у саму структуралну срж уметничког дела, а потом његово темељно разграђивање и постављање у савремени контекст, постало једна од главних одлика савремене уметности” (Врбавац, 2005: 6). Савремени уметници, односно песници, посежу за митским садржајима, митским причама, ликовима, сижеима, мотивима, симболима, митским подтекстом како би у свој пуноћи изразили сопствени доживљај савременог тренутка правећи паралелу са општепознатом прошлошћу. Управо митолошке паралеле у поезији наглашавају супротности и несклад који је приметан између прошлости и садашњег тренутка. Усвајајући поетике митологизовања, односно бавећи се транспоновањем мита у савремени контекст, песник твори „оригинални модерни мит близак духу времена у коме пише, али формом саздан по узору на традиционални” (Врбавац, 2005: 12). Дакле, реч је о актуелном, модерном и савременом митотворству. Није случајно што се овакве поетике и приступи појављују у савременој књижевности 20. и 21. века јер је мит пружио могућност свеобухватног сагледавања прошлости, садашњости и будућности и стварања свеобухватне целине. Поред тога, Мелетински, говорећи о актуелности митологизма, сматра да је „у делима многих писаца митологизам прилично тесно повезан с њиховим разочарањем у ‘историчност’, са страхом од историјских потреса и сумњом да ће социјални напредак изменити метафизичку основу људског живота и свести” (Мелетински, 1983: 304). Сличну мисао налазимо и код Зорана Глушчевића, који сматра да је важно:

констатовати да се митско искуство често јавља као духовни путоказ кад год традиција западне у рутину и окошта се у рационалним обрасцима.(...) Човек се, према томе, враћа миту као свом првобитном духовном интегритету, а случајна поклапања са неким од прастарих схватања само доказује да она имају универзалну, архетипску вредност коју човек, стишњен и угрожен цивилизацијским ходом, може спонтано у себи да открије као део заједничке људске ризнице чије матрице, дубоко скривене, можда свако од нас носи у дубинама свог индивидуалног бића (Глушчевић, 1998: 9).

Управо је из наведених разлога протекли век био погодно тле за реактуализацију мита у књижевном стваралаштву. Ролан Барт је истицао да је главна снага мита управо његова повратност, те стога не изненађују периоди који су се од мита бранили негацијом и ћутањем, али ни периоди који су мит враћали у срж савремености, преиспитујући га, обнављајући, мењајући, осавремењујући итд. Међутим, веза мита и поезије, односно књижевности, нераскидива је јер, како истиче Нортроп Фрај:

Пре свега, митологија као укупна структура која дефинише религијска веровања једног друштва, историјску традицију, космолошке спекулације – укратко, укупан обим његове вербалне изражајности – јесте матрица књижевности, и велики песници стално јој се враћају. У сваком добу песници који су мислиоци (имајући на уму да песници размишљају путем метафора и слика, а не препозиција) и дубоко заинтересовани за порекло или судбину или жеље људске врсте – са свим што припада тој великој схеми коју књижевност изражава – тешко могу наћи књижевну тему која не коинцидира са митом (Фрај, 1999: 24–25).

Када говоримо о општим одликама мита које су значајне са становишта савремене књижевности, односно поезије, истичемо следеће:

1. Аисторичност;
2. Целовитост;
3. Цикличност;
4. Ритуалност;
5. Архетипско искуство;
6. Свет слика и симбола;

7. Гротеска.

Са становишта науке и теорије мита важно је да сагледамо следеће теоријске основе Нортропа Фраја:

8. Теорија модуса Нортропа Фраја;

9. Теорија архетипског значења: апокалиптичке, демонске и аналогичке слике.

10. Теорија митова Нортропа Фраја.

Дакле, да бисмо се бавили митом у поезији и били у могућности да сагледамо присутност мита у поезији конкретног песника, сматрамо да је неопходно да пре свега сагледамо наведене опште одлике мита и наведене теорије, како бисмо их препознали и дефинисали на конкретним примерима.

2.1. Аусторичност мита

Однос мита и историје чини се да многи проучаваоци мита одређују исто или пак врло слично. Реч је о две одвојене категорије. „Већина теоретичара наглашава да је мит потпуно одвојен не само од чињеничне историје и хронологије дешавања, већ да митско мишљење по својој природи игнорише историјску хетерогеност” (Врбавац, 2005: 10). Мит у својој природи тежи универзализацији и свевремености и на том путу није ограничен временско-просторним релацијама. Мит је изнад историјског и ограничавајућег. С друге стране то не значи да не постоје везе мита и историје. Напротив, митови настају у одређеном времену и под одређеним околностима, међутим настављају да живе и да се трансформишу, без обзира на фактор историчности. Мелетински сматра да је управо митологизам „проузроковао да се превазиђу социјално-историјске и просторно-временске границе” (Мелетински, 1983: 302). Такође, Мелетински се позива на мишљење И. Франка, који сматра да „митолошко време у савременом роману потискује објективно историјско време, будући да се радње и догађаји у одређеном времену приказују као отеловљења вечитих прототипова. Светско време историје претвара се у безвремени свет мита, и то се изражава просторно” (по Мелетинском, 1983: 302). Мелетински, као што смо већ напоменули, примећује да је митологизам повезан са разочарањем многих писаца у историчност, али и са страхом од историјских потреса и сумњом у социјални напредак. Управо из тог разлога многи

савремени ствараоци посежу за стварањем сопствених митологизама. Ролан Барт је веома сликовито описао однос мита и историје рекавши следеће:

Мит лишава предмет о коме говоре све Историје. У њему историја хлапи; то је нека врста идеалне слушкиње: она припрема, доноси, намешта, господар долази, она се тихо уклања: преостаје само да уживамо, не питајући се одакле долази тај лепи предмет. Или боље рећи: он може да дође само из вечности (Барт, 1979: 271).

Нортроп Фрај је, бавећи се аисторичношћу мита, закључио да је митска прича „веома ретко смештена у историју, њена радња се одвија у свету који је изнад обичног времена или му претходи. (...) Оно што се догађа у миту налази се само у причама, припада самосвојном свету књижевности” (Фрај, 1991: 49–50). Фрај такође истиче да:

постоје тако митови постања, пада, потопа, метаморфозе, митови о боговима који умиру, апокалиптички митови које писци светих писама или сакупљачи митова, као Овидије, теже да повежу у низ. И док су сами митови ретко када историјски, чини се да у себи садрже неки свеобухватни облик традиције захваљујући којем се бришу границе које деле легенду, историјско сећање и актуелну историју, као што је случај код Хомера и у Старом завету. Мит је као врста приче облик вербалне уметности, и припада свету уметности (Фрај, 1991: 50).

2.2. Целовитост мита

Целовитост је једно од основних одлика мита. Мит нам омогућава да превазиђемо одлике локалног и конкретног, свакодневног и баналног и сагледамо свет у његовој универзалности. Такође, мит омогућује да сагледамо свет у његовој свевремености и да, говорећи о прошлости и садашњем тренутку, говоримо о свевремености. Дакле, захваљујући миту, садашњост, прошлост и будућност можемо сагледати као јединствену целину. Мит има могућност да свеобухватно уједини просторе и време. У својој целовитости мит је вечно жив, иако доживљава трансформације, али и уметничке модернизације, у складу са протоком времена:

Значај мита за развој модерне књижевне свести као и модерне књижевне структуре огроман је. У суочавању ова два ентитета, као и у процесу утицаја мита на уметност, одиграва се један од великих историјских парадокса: старији слојеви свести утичу на млађе подстичући у њима преображајне процесе и подмлађивање, односно модернизовање! Мит уноси или подстиче у савременој уметности ослобађање од локалног, завичајног, ситнореалистичког, дескриптивног, линеарног и буквалног поклапања времена и збивања, односно ослобађа приповедачке токове од

апсолутизације и доминације времена као непроменљивог и статичног тоталитета (Глушчевић, 1998: 14).

С друге стране, Нортроп Фрај сматра да „свака развијена митологија тежи да се заокружи, да прикаже цео један универзум у којем ‘богови’ представљају целокупност природе у хуманизованом облику, и, истовремено у перспективи показују порекло човека, његову судбину, границе његових моћи, и ширину његових нада и жеља” (Фрај, 1991: 51). Поред тога Клод Леви Строс, поредећи науку и мит, сматра да смо:

захваљујући научном мишљењу, остварили надмоћ над природом. Ову очигледну чињеницу није потребно објашњавати. Мит, с друге стране, не може повећати човекову моћ над својом околином. Међутим, веома је важно рећи да мит у човеку ствара илузију да је у стању да разуме и да *одиста* разуме космос (Леви Строс, 2009: 21–22).

Дакле, управо мит омогућава осећај целовитости и свеопште повезаности у космосу на синхронијском и дијахронијском нивоу. Човеку је кроз време одувек био потребан осећај повезаности са прошлошћу, а мит је управо један од начина преко кога је та општељудска потреба задовољена.

Такође, можемо закључити да је целовитост присутна на нивоу мита као приче, али и на нивоу повезивања митова у јединствену целину, што се најбоље може видети на примеру грчке митологије која је настала повезивањем и срастањем митова у јединствену целину творећи тиме целокупан систем. У српској народној књижевности такође можемо сагледати различите циклусе који су настали окупљањем песама које имају идентичну матрицу, те имамо преткосовски, косовски, покосовски циклус, циклус хајдучких и ускочких песама, циклус песама о ослобођењу Србије и Црне Горе, циклус песама о Марку Краљевићу.

2.3. Цикличност мита

Једна од основних карактеристика мита јесте његова константна цикличност. Многи тумачи мита сматрају и подвлаче да цикличност мита произилази из његове дубоке повезаности са ритуалношћу. „Цикличност је првобитно била везана за тумачење ритуала – друштвено прихваћено понашање и мишљење се окамењивало у форми ритуала који се циклично понављао сваке године” (Врбавац, 2005: 10). Управо је цикличност ритуала омогућавала да се садашњост константно повезује са прошлошћу, али и са будућношћу, у којој ће се такође понављати одређени ритуални обрасци.

Цикличност чини мит вечно живим и присутним у сваком времену и простору. Зоран Глушчевић, говорећи о одликама мита, на првом месту истиче: „Кружно насупрот линеарном времену. Вечно враћање истог” (Глушчевић, 1998: 5). Управо метафором круга Глушчевић даље објашњава аисторичност и цикличност мита:

Митско време као сакрално време и као објективизација митских почетака свих феномена и збивања, описује и затвара круг вечне садашњости укидајући при том појам и осећај хронолошког времена. Митско време је циклично време јер велика искуства космичких и природних појава интерполира у магијски круг (Глушчевић, 1998: 7).

Цикличност мита је дубоко повезана са циклусима у природи. Пре свега са сменом дана и ноћи, сменом годишњих доба, плимом и осеком и сличним природним феноменима. С друге стране, изузетно су важни и митски и магијски ритуали који су се догађали сваке године у исто време и тиме творили цикличну слику света и постојања. С тим у вези, Глушчевић истиче да „митско време обезбеђује непрекидно враћање почецима, непрекидно обнављање и оживљавање стварајући јединствен круг живота и смрти. Тако митски доживљај укида противуречност између живота и смрти” (Глушчевић, 1998: 7).

Цикличност омогућава миту својеврсну и свеприсутну поновљивост, као и вечну присутност. Нортроп Фрај је циклусе у природи повезао са циклусима у животу човека, рекавши следеће: „Мит се ослања на темељни елемент конструкције који му нуди природа – на циклус, дневни циклус сунца и годишњи циклус годишњих доба – и саображава их људском циклусу живота, смрти и (поново аналогија) ускрснућа” (Фрај, 1991: 51). Управо цикличност повезује природу и човека у целину, док поновљивост цикличног устројста природе и живота чини мит вечно живим и присутним. Такође, својеврсна цикличност мит чини непролазним и вечно присутним, о чему пише Милан Узелац у тексту „Темељ уметности и мита”:

У тежњи да се превлада пролазност, да се за форму бивања прогласи низ ових једино *сада* што у себи садрже све друге облике времена, уметност и мит на једнак начин играју свој опстанак; у њиховој ‘игри представа’ почива непролазност, постојаност времена, јер ово ‘није оно што остаје између осталог, него управо на основу показаног, суштинског карактера – да се у сваком *сада* буде сада – нуди изглед постојања уопште (Узелац, 1987: 59).

Управо цикличност омогућава вечну присутност и обновљивост мита који је свеprisутан у свакодневици, књижевности, уметности која нас окружује.

2.4. Ритуалност

Надовезујући се на цикличност мита можемо говорити о месту ритуала у том систему. Наиме, одређене циклусе у природи, али и у животу човека пратили су одређени ритуали који су у дубокој вези са митском сликом света. Нортроп Фрај ритуал дефинише као обред односно неку врсту „драговољног напора, (отуда и његов магијски елемент), да се врати изгубљени склад са природним циклусом” (Фрај, 1991: 28). Такође, Фрај истиче да:

сви важни периоди у природи: дан, месечеве мене, годишња доба и солстиције, животне кризе од рођења до смрти, имају пригодне обреде, и све развијеније религије су снабдевене одређеним скупом обреда који као тотална целина наговештавају, ако можемо тако рећи целокупни распон потенцијално значајних догађаја у људском животу (Фрај, 1991: 28).

У српској народној књижевности, а нарочито народној лирској поезији и тзв. обредним песмама можемо сагледати широк спектар устројства традиционалног живота, управо кроз ритуале који су дубоко повезани са природом и религијом, а самим тим и са митом. Да се ритуал налази у бити митологизма у књижевности 20. века, говори и Мелетински који историјски увод у тексту „‘Митологизам’ у књижевности 20. века” почиње следећим речима:

Књижевност је генетски повезана с митологијом преко фолклора; нарочито приповедна књижевност, која нас првенствено занима – преко народне приче и јуначког епа, који су настали дубоко у недрима фолклора (разуме се, многи споменици епа и приче наставили су да се развијају или су, чак, изнова настајали као књишка дела). Тако су драма и донекле лирика првобитно усвајале елементе мита непосредно кроз ритуале, народне светковине, религиозне мистерије (Мелетински, 1983: 283).

Можемо закључити да је ритуал, између осталог, дубоко укорењен у фолклор, а преко фолклора у књижевност и митологију, те да слојеве ритуалности препознајемо и у митотворству савремених песника и у њиховој поезији, што ћемо доказати на конкретним примерима. Поред тога, својеврсна митска ритуалност се веома лако може сагледати и у животу сваког савременог појединца. Наиме, довољно је да сагледамо обреде који имају иницијацијски карактер и који се примењују приликом крштења,

венчања, приликом градње куће, жетве, смрти, као и приликом прославе српске славе, обележавања Божића, Ускрса и многих других празника. Сваку од ових прилика прате одређени ритуални обреди чији су корени архаични и потичу из времена почетака хришћанства, али и претхришћанства. Управо Зоран Мишић у тексту „Песничко и митско искуство” истиче: „пагански ритуали су могли, прерушени у ново рухо, да опстану током читаве хришћанске ере, да би данас ту и тамо изренили из понеког народног обичаја” (Мишић, 1976: 210). Дакле, неопходно је сагледати архаичну прошлост, с обзиром на чињеницу да су и у хришћанство инкорпорирани ритуали који су још старији и архаичнији. „Откровење које је вера доносила, није разарало предхришћанска значења симбола – оно је овима једноставно додавало извесну нову вредност” (Елијаде, 2004: 100). Сви ови ритуали су живо присутни и у духу и животу савременог човека. Управо кроз ритуале и преобликовани мит, који су живо присутни и смештени у садашњост, врши се константна реактуализација мита. Савремени човек веома често митске садржаје прима несвесно, баш као што је Мирча Елијаде приметио: „није увек нужно познавати митологију да би се живеле велике митске теме” (Елијаде, 2015: 7).

2.5. Архетипско искуство

За тумачење мита и разумевање савремене поезије веома је важно на прави начин разумети значење термина архетип у миту и књижевности. Драгиша Живковић у *Речнику књижевних термина* даје концизно и тачно одређење овог појма. Под одредницом *Архетип* Живковић сажима и укратко објашњава термин.

АРХЕТИП (гр. *αρχέτυπος* – праузорак, модел) – Термин који у неким савременим књижевним теоријама означава симболичне ликове, слике и ситуације у којима су представљени најбитнији и најтрајнији елементи људског постојања. Схватање о а. има корен делом у Фрејзеровим антрополошким открићима, а још више у теорији психолога К. Г. Јунга о ‘колективном несвесном’ које, по њему, садржи и најстарије, свим људима заједничке представе. У ужем смислу (јунговском) а. би биле митско-религијске представе о рају и паклу, богу и ђаволу, о рођењу, смрти, васкрсењу, и сл. Данас, међутим, преовлађује шире схватање а., по коме та категорија обухвата све битне и трајне људске типове и ситуације које се стално појављују у књиж. делима разних народа и времена: ликове хероја, издајника, строгог оца, зле маћехе, жене као љубавнице, заводнице, мајке, итд.; ситуације сукоба родитеља и деце, животног

процеса рођења, сазревања, смрти, итд.; мене годишњих доба, мора или шуме као симбола моћи природе, итд. (Живковић, 1992: 50).

Драгиша Живковић, говорећи о миту, такође архетип назива и митским језгром, што је веома тачно и прецизно одређење с обзиром на то да један архетип у себи садржи огромна пространства, као и сажетост у изражавању. Уколико у неком контексту, или у поезији, поменемо Каина и Авеља, тиме смо у ствари изrekli читав сплет односа и реалности које су заправо архетип; уколико кажемо да одређени песник у својој поезији приказује жену која рађа на архетипски начин, врло је јасно да ћемо под тим подразумевати митове који су повезани са женом као мајком земљом, са плодношћу, са обнављајућим Еросом и сл.

Архетипови су асоцијативни скупови и разликују се од знакова по томе што представљају комплекс варијабли. У оквиру тог комплекса често је велики број специфичних учених асоцијација које су саопштиве због тога што је велики број људи у датој култури упознат с њима. Када говоримо о ‘симболици’ у обичном животу, обично мислимо на такве научене културне архетипове као што су крст или круна, или на конвенционалне асоцијације, као што је повезивање чистоте са белим (...) Неки архетипови су тако дубоко укоренењени у конвенционалне асоцијације да тешко могу избећи упућивање на ту асоцијацију, као што геометријска фигура неизбежно сугерише смрт Христа (Фрај, 2007: 123).

Дакле, у архетипу је садржано колективно несвесно и заједничке колективне представе не само једног народа већ човечанства и цивилизације уопште. Архетипско искуство је веома присутно у савременој поезији јер омогућава експанзивно ширење асоцијативних поља. Дакле, песник може да искористи један митски детаљ, нпр. да у својој поезији помене вино или хлеб и да тиме покрене архетипско искуство и веома широка асоцијативна поља која му омогућавају да иза речи зазвучи митски подтекст, односно да се једном или двама речима искажу пространства. Управо је из тих разлога архетипско искуство веома важно како за мит тако и за тумачење савремене поезије, али и поезије уопште.

2.6. Свет слика и симбола

Архетипска искуства се, између осталог, преносе преко огромног богатства слика и симбола које мит инкорпорира у себе. Мит и митска прича почивају на сликама и симболима који се одликују вишезначношћу. Управо преко слика и симбла мит комуницира са савременим човеком. Мирча Елијаде сматра да је савремени тренутак,

који је донео афирмисање појмова слика, симбол и симболика преко полуларизације психоанализе, симболу вратио статус средства спознаје. Управо у миту, симболу и слици налази се клица духовног живота савременог човека. Сlike и симболи у себи садрже изразе архаичне свести, које нам помажу да разумемо човека прошлости, али и да разумемо човека уопште. Елијаде такође сматра да су симболи неуништиви и вечно живи јер се налазе дубоко у колективном несвесном. Међутим, постојали су периоди који су их насилно негирали у покушају да се затру и створе неки нови митови и митологије. Заправо,

човек их може сакрити, осакатити и обезвредити, но никада их неће потпуно искоренити. Ако бисмо покушали проучити како су током читавог XIX века опстајали велики митови видели бисмо да су се они унижени, обезвређени, и осуђени на стално преобликовање, овој обамрлости одупирали најпре захваљујући уметничкој књижевности (Елијаде, 2015: 4).

Дакле, на исти начин су опстајале и слике и симболи који су инкорпорирани у мит. Најпластичнији пример даје Елијаде када пореди мит о земаљском рају који је преобликован и упрошћен у мит о океанском рају који је обично смештен у Тихом океану и у кога су учитани сви елементи мита о земаљском рајском простору и сл. Овај пример омогућава да сагледамо на који начин се архаични митски обрасци понашају у садашњости, односно у одређеном историјском моменту. Тумачење митских слика и симбола је веома важно јер омогућава да сагледамо човека као неисторијско биће у његовој потпуној свевремености. Дакле, омогућују да завиримо и откријемо најдубље слојеве свести и представа које су присутне у миту; али с друге стране, у судару мита и савремености можемо да сагледамо свевременост садашњег човека. Сlike и симболи имају мноштво значења и сва значења могу бити релевантна и истинита. „Истинитост се не може приписати само једном од њених значења или само једној од њених референтних равни” (Елијаде, 2015: 10). Елијаде подвлачи да је неисторијско у људском бићу много богатије, развијеније и потпуније него савремени живот. Историјско често ограничава и спутава и живи искључиво у духу времена, док је неисторијско универзално, дубоко укоренењено у подсвесном и живи у сваком поједници од раног детињства. Поред тога, универзални и митски симболи, у сусрету са садашњим тренутком, шире своја значења. Ролан Барт је говорио о томе да се митске слике и симболи често налазе и у баналном, нпр. у рекламама, на радију, као примери граматичких вежби у уџбеницима и сл. Такође, сведоци смо да мит данас живи на

телевизијским и радијским рекламама, у филмовима, у навијачким песмама, на графитима и сл. Наравно, у тим и таквим примерима имамо слике и симболе који су издвојени, преобликовани и смештени у савремени тренутак (прилагођени сврси којој служе), међутим веза са изворним митом је и више него јасна и очигледна. Такође, дешава се да мит живи у садашњем тренутку и да га подрива чак и савремени човек који не познаје изворну митску причу, али је у свом колективном несвесном препознаје.

Управо помоћу света слика и симбола човек урања у „духовни свет који је неизмерно богатији од ограниченог света његовог сопственог ‘историјског тренутка’” (Елијаде, 2015: 7).

2.7. Гротеска

Реч гротеска потиче од италијанске речи *grottesco* (пећина), и представља карикатурално-фантастичну и искривљену слику стварности, која не изазива комична, већ застрашујућа осјећања (Живковић, 1992: 284). Посматрајући савремено митотворство Зоран Глушчевић истиче управо значај гротеске, за коју сматра да има корене у ритуалним и обредним играма, али и да има специфичну тежину у савременом митотворству. Аутор истиче да се управо преко гротеске може сагледати митско кружење од архајских времена до данашњице:

један став првобитно формиран у архајско митско доба сада се, пребачен у други медијум, али сродан контексту у коме се најпре јавио, обogaћен читавом развојном линијом културног развоја, поново нашао пред нама. Реч је о примитивној маски са гротескним изразом (церење) која се употребљава у ритуалним играма, процесијама и обредима, а сада се структурално пренела у вербално ткиво неких савремених драмских текстова: Жене, Јонеско, Бекет (Глушчевић, 1998: 15).

Све речено се односи и на савремену поезију у којој препознајемо исти феномен. Заправо гротескна маска се јавља у савременом митотворству као резултат огромног јаза између митског и савременог. Глушчевић сматра да је гротеска реакција на сусрет савременог човека са ништавилем коју је донела нихилистичка ера и да гротеска, односно маска, представља церење од страха од ништавила, са којим је суочен савремени човек. Слично схватање одстојања од првобитног митотворства до савременог човека читамо и у тумачењима Мелетинског, који сматра да се скок од архаичног до савременог друштва обавезно „ублажава иронијом и самоиронијом као

средством изражавања огромног одстојања које одваја савременог човека од изворних првобитних митотвораца” (Мелетински, 1983: 303).

3. Теоријска мисао Нортропа Фраја

Теоријска мисао канадског теоретичара књижевности Нортропа Фраја изузетно је важна за наше истраживање. Од велике користи је књига *Анатомија критике*, која се састоји од 4 есеја од којих нарочито издвајамо два: „Историјска критика: теорија модуса” и „Архетипска критика: теорија митова”. Сажето ћемо изложити теорију модуса, теорију архетипског значења: апокалиптичке, демонске и аналогичке слике и теорију митова. У аналитичко-истраживачком делу рада ћемо подразумевати резултате и научне закључке до којих је дошао Нортроп Фрај.

- *Теорија модуса Нортропа Фраја*

У првом есеју „Историјска критика: теорија модуса” Нортроп Фрај се бави функционалним и тематским модусима у књижевности. Најпре наводи класификацију ликова у односу на савременог човека и износи закључак да су у последњих сто година најозбиљнија књижевна дела написана углавном у ироничком модусу. Јунак ироничког модуса је „инфериоран у односу на нас, тако да имамо осећај да са висине гледамо сцене ропства, осујећења или апсурда (...)” (Фрај, 2007: 44). Даље Фрај доноси класификацију по којој издваја трагичке функционалне модусе, комичке функционалне модусе и тематске модусе. За тему којом се бавимо значајни су трагички и комички функционални модуси. Реч је о два начела стварности и односа у њима, а које је Фрај детаљно описао и који се могу приметити на конкретним примерима књижевних дела.

- *Теорија архетипског значења: апокалиптичке, демонске и аналогичке слике.*

У трећем есеју „Архетипска критика: теорија митова” Фрај поставља теорију архетипског значења, издвајајући:

1. Апокалиптичке слике;
2. Демонске слике;
3. Аналогичке слике.

Фрај је детаљно описао на који начин функционише божански, људски, животињски, биљни и минерални свет у свакој од поменутих категорија. Говорећи о апокалиптичним сликама, Фрај истиче значај симболике ватре и воде у апокалиптичном кључу. Демонске слике приказују ноћне море, ропство, жртвовања, канибализам, понизност појединца, величање вођа као и пуну и напуштену земљу. Тумачећи аналогичке слике, Фрај истиче аналогију невиности, аналогију природе и разума и аналогију искуства. Такође, објаснио је особености и законитости сваке од наведених слика, о чему ће бити речи приликом тумачења поезије на конкретним примерима.

- *Теорија митова Нортрона Фраја;*

У трећем есеју „Архетипска критика: теорија митова” Фрај поставља теорију митова. Реч је о четири врсте мита које имају своје особености и законитости:

1. Мит пролећа: комедија;
2. Мит лета: романса;
3. Мит јесени: трагедија;
4. Мит зиме: иронија и сатира.

За наше истраживање од великог значаја је познавање карактеристика и законитости свих врста митова, који, иако су видљивији у прози и драмским делима, могу бити уочљиви и у поезији. Нарочито истичемо значај мита зиме који умногоме препознајемо у поезији Љубомира Симовића.

**II ПЕСНИЧКИ МИКРОСВЕТ ЉУБОМИРА
СИМОВИЋА**

1. Стваралаштво Љубомира Симовића

Љубомир Симовић на сцену српске књижевности ступа песничком збирком *Словенске елегије* 1958. године. Реч је о збирци коју је песник објавио као студент историје југословенске књижевности и српскохрватског језика и која је умногоме поставила темеље за остала песничка остварења. Након *Словенских елегија* (1958, 1971) ређају се следеће песничке збирке: *Весели гробови* (1961), *Последња земља* (1964), *Шлемови* (1967), *Уочи трећих петлова* (1972), *Субота* (1976), *Видик на две воде* (1980), *Ум за морем* (1982), *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској* (1983), *Источнице* (1983), *Горњи град* (1990), *Игла и конач* (1992), *Љуска од јајета* (1998), *Тачка* (2004) и *Планета Дунав* (2009). Поред ауторских збирки поезије постоји и читав низ избора из поезије Љубомира Симовића. Набројаћемо најзначајније: *Хлеб и со* (1985, 1987), *Источнице и друге песме* (1994), *Учење у мраку* (1995), *Најлепше песме Љубомира Симовића* (2002), *Среда у суботу* (2002), *Песме, књига прва* и *Песме, књига друга* (2005), *Гост из облака* (2008) и друге.

Поезија Љубомира Симовића почев од *Словенских елегија* из 1958. до *Планете Дунав* из 2009. заузима простор од пола века стваралаштва које је трајно обележило и дало смер савременој српској поезији односно књижевности.

Поред поезије Љубомир Симовић је написао и четири драме које су веома значајне и заузимају посебан простор у савременој српској и европској драми. Реч је о следећим драмама: *Хасанагиница* (1974), *Чудо у Шаргану* (1977), *Путујуће позориште Шопаловић* (1985) и *Бој на Косову* (1989, 2003). Симовић је српској књижевности оставио и роман-хронику *Ужице са вранама* (1996, 2002), дневник снова *Сневник* (1987, 1998), *Гуске у магли* (2005), књигу есеја о песницима и драмским писцима *Дупло дно* (1983). Књига есеја *Дупло дно* је присутна у четири издања (1983, 1991, 2001, 2008) јер је Симовић свако следеће издање допуњавао новим есејима. Поред есеја о песницима и драмским писцима Симовић објављује књигу есеја о сликарима и вајарима *Читање слика* (2006). Са становишта аутопоетике и слике времена у којем песник ствара посебно су значајне и четири књиге разговора, чланака, есеја и говора: *Ковачница на Чаковини* (1990, 1991, 2004), *Галоп на пужевима* (1994, 1997), *Нови галоп на пужевима* (1999) и *Обећана земља* (2007). *Одабрана дела Љубомира Симовића у 12 књига* објавила је Београдска књига 2008. године. Симовић је преводио дела светских књижевника са италијанског, немачког, пољског, бугарског, македонског и руског

језика. Приредио је и велики број књига српских песника. Љубомир Симовић је добитник бројних књижевних и позоришних награда. Члан је Српске академије наука и уметности. Посматрајући целокупан књижевни опус Љубомира Симовића можемо закључити да је реч о веома плодном и свестраном ствараоцу чије дело можемо читати као јединствену и недељиву целину. Поред тога реч је о интелектуалцу и академику који је кроз своје књижевно дело, али и кроз интервјуе, разговоре и лични ангажман у области културе, оставио драгоцену проматрања времена у коме живимо. Пажњу књижевне критике Симовић је привукао већ првом песничком збирком, чиме је дефинисан и утемељен његов положај у савременој српској књижевности. Створен је чврст и постојан космос који одолева времену и који временом бива још чвршћи, постојанији и светлији у српској књижевности.

Својим стваралаштвом Љубомир Симовић је обележио другу половину 20. и почетак 21. века у српској књижевности.

2. Љубомир Симовић у контексту савремене српске поезије¹

Један од најзначајнијих савремених српских песника Љубомир Симовић, почевши од прве збирке поезије *Словенске елегije* из 1958. године, у српску поезију доноси једно другачије, несвакидашње виђење света и друштва чији смо део. Заправо, доноси виђење света које се умногоме разликује од песника који стварају у другој половини 20. века. Овде пре свега мислимо на песнике као што су Миодраг Павловић, Васко Попа, Стеван Раичковић, Бранко Миљковић, Јован Христић и Иван В. Лалић, који на књижевну сцену ступају такође у другој половини 20. века.² Часлав Ђорђевић наглашава да Љубомир Симовић

припада оној генерацији песника коју чине: М. Данојлић, Д. Колунџија, Б. Петровић, Б. Шујица и М. Бећковић. То је генерација песника која је доста дала нашој књижевности, која и данас доста даје, али која је, нажалост, остала неистражена у размерама које би пружиле потпунији увид у песничку уметност ових стваралаца (Ђорђевић, 1982: 161).

¹ Поглавље *Љубомир Симовић у контексту савремене српске поезије* објављено је, уз неколико измена, у тексту „Симовићев песнички микросвет” Александре Томић. Текст је наведен у Литератури.

² Овакав пресек је настао из чињенице да сви поменути песници своје прве збирке поезије објављују почетком друге половине 20. века.

Славко Гордић у тексту „О савременом српском песништву” тематизује и дефинише одредницу *српска поезија данас* износећи следеће запажање:

Нужно је, најпре, подсетити да одредница *српска поезија данас* нема нити може подразумевати дословну хронолошку одређеност какву, рецимо, очекујемо и налазимо у политичком, метеролошком и спортском поимању савремености. Књижевно и, поготово, песничко-поетичко *данас* укључује свест о релативним ауторима и делима из осамдесетих и деведесетих година минулог века колико, рецимо, и о ововременим стваралачким настојањима и резултатима Ане Ристовић и Дејана Алексића. Штавише, трагови Павловића, Лалића, Христића, Симовића и Радовића нису данас ни блеђи ни плићи неголи пре две или три деценије. Што, дакле, не подразумева никакву непомичност песничког времена (Гордић, 2014: 16).

Међутим, оно што Симовића разликује од поменутих песника, пре свега је специфичан језички израз и онеобичено третирање мита, у времену у коме се пише интелектуална поезија. Међутим, сви поменути песници имају исте или сличне теме које их окупирају, и о којима пишу на другачије начине.³ Сваки од њих између осталог тематизује мит као такав, с тим да под митом подразумевамо веома широк спектар значења. Савремени песници се баве хришћанским, античким, римским, источним, византијским митом, али и фолклором и српском народном традицијом. Оно што одликује Симовића, као и савремене песнике уопште, јесте специфична ерудиција⁴,

³ Слободан Владушић у тексту „Третман мита у поезији Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Бранка Миљковића” посматра различит однос према миту у делима савремених српских песника и у сажетку рада истиче:

Узимајући за пример три песника – Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Бранка Миљковића – у тексту настојимо да одредимо основне могуће типологије третмана мита у српској поезији након Другог светског рата. Истраживање је показало да се песнички идентитет, након напуштања (романтичарске) експресивне теорије и ждановљевског утилитаризма, ослања на мит. Међутим, миту се приступа из различитих углова: Павловићева поезија се путем негације мита ослања на елиотовски концепт осећања историје и уклапања песничке индивидуалности у традицију; Симовић једним делом свог опуса деградира мит чиме доводи у сумњу могућност да се савременост препозна у прошлости (и обрнуто, да се прошлост препозна у савремености); Миљковић најзад, миту приступа из позиције довршене линије француског симболизма (Владушић, 2013: 545).

⁴ Реч је о ерудицији која се, пре свега, огледа у свеприсутној интертекстуалности. Интертекстуалност је присутна у делима савремених српских песника. Појам интертекстуалност дефинисала је Јулија Крстева:

коју читамо у подтексту савремене поезије. Заправо, реч је о песницима у чију поезију су дубоко инкорпорирана знања и истине из различитих области и дисциплина, као и познавање књижевне традиције на коју се наслањају. Наиме, да бисмо разумели ове песнике, неопходно је да разумемо и познајемо традицију којој припадају јер је реч о књижевним поетикама које се наслањају на знања историје, мита, књижевности, религије, што је уочљиво и у поезији Љубомира Симовића. Овакве песнике можемо да доживимо тек након процеса тумачења, у једном веома широком контексту⁵.

Љубомир Симовић као веома плодан савремени писац, у својој поезији тематизује време од претхришћанског, преко библијског почетка или стварања света, све до коначне апокалипсе; док је простор између почетне тачке и апокалипсе испуњен најразличитијим садржајима. Да бисмо приступили Симовићевој поезији морамо познавати хришћанску и библијску традицију, али и српску традицију и мит, како народни тако и средњовековни, који се на њега надовезује и са којим паралелно егзистира. Ово је и чињеница која се односи на све савремене песнике, у супротном би поезија ових песника читаоцу могла да остане у измаглици и недовољно јасна. Симовићев језик није језик којим нам се обраћа Миодраг Павловић у збирци *87 песама* или Васко Попа у *Кори*, којима се у српској поезији отвара један савремени духовни простор. Стичемо утисак да је Симовићев језик за нијансу сировији, недовољно племенит и интелектуалан, ако се постави у раван са песничким језиком Миодрага Павловића, Јована Христића или Ивана В. Лалића. Међутим, Симовићев језик је језик обичног човека или конкретније језик народа, управо онога о коме и говоре Симовићеви стихови. То је специфичан језички израз који је, чини се, најсличнији језичком изразу савремених српских песника попут Матије Бећковића и Новице Тадића. Симовићеву целокупну поезију као и прозу и драму одликује специфичан

Као термин, *интертекстуалност*, је у свом настанку превасходно везана за Јулију Крстеву (у француској транскрипцији Julia Kristeva), за њено тумачење да су литерарни текстови пре свега системи знакова културе, настали из непрекидног комуницирања и зато узајамно повезани како у синхронији тако и у дијахронији. Отуда и нема текста који није апсорбовао или преиначио неки други текст, сваки је на свој начин у вези са другим текстовима и у сваком је, видљивије или мање видљиво, сачуван *дијалог* са другим текстовима (Константиновић, 2002: 8).

У делима савремених српских песника читамо однос према другим песницима и њиховим делима, у синхронијском и дијахронијском смислу.

⁵ За детаљно сагледавање савремене српске поезије, песника и књижевних тумача, од велике користи је зборник радова *Српска поезије данас*. Зборник је наведен у Литератури.

реторски, беседнички набој, чија функција није да наглашава некакав узвишени поредак, већ је реторика овог песника природан језички израз који на јединствен начин сведочи о свакодневици обичних људи из којих често проговара митско и искомско.

3. Кључне тачке поезије Љубомира Симовића

Да бисмо се бавили митом у поезији Љубомира Симовића, неопходно је да пре свега омеђимо и дефинишемо поезију Љубомира Симовића, као и да сагледамо кључне тачке, односно основне одлике Симовићевог песништва. Пред собом имамо опус који чине петнаест песничких збирки које су објављиване од 1958. до 2009. године. Бавећи се Симовићевом поезијом направили смо својеврсну мапу на коју смо уцртали десет најзначајнијих, тј. кључних тачака, које ће осветлити дело савременог српског песника. Све кључне тачке које наводимо значајне су и из перспективе мита у поезији Љубомира Симовића. Реч је о десет кључних тачака, односно обележја које смо поделили у неколико група. На првом месту се налазе одлике које се тичу песничког језика, стила и песничких поступака:

1. Синкретизам Љубомира Симовића;

2. Специфичан језички израз;

3. Особеност песничке слике;

4. Поступци онеобичавања:

- Несклад форме и садржине;

- Интерпункција;

- Поента;

- Карневализација;

- Гротеска, карикатура и иронија.

У поезији Љубомира Симовића су присутне дубоке поларизације које смо уочили на више нивоа, те смо их издвојили на следећи начин:

5. Поларизација у поезији Љубомира Симовића:

- Универзално и локално у поезији Љубомира Симовића;

- Горњи и доњи свет у поезији Љубомира Симовића;
- Добро и зло у поезији Љубомира Симовића;
- Жена и мушкарац у поезији Љубомира Симовића;
- Појединац и колектив у Симовићевој поезији.

У поезији Љубомира Симовића присутна је специфична симболика, у оквиру које смо истакли најфреквентније и најзначајније симболе. Реч је о симболима који чине универзални песнички језик Љубомира Симовића:

6. Симовићева песничка симболика.

Сагледаћемо временско-просторне релације које карактеришу поезију Љубомира Симовића:

- 7. Песничка географија;
- 8. Време у поезији Љубомира Симовића.

Са становишта теме којом се бавимо, важно је да сагледамо и следеће одлике:

- 9. Традиција у поезији Љубомира Симовића;
- 10. Религија у поезији Љубомира Симовића.

Наведене кључне тачке ће помоћи да дефинишемо основне одлике Симовићевог песништва.

3.1. Симовићев синкретизам

Љубомир Симовић је песник који је на српској књижевној сцени присутан више од пола века. Првом збирком поезије *Словенске елегije* приступа духовном простору који су пре њега отворили Миодраг Павловић и Васко Попа својим такође првим збиркама. Међутим, тај исти отворени простор Симовић боји својом особеношћу. Заправо, реч је о песнику који је за пола века стваралаштва српској књижевности оставио, до овога тренутка, петнаест збирки поезије, које су од самог почетка завредиле посебну пажњу, како читалаца тако и тумача поезије. Поред песничког опредељења, Симовић је драмски и прозни писац, као и есејиста. Приступити овако богатом и шароликом опусу, како у својству читаоца, али и тумача,

није једноставно јер се поставља питање у којој мери су повезана сва дела која потичу из пера овог аутора, као и то да ли их можемо читати као засебне целине или пак треба да имамо целовиту слику пред собом. Можемо се одредити за неки од ових приступа, међутим, овде је реч о песнику који је успео да створи чврсту творевину свог стваралаштва, односно својеврстан континент на коме су у садејству поезија, проза, драма и есеји, као и све оне књиге које су настале из интервјуа, писама и разговора са писцем. Реч је о духу коме један књижевни израз, односно један књижевни род није био довољан, и који је свој израз пронашао у синкретизму родова и врста. У целокупном Симовићевом делу видимо поетско тројство, односно лирику, епику и драму у једној целини.

Симовићеву поезију заправо прожима својеврсни драмски моменат, који се огледа у усмености, честим дијалозима, мотивима симовићевског дуплог дна, али и својеврсне драмске напетости и ситуације које изгледају као микросцене у поетском ткиву. Такође, и Симовићеву драму одликује специфичан поетски израз, и није занемарљива чињеница да Симовић драме пише управо у стиху. Овакав начин размишљања препознајемо и у Симовићевим есејима, у којима овако постављена поетика још више долази до изражаја, а читамо је и у оним редовима у којима Симовић размишља о српским песницима и драмским писцима. Предраг Петровић у тексту „Симовићева песничка реторика” одређује Симовића као драмског песника и описујући његов стил истиче:

Уместо традиционалних могућности дескрипције или лирске нарације, Симовић се одлучује за својеврсну драматизацију песме, претварајући је у дијалог или реторски стилизован и компонован монолог, некада у афективну полемику али често и у песничку беседу. Ова усмереност ка ширем аудиторијуму, сугестивно обраћање које читаоца укључује у језичко и смисаоно одвијање песме, најочигледнија је веза између Симовићевог песничког и драмског рада, тако да је за овог аутора најтачније употребити оно старо, данас помало архаично одређење: *драмски песник* (Петровић, 2011: 128).

Говорећи о синкретизму Љубомира Симовића у тексту „Историја, мит, визија”, Бојана Стојановић Пантовић приказује структуралне карактеристике песничке збирке *Тачка*, које можемо схватити и као генерално тумачење синкретизма у поезији Љубомира Симовића:

Њена структура и поетска техника заслужују посебну пажњу, понајвише зато што она несумњиво поседују синкретички карактер који почива на укрштању и преплитању жанровских постулата поезије (лирике), прозе (епике) и драмских облика говора, дакле свих оних књижевних форми у којима се са изванредним успехом огледао и сам песник, од почетка свог обимнога и разноврсног стваралачког опуса. Ако се томе додају специфични поступци који означавају литерарне корелативе са другим уметничким медијима, у првом реду сликарством, вајарством, позориштем и филмом, као и суптилне алузије, читање збирке наоко једноставног а вишезначног наслова изискује и нешто другачији приступ феномену „песничког текста” (Стојановић Пантовић, 2008: 111).

Синкретизам, у случају овог песника, доноси и значајне новине у модерну српску поезију и књижевност. С друге стране, усменост обележава целокупно стваралаштво овог песника. Симовићев јунак, било у поезији или драми, изникао је из језика, с тим да је Симовићев језик заправо језик искона и језик српске народне традиције и фолклора. То је језик који говори у форми питалица, здравица, одговора на здравицу, бајалица, ругалица, али кроз призму савременог човека и његовог искуства. Симовићев тематско-мотивски опус је веома широк. Теме које га окупирају воде нас преко традиције, историје, мита, до свих савремених и актуелних проблема појединца. На исти начин су третирани и мотиви у овом савременом опусу. У овим стиховима се крећемо утабаном путањом од библијског стварања света, преко Србије у 21. веку, све до коначне апокалипсе. Тај простор је испуњен најразличитијим садржајима, али и нама самима.

3.2. Специфичан језички израз

Поезију Љубомира Симовића одликује специфичан и препознатљив језички израз. Да ће песник поклањати посебну пажњу језику којим пише, видело се у аутопоетичкој песми „Тражење речи”.⁶

⁶ У интервјуу „У поезији може да има онолико политике колико у политици има трагедије односно поезија сања језик као биће” Љубомир Симовић казује следеће:

Данас постоји велика криза језика. Вербалног језика. Он је угрожен другим, агресивнијим и бржим, средствима изражавања. А угрожен је и неким процесима који се у њему самом одвијају. Самим насловом своје књиге *Речи и ствари* Мишел Фуко је дефинисао један суштински проблем модерног језика. Реч се одваја од ствари коју именује, а самим тим и од значења које носи. Одвајајући се од значења, и од ствари, језик постаје празан, постаје

О како да ми дође реч снажна и сирова

Ко дрво као извор као ђубриште што кисне

Реч коју не могу да обележе слова

Што греје као светлост што као камен притисне

Да је у устима осећам као залогај меса

Ко крвав пољубац у ухо ко пољубац у срце само

Да ме окружује ко непогоде пуна небеса

Па да тој речи свој желудац и своје срце дамо (Симовић, 1964: 22–23).

Песник тежи речима које именују појам тако што му дају импулс живота. Жели да одабере речи које ће се одвојити од слова и идентификовати са појмом који представљају. У тексту „Љубомир Симовић или тријумф поетске слике” говорећи о овој песми Павле Зорић истиче да:

Љубомир Симовић машта о речи која би најпотпуније изразила његов доживљај света. Како замишља ту реч која треба ‘да постоји ван нас као биће!’? Она живи у његовој чежњи, у његовој свести, опседнутој сликом идеалог израза, пре свега, као чулно биће које има овоземаљске физичке квалитете: чврстину, светлост, тежину топлоту... Симовићево схватање Логоса је сензационалистичко, а песма, састављена од пуних сочних, живих речи, звучи као магична мелодија која узбуђује човека. Не обраћајући се посебно ни свести ни подсвести, песник жели да васкрсне све снаге духа, пробуђене и уједињене чином стваралаштва. Он сањари о проналажењу савршене, свеобухватне

произвољан, лако се троши, и још лакше се злоупотребљава. У наше време, језик више не обавезује онога ко говори. Поезија, међутим, сања онај ‘заједнички језик Бога, Адама и животиња’, о коме, чини се, такође говори Мишел Фуко. Сања, дакле, језик као комуникацију не само с људима. И сања га као нешто много веће од комуникације: као биће, као Бога, као свет, с којим се комуницира. Поезија сања велику пуноћу језика, сања језик као стварност, као мноштво значења, и као још веће мноштво наговештаја (...) Поезија сања да поново образује оно ‘јединствено поље речи и ствари’ које смо изгубили. И ваљда још само у поезији језик обавезује онога ко говори (Јовановић, 1995а: 103).

речи ‘коју не могу да обележе слова’ и која ‘није само глас’ већ, наизменично дрво, извор, камен, крвави пољубац, киша, цвет, пшеница... (Зорић, 1991: 59).

Дакле, песник тежи јединству између речи и физичког предмета или појма о коме пева. Поред Павла Зорића и Александар Јерков указује на чињеницу да је Симовић одабиром одређених речи заправо покретао читаве низове асоцијативних поља код читалаца.⁷ Специфичан доживљај језика је обележио целокупно стваралаштво Љубомира Симовића, те у тексту „Обележено и необележено руку под руку”, Милосав Тешић констатује:

Симовић се већ у *Словенским елегијама*, у својој првој збирци песама, суочио с једним од најосновнијих песничких питања, са питањим вербалног оваплоћења неког песничког доживљаја. У песми ‘Тражење речи’ он је (можда тек наслућујући сопствени поетски развој) уопштеније најавио понешто од својих каснијих песничких преокупација, али и уздржљиво назначио и нека сопствена поетичка начела, потоње знатно изразитије потврђена и разуђено размештена (Тешић, 2010: 21).

Поред тога што у свом целокупном стваралаштву тежи јединству значења и речи, Симовић је гномски сажет у својој поезији. Песник минималним бројем речи изражава пространства:

„Загонетка”

Место тучка (с два је

кила три претегло!)

кантарско се јаје

⁷ Александар Јерков посматрајући интертекстуалност у поезији Љубомира Симовића, у тексту „Тежина бића”, закључује следеће:

Не морају постојати никакви биографски опипљиви разлози да се Симовићева песма чита спрам Хомеровог епа и Сеферијеве песме. Закони деловања асоцијативних поља су сасвим другачији: ако се песник одлучи за тако мало познат и ни по чему важан древни градић као што је Асина, онда било да је у његовој песми успостављена нека непосреднија веза са Хомеровим епом или не, његова песма ће у образованом читаоцу одјекнути као складан или нескладан, вредан или безвредан акорд чија је интонација задата у епу. Савремена књижевност је обележена фигуром еха, каже Џон Холандер. У том ‘ехоленду’ одјекују сви гласови који су се икада чули, а најснажније и најлепше одјекују велики и моћни песнички тонови (Јерков, 2006: 210).

у звону излегло! (Симовић, 1994: 200).

Симовићев језик је језик свакодневице, тј. језик обичног човека. У његовом језику нема апстрактних и филозофских појмова, нема истина које су изречене на некакав узвишен начин. „Његова лирика, иако је далеко од сваког интелектуализма, није неинтелектуална” (Зорић, 1991: 61). Напротив, Симовићева лирика је веома интелектуална, али је изречена свакодневним, обичним, чистим, српским језиком – језиком који бисмо донекле могли назвати и завичајним. Језик Љубомира Симовића се врло често наслања на српску народну традицију и књижевност. Песник често подражава форме и језик народне књижевности те користи загонетке, питалице, бројалица, бајалице итд. У овом језику такође видимо и трагове драмског писца чији језик је жив, конкретан, пун дијалога или монолога и који нас узноси у светове о којима пева. Читајући поезију Љубомира Симовића стичемо и утисак да читамо гласом глумца који се налази на позорници:

„Видик у слутњи”

Да ли је видљиво маска невидљивог,

познато магла око непознатог

- тешко нама ако није! -

тешко нама ако није

овај кромпир варка која крије

нешто од кромпира хранљивије! (Симовић 1994: 123).⁸

⁸ Милосав Тешић у тексту „Три видика у Видику на две воде” тумачећи цитирану песму закључује и следеће:

С друге стране, искази *маска невидљивог* и *магла око непознатог*, издвојено посматрани, могу бити појмови који се тичу тежишних питања песничког стваралаштва: трагање за тајнама света и очување тих тајни, покушај откривања најскривенијих струја у људском бићу, понирање у дубину питања људске егзистенције, изналажење духовних упоришта у поимању света...

И кромпир као храна, ако је искључиво само то, губи свој смисао уколико се и кроз њега, и помоћу њега, не доживљава или не слуги нешто што је надземаљско, оно што се нејасно осећа

Поред ових одлика важно је сагледати и чијим гласом нам се обраћа песник. У тескту Слађане Стојановић „Умножени глас” истиче се значај сложености питања:

ко, или чији глас, говори песму, односно кога је то песник узео да посредује његов глас. (...) Овај средишњи проблем и када је поезија Љубомира Симовића у питању не можемо заобићи. Тим пре што је позиција песничког субјекта у његовој поезији умногоне разнолика и сложена. У његовим песмама сусрећемо колективне песничке субјекте, индивидуалне са колективним памћењем, индивидуалне и безличне лирске гласове. Наравно, у крајњем изводу све то јесте песников глас (доведено до краја, глас самог Симовића), али за песму није небитно како се организује и из које (чије) тачке се посматра и пева у свету (Стојановић, 1996: 47).

Песник нам се тзв. умноженим гласом, односно гласом колектива, обраћа у многим песмама: „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”, „Балада о Стојковићима”, „Пророци на Косову пољу”, „Ходочашће Светом Сави”, „Потомци Светога Саве”, „Храст на Повлену” итд. Кроз глас колектива проговара целокупан српски народ и песник говори у име свих нас са којима је успоставио јединство:

Тројеручице, катанце, браве и врата,
браћу у казану олова које кључа,
све што су безбројне руке закључале,
нек нам Твоја трећа рука откључа! (Симовић, 1994: 193).

Песник нам се обраћа и у првом лицу множине, али се јавља и кроз гласове многих других песничких субјеката. Славко Гордић у тескту „Поетички синкретизам Љубомира Симовића” примећује да „људи говоре у Симовићевим песмама као никад и нигде у поезији овог језика” (Гордић, 2006: 85). Највећу глорификацију усмености и људи који говоре читамо у поеми *Субота*:

Кад излазиш из Београда дође ти с леве
стране,

а уистину прехрањује људску душу. Не пита се тек тако песник у песми *Пазарни дан у Ужцу*, након детаљног набрајања пијачне робе у изобиљу: *овде, где се све једе, /има ли ичег/ што храни?* (Тешић, 1995: 63).

кад улазиш, са десне.

Аутобуска линија песто два!

Дај ми те цигаре, да ти нацртам.

Ево овако (Симовић, 1994: 85).

Језички израз Љубомира Симовића је веома специфичан. Одликује га окренутост ка обичном, свакодневном изразу који се неретко ослања на народну традицију и књижевност. Песник је врло често гномски сажет, док у подтексту Симовићеве поезије препознајемо драмске начине изражавања, пре свега склоност ка дијалогу, монологу и микросценама. Песник се у својој поезији јавља у првом лицу једнине, али и у облику множине и колектива. Љубомир Симовић је дубоко укореењен у српски језик.

3.3. Особеност песничке слике

Надовезујући се на специфичан језички израз у поезији Љубомира Симовића примећујемо такође и особеност песничке слике. Симовићева песничка слика је пре свега жива. У Симовићевој поезији се смењују микросцене које су животне, пуне људи, боја, укуса, мириса, светлости, сенки и таме. У Симовићевим стиховима осећамо мирис долазећег лета, баш као што осећамо хладноћу пустоши и зиме. Симовићеве песничке слике се често смењују као позорнице у позориштима, те видимо центар и периферију, пијаце, сеоске куће, ливаде, места од посебног националног и културног значаја, Студеницу, Жичу, Хиландар, Београд, али и гробља, мишје рупе и вешала. Видимо живот и животност у сваком облику. Предмети у Симовићевој поезији такође оживљавају на специфичан начин и чине посебан декор који је у служби стварности. Такође, кроз овако живе микросцене пролазе и најразличитији мушкарци и жене, команданти, богови, свеци, Свети Сава и Свети Симеон, кнез Лазар, Вук Стефановић Караџић, Његош, Лаза Костић, Стојковићи, Николија, Леда, учитељица из Таора, као и сви анонимни људи оживљени Симовићевим пером. Симовићеве песничке слике јесу широки видици и „видици на две воде” који су изузетно вишезначни, чак и у оним ситуацијама када песнички видик чини један предмет или један знак. Такође, Симовићеви видици у себи носе стварност обичних, малих, анонимних људи са којима се једноставно поистовећујемо, али и позадине и оно што читамо између редова:

Обувам хладне цокуле, ложим ватру,
сечем у тигањ три режња сланине,
поред прозора опет промиче снег,
сланина почиње да цврчи, разбијам јаје,
собом прелећу сенке чавки,
постављам сто,
и радујем се јајету (Симовић, 1994: 62).

У оваквим песничким сликама осећамо песничку стварност као своју личну, као и позадину која је песничком сликом изречена.

Реч је о изузетно јасним, конкретним и живим песничким сликама.

3.4. Поступци онеобичавања

У песничким сликама Љубомира Симовића примећујемо и манир онеобичавања. Онеобичавање, које се може уочити на више нивоа. Најочигледније онеобичавање видимо у проневерености форме и садржине, која се огледа пре свега у нескладу наслова и садржине песме. Примери за то могу бити песме: „Молитва Мајке Луталице Светом Стевану Ветровитом”, „Молитва Светом Нестору, који је убио алу, а из ње постали мишеви, гуштери, змије и друга гамад”. Наслови поменутих песама упућују да је реч о молитвама, међутим читалац увиђа да ове песме нису молитве ни по формалним обележјима, ни по садржини. Слично томе, Симовић подражава форме народне књижевности, али на онеобичен начин. У песми симболичног наслова „Питалице”, заиста видимо форму питалица, али са другачијом формом и садржином од оне коју бисмо очекивали у народној књижевности. Такође, у песми симболичног наслова „Небески знаци изнад Београда” не налазимо божанску већ управо супротну стварност:

Преко неба лете будале,
са прапорцима на капама, лете
голе безубе вештице, војници, финанси, лете,

узјавивши петлове, тикве, метле, комете! (Симовић, 1994: 67).

Дакле, Симовић у насловима својих песама зазива одређене форме, али у садржини песме долази до проневерености наслова и песму читамо у супротном кључу од оног који је апострофиран насловом.

Песник на специфичан начин користи интерпункцију и интерпункцијске знаке у одређеним песмама, као што у одређеним песмама избегава да користи интерпункцију. Симовић у свом опусу има одређен број песама чији су наслови нарочито дуги: „Молитва Светом Нестору, који је убио алу, а из ње постали мишеви, гуштери, змије и друга гамад”, „Ослобађање среза рачанског или Песма о седлу са дванаест бакарних алки”, „Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића кроз села и преко планина Западне Србије”, „Расправа у којој се поставља питање на које сваки прозор даје другачији одговор”, „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори месеца септембра 1944.” и многе друге.

Апсолутно одсуство интерпункције видимо у „Епитафима са Каранског гробља”, у којима је све писано малим словом. Симовић је овим поступком желео да у свету мртвих апсолутно све доведе у исту равн – и Тиосава и Станоја „од два месеца” и Ковиљку и цара Лазара, те је одсуство интерпункције у служби садржине песме. Такође, Симовић је склон набрајању без интерпункције, чиме се стварају одређени драмски и ефекти народног говора:

јој улеће обичан ветар у маглу топлих бара

једна звезда прастара ту целу пометњу ствара

јој стани реци немој гле птицу како се обара

у сунцем обрубљен пламен у главу цара лазара (Симовић, 2005а: 8).

Поред овог поступка Симовић је буквално оживљавао интерпункцијске знаке у својој поезији, наводимо стихове из „Portus regius”:

,

кап кише

пуноглавац

удица

. у махуни грашка семенке поређане

а ово

++ + +

++ +

+++ ++ +

ово је гробље Свете Катарине (Симовић, 1994: 22).

Као што је дубоко размишљао о речима и појмовима које те речи представљају, Симовић је оживљавао и интерпункцијске знаке, на тај начин што је њихов физички изглед желео, на неки начин, да оживи и опредмети у својој поезији. Сличан поступак видимо и у следећој песми коју преносимо у целости:

„”

Да ли ову тачку Сизиф покушава

да изгура на врх брега или бога?

И да ли га ова све тежа тачка,

пошто ју је изгурао на врх,

са врха брега се отиснувши натраг,

рушећи се с врха у подножје,

обара, и баца под ђонове бојје? (Симовић, 2005б: 241).

Оживљавање књиге и појмова који се у њој налазе, приметно је у песми „Читајући српскохрватску лексику рибарства Велимира Михајловића и Гордане Вуковић”. Оваквих примара има много у поезији Љубомира Симовића. Занимљиве су и песме које у себи садрже прозне пасаже, каква је нпр. песма „Запис златом”, која

почиње текстом у прози. Такође је занимљиво сагледати и збирку *Љуска од јајета* у којој се налази прозни текст „Аутопортрет са шкорпијом”.

Поред тога, једно од поетских обележја Симовићеве поезије јесте карактеристична завршница песме, односно поента. Симовићеве песничке слике се често развијају на једном плану који своје смисаоно тежиште има у последњој строфи, односно у последњим стиховима:

„Командант 18. армијског корпуса”

Генерал је вечерао.

Раскопчао мундир,

запалио лулу.

Пуши,

ћути,

гледа у дим,

и у даљине

које дим ствара.

Испред њега на тањиру

леже кости свиња, коза,

јаребица, кокошака,

кости риба и рибара (Симовић, 1994: 117).

Видимо поенту, односно тежиште песме, које се налази управо у последњем стиху. У Симовићевој поезији поента је обично дата у гротескном, језивом, застрашујућем, али, и поред тога, у савременом и разумљивом кључу. Читалац је отрежњен, узнемирен и позван на дубоко размишљање, управо захваљујући онеобиченом поентирању песме. Песамa које имају овако изражену симовићевску поенту је заиста много, а издвојићемо неколико: „Почетак дуге зиме”, „Цвеће до

појаса”, „Заветовање”, „Једна врата”, „Поплава”, „Гозба”, „Вече над земљом”, „Битка на Церу”, „Вечера”, „У реду пред казаном јавне кујне на царини”, „Пророци на Косову пољу”, „Сточаница”, „Ајкула”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина Западне Србије”, „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори месеца септембра године 1944.” и многе друге песме. Међутим, постоји само једна песма која има поенту дату у дубоко хуманом и духовном кључу. Реч је о песми „Огњени дан”, чија је поента јединствена у Симовићевој поезији и која представља виђење песничког позива.⁹ Наводимо последње стихове песме:

Само песник док димом све вијори

- градови цркве силоси насипи фабрике
лађе-

док се са звоника

цеди бронзано тесто

док му кров над главом

док му постеља

гори

као да пише за вечност

као по мрамору

пише

на хартији

која

⁹ Из ове перспективе је важан текст „Аутопоетички почетак Љубомира Симовића” Виде Огњеновић. Ауторка је анализирао Симовићеву аутопоетику и однос према песништву.

гори (Симовић, 1994: 76).

Поента је често повлашћено место Симовићеве поезије. Ђорђе Деспић у тексту „О песничкој структури Љубомира Симовића или поента гујиног једа” истиче да је поента семантички нуклеус у поезији Љубомира Симовића, али да се њоме не нарушава склад успостављен у песничкој слици. „Последња синтагма Симовићеву песму чини семантички располућеном и пример је *par excellence* уметничког поступка и песничке структуре” (Деспић, 2011: 168).

Поред поенте као песничког поступка онеобичавања, Симовићеву поезију карактерише и специфичан осећај карневализације који прожима целокупно стваралаштво овог песника. Појам карневализације можемо схватити као свако одступање од свакодневног и уобичајног поретка ствари. Говорећи о карневализацији у поезији Љубомира Симовић, у тексту „Наслеђе карневалске културе у поезији Љубомира Симовића”, Лидија Делић истиче:

Један од топоса карневалске културе и карневалског виђења света јесте хиперболисана телесност, која, између осталог, поприма форму прождрљивости и ослања се на слике наглашеног обиља у храни и пићу. Исходиште поменутих елемената карневала лежи у другачијој концепцији времена, односно у вези карневала и празника с временом ритуалне инверзије и другачијег структурирања и виђења стварности (Делић, 2010: 33).

У Симовићевој поезији уочавамо карневализацију која велича материјално и телесно, а која је, поред тога, испуњена гротеском, иронијом, црним хумором, застрашујућим сликама и осећањима. Такође, у оквирима Симовићеве карневализације је „дошло до раздвајања карневалске форме од ритуалног, карневалског значења”, што читамо као својеврсни несклад и диспропорцију.

Хиперболисана телесност и неумереност у јелу и пићу престале су да фигурирају као ознаке позитивног, афирмативног, препородног и обновитељског принципа у космосу и трансформисале се у фон на којем ће песник успоставити сасвим другачију, модерну, апсурдну и застрашујућу мрежу асоцијација и значења (Делић 2010: 45).

Овакву карневализацију видимо у многим Симовићевим песмама, у неким је дата експлицитно, док је у неким скривенија. У песми „Гозба” дата је експлицитно и директно. Песму наводимо у целости:

О, дивите се летњој лепоти градића!

Миричним облаком пуши се златна супа,
ево овчетине, риба, јабука, пића,
блажена чељуст бакарно месо чупа!

На столу остаје траг крвопролића,
из рогате лобање гледа нас црна рупа,
ко звоно сија ракија из полића,
ко звонце из чаше; на столу расте хрпа

костура, згужваних салвета, пепела,
и на дивану, под сликом вила у води,
у полумраку бели се дебела

Анђелија, и ружа мирише мутна,
и све нас је мање на великој гозби.

- поједене звери једу нас изнутра (Симовић, 2005а: 18).

Песма „Гозба” у себи садржи карневализацију на нивоу множине, односно колектива. Такође, у Симовићевој поезији је присутна и карневализација на нивоу целокупног народа и државе, што можемо јасно видети у песмама „Сеоба Србије” и „Небески знаци изнад Београда”. У подтексту¹⁰ оваквих песма читамо осећај света који

¹⁰ Када говоримо о цитатима и подтексту у поезији Љубомира Симовића ослањамо се на дефиницију цитата по врсти подтекста коју је изнела Дубравка Ораић Толић у књизи *Теорија цитатности*.

По врсти ПТ из којег потјечу умјетнички се цитати у најопћенитијем смислу могу дијелити на:

1. интрасемиотичке (ПТ припада истој умјетности као и Т, па се цитатни суоднос успоставља на релацији књижевност-књижевност, сликарство-сликарство итд.);

је присутан и код Вијона, Раблеа, Дантеа, Еразма и многих других светских књижевника чије дело одликује осећај карневалског устројства. Слободан Владушић у тексту „Смисао карневализације код Раблеа и Љубомира Симовића” сматра да је у Симовићевој поезији присутно и шифровање карневалског искуства и да се осећај карневалског чита у многим песмама. Владушић такође закључује:

у Симовићевој поезији наилазимо, дакле, на два типа односа према карневалској слици света: један је афирмативан, други је негаторски. Модерном читалачком сензибилитету свакако је ближи онај модерни, негаторски тип односа, јер карневалско изходиште песме ту није шифровано, а њен филозофски исход одговара нихилистичком хоризонту епохе (Владушић, 2018: 365).

У Симовићевој поезији поред карневализације, као доминантне карактеристике, присутна је и гротеска, карикатура и иронија. Велики је број песама у којима се све наведене карактеристике преплићу и на тај начин боје песничку слику и дају јој специфичну симовићевску атмосферу. Гротеска прожима песме у целости, али и поједине стихове. Ствара се ефекат изненађења, страха, изопачености, зачуђености, дехуманизације, те читаоца тера да застане и дубоко се запита и песму прочита неколико пута. Пример за то може бити песма „Попевка”, где сагледавамо стварност из перспективе мртвог у гробу:

Запаљене свеће, као копља

Пободене, јој, у оранице

Задимљене. По телу конопља,

Ваздух дубок до звезде Данице,

Над главом ми шуме воштанице,

По гробу ми јабуке бубњају (Симовић, 2005а: 10).

2. интерсемиотичке (ПТ припада другим умјетностима, па се цитатни суоднос успоставља на релацији књижевност-сликарство, књижевност-глазба итд.) и

3. транссемиотичке (ПТ уопће не припада умјетности, па се цитатни суоднос успоставља између умјетности и не-умјетности у најширем смислу ријечи) (Ораић Толић, 1990: 15).

Дакле, закључујемо да су у поезији Љубомира Симовића присутна сва три набројана односа односно подтекста.

Карикатуре су присутне на неколико начина. Уочили смо бизарна спајања људског и животињског у једну целину која твори некаква изопачена бића и дехуманизован свет, што је очигледно у песми „Други јадац”.

Доћи ће хладно време снега и дима,
када ће ти ђаво бити бог,
гавран побратим, а гуја посестрима,
док ти ураста крило, а расте рог (Симовић, 2005а: 78).

Сличан доживљај и дубоки поремећај стварности видимо и у песми „Велики риболов“:

крљушт нам се по лицу и телу лепи,
и неки од нас почињу да светлуцају,
узалуд брат са лица крљушт брише,
више се не зна ко је шаран, ко поп (Симовић, 2005а: 73).

Симовић као карикатуре слика и појединце које не именује, али читаоцу даје јасне смернице за разумевање, што видимо у песмама „Челник”, „Балачко Војвода”, „Јагње” итд.

Иронијом су натопљене многе песме Љубомира Симовића и тај поступак није потребно објашњавати. Довољно је да имамо свест да је иронија песников начин да не банализује и не упрошћава, да буде бритак, оштроуман и јасан када саопштава истину.

Преплитање гротеске, ироније и карикатуре читамо у 7. песми *Шлемова*:

Победа ће (с нама
Полетети у пад!)
оловом у пилулама
да ти лечи глад.

Завичај ће (гини!)

у сунчани дан

дубоко у глини

да ти нађе стан.

Слобода ће (труни)

да награди труд:

шлем да ти напуни

као ноћни суд (Симовић, 2005а: 31).

Дакле, Симовић користи више начина онеобичавања. Као доминантне и значајне са становишта мита издвојили смо несклад који смо уочили између форме и садржине, специфичну употребу интерпункције, поентирање песме, карневализацију, гротеску, карикатуру и иронију.

3.5. Поларизација у поезији Љубомира Симовића

Симовићево виђење света одликује и осећај дубоке поларизације који се чита на више новoa. Реч је о јасно супростављеним појмовима, с тим да неке од супротности заправо говоре о идентичним стварима. Једно од основних обележја Симовићеве поезије јесте однос локалног и универзалног. Симовић у локалном тј. српском проналази вредности које су европске, светске, цивилизацијске. „Пут до великог и општег иде преко малог и конкретног; да би живела и напредовала, универзална то јест светска култура, мора имати националне корене; без њих се она претвара у малокрвну утвару која лебди ни у чему” (Данојлић, 1996: 17). Дакле, видимо да локално и универзално говоре истим језиком и творе јединствен свет.

Горњи и доњи свет у Симовићевој поезији бивају јасно разграничени. Горњи свет представљају духовни, божански, простори културе и човечности, док је доњи свет обележен дехуманим, приземним, нечовечним и демонским. Између та два света се налази човек који својим бивствовањем има право да одабере пут којим ће кренути. У Симовићевој поезији видимо људе који су део горњег света, али и оне који бивствују у

доњем. Поларизација ова два света и човеково право избора кристално се јасно огледа у стиховима:

ко се из човека

не пење у Бога

силази у звер! (Симовић, 2005а: 135).

Добро и зло су такође две категорије које обележавају песништво Љубомира Симовића. Добро као и горњи свет видимо кроз простор духовности, културе, милости, човечности, светлости, природе, кроз слику жене и Мајке Божје. С друге стране, зло у Симовићевој поезији, као и хтонски свет уопште, обично има зооморфни облик.

Посматрајући жену и мушкарца у Симовићевој поезији видимо огромну разлику светова. Жена је у Симовићевој поезији обасјана светлошћу, милошћу, Еросом као принципом обнављања живота, док је мушкарац најчешће представљен као војник или командант који у себи носи дехуману црту, рушилачки нагон и принцип Танатоса.

Појединац и колектив су такође поларизовани и раздвојени, али говоре идентичне истине о обичном, симовићевском човеку. Најочигледнији пример читамо у две Симовићеве тзв. баладе: „Балада о обичном човеку” и „Балада о Стојковићима”. Симовић у различитим формама пева о српском човеку кога су убиле „пушке пшеницом набијене”, као што пева о колективу који је понижен, тучен, страдалан, али који чврсто стоји и опстаје.

3.6. Симовићева песничка симболика

Драган Хамовић у тексту „Нулти видик са Дунава”, између осталог, посматра симболику која је присутна у делу Љубомира Симовића и истиче:

Основни песнички поступак Љубомира Симовића је у томе да свакојакe садржаје конкретног света подвргава симболизацији, митологизацији и општем одуховљењу. Онда се тај свет освећује или озарује, већ према ономе што духовне очи говорних субјеката Симовићевих песмама могу да сагледају (Хамовић, 2006: 158).

Стога, говорећи о савременом човеку и његовој свакодневици, Симовић се служи веома широким лепезом тема и мотива, који су са тим и таквим човеком у вези. У односу на плејаду савремених песника, Симовић се управо по овом критеријуму и

доживљају света разликује од својих савременика. Наиме, предмети о којима пева немају предзнак поетичних, већ предзнак крајње приземних и обичних ствари. Симовић, на пример, има одређен број песама чија је окосница кантар. Ова чињеница заправо сведочи о томе како непоетични предмети у одређеном, ширем контексту, имају посебну функцију, коју уочавамо читајући следеће песме: „На светоилињској пијаци”, „Репатица”, „Загонетка”, „Тег из Византије”, „Запис на каменом тегу из Месопотамије”, „Вага Вука Караџића”, „Пред зградом Окружног суда”, „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”. Кантар, као непоетичан предмет, у контексту ових песама сведочи о начину на који се мери пре свега нематеријално, култура, религија и духовност. Дакле, непоетичним се одређују и мере највеће цивилизацијске тековине. Управо је ово један од начина онеобичности, као што су и игре мотивима и симболима, који су такође једна од основних Симовићевих карактеристика. Симовић пева о тегу, шпорету, шињелу, чизмама, ђубришту, лонцу, пепелу, игли, концу, секири, каци, бачви, шлему, новцу итд. Симовићева поезија је препуна мириса и боја који долазе из кухиње, те су основни мотиви, сходно томе, у овој поезији: хлеб, јаје, риба, лук, сланина, проја, жито, кромпир, цвекла, целер, брашно, зејтин, купус, вино, маст, грожђе, јагњетина, сир, пасуљ, чорба, парадајз итд.

Као изузетно важне симболе издвајамо симболе хришћанства и симболе који су везани за српски фолклор: хлеб, вино, со, рибу, жито, храст, јабуку, шљиву. Набројане симболе смо истакли као доминантне и повлашћене у сакралном простору. Ови симболи су песничка вертикала у симболици горњег простора. У хтонском, односно доњем простору, доминантни су следећи симболи: мишеви, змије, вране, але, немани, мрак. У простору између горњег и доњег света налази се читава лепеза и богатство овоземаљске симболике. Читалац на основу тако богате симболике и свакодневних мотива, предмета, мириса и боја веома лако може да доживи Симовићевог појединца. Управо овакав поступак и овакво обиље предметности омогућавају да Симовићевог појединца видимо као огољену јединку са свим недаћама, али и радостима које проживљава. Часлав Ђорђевић је приметио да „нико од наших садашњих песника није умео да у ‘плитком’ и ‘ниском’ нађе такву ‘дубину’ и ‘висину’ као овај песник” (Ђорђевић, 1996: 39).

3.7. Песничка географија

Симовићева песничка географија је врло јасно дефинисана и омеђена. Уколико би на мапи песникове географије требало да означимо основне локације, пре свега бисмо означили простор Западне Србије, као песников завичај, и простор Београда. Говорећи о Западној Србији говоримо о Ужицу, Јеловој Гори¹¹, Кондеру, Повлену, Маљену, Сувобору, Златибору, Овчару и Каблару и многим мањим локалитетима. У простору духовне Србије издвајамо Косово, Хиландар, Високе Дечане, Студеницу, Петрову цркву, Грачаницу, Крушедол, Сопоћане, Жичу, Ћеле-кулу итд. Издвајамо и Цер, Текериш, Каранско гробље, Сечоречко гробље, Крагујевац, Ниш итд. У Симовићевој песничкој географији изузетно је значајан простор Дунава који песник доживљава као митски значајну реку, али и простор Дрине, Саве, Тимока, Лабе, Колубаре и Нишаве. Поред тога, на мапи су уцртани конкретни делови Београда¹², Обреновац, Мачва, Банат, Срем, Санцак, Сињајевина, Бјеласица, Комово, Савине ливаде, Медведник, Тометино поље, Пашина раван, Актовац итд. Простор Србије, физички и духовни, заузима велики део поезије Љубомира Симовића, али поред тога

¹¹ У интервјуу „У поезији може да има онолико политике колико у политици има трагедије, односно Поезија сања језик као биће”, Љубомир Симовић на следећи начин одговара на питање Александра Јовановића:

На крају најновије збирке налазе се *Белешке о писцу*, нека врста поетичког аутобиографског записа, колико о Вама, још више о Ужицу којег (све) више нема. По много чему она је, саставни део књиге, између осталог и по покушају да се изгради нека врста личног мита о Кондеру (видљивог понајвише у циклусима *Крчма на Кондеру* и *Сабориште*)?

Откад сам се настанио на Јеловој Гори, а то је било 1975. године, моја песничка географија се на неки начин комплетира и стабилизовала. Предела Јелове Горе, а делимично и предела Златибора, па и осталих околних планина, формирали су се као неко моје митолошко залеђе. Ту се налазе и моји језички извори, и уопште многи од оних извора који су једној поезији потребни. Долазак на Јелову Гору за мене је изузетно важан. На Јеловој Гори сам написао *Видик на две воде, Источнице, Иглу и конач*. Написао сам и добар део *Горњег града* и добар део *Путујућег позоришта Шопаловић*, и највећи део *Боја на Косову*. Да нисам открио Јелову Гору, неких од тих књига уопште не би било, а неке не би биле такве какве јесу (Јовановић, 1995а: 105).

¹² Београд је у поезији Љубомира Симовића најпластичније приказан у поеми *Субота*. Поема *Субота* преноси дух и импулс периферних, али и централних делова града и људи који живе у њима. Овде можемо сагледати Макиш, Земун, Славију, Авалу, Чукарицу, Малу Моштаницу итд. Можемо сагледати и живот на Сави и Дунаву, као и људе који у престоници живе кроз време.

видимо и простор Грчке, Русије, Персије, Јерусалима, Аушвица. Збирка *Горњи град* тематизује просторе Грчке, Русије и Персије, те видимо Микену, Парнас, Делфе, Арголиду, Атос, као и Сибир, Неву, Дон, Дњепар, Санкт Петербург, Петропавловску тврђаву, Москву. Такође, на мапи Симовићеве поезије присутни су и Рим, Цариград, Византија, Месопотамија, као и европски градови попут Минхена и Амстердама и њихове галерије и простори културе.

У Симовићевој поезији су доминантни отворени простори: села, ливаде, реке, горе, пијаце. У оквиру затворених простора видимо крчме, „кујне”, тамнице, затворе, кланице и слично. Простор града је обично сценографија за одређена дешавања. Симовић тематизује централне и периферне просторе. Периферни простори у себи крију митске подлоге и слике стварности. У Симовићевој поезији су топоними врло често у насловима песама: „Сеоба Србије”, „На сечоречком гробљу”, „Небески знаци изнад Београда”, „Три века у Обреновцу”, „На обали Студенице”, „Окупација Ужица”, „Видик при бекству из Костојевића”, „Видик у Аушвицу” и много других примера.

Љубомир Симовић је у својој поезији обухватио широк физички и духовни простор. Повлашћено место свакако припада Западној Србији и Београду, али и свим духовним просторима који су значајни за српску традицију и културу. Песник је од своје песничке географије створио и тзв. митску географију.

3.8. Време у поезији Љубомира Симовића

Поред широке песничке географије, време у поезији Љубомира Симовића је свеобухватно. Прва песничка збирка *Словенске елегije* на симболичан начин упућује на долазак Словена на подручје Балканског полуострва и зазива простор који почиње тим временом. Симовић проматра време од досељавања Словена на Балканско полуострво, преко Србије данашњице до коначне апокалипсе у будућности. Међутим, Симовићево схватање времена је још шире, с обзиром на то да песник тематизује и претхришћанско и библијско време, те можемо закључити да у Симовићевој поезији пратимо време и његове промене од настанка света до данашњих дана. Дакле, реч је о митском и савременом схватању времена.

Говорећи о рату, који је значајна тематска целина у поезији Љубомира Симовића, апострофира се умерено и гранично време, што се може уочити у песми „Косцима”:

Ниједно време,

а поготову време

кад осване

среда у суботу,

а поготову време

кад остане више Секулине крви

по Милуновим рукама

но у Секули,

није време да се пева:

Макивије,

косе о чивије! (Симовић, 2005а: 115).¹³

У Симовићевој поезији видимо и традиционално схватање времена које се мери спрам црквеног календара и празника Српске православне цркве, о чему сведоче и називи многобројних песама: „Ваведење”, „Јесењи Крстовдан”, „Преображење”,

¹³ Радивоје Микић у тексту „Инверзија и лирски опис” тумачи схватање времена и рата у поезији Љубомира Симовића, те закључује:

Није тешко запазити да у највећем броју песама о рату Симовић слике гради поступком инверзије, да рат приказује као неку врсту претварања једних својстава у друга. Да је тако читалац ће се лако уверити ако, примера ради, баци поглед на неколико песама из *Видика на две воде*. Тако у песми *Окупација Ужича* сама околност да су се ‘капути претворили у шињеле, шешири у шлемове, ципеле у чизме, ћирилица у латиницу’, постаје знак за прелазак једнога у друго, кише у снег, јагњетине у коњетину, школе у касарну, црквеног звоника у митраљеско гнездо, само је доказ да долази до општег преображаја, до системски засноване инверзије животних садржаја (Микић, 1996: 18).

„Ђурђевдан”, „Ивањдан”, „Покушај Благовести” итд. Поред тога, у Симовићевој поезији је доминантна и различита слика и атмосфера коју зазивају одређена годишња доба. Приметили смо да је у Симовићевој поезији лето повезано са симболиком светлости, топлоте, зрења, богатства мириса и укуса који буде атмосферу животности и Ероса као животног принципа. С друге стране, стиче се утисак да је јесен повезана са дубоким миром и спокојем, док је слика зиме обично повезана са немаштином, хладноћом и дубоком тугом.

3.9. Традиција у поезији Љубомира Симовића

Поезија Љубомира Симовића је дубоко укореењена у српску народну традицију. Оваква укореењеност се огледа у језику који песник користи, а који је заправо језик народа, обичног човека који се изражава у свом дијалекту и који користи локална обележја свог језичког терена. Укореењеност у традицију се огледа и у хришћанству, односно у православљу, песниковом односу према историји и миту, као и у српском фолклорном корпусу који чине народна књижевност, обичаји, веровања, специфичан поглед на свет. Овакав доживљај и поштовање традиције је свепрожимајућ у поезији и стваралаштву Љубомира Симовића. Саша Радојчић у тексту „Песник вере и наде” истиче да Љубомир Симовић припада генерацији песника којој је традиција у сржи стваралаштва:

Најважнији допринос генерације песника која је у српску књижевност ушла педесетих година нашег века – а то је генерација којој припада и Љубомир Симовић – управо представља плодно решење проблема језика и историје, проблема традиције. У најкраћем, значај тог доприноса је у избору и афирмацији традиције, која сада постаје најприроднији основ сопственој модерности. Спој модерног осећања света, симболичких елемената савременог света, са традиционалним садржајима и симболима у најразличитијим ликовима у пуној ширини националне традиције, одлучујућа је карактеристика поезије Љубомира Симовића (Радојчић, 1996: 42).

У поезији Љубомира Симовића читамо елиотовски однос према традицији. Наиме, реч је о односу према традицији који је Томас Стернс Елиот изразио у чувеном тексту „Традиција и индивидуални таленат”. Елиот сматра да је традиција однос према историји и ономе што је историјско у садашњости, тј. оно што је прошлост у садашњости. Такође, подвлачи и чињеницу да песник мора имати однос према својим претходницима и свима који су ту и такву традицију стварали:

Традиција је ствар која има много шири значај. Она се не може наследити, а ако вам је потребна, морате је стећи великим трудом. Она, на првом месту, обухвата осећање историје за које, безмало, можемо рећи да је неопходно сваком оном ко би хтео да буде песник и после своје двадесет пете године; а то осећање историје укључује запажање не само онога што је прошло у прошлости већ и што је садашње у прошлости; осећање историје присиљава човека да не пише прожет до сржи само својом генерацијом већ са осећањем да читава европска литература почев од Хомера, и у оквиру ње читава литература његове сопствене земље, истовремено егзистирају и истовремено сачињавају један поредак. Такав историјски смисао, што значи смисао за ванвременско као и за временско, или за ванвременско и временско узето заједно, јесте оно што једног писаца чини традиционалним. А то је, у исти мах, и оно што код писца побуђује најснажнију свест о његовом месту у времену, о његовој савремености.

Ниједан песник, ниједан уметник нема сам за себе целовито значење. Његов значај, оцена његовог дела јесте оцена његовог односа према мртвим песницима и уметницима (по Милосављевићу, 1991: 470).

Љубомир Симовић спада у ред традиционалних песника у елиотовском значењу традиционалности.

3.10. Религија у поезији Љубомира Симовића

Симовић се бави религијом као исконском формом духовности. Религију доживљава као део идентитета који је од искона остао исти и који нуди решење за савременог и свевременог човека. Песник полемиче са одређеним библијским и уопште верским истинама, одређује положај савременог човека и његов однос према религији и властитом идентитету. Бавећи се религијским и скидајући наслаге прошлости и постављањем прошлости у садашњост – Симовић слика наш свет.

4. Преглед литературе

Посматрајући литературу која се тиче стваралаштва Љубомира Симовића од изузетног значаја су зборници радова *Поезија Љубомира Симовића* (1995), *Поглед на две обале* (2010), *Песничке вертикале Љубомира Симовића* (2011), као и тематски бројеви часописа *Повеља – Љубомир Симовић* (1996) и часописа *Међај – Књижевно дело Љубомира Симовића* (1987). У оквиру ових тематских зборника налазе се текстови који се тичу целокупног стваралаштва Љубомира Симовића (лирског, драмског и епског).

Зборник радова *Поезија Љубомира Симовића* садржи седам драгоцених радова који се тичу искључиво поезије Љубомира Симовића. Као посебно значајне истичемо следеће радове: „Два сећања у једном сну (над песмом Солдатуша Љубомира Симовића)” Александра Јовановића, који се, између осталог, бавио сликом жене у поезији Љубомира Симовића; „Предсказања у Симовићевој поезији” Павла Зорића; „Два начела у Симовићевој поезији” Слађане Стојановић и „Три видика у ‘Видику на две воде’” Милосава Тешића. Иако теме наведених радова нису директно повезане са нашем темом, сматрамо да су поменути радови веома важни јер се у истим анализирају песме које су и део нашег истраживачког корпуса, те је шири контекст тумачења веома користан и добродошао.

У зборнику радова *Поглед на две обале* налази се десет текстова који се тичу поезије Љубомира Симовића, од којих посебно истичемо текстове „Да ли се Николија презива Стојковић?” Јована Делића; „Наслеђе карневалске културе у поезији Љубомира Симовића” Лидије Делић; „Молитва трећој руци” Верољуба Вукашиновића; „Тачка и епифанија” Гојка Божовића; „Обележено и необележено, руку под руку” Миосава Тешића; „Поетска потрага за пореклом и значењем речи” Александра Милановића. Сви наведени радови сагледавају и песме које су део нашег корпуса кроз призму различитих тема.

Коначно, из зборника радова *Песничке вертикале Љубомира Симовића*, као нарочито важне са становишта теме којом се бавимо, истичемо следеће радове: „Песничка митологија Љубомира Симовића” Радивоја Микића; „О песничкој структури Љубомира Симовића или поетика гујиног једа” Ђорђа Деспића; „Свет наопако: иронијска апокалипса у поезији Љубомира Симовића” Тихомира Брајовића; „Нада и светлост: култ Богородице у Симовићевој поезији” Светлане Шеатовић Димитријевић итд. Заправо, у зборнику *Песничке вертикале Љубомира Симовића* налазе се 23 релевантна текста која се тичу поезије Љубомира Симовића. Поједини текстови се баве директно митом у поезији Љубомира Симовића, док се други баве осталим аспектима поезије, те сматрамо да су сви радови важни како би се стекао што шири контекст у тумачењу поезије. С друге стране, реч је о зборнику радова који је објављен 2011. године као резултат научног скупа *Песничке вертикале Љубомира Симовића*, који је одржан 2010. године у Требињу. Ова чињеница нам је веома важна јер је Љубомир Симовић своју, до овог тренутка последњу збирку поезије објавио 2009. године, те је овај зборник радова свеобухватан и најактуелнији од свих које смо истакли као релевантне. Подвлачимо значај научних скупова и зборника радова који се тичу

стваралаштва Љубомира Симовића јер је реч о драгоценим текстовима који су неопходни материјал за научни и истраживачки рад. Такође, у оваквим зборницима се често налазе и текстови у којима се анализира и драмско и епско стваралаштво, али се успостављају и паралеле између Симовићевог дела и дела одређених савремених стваралаца, што такође сматрамо веома важним и неопходним. Иако није директно повезано са темом којом се бавимо, сматрамо да су овакви текстови и приступи неопходни како бисмо имали шири контекст и ширу слику о целокупном стваралаштву Љубомира Симовића.

Поред тога постоје и два тематска броја часописа *Повеља* и *Међај*, који су посвећени стваралаштву Љубомира Симовића, а који су такође драгоцен материјал за научни и истраживачки приступ. Часопис *Повеља* је објавио тематски број који носи наслов *Љубомир Симовић* у оквиру кога се налази осам текстова који се тичу поезије, док се остатак текстова тиче драмског и епског стваралаштва Љубомира Симовића. Сви радови су нам такође значајни због разумевања ширег контекста поезије Љубомира Симовића. Као посебно важне истичемо следеће текстове: „Универзално у криворечком аутобусу” Милована Данојлића; „Инверзија и лирски опис” Радивоја Микића; „Песник вере и наде” Саше Радојчића, „Умножени глас” Слађане Стојановић итд. Тематски број часописа *Међај* носи назив *Књижевно дело Љубомира Симовића* који, између осталог, садржи једанаест текстова који су посвећени стваралаштву Љубомира Симовића. У оквиру овог тематског броја се налазе четири текста која се тичу поезије Љубомира Симовића. Као посебно значајан издвајамо текст „Ка простору трансценденције (поглед на поезију Љубомира Симовића)” Ефтима Клетникова.

Наведени зборници радова и тематски часописи који су посвећени стваралаштву Љубомира Симовића пре свега су значајни јер омогућавају сагледавање ширег контекста поезије и стваралаштва Љубомира Симовића. Неколико текстова је директно повезано са нашом темом, у поједним текстовима се анализирају и тумаче песме које су и део нашег истраживачког корпуса, док се остали текстови баве другим темама, али сматрамо да су и такви текстови подједнако важни и да их треба имати у виду јер доприносе целовитости у тумачењу поезије Љубомира Симовића.

Поред поменутих зборника и часописа постоји читав низ аутора који су писали о одређеним аспектима поезије Љубомира Симовића. Као најзначајнију, издвајамо књигу Часлава Ђорђевића *Песнички видици Љубомира Симовића* (1982), који се бавио различитим темама: митским и историјским аспектима, простором, традицијом, мотивима у поезији Љубомира Симовића. Значајни су и појединачни текстови

Миодрага Павловића „Једно читање поезије Љубомира Симовића” (1985), Богдана А. Поповића „Песничко дело Љубомира Симовића” (2017), „Песник националне вертикале” Александра Јовановића (2002) итд.

Хришћанском и библијском митологијом се посебно бавио Јован Делић, те издвајамо неколико значајних текстова: „Страх од потопа” (2008), „Мотив братске заваде у пјесништву Љубомира Симовића” (2010), „Планета као водени праг Београда” (2012), као и текст „Пјеснички путопис као театар. Над трима пјесмама Љубомира Симовића; Планета као водени праг Београда. О трокњижу Љубомира Симовића ‘Планета Дунав’” (2012), у коме се аутор бавио и библијским и грчким митом у Симовићевој поезији. Никола Маринковић се бавио библијским подтекстом у тексту „Библијски подтекст у Планети Дунав Љубомира Симовића: ка поетичком дисконтинуитету” (2016), који је такође значајан, као и текст Данијеле Петровић „Мудрац међу нама (један осврт на песму Храст на Повлену Љубомира Симовића” (2010).

О византијском и средњовековном миту у поезији Љубомира Симовића писао је Марко Радуловић у тексту „Љубомир Симовић – ново средњовековље” (2011) и у књизи *Српсковизантијско наслеђе у српском послератном модернизму* (2017).

Са становишта националног мита од посебног значаја су текстови Драгана Хамовића: „Љубомир Симовић или ангажман нарочите врсте” (1996), „О обећаној земљи” (2009), „Још седам мршавих година” (2009), „О неславној соли” (1999), „Љубомир Симовић: косовски испити” (2016). Издвајамо и текстове Слободана Владушића „Третман мита у поезији Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Бранка Миљковића” (2013), „Смисао карневализације код Раблеа и Љубомира Симовића” (2017). Са становишта теме којом се бавимо су значајни и текстови: Ђорђа Деспића, Мирослава Егерића, Јована Христића, Ивана В. Лалића, Александра Јовановића, Мирка Магарашевића, Јасмине Јокић, Радивоја Микића, Чедомира Мирковића, Саше Радојчића, Бојане Стојановић Пантовић, Светлане Шеатовић Димитријевић, Милована Данојлића и других чији радови су наведени у Литератури.

Поред тога корисна су поглавља „Поетички синкретизам Љубомира Симовића” у књизи *Размена дарова* (2006) Славка Гордића; поглавље II у књизи *Врхови* (1991) Павла Зорића, у оквиру кога се налазе следећи текстови: „Љубомир Симовић или тријумф поетске слике”, „Љубомир Симовић – песник гротескне визије”, „То није „случај” – то је поезија”, „Критика као именовање смисла”, „Принцип духа”, „Како је писано и како смо заслужили”; поглавље „Пропозиција” у књизи *Смисао (српског)*

стиха – само/оспорување (2006) Александра Јеркова, у којем се налазе два текста која се тичу Симовићеве поезије: „Нови контекст за идеал лепог у савременој српској поезији” и „Тежина живог бића”. И на самом крају издвајамо књигу разговора, писама и есеја *Ковачница на Чаковини* (2004) Љубомира Симовића, у којој је аутор сагледавао и тумачио многобројне аспекте свог стваралаштва, између осталог и мит у поезији.

Из прегледа литературе закључујемо да, до овог тренутка, не постоји једна књига, студија, монографија, магистарски рад или докторска дисертација која је на једном месту објединила све аспекте мита у поезији Љубомира Симовића, те истичемо да је неопходно на тај начин приступити теми, како бисмо дошли до коначних закључака. Аутори на чије радове се позивамо утврдили су присуство мита и закључили да мит заузима значајно место у поезији Љубомира Симовића. Међутим, овој теми је приступано искључиво на нивоу појединачних радова, анализом и тумачењем одређених песама или збирки или пак тумачењем одређене врсте мита (хришћански, библијски, византијски, косовски, средњовековни, грчки итд). Ниједан од наведених аутора није приступио научном тумачењу мита у целокупном песништву Љубомира Симовића, те ћемо овом докторском дисертацијом дати научни допринос у тој области.

Сматрамо да је неопходно на овакав начин приступити теми, тј. миту у поезији Љубомира Симовића, како би се дошло до коначних научних закључака у овој области. Наши резултати ће бити релевантни за све тумаче и научне истраживаче који се баве митом у савременој српској поезији односно савременом српском поезијом уопште. Сматрамо да би било од велике користи утврдити присуство мита, његово порекло и облике и у делима осталих савремених српских песника, како би се у будућности створили услови за сагледавање мита на нивоу целокупне савремене српске поезије, односно код књижевника који су стварали у 20. и почетком 21. века.

Надамо се да ће наши резултати истраживања и научни закључци бити од користи тумачима и научним истраживачима у области савремене српске књижевности, али и савремене српске културе.

5. Корпус

Истраживањем је обухваћен целокупан опус поезије Љубомира Симовића, почевши од прве збирке *Словенске елегије* из 1958. до последње *Планета Дунав* из 2009.

Дакле, реч је о следећих петнаест збирки поезије: *Словенске елегије* (1958), *Весели гробови* (1961), *Последња земља* (1964), *Шлемови* (1967), *Уочи трећих петлова* (1972), *Субота* (1976), *Видик на две воде* (1980), *Ум за морем* (1982), *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској* (1983), *Источнице* (1983), *Горњи град* (1990), *Игла и конач* (1992), *Љуска од јајета* (1998), *Тачка* (2004), *Планета Дунав* (2009). Истраживање вршимо тако што приступамо целокупном опусу поезије Љубомира Симовића и из њега издвајамо све песме у којима увиђамо присуство мита. Након тога вршимо класификацију на основу врсте и облика у којима се мит јавља. Дакле, најпре ћемо издвојити све појединачне песме у којима препознајемо мит. Збирке наводимо хронолошким редом, а појединачне песме редом на основу садржаја у збиркама. Наведене песме чине наш истраживачки корпус.

1. Збирка *Словенске елегије* је подељена у три целине. Прва целина носи наслов *Лето* и из ње издвајамо песму „Касно лето”. Друга целина носи назив *Епитафи* и из ње издвајамо песме „Епитафи са каранског гробља”, „Епитаф Филипу Вишњићу”, „Балада о обичном човеку” и „Панонска песма”. Из треће целине *Свеска* (првобитно *Смисао песме*) издвајамо: „Слово љубве деспота Стефана Лазаревића”, „Потпис испод скулптуре ‘Орфеј’ Милана Верговића” и „Дис”.

2. Збирка *Весели гробови* је подељена на неколико целина. Из целине *Мале поезије* издвајамо песму „Поетичности”, док из целине *Сеоске игре* издвајамо песму „Ђаво на селу”. Коначно из целине *Anno domini 1747* издвајамо песме „Тужбалица” и „Попевка”.

3. Збирка *Последња земља* је подељена на три целине које су обележене римским бројевима *I*, *II* и *III*. Из прве целине издвајамо песму „На Златару”, а из друге целине песму „Еуридика Ерика”.

4. Збирка *Шлемови* је подељена на две целине које су обележене римским бројевима *I* и *II*. Све песме у првој целини су такође обележене римским бројевима. Издвајамо следеће песме: „IV”, „VI”, „XVI”, „XVII”, „XVIII”, „XIX”, „XX Крашка поља”, „XXV”, „XXVI Небески кључеви”.

5. Из збирке симболичног наслова *Уочи трећих петлова* издвајамо следеће: из целине *Војевање* издвајамо песме „Гласник”, „Долазак ратника”, „Виђење на Иванковцу”, „Сеоба Србије”, „Сватови”; из целине *Уочи трећих петлова* издвајамо песме „Тобџија своме коњу на коме се враћа из рата”, „Клетве”; из целине *После војевања* издвајамо „Поглед на свет”, „Огњени дан”, „Поплава”, „Молитва на двору”, „Светом Јелисеју чији је дан заветан болесницима од очију”, „Јесења снохватица”, „Молитва Светом Нестору који је убио алу, а из ње постали мишеви гуштери змије и друга гамад”; из целине *Чуда са вином* издвајамо песме „Преливање гробова”, „Ругалица о вину”, „Распеће”, „Снохватица на киши”, „Захвалница пријатељима за балон црног вина из Љубостиње”, „Вечера у Солијеу”; из целине *Послепоноћнице* издвајамо „Буђење у подземним касарнама”, „Балада о Стојковићима”, „Балада о Радовану”, „Послепоноћница”, „Певање о чудотворцу”. Поред тога издвајамо и песму „Лазе Костићу, у часу када га спазих у небу изнад манастира Крушедола”¹⁴, која је у оквиру избора из збирке *Уочи трећих петлова* објављена у издању *Источнице и друге песме* (1994).

6. Поему *Субота*, с обзиром на форму у којој је дело написано, анализирамо тако што ћемо издвајати и наводити делове у којима препознајемо митске садржаје.

7. Збирка *Видик на две воде* има три целине које су обележене римским бројевима *I*, *II* и *III*. Из прве целине издвајамо следеће песме: „Учитељица из Таора”, „Солдатуша”, „Командант 18. армијског корпуса”, „Са згаришта”; из друге целине издвајамо: „Из гвожђа”, „Глад”, „На бетону”, „Утеха”, „Из конопца”; из треће целине издвајамо: „Тањир пасуља”, „После ужаса”, „Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици”, „Почетак дуге зиме”, „Храст на Повлену”, „Доручак”.

8. Из збирке *Ум за морем* издвајамо следеће песме: „Сунчевићи”, „Преверици”, „Јагње”, „Из кафане ‘Велика Чукарица’”, „Заветовање”, „Пред сликама страшног суда у манастиру Дечани”, „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано”, „Судњи дан”, „Храст”, „Пријатељу Милошу Марковићу тв репортеру ухапшеном 3. јуна 1982. у селу Гојбуља”, „Светом Јоаникију Девичком”¹⁵.

¹⁴ Песма „Лазе Костићу, у часу када га спазих у небу изнад манастира Крушедола” налази се у изабраним песмама *Источнице и друге песме* (1994) у оквиру избора из збирке *Уочи трећих петлова*, иако је нема у оригиналној збирци из 1972. године.

¹⁵ Песма „Светом Јоаникију Девичком” уврштена је у избор *Источнице и друге песме* (1994) и налази се у оквиру избора из збирке *Ум за морем*, иако је нема у истоименој збирци из 1982. године.

9. Збирку *Десет обраћања Богородици тројеручици хиландарској* чини истоимена песма која је део корпуса.

10. Из збирке *Источнице* издвајамо: „Преображење”, „Бог олује у лугарници”, „Гост из облака”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина западне Србије”, „Источнице”, „Копилуша”, „Сточаница”, „Мркла јесен”, „Песма о шиваћим иглама”, „Викалица Живане са Субјела али која је из облака зинула на њене штале амбаре воћњаке усева куће и гробља”, „Пророци на Косову пољу”, „Домодржнице”, „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори месеца септембра године 1944.”, „Поглед са Тометиног поља према ваљевским планинама”, „Шваља”.

11. Збирка *Горњи град* је подељена на неколико тематских целина. Издвајамо целине и појединачне песме које ћемо анализирати. Целину *Мере и тегови* чине следеће песме: „На светоилињској пијаци”, „Вага Вука Караџића”, „Од пословица праља и шваља”, „Заштитник Теразија”, „Мењачи новца”, „Пред зградом Окружног суда”, „Питалица под храстовима”, „Бачва”, „Руке Богородице вождовачке”; из целине *Света земља* издвајамо следеће песме: „Света земља”, „Одлазак Растка Немањића на Свету гору”, „Завештање”, „Мали отачник за путнике” („Свети Сава на Атосу”, „Свети Симеон”, „Гроб у Студеници”), „Прозор”, „Доментијан”, „Милићу од Мачве, ујесен 1985. године, када је осликао вождовачку цркву”. Целину *Вилинске невесте* чине песме: „Леда”, „Доручак на Јовановој води”, „Лонац на Јокиној ћуприји”, „Свадбе са вилама”. Из целине *Учење у мраку* издвајамо: „Челник”, „Шапат о челнику”, „Лика”, „Потомци Светога Саве”, „Расподела у мраку”, „Јарац”, „Бекство”, „Светоилињска”, „Молитва за црне гласнике”, „Питалица о празнику”, „Учење у мраку”, „На обали Студенице”. Циклус *Мрак*, између осталог, чини песма „Ходочашће Светоме Сави”, која је део нашег корпуса.

12. Збирка *Игла и конац* је подељена на неколико целина. Из целине *Доњи град* издвајамо песме: „Питалица о зељу”, „Празник у доњем граду”. Из целине *Нејасне вести* издвајамо: „Ваведење”, „Јесењи крстовдан”, „Молитва”. Из целине *Крчма на Кондери* издвајамо песме које су нумерисане бројевима 3, 12, 13, 14 и 18; из целине *Зимска муња* издвајамо песме: „Богојављење”, „Учење Светога Саве”, „Зимски свеци”, „Зима у Србији 1809.”, „Чудо на Кобиљој Глави”; из целине *Међуречје* издвајамо песме „Вече” и „Јутро на Међуречју”. Целину *Путовање у Грчку (1974-1975)* посматрамо у целиности: „Албум фотографија из Грчке”, „Делфи”, „Одисеј пред Киркиним свињцем”, „Ручак у Арахови”, „Козари с Парнаса”, „Овчар у Арголиди”, „Убиство у Микени”,

„Питање пред морем траве у Асини”. Целину *Глас са Атоса* чини песма „О подизању странопријемнице у Хиландару” која је део нашег корпуса. Из целине *Сабориште* издвајамо песме „Поглед са Кобиље Главе према Јавору, Мучњу и Голији”, „Свадба у Негбини”, „Кућа на Кондеру”.

13. Збирка *Љуска од јајета* је подељена на целине. Из целине *Бубе у глави* издвајамо: „Ђурђевдан” и „Ивањдан”. Из целине *Молитва из потопа* издвајамо: „Кратак опис олује над Београдом”, „Укрцавање у Нојев ковчег код Београда”, „Молитва из потопа”; из целине *Праг Београда* издвајамо истоимену песму; из *Учења у мраку* издвајамо: „Слово о светлости”, „Света јесен”; из целине *Ново учење у мраку* издвајамо песму „Главе под поклопцем, главе у потопу и главе под баражном ватром”; из целине *Три холандске и једна шпанска слика* издвајамо песму „‘Куварица’ Габријела Метсуа”; из целине *Пејзажи са кланицама и планинама и са мрвама хлеба на крају* издвајамо песме „Општинска кланица”, „Последњи суд”, „Два сусрета са шараном”. И на крају из целине *Увод у часове рачуна* издвајамо песму „Основе рачуна”.

14. У оквиру збирке *Тачка* анализирамо следеће песме: „Поглед по кујни, поглед кроз прозор и поглед у будућност”, „Митска слика над Дунавом”, „Летње јутро са чашом и тањиром”, „Облачно јесење вече са чудовиштем”, „Сцила и харибда”, „”, „Поглед на Дунав у време високог водостаја”, „Грмљавина”, „Пророк Јона у рибљем ресторану”, „Чудо са рибама”, „Наследнику чамаца и алата Андрије и Симона Петра рибара галилејских”, „Грађани Земуна дочекују на обали рибара који се с Дунава враћа с великом рибом”, „Читајући ‘Српскохрватску лексику рибарства’ Велимира Михајловића и Гордане Вуковић”, „Посвета на једном примерку ‘Живота и прикљученија’ Доситеја Обрадовића”, „Сињаевина”, „Расправа пред сликом”, „Мртва природа са празним тањиром”, „Облаци изнад приградске пијаце”, „Пиво пред кафаном ‘Доњи град’”, „Питалица међу кавезима”, „Поглед према Београду са десне обале Дунава”, „Горње куће”.

15. Из збирке *Планета Дунав* издвајамо следеће песме: „Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава пристају с великом рибом”, „Жене Старог завета”, „Пиће са шанкерицом”, „Исповест о змији”, „Пиће с ловцем”, „Гласови пред кафаном ‘Банија’ после фајронта”, „Вавилонска кула”, „Београдски летњи фестивал”, „Обала Дунава код Винче”, „Мишоловка”, „Пред рајским вратима”, „Чудо с водом”, „Ведар дан”.

**III МИТ У ПОЕЗИЈИ ЉУБОМИРА
СИМОВИЋА**

1. Анализа корпуса

Након увида у корпус закључује се да песник Љубомир Симовић, у својој поезији, тематизује национални мит, хришћански мит и грчки мит. У наставку рада нудимо табеларни приказ свих песничких збирки и појединачних песама, спрам мита који смо у истима препознали. Табела 1: Национални мит у поезији Љубомира Симовића; Табела 2: Хришћански мит у поезији Љубомира Симовића; Табела 3: Грчки мит у поезији Љубомира Симовића. Неколико песама се налази у две табеле јер је реч о песмама у којима су два различита мита уско повезана и нераздвојива, те ћемо их на тај начин и тумачити.

Табела 1: Национални мит у поезији Љубомира Симовића

1. <i>Словенске елегије</i>	„Епитафи са каранског гробља”, „Балада о обичном човеку”, „Епитаф Филипу Вишњићу”, „Панонска песма (По Милошу Црњанском)”, „Слово љубве деспота Стефана Лазаревића”, „Потпис испод скулптуре ‘Орфеј’ Милана Верговића”, „Дис”.
2. <i>Весели гробови</i>	„Поетичност”, „Ђаво на селу”, „Тужбалица”, „Попевка”.
3. <i>Последња земља</i>	„На Златару”.
4. <i>Шлемови</i>	„IV”, „VI”, „XVII”, „XVIII”, „XIX”, „XX Крашка поља”, „XXV Небески кључеви”.
5. <i>Уочи трећих петлова</i>	„Гласник”, „Долазак ратника”, „Виђење на Иванковцу”, „Сеоба Србије”, „Сватови”, „Тобџија своје коњу на коме се враћа из рата”, „Клетве”, „Поглед на свет”, „Јесења снохватица”, „Снохватица на киши”, „Буђење у подземним касарнама”, „Балада о Стојковићима”, „Лази Костићу, у часу кад га спазих у небу изнад манастира Крушедола”.

6. <i>Субота</i> ¹⁶	Присутан је национални мит.
7. <i>Видик на две воде</i>	„Учитељица из Таора”, „Солдатуша”, „Командант 18. армијског корпуса”, „Са згаришта”, „Глад”, „На бетону”, „Утеха”, „Из конопаца”, „Тањир пасуља”, „После ужаса”, „Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици”, „Почетак дуге зиме”, „Храст на Повлену”, „Доручак”.
8. <i>Ум за морем</i>	„Сунчевићи”, „Преверици”, „Из кафане ‘Велика Чукарица’”, „Заветовање”, „Пред сликама Страшнога суда у манастиру Дечани”, „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано”, „Пријатељу Милошу Марковићу тв репортеру ухапшеном 3. јуна 1982. у селу Гојбуља”.
9. <i>Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској</i>	„Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”.
10. <i>Источнице</i>	„Преображење”, „Бог олује у лугарници”, „Гост из облака”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина западне Србије”, „Источнице”, „Копилуша”, „Сточаница”, „Мркла јесен”, „Песма о шиваћим иглама”, „Викалица Живане са Субјела али која је из облака зинула на њене штале амбар воћњаче усеве куће и гробља”, „Пророци на Косову пољу”, „Домодржнице”, „На

¹⁶ Љубомир Симовић у поеми *Субота* тематизује национални мит. С обзиром на структуру поеме, на овом месту, због ограниченог простора нисмо у могућности да издвојимо конкретне делове поеме, већ ћемо их издвајати приликом тумачења националног мита у поезији Љубомира Симовића.

	тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори, месеца септембра године 1944.”, „Поглед са Тометиног поља према ваљевским планинама”, „Шваља”.
11. <i>Горњи град</i>	„Вага Вука Караџића”, „Од пословица праља и шваља”, „Заштитник Теразија”, „Пред зградом Окружног суда”, „Питалица под храстовима”, „Руке Богородице вождовачке”, „Света земља”, „Одлазак Растка Немањића на Свету Гору”, Завештање”, „Мали отачник за путнике”, „Свети Сава на Атосу”, „Свети Симеон”, „Гроб у Студеници”, „Прозор”, „Доментијан”, „Милићу од Мачве, ујесен 1985. године, када је осликао вождовачку цркву”, „Леда”, „Доручак на Јовановој гори”, „Лонац на Јокиној ћуприји”, „Свадбе са вилама”, „Челник”, „Шапат о челнику”, „Лика”, „Потомци Светога Саве”, „Јарац”, „Бекство”, „Молитва за црне гласнике”, „Ходочашће Светоме Сави”.
12. <i>Игла и конач</i>	„Питалица о зељу”, „Учење Светога Саве”, „Зима у Србији 1809.”, „Вече”, „Јутро на Међуречју”, „О подизању странопријемнице у Хиландару”, „Поглед са Кобиље главе према Јавору, Мучњу и Голији”, „Свадба у Негбини”.
13. <i>Љуска од јајета</i>	„Слово о светлости”, „Света јесен”, „‘Куварица’ Габријела Метсуа”, „Основе рачуна”.
14. <i>Тачка</i>	„Поглед по кујни, поглед кроз прозор и

	поглед у будућност”, „Читајући ‘Српскохрватску лексику рибарства’ Велимира Михајловића и Гордане Вуковић”, „Посвета на једном примерку ‘Живота и прикљученија’ Доситеја Обрадовића”, „Облаци изнад приградске пијаце”.
15. <i>Планета Дунав</i>	„Жене Старог завета”, „Пиће са шанкерицом”.

Табела 2: Хришћански мит у поезији Љубомира Симовића

1. <i>Словенске елегје</i>	/
2. <i>Весели гробови</i>	/
3. <i>Последња земља</i>	/
4. <i>Шлемови</i>	/
5. <i>Уочи трећих петлова</i>	„Клетве”, „Огњени дан”, „Поплава”, „Молитва на двору”, „Светом Јелисеју чији је дан заветан болесницима од очију”, „Молитва Светом Нестору, који је убио алу, а из ње постали мишеви, гуштери, змије и друга гамад”, „Преливање гробова”, „Ругалица о вину”, „Распеће”, „Захвалница пријатељима за бокал црног вина из Љубостиње”, „Балада о Радовану”, „Послепоноћница”, „Певање о чудотворцу”.
6. <i>Субота</i>	/
7. <i>Видик на две воде</i>	„Из гвожђа”, „Из конопаца”.
8. <i>Ум за морем</i>	„Јагње”, „Судњи дан”, „Храст”, „Светом Јоаникију Девичком”.
9. <i>Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској</i>	„Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”.
10. <i>Источнице</i>	„Песма о ношењу одсечене главе Душана

	Радовића Кондора кроз села и преко планина западне Србије”, „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори, месеца септембра године 1944.”.
11. <i>Горњи град</i>	„На светоилињској пијаци”, „Мењачи новца”, „Бачва”, „Руке Богородице вождовачке”, „Светоилињска”, „Питалица о празнику”, „Учење у мраку”, „На обали Студенице”.
12. <i>Игла и конац</i>	„Празник у доњем граду”, „Ваведење”, „Јесењи Крстовдан”, „Молитва”, „Крчма на Кондеру”, „Богојављење”, „Зимски свеци”, „Зима у Србији 1809.”, „Чудо на Кобиљој Глави”, „Кућа на Кондеру”.
13. <i>Љуска од јајета</i>	„Ђурђевдан”, „Ивањдан”, „Кратак опис олује над Београдом”, „Укрцавање у Нојев ковчег код Београда”, „Молитва из потопа”, „Праг Београда”, „Главе под поклопцем, главе у потопу и главе под баражном ватром”, „Општинска кланица”, „Последњи суд”, „Два сусрета са шараном”, „Основе рачуна”.
14. <i>Тачка</i>	„Митска слика над Дунавом”, „Летње јутро са чашом и тањиром”, „Облачно јесење вече са чудовиштем”, „Поглед на Дунав у време високог водостаја”, „Пророк Јона у рибљем ресторану”, „Чудо са рибама”, „Наследнику чамаца и алата Андрије и Симона Петра рибара галилејских”, „Грађани Земуна дочекују на обали рибара који се с Дунава враћа с великом рибом”, „Сињаевина”, „Расправа

	пред сликом”, „Пиво пред кафаном ‘Доњи град’”, „Питалица међу кавезима”, „Поглед према Београду са десне обале Дунава”, „Горње куће”.
15. <i>Планета Дунав</i>	„Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава пристају с великом рибом”, „Жене Старог завета”, „Исповест о змији”, „Пиће с ловцем”, „Гласови пред кафаном ‘Банија’ после фајронта”, „Вавилонска кула”, „Мишоловка”, „Пред рајским вратима”, „Чудо с водом”.

Табела 3: Грчки мит у поезији Љубомира Симовића

1. <i>Словенске елегије</i>	„Касно лето”.
2. <i>Весели гробови</i>	/
3. <i>Последња земља</i>	„Еуридика Ерика”.
4. <i>Шлемови</i>	/
5. <i>Уочи трећих петлова</i>	/
6. <i>Субота</i>	/
7. <i>Видик на две воде</i>	/
8. <i>Ум за морем</i>	/
9. <i>Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској</i>	/
10. <i>Источнице</i>	/
11. <i>Горњи град</i>	„Леда”.
12. <i>Игла и конац</i>	„Албум фотографија из Грчке”, „Делфи”, „Одисеј пред Киркиним свињцем”, „Ручак у Арахови”, „Козари с Парнаса”, „Овчар у Арголиди”, „Убиство у Микени”, „Питање пред морем траве у Асини”.
13. <i>Љуска од јајета</i>	/
14. <i>Тачка</i>	„Сцила и Харибда”, „”, „Мртва природа

	са празним тањиром”, „Грмљевина”.
15. <i>Планета Дунав</i>	„Београдски летњи фестивал”, „Ведар дан”.

Из табеларних приказа се закључује да је национални мит најприсутнији у поезији Љубомира Симовића. Након њега следи хришћански и, на крају, грчки мит. Песме у којима уочавамо национални мит присутне су од прве до, за сада, последње збирке Љубомира Симовића. Такође, закључујемо да је библијски, односно хришћански мит, заступљенији у последњим песничким збиркама Љубомира Симовића, док је грчки мит присутан углавном у песничкој збирци *Игла и конац*. Поред тога, напомињемо да постоји и одређен број песама у којима се преклапају две различите врсте мита, те ћемо их стога сврстати, тј. анализирати, у обе групе. Љубомир Симовић тематизује мит као такав у свим досадашњим збиркама. С обзиром на обим истраживачког корпуса такође можемо закључити да мит заузима значајно место у поезији Љубомира Симовића и да су потребе за оваквим приступом и оваквом врстом истраживања неопходне.

2. Национални мит у поезији Љубомира Симовића

Љубомир Симовић у највећем броју песама тематизује мит који је дубоко повезан са српским националним идентитетом, историјом, културом, српским духовним и географским простором, државом, народом и нацијом уопште. С обзиром на сложеност појмова националност и национални мит издвојили смо и рашчланили неколико тема које су у вези са националном тематиком. Наиме, Љубомир Симовић је од прве до, за сада, последње збирке поезије посвећен националним темама. Анализирајући садржаје песама у којима смо препознали националну тематику и мит, закључили смо да Симовић тематизује:

1. Светосавски мит;
2. Косовски мит;
3. Жену и мит;
4. Мушкарца и мит;
5. Народ (колектив) и мит;

6. Србију и мит.

И коначно, утврдили смо да Љубомир Симовић у својој поезији помиње конкретне личности и дела српске културе који заузимају специфичан простор у Симовићевом песништву јер се ствара мапа личности и дела која преносе одређене и специфичне поруке. Имајући у виду да је Љубомир Симовић писао есеје о многим писцима српске књижевности и да је сходно томе тумачио многобројна дела српске књижевности, сматрамо да је веома важно издвојити све појединачне личности и дела која су интегрални део поезије Љубомира Симовића јер управо тим личностима и делима Љубомир Симовић даје повлашћени простор у српској поезији. Реч је о писцима и уметницима које нисмо издвојили у оквиру целине *4. Мушкарац и мит* иако смо спрам основне законитости поделе то могли да учинимо, међутим овде је реч о конкретним личностима које писац ословљава именом и презименом и тиме прави разлику. Управо позиционирањем и смештањем појединих личности у срж поезије Симовић издваја одређене писце и дела до митских нивоа српске књижевности, те стога издвајамо и тумачимо:

7. Личности и дела српске културе у поезији Љубомира Симовића.

На основу издвојених целина можемо закључити да је национални мит у поезији Љубомира Симовића веома присутан, о чему сведочи бројност песама које смо издвојили у Табели 1¹⁷. Поред тога, било је неопходно рашчланити песме спрам тематике која је у истима присутна, како бисмо на шири начин сагледали национални мит и његове одлике у Симовићевом песништву. Закључили смо да Љубомир Симовић у својој поезији издваја два највећа српска мита – светосавски и косовски. Поред тога, бави се сликом жене и мушкарца, које доводи у контекст мита и тумачи на тај начин. У непосредној вези са женом и мушкаром, Симовић се бави српским народом, односно колективом као таквим, и Србијом као омеђеним националним простором. Коначно, сматрамо да се одређене личности српске књижевности не налазе случајно у самој сржи Симовићеве поезије и да на одређен начин заузимају митске позиције у Симовићевом тексту. Рашчлањивање националног мита, односно националне тематике коју смо уочили у песништву Љубомира Симовића, омогућило је да сагледамо све појединачне делове који творе целовиту слику о српском народу, држави и историји, миту кроз

¹⁷ Табела 1: Национални мит у поезији Љубомира Симовића налази се у оквиру поглавља *Мит у поезији Љубомира Симовића*.

време и у садашњем тренутку. У наставку рада ћемо покушати да докажемо да Симовић националном миту приступа на специфичан начин. Наиме, Симовић одређени мит, митску причу, мотив, подтекст, симбол смешта у савремени контекст и савремени тренутак и омогућава промене и осавремењивање мита. На тај начин се врши транспоноване мита у савременост, а тиме се заправо садашњи тренутак тумачи кроз митске оквири и прошлост. Дакле, Симовић зазива светосавски и косовски мит које смешта у савремени контекст, а у таквом контексту изворни светосавски и косовски мит трпе промене и одређену модернизацију и прилагођавање савременом тренутку, те помажу да се кроз прошлост тумачи савременост, али и будућност. Говорећи о архетипској жени и архетипском мушкарцу, Симовић говори и сагледава савремену жену и мушкарца. Такође, Симовић се бави сликом савремене и савремене Србије и српског народа као колективне целине. Симовић тежи сагледавању реалне слике државе и народа. Истичући реалну слику, песник маркира трајне особине, како позитивне тако и негативне целокупне нације.

Транспонованем националног мита, али и мита уопште, Симовић ствара своју специфичну песничку митологију. У тој и таквој митологији националне теме су веома значајне и повлашћене.

2.1. Светосавски мит у поезији Љубомира Симовића¹⁸

Значајно место у поезији Љубомира Симовића заузима светосавски мит, којим се успоставља линија континуитета од стварања српске средњовековне државе до данашњих дана. Симовић делом песничке збирке *Горњи град* из 1990. тематизује светосавље. Ова тема је присутна у следећим песмама: „Света земља”, „Одлазак Растка Немањића на Свету Гору”, „Завештање”, „Мали отачник за путнике”, „Свети Сава на Атосу”, „Свети Симеон”, „Гроб у Студеници”, „Прозор”, „Доментијан”, „Потомци Светог Саве” и „Ходочашће Светом Сави”. Поред поменутих песама из песничке збирке *Горњи град* сматрамо да и песма „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” из 1983. такође припада овом тематском кругу, с обзиром на значај и историју хиландарске иконе која је у дубокој вези са светосавском историјом и митом. Такође, и песме „О подизању странопријемнице у Хиландару” и „Учење Светога Саве” из збирке *Игла и конац* (1992) припадају овом тематском кругу.

¹⁸ Поглавље *Светосавски мит у поезији Љубомира Симовића* објављено је, уз неколико измена, у тексту „Митска светлост у поезији Љубомира Симовића” Александре Томић. Текст је наведен у Литератури.

Тема светосавља је веома актуелна у савременој српској поезији. Многи савремени песници су се бавили темом која је темељ српске државе, књижевности и културе. Поред тога, Богородица Тројеручица хиландарска је слава српских песника и заштитница српског песништва и њој у част су многи савремени песници испевали неке од најлепших песама на српском језику. Дакле, реч је о веома актуелној и свеprisутној теми у нашој стварности.

- *Сродност по духовној вертикали*

Пишући о Љубомиру Симовићу и његовом стваралаштву многи аутори успостављају линију континуитета и доводе у везу поетику самог аутора са његовим средњовековним, књижевним прецима. Часлав Ђорђевић у тексту „Аналитички паноптикум о песнику Љубомиру Симовићу” тврди следеће:

Ако би се тражило место Љубомира Симовића у контексту српског песништва, онда је оно, засигурно, на вертикали духовног сродства коју чине: песмотворац Сава Немањић, Доментијан и Теодосије, монахиња Јефимија и Стефан Лазаревић, наш Хомер Филип Вишњић, Змај, Лаза Костић, Десанка Максимовић, Миодраг Павловић. Сродство је у песничком логосу, духовној аури и примењеној реторици. Преобилно у наслеђеном, а опет тако ново и модерно, Симовићево песништво постаје копча која много тога спаја и наставља (Ђорђевић, 2002: 64).

Сличну мисао проналазимо и у тексту Марка Радуловића, „Љубомир Симовић – ново средњовековље”, који сматра да Симовићева песничка одређеност има своје утемељење и литерарне узор у традицији средњовековних дијака у српској књижевности. По писању у апокалиптичним тренуцима Симовић је близак средњовековним писцима и писарима који су у временима опште несигурности остављали кратка забележја у виду коментара на преписиваним рукописима, сматра Марко Радуловић (2011: 710). Дакле, Симовић је настављач традиције дуге осам столећа, традиције која је настала на темељима и на извору српске средњовековне државе и књижевности. Симовићева поезија у себи садржи бит српског бића које је у основи остало исто као пре осам векова, али су се околности у којима живимо промениле. Симовићеву поезију читамо у духу српске и европске традиције и културе. С тим у вези поетику Љубомира Симовића доживљавамо као наставак традиције српских средњовековних писаца.

- *Светосавље у поезији Љубомира Симовића (опште одлике тематске целине)*

У неколико песама које тематизују светосавски мит у поезији Љубомира Симовића уочавамо да је реч о заокруженој целини. Наиме, од песме „Одлазак Растка Немањића на Свету Гору” до „Ходочашћа Светом Сави” стало је осам столећа српске историје. Иако је овде реч о свега неколико песама, јасно се може сагледати целина српске историје – прошлост и савремени тренутак, али, пре свега се може сагледати место такве историје у савременом тренутку. Када је реч о песмама које имају светосавски мит за тему, можемо закључити да постоји низ општих одлика које их карактеришу. Реч је о следећим поетичким обележјима:

- *Национални мит*

Симовић у овој тематској целини актуелизује историју и средњовековни, односно национални мит. Осврће се на прошлост и поставља је у нашу садашњост и будућност. Песник актуелизује исконско време и национални мит. Сама чињеница да је песничка збирка насловљена *Горњи град* упућује нас да Симовић овом националном миту даје повлашћени, тј. горњи и вертикални простор, простор који је профан, узвишен и изузетно значајан. Реч је о прворазредном простору културе. Косовски мит такође има значајно место у поезији Љубомира Симовића, али су различити начини којим песник приступа овим митовима који су бит српског бића и српске културе, од настанка до данас.

Поезија Љубомира Симовића – на овом историјском плану – представља мајсторско сажимање многовековне историје српског народа. Оно што је Добрица Ћосић у својим романима и у простору српске прозе, то је Симовић у поезији. И један и други су на истом задатку: демистификовати историју и њену бруталност и дати је као наше многовековно сатирање и расејавање, као вечну заблуду и Голготу коју свака потоња генерација још више увећава својим забором, нехатом и немоћи да коначно спозна свет и осмисли себе као етнос у том свету (Ђорђевић, 2002: 66).

Повлашћен простор у стиховима *Горњег града* имају Свети Сава, Свети Симеон, Стефан Првовенчани и Доментијан. Дакле, реч је владарској, светородној породици Немањића и о средњовековном писцу Доментијану. Симовић пева о историјским чињеницама које даје у виду песничких слика са драмским елементима који су карактеристични за Симовићеву поезију. Даље, Симовић је у песми „Прозор” у

директном дијалогу са српским народним предањем. Структура песама из збирке *Горњи град* је разноврсна и можемо закључити да су песничке слике обојене драмским стилем и исписане у народном кључу. С друге стране, песма „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” састоји се од десет катрена и има јасно омеђену структуру, која се може довести у везу са тежњом песника да успостави заокружену, недељиву и савршену структуру која ће и преко форме бити у дубоком дијалогу са тематиком песме.

- *Поетска обележја*

Симовић нам се обраћа умноженим гласом и говори у име колектива, али искуство колектива почива на индивидуалном искуству. Светлана Стојановић, бавећи се умноженим гласом у поезији Љубомира Симовића, закључује да су песме које су писане колективним песничким гласом од изузетне важности и напомиње да је колективни песнички глас нарочито присутан у песмама са мотивима/симболима националне важности (Стојановић, 1996: 48). Овакав вид обраћања је присутан у песми „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”. Сматрамо да колективни, уможени глас кроз који проговара целокупна нација упућује на саборност која нам је неопходна, како би у материјалном и потрошачком свету дошло до успостављања и обнављања нематеријалног система вредности који нам је преко потребан као европском и старом народу на почетку 21. века. И управо из тог разлога Симовић проговара у песмама-молитвама каква је „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”, „Молитва Светом Јоаникију Девичком”, као и „Молитва кнеза Лазара над косовском трпезом”. С друге стране, у песми „Ходочашће Светом Сави” присутан је дијалог песника са свецем, али и са читаоцима песме. И ова песма у свом завршетку има молитвени тон и може се читати као молитва. У осталим песмама из збирке *Горњи град* песник углавном говори у трећем лицу.

Језик поменутих песама је језик обичног српског човека, сељака. Реч је о језику свакодневице и језику завичаја, тј. управо оном језику који је Љубомир Симовић дефинисао у песми „Тражење речи”. Тражио је Симовић снажне и сирове речи, оне које нису само глас и које греју као светлост. Тражећи речи створио је читав космос утемељен на таквим речима, где је свака појединачна реч микросвет за себе и због тога не чуди што је овде реч о песнику који у свом опусу има изузетно кратке песме. Песме чија два стиха могу да нас одведу у неслућене светове. У опусу који се тиче

светосавског мита таква је и изузетно кратка песма „Доментијан”. Симовићев језик гномски сажето изражава дух српског народа.

У стиховима којима се бавимо присутна је карактеристична симовићевска поента, али она није дата у гротескном или апокалиптичном кључу већ из ње читамо закључак и смер који нам показује песник. Такви завршеци песама, тј. поенте присутне су у неколико песама из ове збирке, али је атмосфера у поентирању песме далеко блажа и мирнија у односу на песме у којима је присутна гротескна или апокалиптична визија. Симовић опомиње, али, чини се, са много више вере и мира него у осталим песмама, што ћемо показати на конкретним примерима приликом анализе. Овде нема карневализације или деконструкције мита, што је такође симовићевска карактеристика.

- *Светлост, мир и нада*

У песмама са светосавском тематиком песник нам се обраћа у тону мира и дубоке наде. У овим стиховима се осећа благостање и вера да ће се упркос свему обновити напукла, али и непрекинута нит континуитета светосавља. Почевши од песме „Одлазак Растка Немањића на Свету Гору” до песме „Ходочашће Светом Сави” читалац пролази кроз митски простор који је пун светлости, наде и оздрављења. Симовић, иако у песми „Потомци Светог Саве” даје на увид како се савремени човек опходи према традицији, али и како се други опходе према српској традицији, ипак оставља наду и веру да се са чврсто утабаног пута не скреће. У овим стиховима је присутна светлост, чак и онда кад читамо проневереност од стране савременог човека, песник му оставља решење и молитву. Оставља му сутрашњицу која ће обновити континуитет светосавског пута. Симовић, као и увек, свој народ види реално са свим врлинама и манама, али у овим редовима свом народу оставља наду у чудо. Стичемо утисак да је напуклу линију континуитета могуће трајно обновити ако као народ повратимо своју веру, свест о себи, својој историји и култури и свом месту у европској и светској културној баштини. Самим тим, обновићемо свест о својој вредности – вредности српског народа, која је духовно иста као и када је била на извору. Дакле, остаје нада да ће се успоставити духовни опоравак чији темељи сежу у 12. век и то су нити наде, вере, благостања и дубоког мира које читамо у поменутиим Симовићевим стиховима. Реч је о нади пуној светлости светосавља и мира.

- *Светосавска светлост у поезији Љубомира Симовића*

Не случајно Симовић збирку *Горњи град* објављује 1990. године уочи рата, у време када је више него икада потребна духовна вертикала и нада. У овој збирци је присутна светлост, мир, благостање и нада. Почевши од прве песме „Света земља” у којој песник каже:

Мене могу и мердевине,
прислоњене уз стог сена,
у облаке да однесу (Симовић, 1994: 211).

преко песме „Одлазак Растка Немањића на Свету Гору”, где са дубоким миром пратимо пут царевића који свој пут зна и чврсто иде уском стазом којом ће одредити путеве свих нас који смо му потомци:

и, прешавши Халкидик, који три
кажипрста пружа у Егејско море,
из облака стиже на Агион Орос,
и долази пред врата Русикона;
и, жудећи да се усели у облаке,
он чело спушта на камени праг,
и босе ноге моли: примите ме,
у сенку на коју не полажу права
ни мрав, ни трава (Симовић, 1994: 214).

У „Малом отачнику за путнике” видимо како:

Свети Сава сунчеву светлост дели
с хлебом и маслинама,
а хлеб и маслине

дели са косовима

што му на руке слећу (Симовић, 1994: 217).

Дакле, мир и благостање су присутни на путу светитеља и Симовић нам преноси атмосферу апсолутног хиландарског мира. Симовић бира симболе који имају хришћански предзнак¹⁹ преко којих упућује читаоца на који начин да доживи стварност и атмосферу божанског мира.

У песми „Свети Симеон” видимо смирење Немањино након замонашења и контраст који се успоставио са пређашњим владарским животом. Отац српства је бос и моли се:

Док све српске земље ћуте, занемеле,
чекајући да чују Немањин глас,
он скида круну, отпасује мач,
и са злата у пепео силази, бос (Симовић, 1994: 218).

Стичемо утисак да се Свети Симеон без престанка моли на Светој Гори за свој српски народ.

„Гроб у Студеници”, „Прозор” и „Учење Светога Саве” сведоче о живој присутности народне традиције у савременом свету. Дух народних предања живо је урезан у свести садашњег човека, чак и онда када је на несвесном, архетипском или само наизглед површном нивоу. Песма посвећена средњовековном писцу Доментијану гласи:

Помози, Господе,
кад ми дође час да променим светом,
да се мирно угасим, гледајући
у ону златну светлост, која се не гаси! (Симовић, 1994: 222).

¹⁹ Хлеб и маслине имају хришћанску симболику. Хлеб симболизује тело Христово, док Веселин Чајкановић на следећи начин објашњава симболику маслине: „М. је дрво од Бога благословено; без њега не може бити литургија; њега је грехота посећи” (Чајкановић, 1985: 172).

Видимо начин на који је средњовековни писац житија доживљавао живот и смрт. Реч је о дубоком миру, баш оном које читамо у житијима светаца, који представља селидбу из овоземаљског у вечно царство небеско.

Говорећи о Светом Сави, Симовић издваја и једну од хришћанских и универзалних вредности којима нас је учио. Реч је о гостопримству које је и данас живо у Срба, као што је било и пре више од осам столећа. О гостопримству код Срба читамо у делу Веселина Чајкановића *Мит и религија у Срба*, који сматра да је међу индоевропским народима гостопримство било нека врста организоване установе и да је практиковано свуда. Чајкановић цитира Вука Стефановића Караџића, који је забележио следеће:

Кад ко путује преко земље, он иде на конак у село, где га застане мрак, пред најбољу кућу, па пита може ли ноћити, а домаћин му, или ко други из куће каже: 'Можеш брате, с драге воље, и добро дошао' или ... га упуту гдје може ноћити.... Сваки ће домаћин примити радо на конак свакога путника: угостиће га као најбољег свог пријатеља и познаника, нпр. ако се догоди да домаћин нема у кући ракије или друго што, а он отиде својем сусједу, или чак у друго село, те узме у зајам и части госта (по Чајкановићу, 1973: 129).

Управо овакву слику стварности видимо и у Симовићевој песми „О подизању странопријемнице у Хиландару”, где Свети Сава учи народ како треба да се опходи према странцима. У овим редовима читамо љубав и поверење за сваког човека, а нарочито онога ко је странац у нашој земљи, што су врхунске хришћанске и универзалне вредности:

Не мање него љубав међу собом,
понављам, браћо, гајите странољубље!
Ономе ко нема сина и брата
приђите као оцу и брату свом!
Ономе коме је наш језик нејасан уху,
обратите се језиком божанским!
Ономе коме је наша земља туђина,

нека наша молитва буде дом! (Симовић, 1994: 324).

Хиландар је одувек био и остаће управо оваква странопријемница у којој су сви добродошли и у којој се и данас поштују правила и врхунске хришћанске вредности Светога Саве.

Дакле, у поменутих песмама смо сагледали историјску прошлост, док песме „Потомци Светог Саве” и „Ходочашће Светом Сави”, светосавски мит ситуирају у савремени тренутак. Овде је реч о песмама са другачијом атмосфером. У песми „Потомци Светог Саве” видимо суморну слику потомака који су скренули са правог и јединог пута – пута светосавља:

Нашу свећу гасе, жетву пале.

Ми смо у мастионицу Савину песак усули,

од таковског грма кашике издељали.

Све усијано, и осижано, и озарено – угасили,

па, у мраку, сабрано расули,

зашивено рашили, помирено закрвили,

исцељено озледили, утешено уцвелили

недељиво разделили (Симовић, 1990: 239).

Међутим, у песми „Ходочашће Светоме Сави”, иако сличне атмосфере, проналазимо наду. У прве две целине присутна је слика света који остаје у мраку када се света ватра угаси. Видимо да се у том мраку множе они што могу све да купе, али не могу ништа да створе:

У овом мраку,

из овог сурдука,

не види се даље

од хлеба и лука!

Из овог мрака
глас нам не допире
ни до праоца,
ни до праунука! (Симовић, 1994: 253).

Последње две целине су молитва Светом Сави, које почињу снажним обраћањем свецу:

Брате, који си измирио браћу,
сине, који си подигао оца,
оче, чији пепео синови расуше! (Симовић, 1994: 254).

Даље се нижу слике и истиче се шта смо све као народ проневерили, али се чује и одјекује молитва тог истог народа који вапи за помоћи и који зна да само од Светог Оца Саве може да добије помоћ:

Ако Ти нећеш, ко ће нас повести,
закопане с ровцима и кромпирима,
путник који си босим ногама доспео
тамо докле се не допире ни крилима? (Симовић, 1994: 254).

Свети Сава се пореди са вином²⁰, хлебом, светим словом, шљивом, маслиновим уљем, дакле, са хришћанским симболима Исуса Христа којима је придодата шљива која

²⁰ Симовић доводи у везу Светог Саву са вином односно са виновом лозом, што је веома занимљиво јер се на тај начин заправо успоставља аналогија са Христом. Свети Симеон је отац и родоначелник свете српске лозе Немањића, док је Свети Сава син светородне лозе. Чокот светородне српске лозе Немањића је Исус Христ.

Наставак. Христос је чокот.

Ја сам прави чокот, и отац је мој виноградар. Сваку лозу на мени која не рађа рода отсјећи ће је; и сваку која рађа род очистиће је да више рода роди. Ви сте већ очишћени ријечју коју вам говорих. Будите у мени и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не

је симболика земље Србије. „Вишеделно ‘Ходочашће Светом Сави’ је молитвено обраћање заснивачу и утемељивачу, тражење уточишта и упоришта у националној култури и духовности” (Поповић, 2017: 17). Моли Љубомир Симовић Светог Саву у име свих нас:

Чуј нас, свети оче, који одјекујеш

од звона и клепала који траже спаса!

кад ћеш нас чути, ако нас не чујеш

данас, кад немамо ни језика, ни гласа? (Симовић, 1994: 255).

Молитвеним тоном у „Ходочашћу Светом Сави” песник нам оставља наду да ће светитељ услишити молбу, али и да ће се српски народ вратити на једини прави – пут светосавља. Говорећи у Жичи 1995. приликом примања Жичке хрисовуље, Љубомир Симовић помиње српски народ и Светог Саву на следећи начин: „Променили смо се толико, да би нам се могло десити да Свети Сава, кога призивамо, чује наше молитве, и одазове се нашим вапајима, и пожури да дође да нам у невољи помогне, али да нас, дошавши међу нас, не препозна” (Симовић, 1996: 115). Да се то не би десило, Симовић истиче значај светосавља и ходочашћа у садашњем тренутку. На овај начин Симовић завршава овај тематски циклус, и сам наслов који зазива ходочашће у данашњем свету нуди одговор на питање којим путем треба ићи.

- *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*

Иван В. Лалић у тексту „Јефимијин дух и четири песме” говорећи о песмама-молитвама Богородици, Симовићеву песму „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” ставља на повлашћено место у српској поезији:

Песме-молитве Богородици врло су карактеристична подврста молитве као књижевне врсте. Најлепше и најсублимније примере налазимо у византијској и одмах затим – усуђујем се то одлучније рећи тек после ове Симовићеве песме – у српској поезији.

буде на чокоту, тако и ви ако у мени не будете. Ја сам чокот а ви лозе: и који буде у мени и ја у њему он ће родити многи род; јер без мене не можете чинити ништа. Ко у мени не остане избациће се напоље као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити. Ако останете у мени и ријечи моје у вама отану, шта год хоћете иштите, и биће вам. Тијем ће се отац мој прославити, да род многи родите; и бићете моји ученици (Јн 15, 1–8).

Симовић се Тројеручици обраћа десет пута, кроз десет катрена од којих је сваки заокружен као прстен, затворен као беочуг; али ти су беочузи духовно уланчани у нераскидив низ једног јединственог песничког исказа. У симболији, број десет означава 'повратак јединству' (према Папису); то је број који симболише духовни подвиг, или достигнуће; најзад, десет симболише и тоталитет свемира, метафизичког и материјалног, управо зато што све ствари уздиже до јединства. Дух таквог јединства разнородне, најгрубље и најтананије, а увек функционално сугестивне лексичке твари, и дух неког космичког склада-у-нескладу прожима сваку реч ове Симовићеве песме-молитве, остварене у градацији замолбе – од смерне уводне до екстатичке завршне строфе (Лалић, 1997: 138).

Поред запажања која се тичу специфичне форме Симовићеве песме, многи тумачи српске књижевности су приметили да је 20. век српске поезије почео песмом Лазе Костића „Santa Maria della Salute” посвећеној Богородици. На крају 20. века имамо низ песама које су посвећене Богородици Тројеручици хиландарској, слави српских песника. Певали су о Њој Васко Попа, Иван В. Лалић, Матија Бећковић, Љубомир Симовић. Певали су и молили се гласом српског народа. Ипак, Светлана Шеатовић Димитријевић примећује да се обраћање Богородици с почека и на крају века разликује.

Костићева Богородица стоји на почетку века и представља један од облика молитвеног, личним тоном обојеног песништва; песници пак, друге половине и краја века имаће контекстуално много шире постављену фигуру Богородице у егзистенцијалистичком и онтолошком аспекту. Богородица за наше песнике постаје она којој се моле и којој се обраћају када брину за свој песнички глас, али још чешће када је то глас онога што 'зуј је само пчеле у роју' и када се питају за 'смисао заблуделог роја'. Тренуци националних превирања, крајем осамдесетих и деведесетих година, угрожености како јединке тако и целог народа, постају реалне позиције из којих се лирски гласови песника пробијају до нових простора, до религијског, хришћанског или чак паганског поимања фигуре мајке, путеводитељке и заштитнице (Шеатовић Димитријевић, 2011: 282).

Дакле, 20. век је донео ратове – светске и братоубилачке и Костићев лични тон заменио је симовићевски вапај и молитва у име целокупног српског народа. Међутим, песничко ја у песми „Santa Maria della Salute” у себи садржи и дубине у којима је присутна нада коју је приметио и издвојио Драган Стојановић у тексту „Између астралног и сакралног”:

Ja код Лазе Костића има у себи нешто супстанцијално, што није изгубљено без обзира на све губитке који га погађају, обележавају, рањавају и тиме га и усмеравају. У тим губицима оно постаје способно за себе; у јауку, очају и тузи, колико и у кликтању, нади и егзалтацији – отуда и патетичан тон песме. Занемелост пред несрећом и са несреће трансцендирана је громогласном кантатом, чији су сви делови безмало савршено углазбљени (Стојановић, 2007: 33).

За разлику од Костићевог лирског *ja*, Симовић се у молитвеном тону обраћа Богородици и говори у првом лицу множине, тзв. умноженим гласом. Симовић Богородицу оловљава Мајком Слова и Спаса и тиме културу и спасење ставља у исту раван. Песник се моли Богородици и зазива правду која ће бити мерена Њеном трећом руком. Симовић у десет катрена моли за целокупан српски народ, моли за „браћу у казану олова које кључа”, за све страдале и оне који страдају у ратовима и недаћама. Моли се за нас који живимо у савременом свету у којем „нас лове и мере метром, литром кантаром, тегом и врећом” да нас Мајка Божја измери и помилује трећом руком. У Симовићевој поезији је врло чест мотив тегова, кантара, мерења у којима се обично људско и нељудско стављају на исту вагу. Симовић се још моли да нас Богородица сачува од свих зала која прете од природних непогода и од (не)људске руке. Моли се за опроштај греха који смо починили и моли се за дом у виду цркве у којој ће нас чекати отворена врата:

Док се затварају све капије, сви капци,
пред смрадом наших грехова и рана,
Тројеручице, нек нам се отвори црква
на Твојој трећој руци сазидана! (Симовић, 1994: 193).

Симовић се моли за српског сељака који је измучен ратовима, борбама, чија егзистенција је често била угрожена и који је свој дом и жетву напуштао и одлазио у рат. Одлазио је и није се враћао. Симовић се моли да наш страдални народ исцели Богородица Тројеручица хиландарска. Видимо у овим стиховима „стотине година” које су прохујале у страдању, рату и губицима и „стотине руку од којих смо страдали”. Павле Зорић примећује да „у ‘Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској’ Љубомира Симовића, молбу за спас упућује мноштво, заједница, православни верници, сви грешници и несрећници на које су се окомили силници овога света” (Зорић, 1995:

150). Симовић их сагледава и моли за оне који су из жетвених слама свог дома бацани на дно казана и јама:

Голе, млађене моткама, секирама,
оборене под ноге, и дотучене
у подножју брда уз које смо се пели,
трећом нас руком, Тројеручице, исцели!

И узвиси, трећом руком, Тројеручице,
све оне који су, стотинама руку,
стотинама година, из жетвених слама,
бацани на дно казана и јама! (Симовић, 1994: 194).

Моли се Симовић за исцељење српског народа. Свестан да нам се броје последњи тренуци, песник моли да засветли и да нас осоли со суза скупљених у Богородичиној трећој руци. Со је врло чест симбол у Симовићевој поезији и у дубокој је вези са смислом:

У овом свету несланих мора и јела,
док нам се броје последњи тренуци,
нек засветли, нек нас осоли, Тројеручице,
со суза, скупљена у твојој трећој руци! (Симовић, 1994: 194).

Симбол соли је присутан и у песми „Молитва кнеза Лазара над косовском трпезом”, која је део текста драме *Бој на Косову*. У овим стиховима кнез Лазар каже:

Нек немамо ништа,
до једно зрно соли!
Ал нек све буде

њиме осољено!

И кад нам све

однесу воде и ватре,

то једно зрно

нек нам буде све! (Симовић, 1994: 374).

Дакле, видимо да Симовић моли Богородицу да нас осоли со суза скупљених у Њеној руци, а с друге стране кнез Лазар у свој молитви пред Косовски бој моли да нам остане једно зрно соли. Зрно соли у коме је наша бит, наша историја и ми сами са својим прецима и потомцима.

Тумачећи мотив соли, Драган Хамовић, у тексту „О несланој соли” казује:

Сланост коју смо изгубили није ништа мање до оно што јој древност одређује као значење: божанска, значи смислена и плодносна снага, савез са Богом. Актуелност на коју Љубомир Симовић непрестано, готово проповеднички реагује, и онолико профет колико то прави песник овога позива несумњиво јесте, она је стварност у којој се човек, раскинувши савез са Богом, откинуо од сопствене значајности и величине. И последње консеквенце тога раскида имају лице наше неслане беде и безизлаза, беде по губитку суштине уза нас (Хамовић, 1999: 118–119).

У обе песме је присутан целокупан колективни дух српског народа. Павле Зорић истиче да:

трећа, чудотворна рука Богородице Тројеручице треба да спасе вернике од насиља. У десет химничних катрена тријумфује начело православно схваћене саборности. Свет обичних, анонимних, верујућих људи, чија је молитва моћна јер је заједничка, призива божанску, вечну правду, јачу од свих земаљских закона (Зорић, 1995а: 150).

У последња два катрена „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” Симовић моли Богородицу да прими душе наше у своју трећу руку и да нас „из ове црне земље у облак понесе храст, засађен трећом руком”. Символика храста у српској народној традицији врло је јасно дефинисана и има хришћанску симболику. Симовић се моли за спасење и смисао. У овим стиховима осећамо дубоко поверење које Симовић има у Богородицу Тројеручицу хиландарску.

Осећамо патњу свога народа, веру у духовне, моралне и православне вредности и изнад свега – осећамо песникову молитву као своју личну.

Можемо закључити речима Павла Евдокимова, који је, говорећи о Богородици рекао: „Лепота ће спасити свет; али не било која лепота, већ лепота Светога Духа, лепота *Жене обучене у сунце*” (Евдокимов, 2001: 227).

- *Осврт:*

Говорећи о метафизичкој вертикали Љубомира Симовића, Предраг Палавестра, између осталог, говори о светосављу и Богородици Тројеручици хиландарској и закључује:

У свом богатом и разноврсном делу, као песник, драмски писац, есејиста, просвећени грађанин и интелектуалац, Љубомир Симовић и у данашњој несрећи срећно спаја неке од тих заветних порука. Иако се чини да се кроз векове готово ничему нисмо научили, његова је вертикала према небесима отворена. Чиста и права као стрела. Упућена је равно ка првим изворима од којих смо кренули – владару као домаћину од овога света који је изгубљен; духовном пастиру чија су послања погажена; и милосрђу Богородице Тројеручице хиландарске која нас само чудом још може спасити. У том тројству Симовић је сажео сву данашњу судбину свога народа и изразио несрећу негову неразумности (Палавестра, 1996: 111–112).

Јован Делић у тексту „Страх од потопа” још сажетије и конкретније истиче значај светосавља и молитви у поезији Љубомира Симовића рекавши: „Да ништа није испјевао, него руковет пјесама о Светом Сави, *Молитву Светом Јоаникији Девичком* и *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, било би доста за један живот и за једног пјесника” (Делић, 2008: 638).

Бавећи се светосављем, желели смо да сагледамо светле митске просторе у поезији Љубомира Симовића. Можемо закључити да Симовић светосавски мит посматра као један од таквих, светлих простора. Ову тврдњу смо доказали посматрајући песме из збирке *Горњи град*, која једним својим делом тематизује светосавски мит.

Симовић преко светосавља успоставља линију континуитета од настанка српске средњовековне државе до данас. Поред тога, преко песме „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” успоставља линију континуитета са изворима

хришћанства. Линије додира сежу у далеку прошлост, али су веома актуелне и свеprisутне у савременом тренутку.

Бавећи се светосављем, женом и Богородицом, Симовић је у свом песничком опусу „отворио прозор и кућу је обасјала светлост”.

2.2. Косовски мит

Када посматрамо косовски мит у стваралаштву Љубомира Симовића, пре свега посматрамо драму *Бој на Косову*, која је обележила целокупно дело и рад овог ствараоца. Реч је о драми која је, на изванредан начин, постала и синоним за писца Љубомира Симовића. Поменута драма има врло популарну филмску екранизацију²¹ кроз филм *Бој на Косову*, који је култни филм данашњице. У оквиру овог филма имамо неколико песама Љубомира Симовића које живе кроз урбани фолклор данашњице. Реч је о песмама које представљају урбани живи мит.

Такође, у оквиру БИГЗ-овог издања изабраних песама *Источнице и друге песме*²² објављен је и избор песама из позоришних комада. У избору из позоришног комада *Бој на Косову* налази се десет песама које представљају најживљу поезију Љубомира Симовића. Ове песме су апсолутно независне од писца и живе у народу на исти начин на који у народу живи народна односно усмена књижевност.

С друге стране, када је реч о песничким збиркама, Љубомир Симовић тематизује косовски мит у песмама „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано” која се налази у збирци *Ум за морем* и у песми „Пророци на Косову пољу”, која је објављена у *Источницама*.

Поред ове две песме у којима се директно помиње косовски мит, Симовић у неколико песама помиње локалитете који се налазе на Косову и Метохији.

У песми „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано” Симовић косовски мит транспонује у савремени контекст, тачније у 1982. годину. Песму наводимо у целисти:

²¹ Филм *Бој на Косову* режирао је Здравко Шотра, по тексту Симовићеве драме. *Бој на Косову* је емитован 1989. поводом обележавања годишњице Косовске битке.

²² Реч је о избору Симовићевих песама. Главни и одговорни уредник овог избора је Димитрије Тасић. Књига *Источнице и друге песме* наведена је у Литератури.

Некад беше један

Вук Бранковић,

а било је девет Југовића.

Југовића данас

ни једнога,

Бранковиће

до мрака би бројо (Симовић, 1982: 18).

Симовић косовски мит односно мит о јунаштву девет Југовића и издајништву Вука Бранковића, посматра у косовском, историјском контексту и у савременом тренутку.²³ Врло јасно закључује да је однос јунаштва и издајништва који је постојао у косовском миту обрнуто пропорционалан у савременом тренутку. Симовић историјски и косовски мит види као глорификацију јунаштва у коме је јединствени издајник имао име и презиме, био проказан у друштву. С друге стране, Симовић примећује да у савременом тренутку немамо ни једног Југовића, а да је Бранковића превише. Дакле, Симовић транспонује косовски мит у савремени контекст и слика стање у савременом друштву које није ни налик косовском и митском. Поред тога, Симовић поменуто

²³ Владета Јеротић у тексту „Историчност у драми Бој на Косову” тумачи мотиве којима се Симовић бави у драми. Међутим, све наведено се односи и на косовски мит у песништву Љубомира Симовића:

Из историографског и легендарног материјала о сукобу на Косову, Симовић је бирао оне његове делове који чудесном трагиком личе на данашње догађаје; ову селекцију Симовићеву није одлучивало само *senus communis* (садашњег тренутка) већ и несумњиво очувано, иако не увек видљиво, шестогодишње надрационално опредељење српског народа за „царство небеско”, хришћански бранећи до краја царство земаљско. Корен српског народа, онај хришћански, не изгледа да је био тако плитак до Косовске битке, као што и данас многи мисле, противстављајући му дубљи, пагански корен, који, уосталом, ни код једног хришћанског народа у свету није никада сасвим ишчезао. Без тога хришћанског корена никада не би дошло до „тајне Лазареве вечере”, Јудиног-Вуковог издајства, Голготе и Васкрсења српског народа, односно никада не би дошло до необичног и невероватног опредељења за „царство небеско”, без обзира ко је ову одлуку донео; она је морала бити израз сржи српског народа (Јеротић, 1997: 157).

посвету чита у Његошевом *Горском вијенцу*, што је свакако својеврсна порука, али и опомена савременом читаоцу и савременом друштву које је изгубило чојство, јунаштво и српство које је Његош опевао у свом делу.

Поред песме „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано” косовски мит је присутан и у песми „Пророци на Косову пољу”. И у овој песми се може сагледати транспоновање мита у савремени контекст у коме мит добија другачију димензију. Симовић у овој песми тематизује време непосредно пре Косовске битке, као и мир с којим се у битку ушло и пореди митско и савремено време:

Кажу нам будите потпуно спокојни,
чуде нам се зашто се забога плашите,
кажу нам да то нипокоју цену,
кажу да то неће, да не сме, да не може бити! (Симовић, 1994: 183).

У овим стиховима такође видимо обрнута осећања од оних која су изражена у миту. За разлику од мира који је владао непосредно пре Косовског боја, савремени човек је уплашен пред ситуацијом у којој се налази. И поред свих обећања која има, савремени човек се плаши пред својом неизвесном будућношћу. Међутим, и митски и савремени човек зна шта га чека и то је нит која их спаја, без обзира на то што су исходи другачији. Пророци косовског мита имају ширину да сагледају обе ситуације у својој реалности.

Кажу нама,
који знамо
да је већ било (Симовић, 1994: 183).

2.3. Жена и мит

Приступивши целокупном песничком делу Љубомира Симовића уочили смо да песме које тематизују жену заузимају одређен и значајан простор у Симовићевом делу. Наиме, од петнаест песничких збирки посматраћемо десет у којима смо уочили поменути тематiku. Уочили смо да се највећи број песама у којима је тема жена налази у песничкој збирци *Источнице* из 1983. године. У осталим збиркама је обично реч о

једној, две или три појединачне песме. У поеми *Субота*, коју такође посматрамо, имамо више различитих, несталнијих и драмских обриса жене, које су такође значајне са овог становишта. За потребе рада и зарад веће прегледности, направили смо одређену класификацију којом ћемо се служити. Није реч о строгој подели, али се њоме служимо како бисмо истакли све појединачне аспекте симовићевске жене.

Када посматрамо целокупно песништво Љубомира Симовића, почевши од *Словенских елегија* из 1958. до *Планете Дунав* из 2009. године, увиђамо да је реч о песнику и стваралаштву које је обухватило искуство минулог и почетак 21. века. С тим у вези песник нам даје слику савремене жене, али и жене која у свом архетипском и колективном несвесном носи далеку прошлост која се назире испод површинског слоја.

Симовићев однос према женама је, чини се, врло јасан и дефинисан. Симовићеве жене су повезане са култом рађања, обнављања и опстанка. Песме које говоре о женама врло су присутне и разуђене у различитим збиркама у Симовићевој поезији, те Александар Јовановић примећује: ‘како је у Симовићевој поезији бивала присутнија свест о угрожености традиције и културе којој припада, тако су мотиви жене, њеног биолошког трајања, упорности и страдања, бивали све наглашенији’ (1993: 140) (Томић, 2020: 406).

У стиховима Љубомира Симовића жена углавном није експлицитно доминантна фигура, али је обележила читав један космос који је песник створио и без које тај космос не би био могућ. Основна подела коју читалац целокупног Симовићевог песништва може да уочи јесте следећа: у Симовићевим стиховима видимо анонимне, тј. безимене жене које су различито представљене, с једине стране, и слику Богородице која има узвишено место у Симовићевој поезији, с друге стране.

2.3.1. Анонимне жене у Симовићевом песништву

Симовић нам пружа слику анонимне жене која углавном нема конкретна обележја изузев основног обележја пола. На овај начин песник говори о колективној слици жене. Тачније, говори о универзалној женској природи која је увек у својој основи иста, без обзира на околности. Међутим, у овим стиховима нам је дато да сагледамо и околности у којима живи симовићевска жена како бисмо на тај начин сагледали ширину, митски предложак, али и жену у савременом светлу. Такође, анонимност је омогућила да се на одређен начин изједначе све женске судбине, како кроз историју тако до данашњих дана. Поред тога, сликом жене која је део заједнице,

добијамо и верну слику целокупног друштва. Анонимност нам такође пружа и увид у колективно несвесно и архетипско јер на тај начин можемо да продремо у дубоку свест коју жена има у својој природи. Анонимне жене смо поделили у неколико група.

- *Домаћице*

Слика жене која је домаћица приметна је у песмама „Преображење”, „Бог олује у лугарници”, „Гост из облака”, „Мркла јесен”, „Јутро на Међуречју” и „Поглед са Тометиног поља према ваљевским планинама”. Ово нису једине песме у којима је дата слика жене која је домаћица, али смо их изабрали као репрезентне јер је ова идеја у њима доминантна. У овим стиховима одишу мир и радост:

радост сецкања лука, радост мирисања,

радост удисања, звецкања, сипања зејтина,

радост светлуцања, радост умакања

залогаја хлеба у жуманце (Симовић, 1994: 164).

Кроз стихове ових песама шири се мирис кухиње у којој се пеку паприке, кува купус, пржи лук, пеку погаче, али се осећа и укус крушке, лубенице, ракије. Часлав Ђорђевић у тексту „Веристички поступак у песништу Љубомира Симовића” истиче да је песник:

у мотивску структуру својих дела уградио и многе суштине које хране и толе жеђ бића. Најчешће се јављају топоси исхране: сланина, чен лука, паприка и парадајз, пасуљ и чорба, хлеб, со и јаје, кромпир и сир, цвекла и целер, брашно, зејтин и маст, грожђе и вино, купус и зеље, јагњетина и јапија (...) Све то има свој облик, боју, мирис, семантику и семиотику. И све је такође свакодневно и митско, пролазно али и вечно, профано али и свето, и све у знаку личног али и колективног искуства (Ђорђевић 2011: 179–187).

Управо због личног, али и колективног искуства, Симовић бира храну која потиче са наше земље, коју добијамо од свога рада и то није случајно у овим стиховима. Реч је о женама које од хране из природе и из своје непосредне близине праве све што им је потребно. С једне стране, ово можемо разумети као слику жене која је српског порекла и која у условима који нису благонаклони од хране коју има прави тзв. царску трпезу. С обзиром на историјске околности и ратове који су се десили како

у минулом веку, али и многобројне ратове кроз историју, Симовић слика наше далеке женске предке, али и чукунбабе, прабабе, бабе и мајке које су развиле способност да у условима рата и различитих недаћа знају готово ни од чега да направе храну, тј. дом за своју породицу. Храна је овде синоним за топлину дома коју ствара управо женска природа. Топлину дома коју само жена може да створи даром своје природе. Дакле, Симовић слика српску жену у чијем се колективном несвесном и архетипском налазе и живе њени ближи и даљи преци који су пролазили и утабавали исте стазе којима и ми данас корачамо. Симовићев хлеб, со, јаје и пасуљ јесу архетипске слике нашег постојања кроз векове, део су нашег идентитета и савременог живота. У њима је садржан један од наших основних облика битисања. Није овде реч о обичној већ о митској храни и управо због тога читајући Симовићево песништво, али и драме, стичемо утисак одређене глорификације хране која потиче с наше земље. Хране која је дар природе у којој живимо, али и хране коју припрема жена која је одгајила све наше претке и потомке. Часлав Ђорђевић такође истиче:

Љубомир Симовић, апологета митског, архетипског, али и свакодневице, профане просторности, опевао је тржнице и дао их као овоземаљска саборишта изобиља, али и места за вешала, распећа и трагична упризорења: опевао је кухињу која се доживљава као рајски сегмент на земљи, простор за чулна уживања, који испуњавају мирисне сензације; простор који оличава космогонију од јестивих садржаја, због којих и богови остављају небо и облаке да би у њима нашли радост и испуњење текућег живовања (Ђорђевић, 2011: 179).

У прилог томе говори и песма „Поглед са Тометиног поља према ваљевским планинама”, у којој видимо митски однос човечног и божанског:

Ове су планине биле степенице

уз које су јунаци ујесен

у облак носили

овнове и вино;

некад су низ ове планине богови

силазили у села,

да се жене (Симовић, 1994: 188).

Песме симболичних назива „Преображење”, „Бог олује у лугарници” и „Гост из облака” упућују на одређено присуство мита у савременом свету. Овде је реч о домаћицама због којих богови силазе са облака, што је заправо зазивање митских времена и митска присутност у садашњем времену. Овде је важно напоменути да је слика жене која је домаћица дубоко повезана са архетипском сликом жене и једном од њених основних улога у друштву. У овим стиховима је присутан мир, радост и благостање које ствара жена својим радом. Жена која пева кувајући храну:

Још сунцем из тог сневања засењен,

силазим из облака у кујну.

Боса домаћица у кујни вари млеко,

пева, разбија и пржи јаја

– Млеко тек што је помужено,

јаја су с легла донета право у тигањ – (Симовић, 1994: 164).

У песми „Мркла јесен” видимо жену која сеже у дубину прасловенске или пак још даље у дубине индоевропске религије која је у одређеним облицима пренета до данашњих дана:

Само домаћица,

скупивши сукњу међ колена, клечи

пред отвореним шпоретом,

и, као свитац који се пали и гаси,

њено лице на махове озарује

жаром, у који дува, да га разгори (Симовић, 1994: 179).

Ову слику можемо довести у везу са индоевропском и прасловенском религијом у којој су огњиште и праг куће били освећена места. Чајкановић у *Миту и религији Срба* о ватри са огњишта казује следеће:

о тој ватри и њеној улози у српској религији могло би се говорити много. Ватра са огњишта једна је од највећих домаћих светиња; она је, код Срба и код других народа, центар за домаћи култ. Српска млада, када први пут уђе у нови дом, мора да пољуби огњиште; пред огњиштем, о Божићу, врши се ‘мирбожање’; огњишту, и ватри на њему, приносе се чак и жртве: понекад се бацају мрве хлеба и сипа вино; нова млада, кад улази у кућу, посипа огњиште живом; на Божић ујутру положајник дарује ватру новцем. (...) Ватра на огњишту има супернормалну моћ: она разгони ноћне демоне; предмети који су близу огњишта преноћили могу донети њиви плодност (Чајкановић, 1973: 210).

Чајкановић даље закључује да Словени, односно Срби, нису познавали неко одређено божанство ватре, али износи конкретне доказе на основу којих тврди да су Срби у домаћој ватри видели дух предака, а знамо колико је јак и значајан култ предака код Срба, како у далекој прошлости тако и данас.

Песма „Јутро на Међуречју” носи донекле сличну атмосферу јер нам песник пружа слику злостављане жене Николије. Реч је о жени коју газе, сатиру, вешају и туку и чијим злостављањем се завршава дан и наступа мрак. Ова слика нам заправо сугерише да злостављање Николије, односно жене, траје без прекида. Међутим, јутро доноси другачију атмосферу, па видимо да Николија, тј. жена:

Опет сеје црно брашно,

опет кува, опет меси!

И опет су пуне штале,

пуни чамци и облаци

хранитељке Николије! (Симовић, 1994: 323).

У овим стиховима видимо женску верзију „Баладе о Стојковићима”. Реч је „анонимној” жени која има име. Песник је ословљава као Николију, што није случајно с обзиром на симболику имена по којој је Николија она која брани народ. Николија је синоним за све жене. Симовић нам сугерише да жене имају снагу, или им је то пак једина преостала могућност, да и после пораза устану и наставе са обнављањем животног принципа. Јован Делић у тексту мајсторског наслова „Да ли се Николија

презива Стојковић?” износи мишљење да Симовић управо „Баладом о Стојковићима” најављује и отвара велику тему жене као обновитељице живота, као домодржнице (Делић, 2010в: 50). Управо у „Балади о Стојковићима” у споредном току песме видимо жене Стојковића које подгревају вечере, крпе одећу својих мужева и буде их да на време стигну на вешање. У поменутом тексту Делић паралелно тумачи „Баладу о Стојковићима” и песму „Јутро на Међуречју” и уочава сродности на више нивоа. У обе песме је приказано мучење и злостављање, Стојаковића и Николије, од стране некаквог колектива који је исказан множином. Стојковићи, и поред злостављања које трпе, сваког јутра устају пре пет и одлазе на страшно место, али се враћају живи кући у време вечере, баш као што се Николија симболично издиже из мрака и у светлости дана обнавља животни принцип. Симовић је кроз Стојковиће и Николију приказао свакодневну драму и трагичност савременог српског народа и савремене српске жене. Стојковићи својим именом сугеришу постојаност и чврстину упркос трагичности ситуације у којој се налазе, док Николија својим именом и својим женским принципом брани српски народ кроз своју моћ да се издигне и обнови животну енергију. Јован Делић, као и Веселин Чајкановић, истиче значај симболике ватре и пећи у следећим стиховима:

Али доле, на дну мрака,
будећи се у пепелу,
устајући из пепела,
Николија опет ложи
пре свитања своју пећ! (Симовић, 1994: 323).

Делић сматра да је

Симовић, сасвим ненаглашено, готово прикривено ‘из потаје’ активирао два мита. Први, и уочљивији, јесте мит о птици фениксу. Николија се буди из пепела; устаје из пепела и диже се са дна мрака да би упалила ватру и донела жар и свјетлост још прије свитања, прије зоре и сунца. Николија је, несумњиво, свјетлосно биће; господарица ватре која побеђује мрак и мрачне силе насиља и смрти (Делић, 2010в: 58).

Дакле, Симовић жени и женском принципу учитава животни принцип који је обновљив и у условима који нису благонаклони према жени. Други мит који се уочава

у овој песми, према тумачењу Јована Делића, јесте национални мит који се наслања на причу „Јарац живодарац” Вука Стефановића Караџића и који је утиснут у Симовићеве стихове.²⁴ Оба мита несумњиво говоре о жилавости и опстанку српског народа и у веома лошим и несрећним историјским околностима. Делић закључује да:

Симовићева пјесма ‘Јутро на Међуречју’ јесте заправо балада о Николији, пандан Симовићевој ‘Балади о Стојковићима’, с том разликом што су смијех, хумор и гротеска знатно редуковани у Николијиној пјесми; готово да их нема. А Николија јесте Стојковића соја; код њих жене, барем у поезији, не мијењају презиме. Николија се, доиста, презива Стојковић (Делић, 2010в: 59).

Стојковићи стојећи примају ударце и као да су рођени спремни за ту и такву судбину, док је Николија својим физичким и женским одликама спремна да се попут феникса издигне и омогући опстанак том и таквом народу. Батинаши се смењују и умарају од батињања и свог зла, док Стојковићи и Николије трпе своју судбину и трају. Николија је симбол опстанка и српске жене која је домаћица и хранитељка свог народа која трпи и у свом трпљењу бива издигнута изнад зла.

Симовић сликајући домаћице слика жене које су у дубокој вези са спољашњом природом, али и у дубокој вези са исконском женском природом. Реч је о исконској потреби за огњиштем, домом, топлином, миром и спокојем који је у основи женског бића присутан у архетипу и у митским слојевима.

- *Шваље*

У ову групу смо издвојили следеће песме: „Домодржнице”, „Шваља”, „Од пословица праља и шваља” и песму „Вече”. Видимо начин на који жене подижу, граде и обнављају порушене светове. Такође, уочавамо и животни принцип тј. Ерос као начин обнављања света. У песми симболичног назива „Домодржнице” на једноставан начин је приказано како се одржава дом. Ове жене перу кошуље, пресвлаче постељину, кувају чај, плету рукавице и целатима, издајницима, убицама – апсолутно свима. Ово су жене:

којима нико није толико грешан

да га не окупаш, не нахраниш, и не огрејеш,

²⁴ Поред тога, у Симовићевој збирци *Горњи град* налази се песма „Јарац”. У њој је осликан јарац кроз којег се може сагледати митски подтекст, односно митско тумачење неуништиве, жилаве животиње.

и нико толико моћан

да му не помогнеш,

и нико толико туђин

да га оставиш у невремену пред вратима (Симовић, 1994: 185).

Дакле, видимо женску активност која је усмерена на помоћ другима. Без обзира на то ко је тај други, женска природа је усмерена на помоћ свима у својој околини. Шваља је синоним жене која вредно ради, њена активност се огледа у спајању наизглед неспојивог. Свој задатак шваља овако види:

да пришивам рукав за кошуљу,

браћу за рођаке,

земљу за облаке (Симовић, 1994: 189).

Марко Радуловић, говорећи о овој песми, истиче: „Појам ‘везивања’ као метафора континуитета кључан је за Симовићево поимање културе. Везивање је и сећање, које пробија кроз слојеве профаности који су се наталожили између митских праизвора и материјалне садашњости савремене цивилизације” (Радуловић, 2017: 210). С друге стране, у односу мушког и женског принципа деловања песник, у духу народне књижевности и традиције, гномски сажето казује пословицу праља и шваља и износи дубоку истину:

Више је нахранио напрстак, него казан!

Више је одржала игла, него сабља!

Више је превезла дрвена кашика,

и меда, и зејтина, и соли, него корабља! (Симовић, 1994: 207).

Сличну стварност читамо у песми „Вече”, у којој заправо видимо да након рата шваља ступа на сцену:

Рањени јунак

испушта мач и шлем,

а шваља узима

иглу и напрстак (Симовић, 1994: 321).

Дакле, жена је та која храни, помаже свима, крпи и спаја неспојиво својом благотворном женском природом. Природом која разуме, прихвата и опрашта.²⁵

²⁵ Симовић је о овој теми говорио у интервјуу „Песничке и друге истине”, који је објављен у *Политици* 14. јула 1990. Разговор је водила Милка Лучић и у целисти издвајамо последња два питања и одговора:

*„Чини се да динамичку основу Вашег песништва представља поларизација између мушког и женског принципа. Да ли је то резултат практичног животног искуства, или и неких дубљих увида у људску природу? То што називате ‘практичним животним искуством’ управо и води у то што означавате као ‘дубљи увид у људску природу’ ... И, као и увек у писању песама, ја сам пошао од тог, сопственог животног искуства. Мени је то искуство увек говорило да су жене ближе животу него мушкарци. И да више раде за живот него мушкарци. *Источнице* говоре управо о томе: о једном моралу формираном у сукобу са ништавилем и смрћу, а не о сукобу са идеолошким непријатељем. Конфронтација са смрћу и ништавилем је дубока, садржајнија, трагичнија, па чак и плоднија, него конфронтација две идеолошке војске. Пишући *Источнице* ја сам, можда, пошао од нечега што би се могло назвати етичком визијом...*

Та визија је код Вас наглашена и раније.

Она се да наслутити већ у једном монологу на почетку *Хасанацинице*... А зачала се, та визија, у једној врло једноставној, и истовремено врло невероватној, чињеници. У чињеници да ће и највећем зликовцу, и највећем целату, и највећем грешнику, неко, као најневинијем детету, да скува и наспе у тањир боранију, опере, окрпи и испегла кошуљу, и распреди кревет. А ко је скувао ту боранију, ко је опрао, окрпио и испеглао ту кошуљу, ко је распредио тај кревет, и крај узглавља упалио или угасио лампу? Нека жена. Нека жена, која је своју женску дужност ставила изнад сваког греха и сваког злочина. Та жена је морал преживљавања и опстанка ставила изнад сваког морала, па и изнад оног морала који кажњава. Ја знам да би на све то, да би се добила потпуна слика, требало погледати и из перспективе жртве. Међутим, и та витална и победничка жена налази се у положају жртве... У сваком случају, то је једна од оних ситуација које вам омогућавају тај ‘дубљи увид у људску природу’ ... Кажемо: ‘дубљи увид’, а далеко смо од тога да видимо и разумемо све. А управо то, што мало видимо, и што још мање разумемо, представља најбољи доказ да се налазимо на терену који припада поезији. На том терену политика изгледа незграпно и немоћно” (Симовић, 2004б: 191).

- *Мајке, сестре, жене и удовице ратника*

У ред анонимних жена спадају и мајке, сестре, жене и удовице мушкараца који су у рату, као и мушкараца који се нису вратили својим кућама. Овакве жене срећемо у следећим песмама: „Источнице”, „Сточаница”, „Лонац на Јокиној ћуприји”, „Основе рачуна”, „Солдатуша”. Ово су анонимне жене које на својим леђима носе своју и колективну несрећу рата и које морају да устану и живе после свих несрећа и недаћа које су их снашле. Симовић ове жене види као храбре и неустрашиве.

Вратите у шкрињу вунене чарапе

– оне ће и босе преко снежних гора!

Не спремајте им, лађари, једра и весла

– оне ће и без лађе преко мора! (Симовић, 1994: 175).

У овим женама је садржана архетипска слика несрећне жене којој су рат и страдање постали једина судбина. Ово је колективна слика жена након ратова које нам је донео минули век. Симовић је 1995. године добио Жичку хрисовуљу и том приликом одржао говор, тзв. „Беседу о молитви”, у коме је сагледао 20. век на следећи начин:

Ово је век крвавих светских ратова и револуција, век Аушвица и Гугла, век Шумарица и Јасеновца, век понижења и патњи. И тај век сада, на свом измаку, покушава да поправи утисак, и да се, бар у својим последњим годинама, представи бољим но што је био: као век борбе за људска права (Симовић, 1996: 115).

Говор је одржао четири године пре НАТО агресије над Србијом 1999. године, тако да се нажалост наш 20. век није завршио људским правима ни покушајем да се улепша стварност. Живот је, нажалост, демантовао писца – у Србији се 20. век завршио у проливној српској крви. Симовић управо слика жену 20. века – века који је почео ратом и завршио се ратом, а та иста жена у свом колективном несвесном и архетипском носи и многе друге ратове и губитке које су претрпели њени преци. Реч је о анонимној жени којој страдају отац, муж, брат и син и која је универзална слика жене-губитнице у рату, која мора да настави живот. Женска природа у рату неретко бива приморана да на себе преузима, поред свих женских, и мушка обележја:

Жена у мушким цокулама носи тањире,

и виче снајама, виче јетрвама,

виче заовама, удовицама и сестрама:

Сви су гладни, дајте кашике свима! (Симовић, 1994: 235).

Ове жене су милосрдне и дају све што имају. Оличење су хришћанске доброте. У песми „Основе рачуна” (која је заправо *Увод у часове рачуна*) удовица даје своје последње две лепте и песник поставља реторско питање да ли је више 300 лепти трговца који даје свој вишак од две лепте удовице која даје све што има. Овим се директно успоставља интертекстуална веза са *Новим заветом* и јеванђељем по Луки:

Удовичина лепта. Говор Исусов о разарању Јерусалима и о његовој будућности.

Погледавши пак горе *видје богате гдје међу прилоге своје у хазну Божију; А видје и једну сиромашну удовицу која меташе ондје двије лепте; И рече: заиста вам кажем: *ова сиромашна удовица метну више од свију: Јер сви ови метнуше у прилог Богу од сувишка својега, а ова од сиротиње своје метну сву храну своју што имаше (Лн 21, 1–4) .

Овом песмом отпочиње циклус *Часови рачуна* и она представља кључ за тумачење истог. Дакле, говорећи о женама говоримо и о библијском и хришћанском миту јер су, у немалом броју песама, национални и библијски, односно хришћански мит, нараздвојиви.

Поред оваквих жена, присутне су и жене у којима се прелама трагичност савременог тренутка у коме живимо. Песма „Солдатуша” приказује жену „која се меша са војницима”, која је такође „разуздана или блудна жена: именовање садржи у себи, ван спора, негативно одређење” (Јовановић, 1995: 43). Међутим, у овој песми је донекле присутан и библијски митски подтекст, те видимо жену која је потенцијално каменована од стране народа:

Ошишану,

воде је преко пијаце,

боса међу чизмама гази снег,

гола ко јаје

бели се кажњена глава,

и цела пијаца,
кроз снег који не престаје да пада,
гледа је како чека ко ће први
да је пљуне,
сад, кад свака курва
сме да је опсује, да јој се наруга,
да јој прстом покаже, да је снегом,
да је блатом
да је кундаком тресне (Симовић, 1980: 14).

У тексту „Два сећања у једном сну” Александар Јовановић детаљно анализира песму „Солдатуша” и лик жене који је у истој присутан повезује са хришћанским митом: „Солдатуша је у себе укључила библијску/јеванђеоску причу о Христу, прељубници и фарисејима, обезбеђујући песми поред индивидуалног и колективно памћење” (Јовановић, 1995: 44). Реч је о новозаветној причи која је део јеванђеља по Јовану:

Браколомници. Исус видјело свијету. Говор против јеврејскога невјеровања.

А Исус отиде на гору Маслинску. А ујутру опет дође у цркву, и сав народ иђаше к њему; и сједавши учаше их. А књижевници и фарисеји доведоше к њему жену ухваћену у прељуби, и поставивши је на сриједу. Рекоше му: учитељу! Ова је жена ухваћена сад у прељуби; *А Мојсије нам у закону заповједи да такове камењем убијамо; а ти шта велиш? Ово пак рекоше кушајући га да би га имали за шта окривити. А Исус саже се доле и писаше прстом по земљи (не гледајући на њих). А кад га једнако питаху, исправи се и рече им: који је међу вама без гријеха нека најприје баци камен на њу. Па се опет саже доле и писаше по земљи (Јн 8, 1–8).

С друге стране, Симовић је у тексту „Одговор мајци” из 1989. године у веома интимном и топлим тону поделио са читаоцима део своје породичне историје и пружио лични доживљај своје мајке, који се умногоме поклапа са доживљајем жене и мајке у његовој поезији.

Моја најснажнија сећања на мајку везана су за детињство, када је и њена улога у мом животу и васпитању била највећа и најпресуднија. Како је тежиште очевих интересовања било ван куће – он је волео друштвени живот, кафане, спорт – мајка је на себе, поред материнских, преузимала и неке очинске дужности. То ће нарочито доћи до изражаја за време рата, једно због тога што је тада отац и принудно био одсутан (због хапшења и одласка на принудни рад), а друго због тога што су се за време рата, који је иначе мушки посао, мушкарци повлачили у сенку и позадину, а у први план су се истурале жене, које су при том преузимале на себе и многе мушке послове. Тако је мама морала у себи да пронађе снагу за доношење одлука, за иницијативе, па и за напоре који су поред мушке снаге захтевали и мушку храброст (Симовић, 2004б: 133).

Говорећи о својој мајци, Симовић истиче своја најранија сећања. Песник се сећа мириса погаче, ораха и жита који су се млели за празнике, кандила пред иконом Светог Ђорђа. Као најважнији догађај Симовић истиче кување пекмеца од шљива за зиму. Песник се сећа мириса и светлости жара из пегле и сумрака у којима његова мајка пегла веш, као што се сећа и светова које је видео или у својој машти доживео захваљујући мајчиној породици. Песник се сећа и мајчине корпе са иглама, са разнобојним калемима и штопфулом, која га је очаравала у детињству, а које ће се касније сетити гледајући Вермера у Лувру. Симовић се сећа и улоге своје мајке у позоришту, али и строгости коју је схватао као последицу времена и околности у којима је његова мајка живела и васпитавала своје синове.

Сећам се, на пример, да су једно време немачки војници били распоређени по приватним кућама. Имали су свега: какаоа, чоколаде, и то су била велика искушења за децу која су расла на проји и ајпрен-супи, и којима је качамак са пекмезом замењивао слаткише. Деца су скакала око тих немачких војника, викала су: ‘Камарад, чоколад!’, и војници су делили чоколаду, или су им нудили сув какао помешан са шећером. То ‘Камарад, чоколад!’ брат и ја никад нисмо изговорили. Немци су се томе чудили, па су питали да ми можда нисмо деца официра, а још више су се чудили кад су чули да наш отац није официр, него обућар. То сматрам великом мамином победом: она нас је научила одрицању, а тек много година касније ја сам схватио каква се све блага одрицањем добијају (Симовић, 2004б: 139).

Занимљива је чињеница да у „Одговору мајци” Симовић не помиње име своје мајке. Реч је о жени која је желела да глуми трагичне јунакиње, која је „увек живела у неким етеричнијим сферама” и која је „имала неки вишак емоционалности и вишак

спремности на жртву.” Чињеница да је Симовић изоставио име своје мајке упућује нас на то да је све особине које је имала, па чак и име подредио њеној улози мајке. У овим редовима се осећа дубока повезаност и топлина коју је песник везао за жену која је изнад свега била – мајка.

Пишући о својој мајци, Симовић нам је дао једно лице и један јасан портрет жене и мајке у својој поезији.

- *Жена и култ рађања*

Од настанка света присутан је, у различитим облицима, култ рађања. Паганске религије су имале одређене магијске и ритуалне радње којима се славио култ рађања у различитим облицима. И данас постоје обичаји којима славимо рађање. Симовић у својој поезији ступа у дијалог са култом рађања и митским веровањима која су у вези са рађањем. Поред култа рађања, жена је повезана са Еросом као животним принципом, али и са еротским. Говоримо о песмама: „Копилуша”, „Викалица Живане са Субјела али која је из облака зинула на њене штале амбаре воћњаке усеве куће и гробља”, „Жене Старог завета”.

У књизи *Песнички видици Љубомира Симовића* Часлав Ђорђевић говори о „Видику пуном светлости” који пре свега види у облику жене. „За биће човека, у Симовићевој поезији, највећа светлост од свих је – жена” (Ђорђевић, 1982: 60). Еротичност жене је, у назнакама, прилично скривено и у дослуху са природом, опевана у неколико песмама, нпр. у песмама „Поетичности”, „Јесења снохватица”, „Снохватица на киши”, „Ђаво на селу”:

Спавам на тавану штале у кошуљи белој,

у слами

Која мирише на њену косу и врат и бива

Тесно у овој горкој несаници и тами

Док небом ветар носи пловеће крошње

шљива (Симовић, 1961: 27).

Симовић женско тело доживљава као белину која светли и које је повезано са природним циклусима, што је уочљиво у песми „Јесења снохватица”:

Сунце што пада на ове руке

учинило их је благим.

Под сводовима бескраја

бели се на води Београд.

На улици је светло

ко међу женама нагим (...)

И тама бива тамна на светао начин.

Њено лице пуно косе окреће се к мени!

Њеном голотињом обасјан, ја зрачим!

Благо је све што смерамо,

и наша блага светле по целој земљи (Симовић, 1994: 79).

Ђорђевић истиче:

у првим књигама жена се јавља упоредо са изрицањем природе, њених доба, мириса и лепота. Пролеће, мириси и опојна зрачења природе никада не искључују жену. Жена је, могло би се рећи, њихова допуна и осмишљавање. Јер, све што у себи носи атрибут мекоће, сласти, сочности, миришљавости, утопљавања и пенушавости, све то асоцира на жену: ноћ ‘мирише на њену дојку’, ‘она је црвену булку испунила дојком’ (Запис златом). И нећемо погрешити ако кажемо да је апологија лета, плодова зрења и мириса, у исто време, и апологија жене, њене свежине, мекоће и плодности (Ђорђевић, 1982: 61).

Женски полни орган је такође симболично представљен у кључу народне књижевности, што можемо видети у песми „Викалица Живане са Субјела али која је из облака зинула на њене штале амбаре воћњаке усева куће и гробља”. У стварности ове

песме тј. викалице, Живана брани своје огњиште, од але²⁶, у традиционалном и фолклорном кључу, на тај начин што подизањем сукње ритуално зауставља градоносне облаке. Дакле, жена се својом женском природом тј. женским полним органом супроставља надолазећем невремену. О историји оваквих веровања и обичаја, као и о овој песми говорила је Јасмина Јокић у тексту „Фолклорне представе о али у поезији Љубомира Симовића”. Јасмина Јокић тумачи почетне стихове Симовићеве песме у којима се примећује претећи тон и истиче:

у наставку песме претећи тон се појачава, а као противник митског чудовишта разоткрива се гротескни, хиперболисани женски полни орган, који се, као и у фолклорним викалицама, такође именује као ала: *Сукњу дижем изнад главе, ало! / Гледај, ало! Нагледај се ало!* Претња се појачава готово дословним понављањем у стиховима последње строфе: *Задижем пртenu сукњу изнад главе: / ево овом те алом терам, ало!* (Симовић, 2005: 268). Овакве радње биле су заиста део ритуалне праксе, о чему сведоче и записи из новијег доба. Наиме, старије жене су се, кад се појаве олујни облаци свлачиле потпуно голе (Маринковић 1974: 166, бр. 81, 168, бр. 89), или само подизале сукњу (Маринковић 1974: 151), трчале око куће и викале: *Не иди, граде, / на ове моје јаде!* (Маринковић 1974: 151, бр. 7), док би у Чајетини жена излазила у шуму на пропланак, завртала сукњу и викала: *Бјежите ви беле/ Од моје црне*“ (Ристовић 1992: 134), а у Каони и Властелицима (Драгачево) разоткривале колена и бедра,

²⁶ У поезији Љубомира Симовића ала представља својеврстан облик зла. Песник из народне религије преузима семантику але, те се у књизи *Стара српска религија и митологија* Веселина Чајкановића налази следеће одређење але:

Ала, или у југоисточним нашим крајевима ламија или ламња (...) је демон ветра или непогоде; она се пројављује у градобитним облацима, или води те облаке, изваљује дрва из корена, уништава берићет (...) Ала уништава, или, према народним схватањима, гута и једе, или са собом односи, да би га појела, берићет у огромним количинама (Чајкановић, 2003: 168).

Душан Бандић такође тумачи алу у контексту народне религије и истиче:

За алу су биле везане и неке друге представе. Сматрали су је, рецимо, изузетно прождрљивом. У Лесковачкој Морави говорили су да то чудовиште има велика уста а у руци држи велику дрвену кашику којом захвата све што стигне. Петар Ж. Петровић наводи предање по коме су але хватале и прождирале децу. Њихово обитавалиште било је пуно костију и проливане крви. Иначе, алина прождрљивост није имала граница. Глодала је чак и небеска тела. (...) Ала се могла увући и у људско тело. Такав човек био би алом опседнут и попримио неке њене особине. ‘Аловити’ или ‘алосани’ људи били су и сами прождрљиви (‘алави’). Да би утолила своју прекомерну глад, ала их је гонила да непрестано једу (Бандић, 1991: 163–164).

трчале око куће и викале: *Бежи, чудо, од чуда чудага! Не можете једно крај другог!* (Маринковић 1974: 162, бр. 65) (Јокић, 2016: 49).

Симовић се служио корпусом народних веровања и обичаја када је сликао Живану са Субјела, те је кроз њу и алу са којом се бори инкорпорирао мит српских народних веровања у своје стихове.

С друге стране, о жени у Симовићевој поезији Светлана Шеатовић Димитријевић казује:

У Симовићевој се поезији, а посебно у Источницама, прожимају два лика, два облика егзистенције жене – као небеског и земаљског бића. Способност да рађа и обнавља свет кроз ове двојне ликове еротизованих жена, љубавница, мајки и Богомајке, постаје један од нивоа на којима се опет слажу свето и профано у једну, недељиву целину. Крајња тачка отклона профане, а ипак светом мисијом одређене жене, налази се у песми ‘Копилуша’ из исте збирке (Шеатовић Димитријевић, 2011: 294).

Кроз песму „Копилуша” Симовић је приказао на који начин се жена бори против јаловости и ништавила. Копилуша је жена која свима рађа све:

Ја свима рађам, рађам и дању и ноћу,

Рађам све, облаке, планине, реке,

синове и кћери, мајке и мужеве,

рађам ковачнице, путеве, рађам точкове,

храстове, раж, ковиље, лађе и ласте!

Све што видиш на мојој сиси расте! (Симовић, 1994: 176).²⁷

²⁷ У интервјуу „У поезији може да има онолико политике колико у политици има трагедије”, који је водио Александар Јовановић, објављеном у *Књижевној речи* 25. априла 1986. Симовић истиче следеће:

Написао сам прилично песама о лепоти и еротичности жене, и о тим светлим женским пејзажима, али ми се чини да сам најпунији доживљај жене изразио у *Источницама* и *Тројеручици*. *Источнице* би, на пример, могле да дају сасвим ново читање Његошевом стиху ‘Не зна жена ко је какве вјере’... Ту особину, неразликовања људи по вери, коју је Његош сматрао негативном, и која у контексту у коме је он посматрао и јесте била негативна, у једном другом контексту, у *Источницама*, може да се открије као нешто што је у жени најпозитивније и најживотније. *Источнице* жену посматрају у некој ситуацији пре било какве етичке и

На основу ових песама

можемо закључити да је жена у Симовићевој поезији, пре свега повезана са култом рађања и обнове, након тога жена има моћ да регенерише последице које су настале у мушком свету (након ратова и страдања). Павле Евдокимов у књизи *Жена и спасење света*, говорећи о дубинама постојања, наводи: ‘Ако је циљ мушкарца *делати*, онда је циљ жене *бити*, а то је углавном религијска категорија’ (2001: 187). Симовићева жена је управо жена која *јесте*; у својој суштини женске природе. Ово се најочигледније може видети у песми *Опклада о подизању града*, која је интеграла део текста Симовићеве драме *Хасанагиница*. У овој песми Хусо, Хасанагин аскер коментаришући агину заповест да у логор не долазе жене, хипотетички предлаже опкладу са агом. На једној страни видимо сву машинерију која је потребна за подизање града, али у коме нема жена, а са друге стране видимо да се град потенцијално гради без ичега, али је реч о граду у коме има жена; па Хусо изговара:

Па да видимо:

неће он стићи ни камен на камен,

а ја ћу чудо веће од Стамбола!

Где женско зашушти,

ту замирише и погача,

замирише лонац пасуља,

зазелене се дудови,

под дудовима зацрвени се кров!

Где је женско,

ту се нађу и грађа и мајстори! (Симовић, 1994: 346).

Жена је у овим стиховима домаћица чија кућа мирише на кухињу и зрачи топлином. Она је спремна да свима у свакој прилици помогне. Овде је реч о жени која ствара и гради светове. Примећујемо и дубоку поларизацију између мушког и женског принципа у Симовићевој поезији. Женски принцип је повезан са светлошћу и апсолутно је позитиван; у себи садржи митске и архетипске дубине жене и њене

идеолошке диференцијације. Те жене обележавају, и бране, једино диференцијацију од јаловости, пустоши и ништавила. Оне се баве голим постојањем, и боре се на некој далекој граници на којој се не зна ни за какве друге разлике осим разлика између живота и смрти. А то онда подразумева и посебан морал (Симовић, 2004б: 33).

природе. Овде је било речи о обичним женама; женама без имена и презимена. Павле Евдокимов сматра да: 'свака жена има урођену унутрашњу везу са традицијом, с континуитетом живота. У Богу се постојање подудару са суштином; жена је у већој мери способна да кроз светлост приближи суштину и постојање снагом смирења, јер је смирење – умети се налазити тачно на свом месту' (2001: 227) (Томић, 2020: 408).

Песмом „Жене Старог завета”, која такође тематизује рађање, Симовић повлачи паралелу између далеке прошлости и садашњости. Заправо преиспитује одређене библијске истине и смешта их у савремен контекст. Јасмина Врбавац у књизи *Жртвовање краља*, говорећи о миту у делу Љубомира Симовића, истиче:

Једна од основних особина мита јесте његова амбивалентност која се у бројним теоријама (антрополошким Елијадеа, Фрејзера и К. Леви-Строса, психолошким Јунга, па све до књижевних Нортропа Фраја) тумачи као способност мита да потекне из традиције и суочи се са будућношћу. Још је Т. С. Елиот рекао да је коришћење мита повлачење сталне паралеле између садашњости и будућности (Врбавац, 2005: 9).

Дакле, у оквиру култа рађања Симовић тематизује више различитих феномена. У култ рађања је уграђено митско и архетипско и пратећи слике жена можемо да уочимо начине на које је песник користио мит.

- *Учитељица, куварица, шанкерица*

Анонимне жене поред обележја пола имају и нека општа обележја. Обично је реч о обележјима посла којим се баве, а које је значајно за тумачење датих песама или се пак у њима зазива конкретан мит, те на основу тога тумачимо песму. Издвојићемо следеће песме: „Леда”, „Учитељица из Таора”, „Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици”, „Пиће са шанкерицом”, „Куварица Габријела Матсуа”. У овим песмама сагледавамо наизглед другачије жене. Учитељица из Таора је мртва жена која је са себе скинула сва овоземаљска обележја, али је и као таква наставила да брани неко невидљиво опште добро. Ако на савремен начин посматрамо поштоване жене, у савременом и свевременом смислу, у првом реду ће се свакако наћи учитељице. Симовић слика мртву учитељицу која још само мртвим телом може друге да брани од зла. Учитељица из Таора се налази на вратима која држе четири мушкарца:

да л то сад она

мртвим телом не да,

да ли то она

мртвим леђима брани

нечистим силама

да отворе

да провале та врата (Симовић, 1994: 114).

Врата у овој песми имају традиционалну симболику, коју читамо у енциклопедијском речнику *Словенска митологија*:

ВРАТА – део стамбеног простора, који је у народној култури везан за симболику границе и семантику улаза и излаза. За разлику од капије, *в.*, која се односе на границу животног простора, обезбеђују везу са спољашњим светом (отворена *в.*) и заштиту од њега (затворена *в.*) као улаз у → кућу, *в.* се супростављају → прозору, што се испољава у погребном обичају да се „нечисти” покојник не износи кроз врата него кроз прозор (или отвор на зиду, специјално направљен за ту прилику). Позитивна оцена *в.* има паралелу у хришћанском тумачењу *в.* као улаза у царство небеско: уп. поређења и епитете који се односе на → Богородицу и Христа – „Врата Спасења”; такође, значење Царских врата у храму (Толстој-Раденковић, 2001: 97).

Учитељица из Таора, Леда и вила Равијојла (Гина куварица), иако смештене у савремен тренутак, учествују у демитологизацији стварности. У песми „Ручак у кујни за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици” пре свега имамо простор који је социјално дефинисан и који свакако није митски. Дакле, песник нас насловом уводи у јасно омеђен простор, међутим стварност која нас у песми дочека има митске елементе. Сведочимо филмској сцени која је дата кроз исповест лирског субјекта у првом лицу једнине:

Заслепљен,

дигох поглед

с тањира,

преко стола:

из жетве,

кроз врата нагло отворена,

сункну сунце,

светлост у вратима

полако постаје жена (Симовић, 1980: 47).

Тумачећи поменуте стихове Гојко Божовић у тексту „Тачка и епифанија” истиче појам епифаније у свакодневном и митском контексту: „Извор епифаније, дакле, јесте сунце, као што је оно и извор и толиких других епифанија у поезији. Али се појава епифаније овде пажљиво припрема. Чудесни преображај долази нагло, и то ‘из жетве’, чиме се сугерише сусрет неба и земље” (Божовић, 2010: 70). Од светлости у вратима настала је, пре свега, митска жена тј. вила Равијојла. У *Српском митолошком речнику* под одредницом *вила* читамо следеће:

Народна веровања и предања, посебно народна поезија, пуна су приповедања о вилама и људима који су, стицајем околности, тобож дошли у везу са овим митским бићима. Виле су, како их представља народна машта, натприродна женска бића. Оне су изузетно лепе и увек младе девојке, које живе далеко од људи: у води, на небу, у облацима, у планинама, пећинама, и увек су потпуно слободне. (...) Осим тога, виле у народним песмама имају и своја лична имена: Ангелина, Андресила, Анђелија, Ђурђа, Јања, Јањојка, Јованка, Јелка, Јерина, Јерисавља, Катарина, Коса, Мандалина, Наданојла, али вероватно је најпознатије Равијојла (Кулишић–Петровић & Пантелић, 1998: 98).

Дакле, Симовић бира најпознатију вилу Равијојлу која се у митској светлости приказује сезонском раднику у Турици. Вила Равијојла носи златну маслину. Реч је о митској епифанији, тј. вили која се у последњем стиху материјализује и претвара у Гину куварицу која на сто сезонског радника спушта салату:

Та жена прилази,

до пола кујне

то је вила Равијојла

(носи маслину златну),

кад приђе столу

Гина куварица

(спушта салату) (Симовић, 1980: 47).

„Тако се у Симовићевој песми окончава историја једног погледа. Одземљен и изузетан, тај поглед се поново враћа на земљу да би ту угледао спасоносне обичности властитог света” (Божовић, 2010: 71). Дакле, можемо сагледати један филмски блесак који је доживео Симовићев сезонски радник. Моменат у коме је одељен од свакодневне активности прешао је у сферу митског и потом се вратио у савремени моменат. Кроз лик митске виле Равијојле и Гине куварице као да смо видели лице и наличје једне жене и као да су се спојила два временски и просторно удаљена времена – митски и савремени тренутак.

Наиме, митске и савремене жене које су смештене у празан бифе „Ловћен” у Актовцу и у кујну за сезонске раднике на пољопривредном добру у Турици. Обичне и митске жене граде једну целину у свевременом, митском и савременом тренутку.

Куварица Габријела Матсуа је стварна утолико што је реч о конкретној слици холандског сликара коју можемо видети. Песник пева о тој конкретној жени, али ступа и у дијалог са њом. Наиме, песник између куварице на слици и себе не види никакву физичку и реалну препреку. Обоје се налазе у истој равни и на тај начин комуницирају, с тим да куварица са слике припада свом космосу и не одговара на реторска питања песника. Песник, у својој просторији, чује отварање врата и пита се ко је ушао у њихов заједнички простор:

Кога куварица види у вратима,

отвореним иза мојих леђа?

Сликара?

Ловца?

Ил анђела с вагом,

и његову сенку, општинског целата? (Симовић, 1998: 66).

Одговор на питање можемо само да слутимо. Чињеница је да се Симовић определио за слику куварице, са петлом и зецом за који је припремљен пац, коју на мајсторски начин ставља у исту раван са мртвим животињама. С друге стране, и песнички субјект се такође непосредно налази у истој равни са њима јер Симовић негира линију раздвајања тиме што ступа у дијалог са стварношћу која се налази на слици Габријела Метсуа.

„Пиће са шанкерицом” даје слику савремене жене која ради у локалу и разговара са гостом. Савременим речником и на савремен начин тече овај дијалог. Видимо слику друштва у коме постоје разне друштвене форме које се поштују, али као да им измиче суштина. Овде може бити речи о свету који од нас захтева да испунимо све обавезе које ће бирократски бити наведене и испуњене, али нам суштина једноставно измиче, или је не видимо или нам рупа у закону квари тачност којој тежимо као задовољењу формалности јер је у ту рупу у закону ушао глодар који свиме господари.

У поеми *Субота* присутан је спектар различитих жена о којима сазнајемо из разговора других људи. Разговори се воде на улици, свакодневним, обичним и на моменте вулгарним језиком. Овде видимо финиу младицу којој је човек бараба и која се „прокурвала намртво” сазнавши да јој муж има туберкулозу; „женску јаку ко банку”, Илић Грозду; студенткињу германистике. Форма поеме је омогућила песнику да у текст инкорпорира драмски сценарио и на тај начин је осликао женске фигуре које пролазе овом стварношћу.

На самом крају, поред свих песама које смо поменули, неопходно је да поменемо и посвету коју је песник написао на првој страници збирке *Последња земља*:

Поплавама и покољима, пустим

острвима, самоћи, овом веку, несрећама

и пожарима, таласу над нашим

главама, боговима Астека,

жедним и крвожедним, довикујем

да те волим и то је моја одбрана.

НАДИ (Симовић, 1964).

Ова посвета је слава жени која брани човека од свих зала – брани га својим јединим и трајним оружјем – љубављу.

Посвета може бити упућена конкретној песниковој жени; може бити посвећена нади као таквој; али може истовремено бити посвећена и свим женама Симовићеве поезије јер је управо у њих уткана нада за хуманији свет у коме живимо.

Реч је о женама које светле пружајући наду.

- *Осврт на анонимне жене у поезији Љубомира Симовић*

Анонимне жене у поезији Љубомира Симовића заузимају значајно место. Оне се појављују као конкретне, али и као сенке. Реч је о женама које су повезане са култом рађања; које су домаћице које граде своје домове и дају им топлину; оне су шваље које повезују разједињене светове. Ове жене су и мајке, ћерке, сестре оних који се боре и страдају у ратовима и које су принуђене да деле њихове судбине. Реч је о женама чији микрокосмос светли и чија се светлост разлива на макрокосмос света у коме живе. Жене у Симовићевој поезији бивају повезане са култом светлости, рађања, обнављања, постојања. Оне пришивају рукав за кошуљу, браћу за рођаке, земљу за облаке и тиме спајају разједињено, хоризонтално и вертикално и враћају равнотежу свету поремећеном ратовима. Симовићева жена, у свом архетипском, носи слојеве својих предака и то се може уочити на више нивоа. Постоји линија митског континуитета која повезује „Жене Старог завета” са *Источницама* и са Симовићевом шанкерицом (из песме „Пиће са шанкерицом”) и која пружа поглед на основну женску нит која је иста вековима. Линијом додира се спајају древно и митолошко са свакодневним и баналним, а то све можемо сагледати кроз призму жене у Симовићевој поезији. У Симовићевим стиховима читамо и колективну слику и судбину жене која је подређена свету у коме мушкарци доносе одлуке за које се боре, а која испуњава своју судбину на свој женски начин.

Источнице, домодржнице, шваље, учитељице, куварице и све остале жене које срећемо у овим редовима лице су и наличје једне конкретне српске жене која живи у

свевременом и савременом свету, а која је у тај свет ушла са својим колективним несвесним у коме живе сви наши преци са својим историјама и судбинама. Симовићева жена доноси мир и благостање. У њеној кухињи мирише ручак који се кува и који дом чини мирисним и топлим. Она је нежна жена чије тело сија белином, али и снажна да издржи све недеће које јој живот намеће. Способна је да „закрпи” туђе грешке и да помаже свима. Све симовићевске жене у себи носе библијски мит и библијско виђење жене као такве, што читамо у Првој књизи Мојсијевој односно у Постању: „И Господ Бог створи жену од ребра, које узео Адаму, и доведе је Адаму. А Адам рече: сада ето кост од мојих кости, и тијело од мојега тијела. Нека јој буде име човјечица, јер је узета од човјека” (Пост 2, 22–23).

Симовићевске анонимне жене су заправо *човјечице*, онако како их одређује *Свето писмо*. И управо ова особина их све спаја и одржава континуитет од искона до данашњих дана. Свака појединачна симовићевска жена светли за себе, а све заједно граде космос који светли на женски начин.

2.3.2. Жена над женама у поезији Љубомира Симовића

Изнад свих жена у поезији Љубомира Симовића посебно место заузима Мајка Божија. Симовић је испевао ремек-дело своје поезије песмом „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”, која је заштитница српског песништва и слава српских песника. Ову песму је 1983. године Симовић засебно објавио и на тај начин јој дао апсолутно повлашћен простор у својој поезији. Поред тога, Симовић има и песму „Руке Богородице вождовачке”, која је објављена 1990. године у збирци *Горњи град*. Знајући да Симовић у свом делу увек полази од локалног ка универзалном, није случајно да је опевао икону Мајке Божије која се налази на Хиландару и која заправо спаја српску средњовековну историју и садашњи тренутак. А пре тога, спаја извор хришћанства са српским средњим веком. С друге стране, „Руке Богородице вождовачке” имају одређено локално обележје само стога што је песник лоцирао Београд, који је Богородичин град, као место у коме се слика налази. Реч је о песмама чије је локално заправо слика универзалног и свевременог. У обе песме је доминантна слика руку Мајке Божије, али на различите начине. У песми „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” песник колективним гласом моли Мајку Слова и Спаса за милост, спас, правду, исцљење које ће нам дати својом трећом руком:

Тројеручице, луко и утехо,

мајко чокоту ког распињу и туку,
смилуј нам се, грешним и убогим, и прими
душе наше у Твоју трећу руку! (Симовић, 1994: 194).

Богородица је Мајка Слова и Спаса, лука и утеха, мајка која рукама помаже својој деци. Говорећи о песми „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”, коју назива десетокуполном, Верољуб Вукашиновић у тексту „Молитва трећој руци” истиче:

Оно по чему је песма Љубомира Симовића посебно карактеристична јесте песниково обраћање трећој Богородичиној руци, оној руци коју је Свети Јован Дамаскин сачинио од сребра у знак захвалности за чудесно исцељење своје одсечене руке. На дубљи симболизам тог мотива указао је Миодраг Павловић у поменутом предговору за књигу *Хлеб и со*, наглашавајући присуство женског начела у поезији Љубомира Симовића, које се креће од митских референци жене као богиње плодности, симбола рађања, трајања и опстанка, ‘копилуше’ која рађа све, чак и храстове, па до Богородице и њеног девичанског праматеринства, чији је најсветији вид управо исказан у песми ‘Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској’ (Вукашиновић, 2010: 62).

Миодраг Павловић је указао на градацијски низ женског начела, почевши од прехришћанског и паганског до најсветијег у хришћанској цивилизацији – Богородице.

У песми „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” видимо свете руке и свету трећу руку, док у песми „Руке Богородице вождовачке” видимо такође свете руке, али описане на земаљски, светован начин. Песник моли Богородицу вождовачку и описује је као свету, али и овоземаљску мајку, са свим атрибутима и свете и овоземаљске заштитнице:

„Руке Богородице вождовачке”

Да привију на груди сваки јад,
сваки грех и страх,
да у недрима огреју, да исцеле,
сваку прозоблину, сваку опекотину,
да успавају, да смире, сваки плач (Симовић, 1994: 210).

Радуловић сматра да

начин на који Симовић универзалне вредности приближава емоционалном искуству сопствене културе најјасније илуструју песме у којима се хришћанска симболика проширује и допуњује, или пак доводи у сукоб са конкретним сликама локалног порекла. У песми ‘Руке Богородице вождовачке’, лик Богородице виђен је сасвим у складу са хришћанском песничком традицијом – као фигура људске заштитнице и утешитељке (Радуловић, 2017: 229).

Симовић у овој песми Богородицу слика кроз српско колективно искуство, онако како српски народ у архетипском слоју види мајку и њене руке, што ни на који начин не умањује светост јер се руке Богородице са капија неба у сусрет шире:

ни пречисте, ни пресветле,

ни месечином ни звездом обасјане,

већ пепељасте и земљиве, поцрнеле,

с капија неба у сусрет ти се шире (Симовић, 1994: 210).

Тумачећи наведене стихове Радуловић сматра да:

Симовић прави јасан отклон од устаљеног виђења Богородичиних епитета када су њене руке у питању. Семантичком опозицијом између ‘пречистих’ и ‘пресветих’ и ‘пепељастих и земљаних’ руку Симовић напушта устаљен начин песничког сликања Марије Дјеве и уноси динамику у смисаони ток песме. Он то не ради да би детронизовао Њен лик, већ да би га учинио конкретнијим, ближим егзистенцијалном искуству сопствене културе и на тај начин га поетски потврдио, са једне стране, односно да би слику из колективне народне свести уздигао и посветио, са друге. Оваквим поступком Љубомир Симовић у општи хришћански симбол Богомајке уграђује конкретну слику мајке из колективног искуства културе којој припада. Ово је уједно и сведочанство универзалне хришћанске симболике која је способна да у себе прими различите националне посебности, а да, при том, не изгуби ништа од вишег смисла који поседује (Радуловић, 2017: 230).

Песник се моли, колективним гласом свог народа и у име српског рода, да нас помилују, заштите, исцеле, и да нам се с капија неба у сусрет шире руке Пресвете Богородице – Мајке, која је изнад свих мајки и изнад свих жена; и која сија најузвишенијом светлошћу у поезији Љубомира Симовића – светлошћу спасења.

Посматрајући жену у целокупном Симовићевом песништву, направили смо основну поделу на анонимне жене са једне, и Богородицу, са друге стране. Жена у Симовићевој поезији је увек повезана са култом светлости, са дубоком надом и вером, са топлином дома, радошћу и љубављу. Симовићева жена је мајка, сестра, удовица, домаћица чија кухиња мирише, шваља која иглом и концем повезује неспојиво и гради целину и која је повезана са врховним начелом добра. Поред тога Симовићева жена у себи носи митске дубине које се препознају у савременом тренутку. Изнад свих жена у Симовићевим стиховима налази се Богородица којој је посвећено ремек-дело Симовићевог песништва „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”. Богородица је у Симовићевим стиховима Мајка Слова и Спаса којој се песник у име народа моли за спасење, исцељење, духовност, културу, правду и милост. Она је извор, највећа светлост и нада у поезији Љубомира Симовића.

2.4. Мушкарац и мит

Светлана Стојановић у тексту „О два начела у Симовићевој поезији” говори о два различита начела у поезији односно о два пола у поезији Љубомира Симовића:

Једно од тих сталних обележја Симовићевог песништва јесте присуство двају начела (па и двају тематских слојева) у песничкој слици света његове поезије. Прво од њих, односно рушилачким, деструктивним силама, окренуто је разградњи света и оличено у ратном и, да га тако назовемо, мушком принципу. Насупрот оваквом деловању, али увек и истовремено са њим, у поезији Љубомира Симовића опстојава и други принцип који му се својим деловањем супроставља – принцип окренут одржању живота и очувању основних животних вредности онда када је све окренуто против њих. То друго начело ове поезије оличено је у жени и њеним архетипским функцијама: плодности, рађању, уточишту (Стојановић, 1995: 51).

За разлику од жене која је у поезији Љубомира Симовића приказана као једнообразна и јасно дефинисана, слика мушкараца је вишезначна. Љубомир Симовић тематизује однос мушкараца и мит у следећим песмама: „Епитафи са каранског гробља”, „Балада о обичном човеку”, „Тужбалица”, „Попевка”, „Тањир пасуља”, „После ужаса”, „Доручак”, „Питалица о зељу”, „Слово о светлости”, „Света јесен”, „Командант 18. армијског корпуса”, „Челник”, „Шапат о челнику”. Посматрајући поменуте песме и анализирајући слику мушкараца у њима, закључили смо да је мушкарац приказан на два

начина. Први тип мушкарца који се појављује у поезији Љубомира Симовића је тзв. обичан човек. У већини песама које смо набројали видимо управо таквог човека. Овде није реч о митском јунаку, већ о човеку чије је име и презиме писано малим словима, који је понижен, који ратује и бори се за туђе и више интересе, немоћан и гладан. Најбољи пример и слика тог и таквог човека је „Балада о обичном човеку“:

Длан благ као погача, крв топла као земља.

Ако заспи под небом, ујутру каранфил на камену

цвета од његовог дисања

Убиле га пушке пшеницом набијене (Симовић, 1994: 7).

Обичан симовићевски човек страда од свог рада²⁸ и од рата који непрестано траје и обележава целокупан људски век. Јован Христић у тексту „Поезија Љубомира Симовића” примећује да је рат у поезији Љубомира Симовића заправо један од начина живота: „Са почетком новог рата наставља се и живот за војнике већ погинуле у претходном; тачије речено, наставља се нормалан живот, у коме је смрт, а не рат, пролазна епозода” (Христић, 1973: 437). У таквим друштвеним околностима не видимо митске јунаке који се боре за више циљеве, већ обичног човека који је у пасивном положају, дубоко понижен, маргинализован и искоришћен као топовско месо. Сличан осећај стварности, односно смрти, читамо и у песама „Тужбалица” и „Попевка”. У овим песмама такође нечујно страда симовићевски безимени појединац или пак појединац чије се име и презиме пише малим словима:

Запаљене свеће, као копља

²⁸ Заправо цитирани стих „Убиле га пушке пшеницом набијене” тумачимо и у контексту значења пшенице у традиционалној култури Срба, која је дубоко повезана са семантиком жртвовања:

Пшеница се, иначе, може уврстити међу најомиљеније жртве у нашем народу. Жртвени дарови од ове биљке различито су се припремали. (...) Понекад су је приносили пресну, понекад кувану. Но најчешће је виђамо у облику култног хлеба, односно култног колача. Прилике у којима се пшеница жртвовала тешко је и набројати. Довољно је рећи да јој је та улога била намењена у готово свим важнијим приликама, од пољских радова и помена мртвима до разних празника и светковина (Бандић, 1991: 60).

Симовић, не случајно, смрт свог обичног човека доводи у везу са пшеницом, која је веома значајна у традиционалној култури српског народа.

Пободене, јој, у оранице
Задимљене. По телу конопља,
Ваздух дубок до звезде Данице,
Над главом ми шуме воштанице,
По гробу ми јабуке бубњају (Симовић, 1994: 10).

У песми „Питалица о зељу” можемо сагледати дубину ужаса у којој се симовићевски обичан човек налази:

Ослободиоци окружише фуруну.
Читају манифест место јеванђеља.
Будућност нам обећаше, пуну
равноправно подељеног зеља!

Да заслужимо то њихово зеље,
давали смо маст, сланину, јаја,
вуну, пасуљ, брашно, маст, сало, -
све се то у магацине слало! (Симовић, 1992: 9).

Симовићев обичан човек је немоћан и разрушен, уништена му је кућа и дом. Након ратовања остао је на улици, немоћан и сам. У песми „Слово о светлости” видимо његову тугу и очај:

На кући нигде црепа ни прозора,
у кући ничег, ни столице, ни лонца:
оно што нису опљачкали војници
разградили су и разнели сељаци!

Леђима наслоњен на срушену кућу,
у којој расте коприва и трава,
и око које се више ни лимару,
ни зидару, не вреди трудити (Симовић, 1998: 49).

Поред тога што нема свој дом, симовићевски обичан човек је измучен глађу и немаштином коју је затекао када се вратио из рата, с тим да немаштина прожима читаво постојање оваквог човека, без обзира на друштвене услове. Стиче се утисак да су глад и немаштина константе постојања симовићевског обичног човека. Огољену глад читамо у песмама „Тањир пасуља”, „После ужаса” и „Доручак”. У поменутих песмама видимо храну која је уточиште и спас и која је изједначена са религиозним осећањем. У песми „Тањир пасуља” читамо следеће:

На голем столу
тањир кашика хлеб
пасуљ је врућ
мирише
као мајка кујна и башта

Погнуте главе
почињем да једам
једем озбиљно
једем полако
тај пасуљ ме храни
ко да ми све грехове
прашта (Симовић, 1994: 130).

Слично осећање је присутно и у песмама „После ужаса” и „Доручак”, у којима такође читамо смирење које доноси храна као спас од мука у којима живи симовићевски обичан човек. Такође, у песми „Света јесен” можемо сагледати радост и митско схватање времена и хране. Песник на религиозан и митски начин доживљава јесен и храну коју тада имамо:

Има ли ичег да ујесен не сија?

На сунцу, у прозору дозрева парадајз.

Из шаше светли гомила тикава:

Јесен доводи тикве до усијања!

У овим стиховима је присутан осећај мира, спокоја, свеопштег благостања и благородног зрења. Врхунац митског и религиозног схватања јесени, односно хране, присутан је у следећем стиху:

Свако дрво сија као црква!

Дрво, односно храна, приказано је кроз призму духовне вредности, док се с друге стране јесен пореди и са златом, а тиме се истиче и материјална вредност:

Нема пута да није посут златом!

И до свињца се иде стазом од злата!

И ја ти кажем: није злато злато!

Злато је кукуруз, злато је сунцокрет,

злато је невен, злато је жуманце,

и ова тиква је злато, а не злато!

Кроз све златнију јесен долази рибар,

носи шарана као кило сребра! (Симовић, 1998: 51).

У подтексту ове песме читамо свест митског и архетипског човека који је био у дубокој вези са природом и њеним циклусима. Јесен је за таквог човека увек имала позитиван предзнак и симболизовала зрење и обиље хране.

Друга слика мушкарца је дата у песмама „Командант 18. армијског корпуса”, „Челник” и „Шапат о челнику”. У овим песмама мушкарац је приказан као тиранин који има власт и који у изолованом свету живи искључиво положај на ком се налази. Овакав мушкарац није достојан положаја на ком се налази, али није спреман да свој положај и функцију уступи неком другом. Грчевито се држи свог положаја, иако није способан да га обавља. Овакав симовићевски мушкарац не припада свету митских јунака, али је у дијалогу са *Вођом* српског сатиричара Радоја Домановића. Имајући у виду да је Домановић у свом делу такође транспоновао митску причу у тадашњи контекст, можемо и симовићевског челника схватити као ремитологизацију. Челник суди онако како њему и његовој функцији одговара:

Кад гори,

он гони

оног који звони!

Кад суди,

он жртве у конопце баца,

а злочинце скида са конопаца! (Симовић, 1990: 74).

Себичан је, похлепан, нереалан, не мисли на будућа поколења, не мисли на свој род, нема осећај за правду и историју коју пише:

Он не види шта му је у лули,

а прича нам шта је за облаком!

Он нас учи просу и пепелу,

он нас учи рогом, он нам пут

показује кокошијом ногом!

На том путу наше слово бледи,
наша нит се тањи,
селимо се у кртице и мраве! (Симовић, 1990: 73).

Баш као и Домановићев вођа и Симовићев челник свој народ води до ивице понора са којег нема повратка јер историјска свест нестаје и брише се национални идентитет. За разлику од симовићевског челника, командант је демонизован и суровији према народу. Приказан је као канибал, анимално и крајње нехумано. Мирко Магарашевић, говорећи о командантима, поставља и следеће питање:

Да ли је реч само о карикатури нехеројског принципа? Не. Не само то. Симовићева визија ‘команданта’ има и обележја персонификације трутова револуције и ирационалних осиноности у општој трагедији грађанског рата: само корак даље, и ‘команданти’ постају прецизни симболи смрти нехеројског порекла и јефтиног насиља на скоро чисто цивилном терену, колико и на идеолошким губилиштима! (Магарашевић, 1995: 30).

Након вечере нехеројског команданта затичемо следећи приказ:

Испред њега на тањиру
леже кости свиња, коза,
јаребица, кокошака,
кости риба и рибара (Симовић, 1994: 117).

Посматрајући мушкарца у поезији Љубомира Симовића, уочавамо да постоје два дефинисана типа: први тип је обичан симовићевски човек, а други тип је тзв. челник или командант, односно човек који обавља одређену друштвену (војну) функцију. Ово су два типа потпуно различитих мушкараца. За разлику од Симовићевог виђења жене које је јединствено, Симовићево виђење мушкарца је дубоко поларизовано.

2.5. Народ (колектив) и мит

Симовић у великом броју песмама тематизује српски народ. Песник не говори о митском народу, односно српском народу не даје митске карактеристике већ говори о обичном народу са савремене тачке гледишта. Стиче се утисак да Симовић истиче и позитивне и негативне особине народа. Због жустрине с којом истиче одређене негативне особине читалац може стећи утисак да је негативних особина више, међутим, пажљивим читањем и анализом увиђамо и одређене позитивне особине. У следећим песмама смо уочили тематизовање српског народа у поезији Љубомира Симовића: „Клетве”, „Балада о Стојковићима”, „На бетону”, „Утеха”, „Из конопаца”, „Почетак дуге зиме”, „Глад”, „Храст на Повлену”, „Сунчевићи”, „Преверици”, „Из кафане ‘Велика Чукарица’”, „Заветовање”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина западне Србије”, „Вага Вука Карацића”, „Пред зградом Окружног суда”, „Облаци изнад приградске пијаце”, „Питалица под храстовима”.

Као доминантну особину српског народа Симовић истиче издржљивост. Поред издржљивости, у поменутих песмама видимо какав однос имамо једни према другима. Можемо сагледати и на који начин припадници српског народа доживљавају себе и свој идентитет, али и како доживљавају друге. Такође, видимо на који начин се српски народ односи према ученим људима свога рода, према својој културној баштини, према власти и људима који су оличење власти, као и то како се односимо према правди и како генерално разумевамо правду. Истичући особине српског народа, Симовић је направио отклон од митских особина народа. Заправо, сагледао је реалну слику једног народа који има своје добре и лоше стране. Симовић није глорификовао особине народа коме припада, већ их је сагледао кроз реалну призму, кроз историјско трајање и кроз савремени тренутак.

„Балада о Стојковићима” пружа колективну слику српског народа. Сагледавамо дубоко понижени народ који се мири са својом ситуацијом и прихвата је стоички без права на побуну. Овакав народ траје у свом понижењу и прихвата га као једини постојећи и могући облик живљења. У овој песми видимо мушкарце који свесно прихватају мучење од стране другог, односно неименованог агресора. Агресори и сви који представљају спроводиоце агресије бивају зачуђени истрајношћу и послушношћу

народа који се мири са својим положајем и ћутећи га прихвата. Симовићеви Стојковићи живе и трају успркос недаћама које су их снашле:

Бије батинаш, богме својски распалио,
пуца нам кожа, лете мрвице меса;
бије сат, бије два, бије три,
откуд му толико штапова и беса?
Удара богато, удара из свег срца,
већ му се лице од напора криви,
губи дах, застаје, предише, више не може,
и пада мртав уморан,

а ми живи. (Симовић, 1972: 87).

Стиче се утисак да се батинаши и агресори само смењују, а да народ постојано стоји, баш као што и презиме Стојковић сигнификује, и чека следеће батине.

‘Балада о Стојковићима’ - у презимену актера ове песме садржана је и њена идеја, стоицизам – пева о роду, о народу заправо, коме је смрт свакодневица. Бунције и инације, хајдучки жилави и непокорни, они живе на уобичајени начин, обављају домаће радове, а јутру се јављају целатима који, на све расположиве начине, чине оно што им је посао. Стојковићи, међутим, као да се ништа није догодило, устају из смрти и настављају да трају смером своје непроменљиве кружнице (Поповић, 2017: 17).

Стојковићи су издржљиви и постојани и у немаштини и глади која их окружује и обележава им постојање. Тачније, можемо закључити да Стојковићи у себи сажимају архетипску и савремену слику српског народа. Слика народа представљена је кроз тзв. Стојковиће који у себи носе слику макрокосмоса и микрокосмоса целокупног народа. Реч је о колективној слици страдалног, пониженост, нечујног, постојаног и издржљивог народа.

У песми „Почетак дуге зиме” представљено је како такав народ дочекује зиму:

Долази дуга зима,

дочекујем је пун наде;
имам четири облице,
и ћебе до браде;
имам пола свеће,
пакло дувана;
хлеба и сланине имам
за седам дана (Симовић, 1980: 57).

Осећај тешког и мучног сиромаштва исказан је и у песми „Глад” у збирци *Видик на две воде*. Народ живи у оскудици и немаштини и зиму дочекује готово без ичега. Упркос таквој немаштини народ је развио механизам и психологију преживљавања. Психологија оваквог преживљавања и животни став „од горег има горе” и „да не чује зло” присутан је у српском народу до данашњих дана, а исказан је и у Симовићевој песми „На бетону”:

Може и таква невоља да те задеси
да се овог јада сећаш као весеља,
да сам себи на овом јаду завидиш!
(...)
Кад видим јаде који ме мимоилазе
ја у моме јаду кажем хвала! (Симовић, 1980: 30).

Симовић, такође у песми „Утеха” истиче незахвалност као једну од особина народа којем припада. Тачније, истиче потребу народа да наглашава зло, а да добро или подразумева или не види:

Због зала проклињеш,
а ни за једно се добро захвалио ниси!

Питаш се од ког је немилосног бога,
или од кога ђавола, ово зло,
а за добро питао ниси од кога је! (Симовић, 1980: 32).

Припадник српског народа, упркос свој издржљивости која га одликује, умире нечујно и у смрти бива изједначен са својим народом. У песми „Епитафи са каранског гробља” Симовић наводи имена покојника и њихове судбине. Сва имена пише малим словом и тиме заправо сигнификује заборав који наступа после смрти и одређену немарност коју имамо према покојницима. У смрти су сви исти, али нажалост и неправедно заборављени.

Какав однос припадници српског народа имају једни према другима читамо у песми „Клетве”. У клетвама видимо шта једни другима желимо, односно не желимо. У Симовићевим клетвама је описан вишевековни однос који имамо према себи и свом народу. Стиче се утисак да је такав однос оптерећен злом и пакошћу. Наводимо неколико примера из Симовићевих „Клетви”:

Ветар ти по земљи погасио све,
све осим свеће на гробу!
(...)
Не смео без ножа ни пред брата!
(...)
Колико ти мука треба,
толико дисао! (Симовић, 1980: 33).

Поред овога, Симовић истиче лош однос који припадници народа имају према својим најближим. Тај однос је описан кроз призму лажи и превара:

Да у братске руке нисам пао,
не бих знао! (Симовић, 1980: 34).

Такође, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина западне Србије” сведочи да међу народом још увек влада принцип талиона и да постоји склоност ка освети. Међутим, иза површног слоја принципа талиона налази се читав сплет друштвених околности о којима пише Љубомир Симовић:

Душан Радовић Кондор је заклан

јер је клао.

На прагу команде, на самом прагу пакла,

брат га заклане жртве ножем закла.

(...)

А одсечена је глава, косе плаве,

више од живе говорила главе:

да се нисмо одмакли од пакла

ако је стрелац стрељан, ако је кољач заклан (Симовић, 1994: 171–172).

Најлошија особина коју Симовић учитава српском народу јесте омаловажавање и ниподаштавање свог идентитета, своје историје и културе науштрб глорификовања других. У овој особини је сажета сва трагичност српског народа – њен почетак и крај. Срби су, у поезији Љубомира Симовића, склони да своју културну баштину и национални идентитет унизе како би величали некога другог. Огромна национална трагичност се заснива управо на овој колективној особини српског народа. Трагичност унижавања свог идентитета, а глорификовања туђега читамо у песмама: „Сунчевићи”, „Преверици”, „Заветовање”, „Облаци изнад приградске пијаце”. Поред набројаних песама, целокупну песничку збирку *Ум за морем* можемо посматрати у кључу ове теме. Однос према националном идентитету најочигледније се може сагледати у песми „Сунчевићи”:

Своје име – сунчевим концима

на плавоме сукну извезено –

парамо, и конце спаљујемо,

тај пепео папучи газдиној,

челом земљи, приносимо,

то нам доноси милост власти:

брашно, канту масти.

(...)

ми, што имадосмо сунце у имену,

на пасје ћемо се име одазивати (Симовић, 1982: 5).

Дакле, наша национална трагичност почива на гореописаној особини. Кроз овај пример дата је слика нације која има богату, стару и историју вредну поштовања. С друге стране, ми сами као припадници таквог народа правимо самонегацију и претварамо се у колектив слугу. Тај трагични процес је описао Љубомир Симовић у цитираној песми „Сунчевићи”. Поред овакве самонегације Симовић истиче још једну негативну особину која одликује српски народ. Реч је о особини која стаје у пословицу „продати веру за вечеру”, а коју најочигледније видимо у песми „Облаци изнад приградске пијаце”. У овој песми и у нашој стварности све је на продају. Продају се рибе и лубенице на исти начин на који се продају земља, име и презиме. У овој песми, нажалост, можемо јасно уочити како се ниподаштава национални идентитет и како заправо не постоји ништа што је свето у народу. У равни с новцем, чини се да апсолутно све има цену. Симовић истиче да смо ми, нажалост, трговци који продају свој идентитет, материјалне и нематеријане вредности своје нације:

Ми смо мајстори, непревазиђени,

да свему живом оборимо цену!

Ми и оно што плаћамо главом

продајемо за пар кобасица! (Симовић, 2004а: 57).

Такође, Симовић полемисхе са чињеницом да јефтино продајемо своја добра, а да их касније од другог купујемо и скупо плаћамо, што читамо у песми „Преверици”:

Продаћеш се оном ког купујеш!

Оном ког си купио за седам хиљада

продаћеш се за седам стотина (Симовић, 1982: 6).

Симовић, у песми „Заветовање” проблематизује завет и заветовање народа. Песник заправо поставља питање у којим животним околностима и на који начин се чува завет, а у којима се ниподаштава и проневерава. Песник непосредно проблематизује сиромаштво као узрок за проневеру завета:

С руком на срцу,

Сви се заветују,

(...)

Ал знам ја докле ће ко

Овај завет да носи:

Озебли до ватре,

До цокула боси (Симовић, 1982: 11).

Симовић поставља питање где је граница постојаности и честитости коју имамо у себи и шта нам је од исте важније. Мирко Магарашевић у тексту „Неки аспекти у новијем песништву Љубомира Симовића” тумачећи песме „Розбратна”, „Из кафане Велика Чукарица” и „Заветовање” истиче:

Симовићев стих покушава да сагледа докле може да падне морал који је изневерен и замењен цокулама, огрејеношћу, угашеном жеђи или слатком розбратном. Песник зна да слабост људске природе увек може пасти *ниже* од тачке за коју разум верује да је последња и најнижа! (Магарашевић, 1993: 190).

Поменуће песме можемо читати и као косовски мит у савременом контексту или европскоунијски сан, али и као генералну, трагичну особину једног старог,

европског народа. Реч је о особини због које и данас испаштамо и трагично страдамо као народ. Такође у начелу заветовања садржан је и библијски мит односно старозаветно устројство света, који читамо у 30. глави Четврте књиге Мојсије:

Закон о завјетима.

И каза Мојсије синовима Израилевским све што заповједи Господ. И рече Мојсије кнезовима од племена синова Израилевских говорећи: ово је заповједио Господ: *Кад који човјек учини завјет Господу, или се закуне везавши се душом својом, нека не погази ријечи своје, него нека учини све што изађе из уста његовијех (Бр 30, 1–3).

Библијски и национални мит су уско повезани и често се не могу раздвојити, што видимо у поменутом примеру.

Симовић тематизује и однос српског народа према правди који је такође приказан трагично, што је исказано у песмама „Вага Вука Карацића”, „Пред зградом Окружног суда”, „Пред сликама страшног суда у манастиру Дечани”. У овим песмама видимо да је жртва обесправљена, а да је кривац заштићен, као и да судија не познаје правду већ мери како тзв. газди одговара:

Боље нам је и у казан врагу,
него пред судију оданог дубоко,
који мерећи нас не гледа у вагу,
него у газдину обрву и око! (Симовић, 1990: 22).

У овим песмама читамо и страдање обичног симовићевског човека који никад неће дочекати и схватити правду:

Не гори онај који криво мери,
већ онај ком је криво измерено.
Не обавија змија клеветника,
већ оног обавија ко је оклеветан (Симовић, 1982: 14).

Сведоци смо обесправљености и страдања жртве, а величања и благонаклоности према кривцима. Симовић слика савремени свет и савременог човека за кога је правда недостижна категорија. Поред тога, Симовић, не случајно, у песмама

са овом тематиком инкорпорира дело Вука Стефановића Караџића и Петра Петровића Његоша, као и фреске у манастиру Дечани, и тиме сигнификује да се материјално и нематеријално добро не могу наћи на истом тасу; што је изражено у подтексту ових песама.

У свету без правде, чини се да најбоље живе они који су блиски власти, што се такође чита у поезији Љубомира Симовића. У песмама „Из кафане ‘Велика Чукарица’” и „Заветовање” читамо какав однос има народ према власти, као и то како се понашају они који имају власт. Симовић у песми „Из кафане ‘Велика Чукарица’” примећује:

Преко чорбе посне и неслане
гледам оне који се и осолише,
и оследише, и ољутише, и омастише.

Нико у овој земљи
не живи тако добро
као они који је упропастише (Симовић, 1982: 10).

Мирко Магарашевић тумачећи наведене стихове истиче:

Овде је пројекат уметничке истине изједначен са назначеним садржајем самих чињеница живота; а те су чињенице ни боље ни горе, већ онакве какве јесу. Нема у овој песми ничег сувишног, ничег што мами у варку, илузију, заташкавање или прећуткивање; ничег катмановског. Оно што вређа у овој песми то је сама бол истине, бол коју појачавају све распрострањенији видови моралног пропадања (Магарашевић, 1993: 194).

Симовић такође поставља питање како појединци који су на власти, у сиромаштву и свеопштој духовној и материјалној немаштини, могу остати поштени и честити. Заправо, као да поставља питање колико дуго је могуће бити поштен и живети и владати у сиромаштву.

Поред односа према власти, Симовић приказује на који начин се припадници народа односе према бољима од себе. Симовић истиче склоност ка просечности која се тумачи као врлина, док се они који су бољи од просека свесно и циљано спутавају.

Поменуће чињенице можемо видети у песмама „Храст у Повелену” и „Питалица под храстовима”.²⁹ Симовић, српски народ види као друштво које најбољима, односно најмудријима, не дозвољава да се изразе, већ их свесно ниподаштава и уништава:

Мудрац међу нама ћути,
ћути јер смо му језик ишчупали,
јер смо га камењем
и цепаницама јер смо га дотукли (Симовић, 1980: 58).

Тумачећи наведени стих Данијела Петковић у тексту „Мудрац међу нама (један осврт на песму Храст на Повлену Љубомира Симовића)” истиче:

Језик је орган који ствара реч, те тако носи велику моћ. Зато је мудрац најпре онеспособљен бајковитим уништавањем места где лежи његова снага, уништавањем главног оруђа мудрости. Затим је изопштен из заједнице (прастари јужнословенски обичај гађања камењем којим се тера зло и оно што долази с другог света). Не треба заборавити да је камен и симбол мудрости, постојаности. Када мудрац буде дотучен цепаницама (дрво – основни елемент као и камен) парадокс ће бити потпун – мудрац

²⁹ Значење храста у традиционалној култури Срба веома је јасно:

Према хрсту има српски народ велико поштовање, и многи стародревни примерци сматрани су за божанства и уживали култ. У области Заглавку (источна Србија) ‘свако село има по неколико записа (в. чланак <Запис>), и то су махом горостасни храстови са усеченим крстовима у њиховим деблима. Нико не сме да одсече такав храст, нити и опало суво грање с њега да гори, јер би се таквоме кућа угасила или бар би му рука усахла’ (СЕЗ, 20, 1913, 42) – и то, углавном, важи за све српске крајеве (в. СКГ, 60, 1940, 113)). Под таквим храстовима, о летњим празницима (Спасовдан) (в. нпр. ЖСС, 128; СЕЗ, 61, 138; 70, 235; 84, 91), одржаване су молитве и приношене жртве (в. нпр. СЕЗ, 14, 213; 16, 137 ид; 19, 208 ид) и том приликом би у стабло био урезан нов крст. Под храстом би биле одржаване и скупштине (чувени таковски грм, под којим је, 1815. године, донесена одлука о устанку на Турке!) Где се год поред старог храста налази црквица или крст, ту је храст, вероватно пагански остатак. Храст је доцније, понекад, замењен крстом од храстовина, који је постављен у њивама (Чајкановић, 1985: 240).

У песмама које посматрамо Симовић семантику храста доводи у везу са савременим човеком. Реч је о човеку који, нажалост, бива одређена врста негације традиције којој припада. Заправо, видимо човека који није дорастао традицији коју треба да представља у савременом свету.

је протеран симболом мудрости, а убијен комадом оног у шта ће се и сам претворити (Петковић, 2010: 297).

У прилог овој особини народа говори и песма „Питалица под храстовима”, у којој песник поставља реторско питање – шта се дешава са храстом односно човеком који прерасте своју меру:

Да ли он можда остале храстове
у нехрастове облике и висине
преко те мере и границе повуче?

или га остали храстови изопште,

а неко га из тог горњег света

храстовим лењиром

по прстима

туче? (Симовић, 1990: 209).

Дакле, Симовић полемише са чињеницом да се све што је изнад просека сматра непожељним за друштво просечних.

Посматрајући начин на који Љубомир Симовић доживљава српски народ можемо закључити да песник не даје митску слику народа. Симовић српски народ не види као херојски, већ мит смешта у савремени контекст и тумачи народ крајње огољено и реално. Србе приказује са позитивним и негативним особинама. Истиче издржљивост као једну од доминантних особина народа, коју тумачимо као позитивну. С друге стране, Симовић истиче више негативних особина народа, што није карактеристично за митске представе о народу. У Симовићевим стиховима Срби су дубоко понижени, осиромашени, пасивни, склони ниподаштвању себе, своје историје и идентитета.

Такође, склони су глорификацији другог, имају негативан однос према правди, тј. не познају истинску меру за правду, глорификују оне који владају и склони су величању просечности. Не дозвољавају другачије мишљење и не дозвољавају бољима од себе да се истакну. Однос према култури и националној баштини такође је ниподаштавајућ. У оваквим описима народа нема места за митске и херојске перспективе; овде видимо мит у савременом и реалном руху.

2.6. Србија и мит

Издавајући песме у којима можемо сагледати слику државе Србије у митском и савременом контексту, дошли смо до закључка да Симовић тематизује Србију у великом броју песама. Издајамо песме у којима је држава Србија доминантна слика: „На Златару”, IV, VI, XVII, XVIII, XIX, „Крашка поља XX”, „XXV Небески кључеви”, „Гласник”, „Долазак ратника”, „Виђење на Иванковцу”, „Сеоба Србије”, „Сватови”, „Буђење у подземним касарнама”, „Тобџија своје коњу на коме се враћа из рата”, „Поглед на свет”, „Са згаришта”, „Пред сликама Страшнога суда у манастиру Дечани”, „Песма о шиваћим иглама”, „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори, месеца септембра године 1944.”, „Лика”, „Молитва за црне гласнике”, „Праг Београда”, „Поглед по кујни, поглед кроз прозор и поглед у будућност”, „Зима у Србији 1809.”. У овим песмама видимо државу Србију у простору и времену. Рат је доминантна слика коју је песник повезао са осећајем за државу Србију. Дакле, слика Србије је обично слика државе која се налази у рату. У овим песмама можемо сагледати слике Србије из Другог светског рата, из братоубилачких ратова, из скорашњег бомбардовања. Прожима их осећај хладноће, хаоса, страха, разорености и свеопштег бесмисла коме се не назире крај. Стиче се утисак да је Љубомир Симовић Србију изједначио са ратним стањем.

Почетни стих Симовићеве песме „На Златару” као да сажима све стихове у којима је присутна слика и доживљај Србије:

Ова пуста суморна земља

које ни за гроб ти довољно нема

ова земља која толико одузима од живота

овде ни сунце ни камена топлог ни мисли мирне нема (Симовић, 1964: 15).

Осећај хладноће, пустоши, суморног дана и смрти која није била вредна доминантни су осећаји у готово свим песмама Љубомира Симовића у којима се појављује слика Србије. Збирка *Шлемови* тематизује управо Србију и њене војнике и из ње смо издвојили неколико песама које говоре у прилог нашој теми. Србија је приказана као земља која је гладна и жедна крви и меса својих војника и својих људи. Сlike које се ређају у *Шлемовима* суморне су и потресне јер је Србија готово изједначена са паклом:

Пакао видех иза мрачне шуме.

Грешници, с лицима од стакла и гуме,

бачени под стабла, у јаме и траве,

мале су казане натукли на главе.

И док им се лобање кувају, да буду

укусна храна за рођену груду,

док трубач цеди пљувачку из трубе,

сито гробље дрема чачкајући зубе (Симовић, 1994: 33).

У песничкој збирци *Шлемови* присутни су иронија и сарказам који су дати врло директно. Реч је о иронији и сарказму војника који умире млад и који је изгубио разлоге за борбу. Војник који гине за Србију сматра да отаџбина није вредна његове личне погибије. У овим песмама нема националног заноса, напротив, можемо сагледати бесмисленост рата из перспективе војника који не верује својој држави. Такав војник гине и својом смрћу Србији поручује:

висећи на бреси

изнад цвећа и стада,

обешен, плазим језик

већи од водопада (Симовић, 1994: 35).

Кроз дозу ироније и сарказма Симовић приказује и разлоге због којих би војник бранио своју државу. Савременом војнику није част да брани своју државу и да за њу гине већ је види кроз призму реалности, без икаквих заноса, идеала и узвишених разлога. Савремени јунак ниподаштава чак и потенцијалне победе, идеал завичаја и слободе. Победа, завичај и потенцијална слобода као да звече својом празнином из перспективе војника који за исте страда и гине.

Такође, може се сагледати и проневереност од стране вођа у ратовима. Видимо војнике који из перспективе мртвих желе да се боре против својих вођа, а не својих непријатеља. Овде је, дакле, присутна дубока разједињеност и проневереност од оних који су били надређени, али на истој страни. Живот у тим и таквим околностима Симовић приказује као својеврсну казну. У збирци *Шлемови* и набројаним песмама такође читамо осећај безвољности, безнадежности, бесмисла живота и осећај пролазности који се надвија над Србијом. Страхоте и ужаси рата и смрти дубоко су инкорпорирани у све песме из песничке збирке *Шлемови*. Ове песме приказују Србију из перспективе војника који је дао живот за своју отаџбину. Међутим, војник (из перспективе гроба) не велича Србију за коју је погинуо и не сматра да је живот био вредан жртвовања. У овим редовима нису присутне митске слике борбе и рата. Такве слике су смештене у савремени контекст и тумачимо их у супротном смеру. У неколико песама видимо и свесно умањивање вредности Србије. У песми „Тобџија своме коњу на коме се враћа из рата” имамо умањивање вредности земље за коју се ратује или пак њено реално сагледавање:

Да колика је, светица наша, земља!

(...)

Доро мој!

Колики за њу изгибоше

реко би човек царевина! (Симовић, 1972: 32).

У песми „Поглед на свет” сагледавамо Србију која је земља мртвих и пролазећи кроз коју се могу видети само гробља. Суморна је и тешка слика односно поглед на свет у Србији:

Видим: толика гробља,

а ништа се није променило (Симовић, 1972: 40).

Павле Зорић је, тумачећи наведене стихове, у тексту „Предсказања у Симовићевој поезији”, приметио: „У време када је ова песма написана, масовна гробља припадала су прошлости. Сада их толико има, да представљају просту, готово баналну чињеницу” (Зорић, 1995: 46). Међутим, Зорић примећује и песников интуитивни осећај за будућност, односно истиче тзв. предсказање будућности, исказано у поезији, које се наслања на прошлост и садашњост:

Песме Љубомира Симовића са ратном темом, иако имају често за повод збивања из прошлости, садрже и предосећање да ће се несрећа поновити. Она се, видимо, и поновила. Стога и читамо те песме не као евокацију прошлих догађаја, или само као поетске слутње, него и као реалистичке слике данашње кланице. Најмрачнија предвиђања су се обистинила (Зорић, 1995: 47).

Исту, или још суморнију и мрачнију слику читамо у песми „Са згаришта”. Србија је, у рату, претворена у згариште и гомилу мртвих:

лешеви дуж љубањскога,

златиборскога, креманскога,

бајнобаштанскога, дражничкога, пожешкога,

криворечкога пута, и ваљевскога! (Симовић, 1980: 20).

Слика свеопштег рата и смрти дата је и у метафоричној „Песми о шиваћим иглама”, која додатно појачава осећај смрти:

Иглама, које су некад кроз облаке

летеле (...)

сад те игле, црним реповима, шију

заставе и покров за Србију (Симовић, 1994: 180).

Бавећи се сликом рата и ратним пејзажима у поезији Љубомира Симовића, Мирослав Егерић истиче:

(...) ова поезије је пацифистичка, у повољном смислу речи, антиратна, антиварварска, са презиром према насиљу, и у њој нема ни једног стиха који не живи у смерном, дубоком убеђењу да је поезија антитеза насиљу, суровости, сваком истицању права на привилегованост у људским моћима и скраћивања животних могућности *других* људи (Егерић, 1995:30).

У Симовићевим песмама које тематизују Србију нарочито је истакнута погубност братоубилачких ратова. Кроз призму братоубилачких ратова приказана је и слика Србије. Подељеност народа на четнике и партизане, бесмисленост овакве поделе и братоубилачких ратова описани су у песми „На тридесетосмогодишњицу битке између четника и партизана на Јеловој гори месеца септембра године 1944.“. Суштина ове песме и братоубилачког сукоба садржана је у следећим стиховима:

Широм ових шума и ливада,
по јаругама и по јендецима,
нико не зна колико хиљада
и хиљада погинулих има.

Ал зна се да нема
ни једног од ових које трава крије
ко од руке кума, оца, сина,
или брата, погинуо није (Симовић, 1994: 187).

Сличан осећај стварности читамо и у песми „Зима у Србији 1809.“ и увиђамо да братоубилачки ратови трају вековима, односно да су нам векови прожети крвљу Каина и Авеља. Овде можемо сагледати и да су „браћа“ заратила око поделе власти:

Љуто под турском најездом, две војводе,
два кнеза, Милоје Петровић Трнавац

и Петар Добрњац, запенише, ускипеше,

закрвише се – ко? – Петар и Милоје,

- око чега? – око тога ко ће испред кога! (Симовић, 1992: 81).

У тексту „Мотив братске заваде у пјесништву Љубомира Симовића” Јован Делић, говорећи о овој песми, подвлачи:

Будући да испод пјесме просијава матрица библијско-косовског мита о завађеној браћи, пјесма се прима и као нова, увијек зачуђујућа потврда вјечне митске истине. Зато ову Симовићеву пјесму сматрамо једном од најбољих управо због споја историјске истине, универзалног антрополошког усмјерења и митског подтекста, али и због драматичног казивања једног сажетог пјесничког ‘сказа’ (Делић, 2010а: 373).

Братоубилачки сукоб односно старозаветни подтекст је присутан и у песми „Из конопаца” у којој се налазе кључни стихови који приказују суровост наше стварности:

да у братске руке нисам пао,

не бих знао! (Симовић, 1980: 34).

У овим песмама је инкорпориран дух и атмосфера прошлости, али и претеће будућности. Јасмина Врбавац сагледава однос рата, идеологије и мита у 20. веку и закључује:

Ипак, будући да у XX веку рат више није ствар појединца, јунака и херојске борбе већ масовног страдања и уништења идеолошки супростављених противника, савремени мит (а Симовића морамо посматрати као савременог митотворца) увек у себи носи и савремену идеологију. Мелетински сматра да ремитологизацију у XX веку карактерише проглашавање мита вечито живим исходиштем које врши практичну функцију у савременом друштву у коме се мит толико приближава идеологији, психологији и уметности да се понекад са њима и изједначава (Врбавац, 2005: 24).

Дакле, транспоновани мит је, између осталог, најјасније огледало наше стварности, које читамо у поезији Љубомира Симовића.

У песми „Лика” приказано је како се, након рата, у Хрватској, односно у Лици православне цркве спаљују и претварају у млинове. Овде видимо обесправљен и страдални српски народ након рата. Такође, Симовић иницијалну песму збирке *Тачка*, „Поглед по кујни, поглед кроз прозор и поглед у будућност” датира у фебруар 1999.

године, непосредно пре НАТО агресије над Србијом. У овој песми је исказана црна слутња догађаја који су се догодили од 24. марта до 10. јуна 1999. године.

А кад у будућност погледах, шта видех?

То што видех не знам шта је било,

ал знам да је било

црње од облака иза којих сева! (Симовић, 2004а: 7).

Надовезујући се на песму која је наслутила бомбардовање и НАТО агресију, истичемо и песму „Сеоба Србије”, која у својој основи има визију апокалипсе. У овој песми можемо сагледати на који начин се Србија сели у небо које је захваћено пламеном. Видимо целокупну територију Србије у селидби:

Кућа из куће избачена,

дрво из дрвета прогнано, -

заглибљени већ до рамена

кроз разливена гацамо блата;

ни из небеског блеска ни из чамца

нико нам руке не пружа;

тону градови, планине, тону цркве,

за прамен магле

дављеник се хвата (Симовић, 1972: 15).

Србија се сели у небо, али не и у сакрални небески просор. Земља се налази у бари која се попела до браде, а од девет небеса – осам се смрачило, а девето се дими. Дакле, видимо апсолутну слику безизлаза и апокалипсе и немања простора за Србију ни на овоземаљском ни на небеском простору. Стиче се утисак заустављеног времена у коме се не може сагледати никакво решење. Симовић, у апокалиптичном тону, закључује:

Ни онај ко нас води не зна

хоће ли одатле да нам сиђе зора,
или пожар у коме ћемо,
град за градом, жито за житом,
изгорети (Симовић, 1972: 16).

У Србији црних слутњи Симовић пева и „Молитву за црне гласнике” и моли за напаћени српски народ који је навикао на црне гласнике и лоше вести. Симовић моли за вести које ће бити пуне сунчеве светлости и ведрине:

и којим ће прозор и трпезу
озарити, душе огрејати,
свим Србима, под свим небесима,
од Косова па до Невесиња! (Симовић, 1990: 91).

У корпусу песама које тематизују Србију убрајамо и песме: „Гласник”, „Долазак ратника”, „Виђење на Иванковцу”, „Сватови”, „Буђење у подземним касарнама” из песничке збирке *Уочи трећих петлова*. У наведеним песмама се осећа страх од надлазећег рата који се не може избећи, али и рат као несрећна коб народа који живи на обележеној земљи. Оваква судбина је сажето исказана у следећим стиховима:

Ујутру јабуке над нама није било,
стуштили се небо, воде су подигле глас;
јабука, да би јабуке родила,
истргла је корен из земље и отишла од нас.

Ћутке заздасмо коње, тмурни их појасасмо,
и без песме кроз шуму настависмо мучан пут;
ко зна којим сунцем бачену, ко зна из кога

света,

сенку те јабуке сад носимо на застави (Симовић, 1972: 11).

Песме „Доручак на Јовановој гори”, „Свадба са вилама”, „Поглед са Кобиље Главе према Јавору, Мучњу и Голији”, „Свадба у Негбини” приказују дубоку и непремостиву митску и савремену поларизацију на нивоу свакодневног живота и кроз симболику присутну у српској народној књижевности.

У поезији Љубомира Симовића Србија није приказана као херојска и митска држава. Напротив, мит о херојству и борбености нације смештен је у савремени контекст и слика Србије је дата крајње огољено и реално. Говорећи о Србији, Симовић је пре свега говорио о страхотама и ужасима ратова и њихових последица које су се дубоко урезале у слику о Србији. Србија је виђена као војник који без престанка ратује, али без идеје за шта и за кога ратује. Наша земља је натопљена крвљу војника, измучена братоубилачним ратовима, уморна и стара. Братоубилачки ратови су је исцрпели и одузели јој радости. Србија је виђена и кроз апокалипсу и немогућност спасења.

Ипак, Симовић се моли за спас своје Србије и нада му се.

2.7. Личности и дела српске културе у поезији Љубомира Симовића

Говорећи о националном миту, односу према завичају, нацији, држави веома је важно сагледати личности и дела које се појављују у поезији Љубомира Симовића. Песник, не случајно, одређеним личностима српске историје, књижевности и културе посвећује одређену пажњу у својој поезији. Дакле, песник одређене личности и њихова дела, које доводи у срж својих стихова, уздиже до митских размера и даје им одређену и специфичну тежину. Приступивши целокупном песничком делу Љубомира Симовића уочили смо да песник у својим стиховима углавном зазива српске књижевнике³⁰, сликаре, вајаре, али и светске сликаре. Реч је о различитим уметничким ствараоцима који формирају мапу личности и дела у поезији Љубомира Симовића.

³⁰ Многи српски писци су заступљени у Симовићевој књизи есеја *Дупло дно*, те видимо да се Симовић бавио и детаљном анализом књижевности многих српских писаца, отуда и не чуди помињање одређених писаца у самој сржи Симовићеве поезије.

Познати српски ствараоци се помињу већ у првој песничкој збирци *Словенске елегије*, у којој имамо песме: „Епитаф Филипу Вишњићу”, „Панонска песма (По Милошу Црњанском)”, „Слово љубве деспота Стефана Лазаревића”, „Потпис испод скулптуре ‘Орфеј’ Милана Верговића”, „Дис”. У збирци *Уочи трећих петлова* имамо песму: „Лазе Костићу, у часу кад га спазих у небу изнад манастира Крушедола”. Затим, у збирци *Ум за морем* читамо: „Пријатељу Милошу Марковићу тв репортеру ухапшеном 3. јуна 1982. у селу Гојбуља”, „На једном примерку ‘Горског вијенца’ године 1982. записано”. У збирци *Горњи град* сагледавамо пут Растка Немањића односно Светог Саве, Светог Симеона, Стефана Првовенчаног, средњовековног писца Доментијана, али имамо и песме: „Вага Вука Караџића”, „Пред зградом Окружног суда”, у којој се зазивају Његош и његошевска мера правде, песма „Заштитник Теразија”, која у поднаслову садржи објашњење: Уз мозаик Младена Србиновића, и песма „Бекство”, испод чијег наслова пише: На изложби скулптура Матије Вуковића; као и песма која је посвећена чувеном српском сликару: „Милићу од Мачве, ујесен 1985. године, када је осликао вождовачку цркву”. У збирци *Тачка* Љубомир Симовић оживљава дела: „Читајући ‘Српскохрватску лексику рибарства’ Велимира Михајловића и Гордане Вуковић”, „Посвета на једном примерку ‘Живота и прикљученија’ Доситеја Обрадовића”. У последњој збирци *Планета Дунав* две песме су настале захваљујући изложбама, што се види у поднасловима песама „Вавилонска кула”: Са изложбе едукативне скулптуре Марка Црнобрње у Галерији Коларчеве задужбине, и песма „Београдски летњи фестивал”, у чијем поднаслову се налази следеће објашњење: Terratorija, изложба скулптура од теракоте на Тргу Републике у Београду.

Посматрајући српске књижевнике који се појављују у стиховима Љубомира Симовића, можемо закључити да песник прави мапу читаве плејаде најзначајнијих српских писаца, почев од Филипа Вишњића, Милоша Црњанског, деспота Стефана Лазаревића, Диса, Лазе Костића, Његоша, Светог Саве, Вука Стефановића Караџића, Доситеја. Реч је о писцима и делима који добијају додатно значење и тежину када поново оживљавају у делу савременог српског песника. Песник их, баш као и мит, смешта у савремени контекст у коме поменути ствараоци бивају кључ за тумачење песме, али и за тумачење целокупне савремене реалности. Одличан пример је песма: „Посвета на једном примерку ‘Живота и прикљученија’ Доситеја Обрадовића”:

Угаси радио, искључи телевизор,

непрочитане новине баци у кош:

седи под неко јесење дрво и читај

књигу коју је написао Доситеј! (Симовић, 2004а: 35).

У овом примеру можемо да сагледамо генерално место књиге у савременом тренутку. Симовић, дакле, слика борбу између стварности радија, телевизије односно електронске и дигиталне свакодневице и књиге као штампаног медија културе. Наравно, познавајући Доситејево дело и просветитељство ова песма добија и додатну тежину. С друге стране, Његош је у Симовићевој песми „Пред зградом Окружног суда” синоним за правду и истиниту меру. Песник Његоша смешта у савремени контекст и полемиче са његовом мишљу исказаном у првом стиху:

Његош пише: *у дрхтећој руци*

кантар право мјерити не смије.

Та рука не мери по греху и муци,

већ како је газди подесније (Симовић, 1990: 22).

Последњи стих Симовићеве песме је, чини се, одговор реалности и савремености:

Те дрхтаве руке, које прати

пепео вештица које сажегоше,

нама ће и на гроб закуцати,

са кантаром и лучом, Његоше! (Симовић, 1990: 22).

Песма „Лази Костићу у часу када га спазих у небу изнад манастира Крушедола” замишљени је „дијалог”, односно низ питања која песник поставља упокојеном Лазу Костићу. Песника занима:

Кажи ми, како си горе доспео!

Је ли ти митрополит карловачки

нашарао неко писамце?

Ниси ли у кола упрегао

мишеве пештанске тамнице,

нису ли те ти мишеви горе однели? (Симовић, 1994: 77).

У последњем стиху песник сам даје одговор и закључак на своје постављено питање, које такође бива смештено у савремени контекст:

Немој ми рећи да ти то озго нас,

мене, курту, и мог друга, демитру,

и наш кукурузов дим прозебо гледаш,

из облака крушедолског у јесени,

међ анђелима, сам, без пријатеља . . . (Симовић, 1994: 78).

Поред српских писаца који су смештени у савремени тренутак, веома је значајна и песма „Пријатељу Милошу Марковићу тв репортеру ухапшеном 3. јуна 1982. у селу Гојбуља”, која наизглед првобитно сведочи о песниковом пријатељу, а заправо бива сведочанство једног времена и начина бивствовања, коме се песник управо песмом супротставио:

Ако нећеш да ти орлушине у јетру

заривају кљунове,

да ти у слабине

забадају канце,

док горе штале,

фабрике, жетве и цркве,

не сликај пожаре,

сликај поморанце! (Симовић, 1982: 17).

Ситуација у којој се нашао ухапшени Милош Марковић послужила је песнику да ослика један од парадокса савремености.

Српски писци и уметници су у донекле измештеном контексту, те на тај начин својом личношћу и делом доприносе тумачењу наше стварности. Симовић у својој поезији пева о српским писцима који су му блиски по сензибилитету и стваралаштву. Управо на тај начин сви писци и уметници које Симовић помиње чине мапу личности и дела које Симовић смешта у савремени контекст и тако тумачи стварност.

2.8. Осврт

Симовић тематизује национални мит од прве до последње збирке. Реч је о миту који је најприсутнији у поезији Љубомира Симовића и који уједно обухвата и највећи број песама. Говорећи о националном миту посматрали смо пре свега светосавски и косовски мит. Поред тога, бавили смо се и начином на који песник приказује жену, мушкарца, народ (колектив), државу Србију, личности и дела српске културе у односу према миту. Издвајајући све наведене целине дошли смо до заокружене и компактне визије националног мита у поезији Љубомира Симовића. Песник, тематизујући националне теме, гради чврсту и кохерентну целину. Говорећи о националном миту, Симовић најпре транспонује мит у савремени контекст, те на тај начин твори оригинално песничко дело. Транспоноване мита се врши у иронијском модусу, односно Симовић користи тзв. „премештени”³¹ мит, тј. транспоновани оригинални мит, који смешта у савремени оквир. На овај начин песник реално сагледава стварност која га окружује. Песник описује 20. односно 21. век у Србији, али и савременом свету чији је Србија део. Такође, у песама које у својој основи имају неку од националних тема, осећамо веома јасно и дух и атмосферу времена у коме живе генерације људи на српском географском и духовном простору. Мит је овде подлога за приказивање савремености и актуелних тема, којима се Љубомир Симовић бави у својој поезији.

3. Хришћански мит у поезији Љубомира Симовића

У поезији Љубомира Симовића је присутан хришћански мит почев од збирке симболичног наслова *Уочи трећих петлова* до последње збирке *Планета Дунав*. Љубомир Симовић тематизује библијски мит, али и хришћанство као такво. У оквиру библијског мита, Симовић се бави старозаветним и новозаветним темама. Поред тога,

³¹ Реч је о термину Нортропа Фраја.

Симовић тематизује однос појединца према хришћанству односно религиозности. Можемо издвојити следеће целине:

1. Старозаветни мит;
2. Новозаветни мит;
3. Појединац и религија.

У оквиру старозаветног мита, у поезији Љубомира Симовића најприсутнији је мит о потопу, док је у оквиру новозаветног мита најдоминантнији мит о апокалипси. Поред тога, Симовић тематизује и одређене црквене празнике, пре свега православне славе, али и однос појединца према хришћанству и религијском. Извојене целине пружиће увид у начин на који песник третира хришћански мит у својој поезији. Сагледаћемо и начин на који Симовић хришћански мит транспонује у савремени контекст и тиме твори оригинално песничко дело и оригиналан осврт на хришћанство у савременом тренутку. На основу података који су изнети у Табели 2³² такође закључујемо да је тема хришћанства веома присутна у поезији Љубомира Симовића и да је интересовање за ову тему од збирке *Уочи трећих петлова* углавном растуће. Хришћанска односно библијска тематика нарочито је присутна у Симовићевој песничкој трилогији коју чине последње три збирке *Љуска од јајета*, *Тачка* и *Планета Дунав*. С друге стране, напомињемо да су хришћански симболи веома присутни и значајни у целокупној поезији Љубомира Симовића. Пре свега је присутна симболика хлеба, вина, рибе, јагњета, храста, соли, јајета и слично. Поменути симболи су значајни из хришћанске и библијске перспективе, али и из перспективе српског фолклора, те их можемо тумачити и сагледати кроз две призме које говоре о истом.

3.1. Старозаветни мит

Љубомир Симовић старозаветни мит тематизује у следећим песмама: „Поплава”, „Питалица о празнику”, „На обали Студенице”, „Крчма на Кондеру”, „Кратак опис олује над Београдом”, „Укрцавање у Нојев ковчег код Београда”, „Молитва из потопа”, „Поглед на Дунав за време високог водостаја”, „Пророк Јона у рибљем ресторану”, „Сињаевина”, „Питалица међу кавезима”, „Жене Старог завета”,

³² Табела 2: Хришћански мит у поезији Љубомира Симовића налази се у оквиру поглавља *Мит у поезији Љубомира Симовића*.

„Исповест о змији”, „Вавилонска кула”. Симовић пре свега тематизује библијски потоп и неколико старозаветних прича. Међутим, слика потопу је и једна од доминантних слика када говоримо о поезији Љубомира Симовића уопште.

Мит о потопу је присутан у следећих девет песама: „Поплава”, „Питалица о празнику”, „На обали Студенице”, „Крчма на Кондери”, „Кратак опис олује над Београдом”, „Укрцавање у Нојев ковчег код Београда”, „Молитва из потопу” и „Поглед на Дунав за време високог водостаја”. У набројаним песмама је старозаветни мит о потопу транспонован у савремени контекст и на тај начин је тумачен. Симовић, најчешће, у самом наслову песама сугерише да одређене песме читамо у контексту старозаветног мита о потопу. Песник се не бави архаичним временима, већ архаична времена призива и оживљава у савременом тренутку и у савременом, српском, простору. Симовић слика нову, савремену и нашу поплаву библијских размера. У овим песмама присутан је свет кога је вода нагризла и уништила:

Вода гробове отвара, носи даске и кости,

крај прозора нам плове рибе,

пуноглавци, жабе, ракови и трава.

Луди од воде, с блатом делећи постељу,

коме то, и за који грех,

за овог потопу да завапимо: опрости? (Симовић, 1972: 51).

Симовић, смештајући библијску поплаву у савремени контекст, говори о грешности савременог човека и о поплави као казни за почињене грехе. У овој песми не видимо Нојев ковчег и спасење већ видимо потребу за Христом и истинском вером као спасењем. Међутим, спасење је неопходно препознати:

На мокрој слами жена се порађа.

И умире, а ми на убрус на златоткан

прихватамо дете и дижемо га пред народ:

(...)

У колевци се буди дете

Гледа нас рибљим очима (Симовић, 1972: 52).

Јован Делић у тексту „Страх од потопа” тумачи последња два стиха и казује:

Та слика, међутим, остаје барем двосмислена: значе ли те рибље очи да је одиста рођен Спаситељ, који ће раздвојити земљу од воде, јер риба је означавала и Христа, или је ријеч о гротескном споју рибљег и људског у дјетињим очима, што сугерира гротескне мутације настале у потопу и наговјештај живота с водом и у води. Слика рибе је, иначе, честа у Симовићевој поезији и добија статус симбола (Делић, 2008: 636).

У песми „Питалица о празнику” такође је тематизован потоп, али је овде реч о потопу који је изазвао савремени човек нехуманим обележавањем празника. Дакле, Симовић приказује савременог човека који славећи свеце заправо прави потопе свињске и овнујске крви. Овакви потопи су беспредметни јер се обележавање празника претвара у гозбу и трпезу на којој се губи осећај за празник који се обележава. Симовић приказује тзв. обичајне хришћане који не знају чак ни шта славе:

Који је данас празник? Који светац?

Је ли Ваведење? Је ли Сековање?

Је ли се некоме Бог богојавио?

Је ли некоме одозго синула,

озарила га, и обасјала га, Благовест?

Чије се крви данас сећамо? Ничије?

Је ли неко разапет на данашњи дан?

Ако јесте, ко је?

Ако није, шта то празнујемо? (Симовић, 1990: 96).

Дакле, овде можемо сагледати савременог човека чије празновање губи сваку културу сећања и које је испрано од сваког религиозног осећања и које је сведено на храну и „потоп свињске крви с потопом свињске и овнујске масти”. Симовић поставља питање: „И ко ће нас из потопа спасити?” Песник се пита ко ће нас спасити из потопа

који је савремени човек сам створио и који упорно подржава и наставља. Ко ће нас спасити из потопа који смо изазвали, а не желимо или не можемо да га зауставимо. Симовић на овај начин приказује савременог човека и савремену културу живљења која је апсолутно друштвено прихватљива. Заправо, славећи Божић, Ускрс, славе и обележавајући религијске празнике, савремени човек као да обележава славље гозбе и трпезе коју припрема, а нема основну културу сећања и потпуно је пао у заборав традиционални начин обележавања поменутих празника. „Питалица о празнику” приказује смер у коме већ дуже време иде савремено друштво. Симовићева песма звучи као опомена савременом човеку, односно као зебња пред потопом будућности који сами и свесно стварамо и прихватamo, без свести у чему грешимо. Тачније, без свести шта славимо и чему се надамо славећи хришћанство. Симовић такође у песми „На обали Студенице” поставља питање:

Ко учи ту воду да постане потоп?

(...)

Какво нам добро може донети вода

што појећи коње потапа архангеле? (Симовић, 1990: 98).

Симовић на овај начин заправо старозаветни мит о потопу смешта у савремени контекст, који је значајно измењен у односу на библијско тумачење. Библијски потоп је имао јасно изражену узрочно-последичну везу, за разлику од савременог потопа, који, стиче се утисак, има узрок, али му циљ измиче:

Какве ће нам лађе допловити водом

која је попила лице Спаситеља?

Кога ће нахранити рибе које су појеле

сва наша света имена и слова? (Симовић, 1990: 98).

Симовић такође у „Крчми на Кондери” наглашава да живимо у свету у коме има више врста потопа. Дакле, библијски потоп је био јединствен, док је савремени, иако свеприсутан, виђен у више облика:

Потоп је потоп и кад је од меда,

а камоли кад је од катрана! (Симовић, 1992: 50).

Међутим, чињеница која раздваја библијски и савремени потоп је врло јасна. Библијски потоп је имао Ноја и Нојеву лађу, док савремени потоп има безимене, ограничене и слабе „јунаке”. Заправо, у библијско време постојао је праведник Ноје,³³ који је заслужио спасење, док у транспонованом миту не видимо таквог праведника.

Јао црној земљи, коју снађе

силан потоп без Нојеве лађе!

Нема Ноја, ал ево јунака,

спасилаца наших, благо нама:

пребројаће потоп кашикама! (Симовић, 1992: 66).

У песми „Кратак опис олује над Београдом” такође читамо једну врсту потоба. Овде можемо сагледати надлазећи потоп који ствара обилна киша у Београду. Међутим, овде је реч о нехуманом свету који је остао без вере. Реч је заправо о свету који више не верује и не види свеце као изворе спасења, већ их доводи у раван људи. Потоп можемо доживети као директну претњу од обилне кише, али и као нехумани свет који је изгубио везу са својим извором и који свето тумачи кроз профано и свакодневно понашање људи.

„Укрцавање у Нојев ковчег код Београда” је директно транспоновање мита о потопу, тачније о Нојевом ковчегу у савремени оквир. Никола Маринковић у тексту

³³ У првој књизи Мојсијевој односно књизи Постања, читамо Неваљалство људи Ноје. Објављивање потоба. Грађење ковчега.

*Покаја се Господ што је створио човјека на земљи, и би му жао у срцу. И рече Господ: хоћу да истријемим са земље људе, које сам створио, од човека до стоке и до ситне животиње и до птица небеских; јер се кајем што сам их створио. Али Ноје нађе милост пред Господом. Ово су догађаји Нојеви: Ноје беше човјек *праведан и безазлен својега вијека; + по вољи Божјој свагда живљаше Ноје (Пост 6, 6–9).

„Библијски подтекст у Планети Дунав Љубомира Симовића: ка поетичком дисконтинуитету” наглашава:

Већ у песми *Укрцавање у Нојев ковчег код Београда* библијски подтекст је уписан у урбани предео, а молитвени дискурс раслојен у вишегласје које није саборност, па тако један од гласова у песми реторичким питањем манифестује како отуђење од природе, тако и поглед на свет саткан у опозицијама (Маринковић, 2016: 848).

За разлику од митског Нојевог ковчега који је био довољан да прими све што је било по божјој промисли,³⁴ савремени Нојев ковчег, чини се, ипак нема толико простора. Након кише која пљушти, симболичних четрдесет дана, у Београду, савремени Ноје се налази пред вратима лађе, али у ту лађу није добродошао са својим животињама. Савремени лађар није расположен да прими свакога и све у своју, иначе једину постојећу, лађу. Савремени Ноје стоји пред вратима лађе која треба да га спасе и наилази на прекор савременог човека и савременог друштва који је, чини се, једногласан.

Где си ти кренуо са тим животињама?

Зар мислиш да укрцаш и те животиње?

Овде нема места ни за људе!

Где намераваш да сместиш ту живину?

Где ћеш те свиње, где ћеш те краве и коње?

Јел ли ово штала или лађа?

³⁴ О Нојевом ковчегу читамо у Првој књизи Мојсијевој односно у одељку Неваљалство људи Ноје. Објављивање потопа. Грађење ковчега.

Јер ево пустићу потоп на земљу, да истријем свако тијело, у којем има жива душа под небом; што је год на земљи све ће угинути. Али ћу с тобом учинити завјет свој: и ући ћеш у ковчег ти и синови твоји и жена твоја и жене синова твојих с тобом. И од свега жива, од свакога тијела, узешћеш у ковчег по двоје, да сачуваш у животу са собом, а мушко и женко нека буде. Од птица по врстама њиховијем, и од свега што се миче на земљи по врстама његовијем, од свега по двоје нека уђе с тобом, да их сачуваш у животу. И узми са собом свега што се једе, и чувај код себе, да буде хране теби и њима. И Ноје учини, како му заповједи Бог, све онако учини (Пост, 6, 17–22).

Ништа не чујем од овог блејања!

Испоганиће нам лађу ова стока! (Симовић, 1998: 28).

Савремени човек сматра да је поплава библијских размера одлична прилика да се човечанство ослободи:

Ако нас је већ задесио потоп,

зар то није, кажи, одлична прилика

да се ослободимо све ове гамади,

ових штеточина, гмизаваца и глодара? (Симовић, 1998: 29).

У таквим околностима савремени Ноје остаје пред вратима лађе у коју не може да уђе. Лађа одлази, а Ноје остаје пред вратима и виче:

Нигде неће стићи наша лађа,

ако заплочи а остави миша! (Симовић, 1998: 29).

Лађа одлази без миша, а на тај начин Симовић приказује нехумане услове у којима живи савремени човек који је удаљен од свог извора, али и од природе која га окружује и са којом треба да је у јединству. Међутим, савремени човек је апсолутно отуђен и усредсређен искључиво на себе и на задовољење својих краткотрајних потреба, без свести и ширине о свету у коме живи. Савремено друштво Ноја не препознаје као праведника, помоћника и као извршитеља божје промисли. Савремени човек Ноја оставља пред вратима и аутоматски га заборавља јер се не уклапа у просечност која влада савременим тренутком и савременим светом.

Савремени Ноје није сам у својој мисији и у својој усамљености. Такав, изолован свет, чини неколицина оних који су способни да сагледају савремену ситуацију, да завапе и да се помолу „Молитвом из потопа”:

Остављени од свих лађа и бродова,

молимо те, помози, Господе,

да нас преко ове силне воде,

из овог мрачног вилајета,

однесе бар љуска од јајета!³⁵ (Симовић, 1998: 30).

Симовић сматра да је у библијском потопу садржана вечна мудрост и знање које је неопходно савременом човеку. Имајући свест о својој пролазности и свом тренутку у времену Симовић, у песми „Поглед на Дунав у време високог водостаја”, апострофира библијску величину и начин устројства света, пролазност и мизерност човека:

Да бисмо схватили и угувили то

чему су они имали да нас науче,

зар није било довољно да нам покажу

како Дунав, у доба дугих киша,

пловећи рибарска насеља и салаше,

носи и растура кућицу од шаше? (Симовић, 1998: 17).

Поред старозаветног мита о потопу, Симовић тематизује и осавремењава неколико старозаветних митова и прича. У збирци *Тачка*, односно песми „Пророк Јона у рибљем ресторану”, Симовић тематизује старозаветну Књигу пророка Јоне. За разлику од старозаветног пророка Јоне које се, иако непослушан, завршивши у утроби кита, на крају покајао и молио Бога за опроштај и могућност да изврши божју промисао

³⁵ Симболика јајета је веома присутна у поезији Љубомира Симовића. Душан Бандић у књизи *Народна религија Срба у сто појмова* детаљно анализира симболику јајета код Срба и, између осталог, наглашава:

Из јајета настаје живот. Том чињеницом одређена је углавном њена улога у религији и митологији. Оно је, дакле, фигурирало као извор живота, понекад и као извориште свега постојећег. Мит о постанку света из јајета био је познат многим старим народима: Феничанима, Вавилонцима, Египћанима, Индусима, Кинезима, Јапанцима и другима. Од давнина су људи настојали да искористе ту животворну моћ. Јаје им је често служило као средство помоћу кога се живот стварао, чувао, одржавао. У том својству оно се јавља и у народној религији Срба (Бандић, 1991: 48).

У поезији Љубомира Симовића је присутна слика и симболика јајета, али и љуске од јајета, коју тумачимо као остатак крхотина света који је начет и урушен.

и спаси Ниневију, савремени Симовићев пророк Јона се налази у рибљем ресторану и гледа савремену Ниневију, односно савремени град и савремени свет:

Шире се пожари, заразе и смрад,

нема куће да није паду склона!

Али пожаром захваћени град

о пожару ћути на сва звона! (Симовић, 2004а: 20).

Савремени симовићевски Јона седи у рибљем ресторану и нема намеру да спасе град, ни да се покаје и изврши божју промисао:

А нема наде, граде опседнути,

Да ће се неки од јунака,

Који сад, с рибом у тањиру, ћути,

Огласити из рибљег стомака! (Симовић, 2004а: 20).

Симовић транспонује старозаветни мит о пророку Јони у савремени контекст.³⁶ Међутим, у савременом контексту можемо сагледати потенцијалне пророке Јоне који седе у рибљем ресторану и мирно посматрају опседнути град, без намере да допринесу његовом спасењу.

Још један пример транспоновања старозаветног мита у савремени контекст читамо у песми „Питалица међу кавезима”. Симовић поставља питање „Је ли зоолошки

³⁶ Реч је о старозаветној причи, односно Књизи пророка Јоне, у којој можемо сагледати Јону који је кажњен због непослушности:

Господ позива Јону који се кажњава због непослушности.

Дође ријеч Господња *Јони сину Аматијеву говорећи: Устани, иди у Ниневију град велики, и приповиједај против њега, јер изађе злоћа њихова преда ме. А Јона уста да бјежи у Тарсис од Господа, и сишав у Јопу нађе лађу која иђаше у Тарсис, и платив возарину уђе у њу да отиде с њима у Тарсис од Господа. Али Господ подиже велик вјетар на мору, и поста велика бура на мору да мишљаху да ће се разбити лађа (Јона, 1–4).

Лађари, сазнавши да испаштају због Јониног греха, бацају Јону у море. Затим Јону прогута велика риба. Након три дана и три ноћи Јона моли Господа да га избави, што се и десило. Напоследку, Јона извршава Божју вољу и проповеда у Ниневији о пропасти града.

врт Нојева барка” и на тај начин приказује суживот човека и животиња у библијским оквирима, односно дистанцу и отуђеност савременог човека и животињског света и природе уопште у савременом свету. Симовић даље поставља питање да ли решетке у савременом свету обезбеђују мир и спасење:

Ил је то рај, у коме решетке
обезбеђују мир, идилу и слогу,
где свако, и јастреб, и лама, и лав,
у своме кавезу служи своме богу? (Симовић, 2004а: 62).

Симовић поставља питања и заправо тематизује нехуманост савременог човека, који се поставља као господар целокупног животињског света. За разлику од Ноја, који је знао да је за спасење неопходна свака животињска врста, савремени Ноје све животињске врсте ставља у кавезе и на тај начин омогућава њихов опстанак. Но, песник се пита да ли животиње могу да испуне своју природу ако су константно спутане вољом човека. Такође, песник се пита ко даје право човеку да се тако понаша, зарад своје забаве и забаве своје деце, односно својих потомака:

Је ли јелен и у кавезу јелен?
Може ли лав бити лав без саване,
у којој, кроз поветарац и пелен,
прати кретање своје живе хране? (Симовић, 2004а: 63).

Симовић наглашава да савремени човек на крајње нехуман начин мења природу света око себе и апсолутно је прилагођава себи и својим себичним и мизерним потребама:

Зар је ова сита ленштина лав?
Зар је слон овде увеличан миш?
Зар се вук овде изражава са „ав”?
Зар овде орао разуме само „иш”? (Симовић, 2004а: 63).

И на крају Симовић тематизује идеју раја односно коначног спасења које би требало да је исто и за човека и за свет у коме живи:

Личи ли овде хијена на хијену? –

питама, и ту је питањима крај!

Вреди ли бити спасен по ту цену?

Вреди ли по ту цену ући у рај? (Симовић, 2004а: 63).

Дакле, реч је о различитој перцепцији раја, те песник апострофира да рај није категорија која припада искључиво човеку. Ђорђе Деспић, говорећи о „Питалици међу кавезима”, сматра да:

Симовић овде поставља питање сврсисходности култивисања природе, јер је поступак унапред сведен на карикатуру и одумирање основних својстава која одређују дату природу/фауну која се настоји култивисати. Тако се овај напор разоткрива као парадоксална гротеска, као чин пародичне репресије над природом (Деспић, 2005: 18).

Поред ове песме, Симовић сагледава и старозаветни однос човека и змије и поменути однос у савременом тренутку. У песми „Исповест о змији” Симовић нам преноси лично искуство са змијом, писано у првом лицу јединине:

Тога лета, на Јеловој гори,

на стази између капије и куће,

само што нисам нагазио на змију!

Нестала ми је пред ногом као муња! (Симовић, 2009: 28).

Након првог сусрета песник је змију сретао свакога дана док није скупио храбрости да се са њом суочи:

скупивши сву храброст, једног дана,

кад се, измилила из подземног света,

та змија, с репом у рупи, сунчала,

летвом сам јој притиснуо врат (Симовић, 2009: 28).

Убивши змију, песник је схватио да је митска змија заменила улогу са савременим човеком. И да се облик страха који човек осећа пред змијом окренуо у супротном смеру. Симовић у дијалогу са старозаветним митом поставља питање:

Све чешће се питам: зар је могуће

да је та змија видеела у мени

оно што сам видео ја у њој?

И све чешће ми се дешава да претрнем,

осетивши како себе гледам

њеним змијским очима, и како

пред оним што видим осећам змијски страх! (Симовић, 2009: 29).

Дакле, у савременом тумачењу старозаветне приче о човеку и змији можемо сагледати човека који је постао свестан да га се природа плаши. Савремени човек има рушилачку енергију и не зазире од природе која га окружује. Змија као персонификација демонског бива ништавна пред природом савременог човека.

Поред „Исповести о змији”, Симовић старозаветну причу о Вавилонској кули такође смешта у савремени контекст. Дакле, библијску причу из Књиге постања³⁷

³⁷ Реч је о причи Грађење куле у Вавилону. Пометња у језицима. Списак племена од Сима до Аврама.

А бијаше на цијелој земљи један језик и једнаке ријечи. А кад отидоше од истока, нађоше равницу у земљи Синарској, и населише се ондје. Па рекоше међу собом: хајде да правимо плоче и да их у ватри печемо. И беху им опеке мјесто камена и смола земљана мјесто креча. Послије рекоше: хајде да сазидамо град и кулу, којој ће врх бити до неба, да стичемо себи име, да се не би расејали по земљи. А Господ *сиђе да види град и кулу, што зидаху синови човечији. И рече Господ: гле, народ један, и један језик у свијех, и то почеше радити, и неће им сметати ништа да не ураде што су наумили. Хајде да сиђемо, и да им пометемо језик да не разумеју један другога шта говоре. Тако их Господ расу оданде по свој земљи, те не сазидаше

Симовић поставља у контекст изложбе едукативне скулптуре Марка Црнобрње у Галерији Коларчеве задужбине.³⁸ У осавремењеном миту видимо крајње баналну, свакодневну и, чини се, помало неадекватну паралелу. Наиме, у Симовићевој стварности приказан је дечак који слаже столицу на столицу и спрема се:

Да дохвати шта?

Звезде?

Или теглу на врху креденца? (Симовић, 2009: 39).

Тачније, дечак се спрема да сагради кулу којој ће врх дохватити небо. Дакле, овде је реч о старозаветној, библијској причи која је у савременом контексту с једне стране изгубила значење. Док, с друге стране, можемо видети како банална ситуација дечје игре у свом подтексту може имати библијски мит.

Симовић такође покушава да разуме и тумачи етимологију назива одређених српских појмова. Бавећи се етимологијом назива планине Сињајевине Симовић казује следеће:

Питам се шта значи реч *Сињајевина*.

Можда би могла да значи: *сиња Евина*?

На пример, сиња Евина зеница?

Или, још лепше, сиња Евина коса?

Било би лепо да значи, али не значи!

А можда овом имену на почетку

можда не стоји и не сија *Синај*?

Било би лепо да сија, али не сија! (Симовић, 2009: 39).

града. Зато се прозва Вавилон, јер ондје помете Господ језик цијеле земље, и оданде их расу Господ по свој земљи (Пост 11, 1–9).

³⁸ Ово одређење је записано у поднаслову Симовићеве песме „Вавилонска кула”.

Симовић је, бавећи се етимологијом одређених топонима, зашао у старозаветни мит и на тај начин покушао да тумачи реч Сињајевина. Иако и сам песник казује да реч Сињајевина нема библијску подлогу, занимљиво је асоцијативно поље које у њему, али и савременом човеку, изавивају одређени термини. Заправо, Симовић казује о присутности старозаветног мита у савременом свету и приказује широку мрежу којом овакве асоцијације долазе до савременог читаоца, односно савременог човека уопште. Поред тога, Симовић на сличан и савремен начин говори и о Вавилонској кули у истоименој песми, тј. кроз призму посматрања изложбе скулптура Симовић изражава своје асоцијативно поље које сеже у старозаветну причу. У *Вавилонској кули* читамо утиске са савремене изложбе кроз призму осавремењеног библијског мита.

И коначно, Симовић тематизује „Жене Старог завета”. Говорећи о старозаветним женама, Симовић говори о савременој и свевременој жени. Присећајући се старозаветних жена – Саре, Лије, Ребеке, Рахиле, Зефре, Вале, Тамаре – и начина на који су рађале децу, песник поставља питање:

Јесу ли се те жене распаметиле,

распаметиле и распомамиле?

Јесу ли те жене ослобођене свега,

или су робиње свакоме и свему?

Симовић полемиче са устројством света који од жене очекује плодност и рађање по сваку цену:

Имају ли те жене точкове,

имају ли опруге и вентиле,

зупчанике, пумпе, центрифуге,

имају ли резервне делове?

Јесу ли то жене или машине?

Говорећи о старозаветним женама, Симовић говори о женама уопште. Међутим, разлика је у томе што су старозаветне жене имале одређено устројство и

одређене задатке, за разлику од савремених жена, које привидно немају никакве задатке; и у том контексту Симовић поставља суштинско питање:

Шта је то, морал или неморал,
што високо изнад свих закона,
поставља најслепљи и најсуровији
од свих закона, закон одржања? (Симовић, 2009: 15).

Питање које се тиче и старозаветних и свевремених жена.

Поред поменутих старозаветних митова Симовић тематизује и братоубиство, односно старозаветни мит о Адамовим синовима Каину и Авељу.³⁹ Братоубиство је присутно у многим песмама којима Симовић даје национални предзнак, те у овом случају имамо песме у којима је хришћански мит неодвојив од националног. Заправо, Адамови синови Каин и Авељ су у поезији Љубомира Симовића и српски синови такође. Истичемо следеће песме, о којима је већ било речи у оквиру анализе националног мита: „Клетве”, „Песма о ношењу одсечене главе Душана Радовића Кондора кроз села и преко планина западне”, „На тридесетосмогодишњицу битке између четника и партизана на Јеловој гори месеца септембра године 1944.”, „Зима у Србији 1809.”, „Из конопаца”.

³⁹ Старозаветни мит о братоубиству налази се у Првој књизи Мојсијевој у одељку Адамови синови. Каиново убиство брата својега. Њихови потомци.

Иза тога Адам позна Јеву жену своју, а она затрудње и роди Кајина, и рече: добих човјека од Господа. И роди опет брата његова Авеља. И Авељ поста пастир а Кајин ратар. А послѣ некога времена догоди се, те Кајин принесе Господу принос од рода земаљскога; А и Авељ принесе од првина стада својега и од његове претилине. И Господ *погледа на Авеља и на његов принос. А на Кајина и на његов принос не погледа. Зато се Кајин расрди веома, и лице му се промијени. Тада рече Господ Кајину: што се срдѣш? што ли ти се лице промијени? Нећеш ли бити мио, кад добро чиниш? а кад не чиниш добро, гријех је на вратима. А воља је његова под твојом влашћу, и ти си му старији. Послѣје говораше Кајин са Авељом братом својим. Али кад бијаху у пољу, скочи Кајин на Авеља брата својега, и *уби га (Пост 4, 18).

3.2. Новозаветни мит

Љубомир Симовић новозаветни мит тематизује у следећим песмама: „Огњани дан”, „Преливање гробова”, „Ругалица о вину”, „Распеће”, „Захвалница пријатељима за бокал црног вина из Љубостиње”, „Послепоноћница”, „Певање о чудотворцу”, „Јагње”, „Судњи дан”, „На светоилињској пијаци”, „Мењачи новца”, „Бачва”, „Учење у мраку”, „Крчма на Кондеру”, „Кућа на Кондеру”, „Основе рачуна”, „Митска слика над Дунавом”, „Летње јутро са чашом и тањиром”, „Облачно јесење вече са чудовиштем”, „Чудо са рибама”, „Наследнику чамаца и алата Андрије и Симона Петра рибара галилејских”, „Грађани Земуна дочекују на обали рибара који се с Дунава враћа с великом рибом”, „Расправа пред сликом”, „Пиво пред кафаном ‘Доњи град’”, „Горње куће”, „Пиће с ловцем”, „Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава пристају с великом рибом”, „Гласови пред кафаном ‘Банија’ после фајронта”, „Пред рајским вратима”, „Чудо с водом”, „Праг Београда”, „Општинска кланица”.

За разлику од старозаветног мита, који је присутан у мањем броју песама, примећујемо да Симовић већу пажњу посвећује новозаветном миту и новозаветној тематици уопште. Симовић се бави васкрсењем, апокалипсом, мотивима страшног суда, мотивима вина, Христових и библијских чуда, Јудине издаје, мотивима и сликама раја и пакла итд. Свим поменутих новозаветних темама Симовић приступа из савремене перспективе и транспонује мит у нашу свакодневицу, што се може сагледати у издвојеним песмама.

Слике раја и пакла су присутне у неколико песама. У песми „Огњени дан” можемо сагледати слику пакла из перспективе савременог човека. Симовић само у назнакама и подтексту даје митску слику пакла, док је представа пакла дата на савремен начин. Митски подтекст видимо кроз представу ватре у долазећем паклу:

Јара бије, топе се врата гвоздена,
све гори, река кључа (Симовић, 1972: 49).

С друге стране, видимо и осавремењену представу пакла у следећим стиховима:

Још се пакао није ни распаковао
још се није одморио од пута (...)

а већ се сви чедоморци,
сви родоскрвници, целати, оцеубице,
запослили у паклу ко ложачи! (Симовић, 1972: 50).

Сличну стварност читамо и у песми „Пиво пред кафаном ‘Доњи град’”, у којој су такође суша и ватра изједначене са митском представом пакла. У савременом контексту видимо фразеолошки израз који у себи садржи митски подтекст:

Бришући с чела и потиљка зној,
жедан поштар конобару каже:
„Паклена врућина!”, а не слути
да је тим речима и нехотице рекао
више истине него што је знао! (Симовић, 2004а: 60).

Говорећи о овој песми, Драган Хамовић истиче значај библијског подтекста:

Често се у Симовићевим песмама које сликају свакодневицу, а нарочито њене рубове, активира увек именовано присутна библијска подлога. Библијске сцене преликане су и на свакодневне подунавске призоре. Назив кафане „Доњи град” и спарина иницирају у свести песничког субјекта поступни преображај летње у општу инферналну врућину која је све захватила, слика зоолошког врта призваће аналогију са Нојевом барком у некој актуелној потопној пошести (Хамовић, 2006: 160–161).

Поред овакве слике пакла можемо сагледати и недостатак или изостанак раја у песми „Преливање гробова”. Симовић у овој песми тематизује обред сахрањивања у коме се гроб прелива вином, чиме се на симболичан начин даје крв преминулом и тиме омогућава будуће васкрснуће. Међутим, у поменутој Симовићевој песми овакав обред је узалудан јер се упокојени јунаци упозоравају да је боље да не васкрсну у средини у којој су живели већ на неком другом месту:

Стоглава би вас овде дочекала
аждаја којој сте главу одрубили!
Васкрсите на неком другом свету,

- ко би вас овде од стида погледао? -

или спавајте, несрећници, доле,

под крстовима од вина! (Симовић, 1972: 68).

За разлику од хришћанског васкрснућа које пружа наду у вечни живот, Симовићевим јунацима као да се пружају два избора која не садрже наду и спасење.

Такође „Балада о Радовану” тематизује васкрсење. Наиме, Симовић библијску причу о Христовом васкрснућу смешта у савремени контекст и приказује је кроз Радована, обичног човек и војника, који бива жив сахрањен у својој средини, те касније такорећи васкрсава:

Ујутру дођоше гробари, викнуше болничаре,

позваше видаре, - све ти то очи избечило!

Пипају ме: жив, траже рану: ни трага,

чудом се чуде, руке у чуду шире,

- паре би дали да знају

шта ме је то излечило! (Симовић, 1972: 91).

У песми „Горње куће” песник поламише и поставља питање шта савременог човека чека након смрти и након напуштања свог овоземаљског дома. Симовић се пита на који начин се стиже до тзв. горњих и оноземаљских кућа и домова и шта нас тамо чека. Песник поставља низ питања чији одговори остају у измаглици. Дакле, за разлику од хришћанства, које има одговор на поменута питања, Симовићев песнички свет остаје без одговора и у магли. Песник, такође, у неколико песама тематизује нехуманост и нечовечност ловаца. Овој теми Симовић посвећује пажњу и указује на дубоко нехуману природу човека који себи приписује моћи којима није дорастао. Песник се бави идејом границе између убијања животиња и потенцијалног убијања људи. У овим песмама видимо да се пакао изједначава са природом и нехуманошћу човека. Симовић у песми „Пиће с ловцем” поставља питање:

Ако данас убијеш јелена,

зашто сутра не би и поштара?

Јеси ли ти заиста сигуран

да нам неће ловци на јелене

једне ноћи банути из мрака

као ловци на људске главе? (Симовић, 2009: 30).

Дакле, Симовић приказује савременог човека за кога пакао није апстракција већ нешто што живи у његовој природи и добровољно опстаје на свакодневном нивоу.

„Пред рајским вратима”⁴⁰ је Симовићева песма која ситуира субјект пред врата раја, те читалац види борбу коју савремени човек води пред рајском вратима у ишчекивању да се иста отворе. Реч је о песми која почиње на симболичан начин:

Расте ли још у рају оно дрво?

Које дрво? (Симовић, 2009: 59).

Дакле, почетни стихови ове песме на симболичкој равни говоре да је реч о савременом човеку у чијем искуству не постоји никаква димензија традиције, који библијску причу не познаје чак ни у грубим цртама. Следећи значајан моменат у слици раја јесте идеја рајске чекаонице. Реч је о мајсторској иронији у којој видимо савременике који пред вратима раја разговарају и кроз чији разговор сазнајемо шта савременог човека мучи и како замишља и перципира рај. Дакле, видимо да сваког од ових људи и пред вратима раја муче сопствене, земаљске бриге и да човек само кроз њих може да перципира рај:

Мени је лако да замислим пакао,

имам на основу чега, каже праља.

А на основу чега да замислим рај? (Симовић, 2009: 60).

⁴⁰ Тумачење песме „Пред рајским вратима” објављено је, уз неколико измена, у тексту „Симовићев песнички микросвет” Александре Томић. Текст је наведен у Литератури.

Ово је, заправо, осећај савременог човека који нема духовну раван, али у коју не може ни на тренутак да поверује, већ га брине следеће:

Постоји ли у рају кућни ред?

Када се леже, када се устаје?

Ко кува, ко меси, ко пере судове? (Симовић, 2009: 60).

Врхунац ироније у овој слици јесте идеја бирократског пријема у рај. Дакле, да би савременик приступио рају, мора да попуни пријаву, која се предаје на шалтеру. Симовић прави драмску ситуацију у овим стиховима. Трећи део ове песме даје слику савременика потрошачког друштва који се интересује да ли у рају има бирцуза, пива и жена. Овде је искристалисана потрошачка свест и постмодерно друштво које се пита:

Ако нема, какав је то рај?

Зашто га толико рекламирате (Симовић, 2009: 62).

Реч је о савременом човеку потрошачког друштва за кога вредност има само оно што се новцем може купити и само оно што има јасно дефинисану цену. Симовић слика човека за кога религија није вреднија од бирцуза, пива, рекламе. Симовић слика савремени свет. У четвртом делу ове песме полемише се са чињеницом да је рај амбивалентна категорија, која није иста за свакога:

јесу ли по рајским шумама и рекама

дозвољени лов и риболов?

Ако јесу, то је рај за ловце,

али је за рибе и срне пакао! (Симовић, 2009: 63).

Иза ових редова крије се осећај савременог човека који веру у рај изједначава са нонсенсом и безверјем. Односно, савремени човек се пита како неко уопште може да верује у рај. Последњи стихови ове песме јесу и отржењење. Савременик захваљује на вратима раја, али у рај не жели да уђе:

Хвала вам,

лепо је од вас,

врло сте љубазни,

што ми широм отварате врата!

Али вас молим да их затворите! (Симовић, 2009: 64).

Појединац негира идеју раја као нечег доброг и отворена врата новог Јерусалима⁴¹ не жели, те видимо слику савременог човека који не верује у оно што је на њима написано:

Пре но што пређем преко овог прага

хоћу да видим, хоћу да проверим,

да ли у рају заиста цвета оно

што је написано на рајским вратима! (Симовић, 2009: 64).

То је човек кога су овоземаљска искуства научила да поред потрошње као врховног начела постоје и проневерени појединци. Управо такав Симовићев јунак идеју раја изједначава са подизањем кредита у некаквој банци, док банка у фусноти, наизглед идеалног и повољног уговора, изналази начин да превари корисника кредита или, још прецизније, овакав јунак се осећа као проневерен од стране неке туристичке агенције:

Да ми се, у мом незнању, не деси

да се, убеђен да улазим у рај,

нађем у бараци, у којој добијам

⁴¹ Дакле, реч је о новозаветној слици новог Јерусалима коју читамо у Откривењу Светог Јована Богослова:

Ново небо, нова земља, нови Јерусалим.

И *видјех небо ново и земљу нову; + јер прво небо и прва земља прођоше, и мора више нема. И ја Јован видјех *град свети, Јерусалим нов, гдје силази од Бога с неба, приправљен као невјеста украшена мужу својему. И чух глас велики с неба гдје говори: ево скиније Божије међу људима, и живљеће с њима, и они ће бити народ његов, и сам Бог биће с њима Бог њихов. И Бог ће отрти сваку сузу од очију његовијех, и смрти неће бити више, + ни плача, ни вике, ни болести неће бити више; јер прво прође (Отк 21, 1–4).

чорбу са мувама, лежај са стеницама! (Симовић, 2009: 64).

Ово је осећај савременог човека, у чијој свести има места за проневереност од свега и сваког, али за отворена рајска врата као да нема места. Овакав Симовићев субјекат се плаши да ће у рају бити преварен од стране неког потрошачког бога, који ће своје анђеле са аутомобилима ипак ставити пре свега:

И да се после не зачудим кад видим

како над баракама кроз облаке

лете анђели са аутомобилима! (Симовић, 2009: 64).

Дубина Симовићеве песме, која је у основи комуникација са *Библијом*, сведочи о свету у коме за духовне вредности више нема места, јер у њих не само да се не верује и сумња, већ оне као такве не проналазе своје место у видокругу савременог човека. Не случајно, ова песма је дата фрагментарно, што је иначе чест случај у Симовићевој поезији. Песник и самом формом жели да посведочи о распарчаности света у коме живимо. С друге стране, још једна Симовићева карактеристика јесте одсуство интерпункције, или пак свођење интерпункције на минималну меру, што такође сведочи о одсуству вере у систем, па макар то био и систем знакова, а преко ове чињенице је сугерисано и много више. Песма „Пред рајским вратима” је један од најочигледнијих примера транспоновања мита о рају у савремени контекст. У савременом контексту митска слика раја мења своје облике и видимо је кроз призму савременог човека и савременог тренутка. Такође, савремени мит је натопљен иронијом и у својој суштини крије апокалипсу након које нема обнове. О односу ироније и апокалипсе писао је Тихомир Брајовић у тексту „Свет наопако: иронијска апокалипса у поезији Љубомира Симовића”, закључивши следеће:

На различите начине осведочена и присутна у Симовићевом стваралаштву, апокалиптична вокација у његовом песничком опусу добија, такорећи без изузетка, управо такав, иронијски израз и иронијско обличје, најчешће уочљиво баш у спознаји да ‘живимо с оне стране моралности или смисла’, зато што је ‘историја саму себе исцрпела’ па се време заиста креће по некој деградирајућој путањи инерције, па ако и буде краја света, за њим вероватно неће следити никакав ‘нови почетак’ (Брајовић, 2011: 199).

У песмама „Ругалица о вину” и „Захвалница пријатељима за балон црног вина из Љубостиње” читамо отклон од библијске симболике вина. У овим песмама је вино представљено кроз кључ хедонизма без религијског значења. У песми „Ругалица о вину” песник, говорећи о српској историји и вину, казује следеће:

Па зар овим да се посвете Дечани?

Овим би се и але и гује плашиле!

Па зар си ово пио, Стефане Првовенчани?

За ово, деспоте Угљеша? ово, краљу Вукашине?

Побогу! (Симовић, 1972: 69).

Супротно лошем вину српске историје видимо и захвалност и радост песника за вино које је добио на поклон. Ни у стиховима песме „Захвалница пријатељима за балон црног вина из Љубостиње” није присутна религијска димензија, већ искључиво хедонизам данашњице.

У неколико песама Симовић тематизује и библијска чуда. Реч је о песмама у којима можемо сагледати одсуство чудоворца или банализовање чуда. Овде још једном видимо транспоновање мита у савремени контекст и савремени свет који до крајњих граница упрошћава и негира све осим опипљивог и материјалног постојања. У песми „Певање о чудотворцу” сведочимо стварности у којој чудотворац нема свест о себи, док народ очекује чудо као доказ:

Облак из топа испаљен,

пун трубача, прелеће

над чудотворцем, а он, чини се, дрема.

Нити нешто од ових чуда види,

Нити чује, -

па шта то онда ради чудотворац?

Ја не видим да неко чудо спрема (Симовић, 1972: 96).

У песми „Чудо са рибама” читамо осавременљено и градацијско виђење Христових чуда. Поставља се питање на који начин савремени човек заслужује свој крст. Неко пред савременог човека поставља следеће запажање:

Ако не изведеш чудо са рибама,
како ћеш чудо ходања по води? (Симовић, 2004а: 21).

„Чудо с водом” је песма сличног назива, у којој видимо смештање идеје хришћанских чуда у савремени контекст. У савременом контексту „Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава пристају с великом рибом” јесте песма која тематизује симболику риба, али у обрнутом кључу. Дакле, у савременом контексту не читамо хришћанску симболику рибе, већ неухуману природу која потенцијално прети човеку, док у песми „Чудо с водом” савремени човек живи у свету у коме га окружују чуда, али тај и такав човек једноставно није у могућности да их спозна. За разлику од традиционалног човека који је природу сагледао као божји дар, савремени човек може да спозна такву чињеницу само у тренуцима животне и егзистенцијалне угрожености. Сама вода бива тумачена као божји дар који представља континуитет од настанка до данас, иако савремени човек тек у тамници, односно у условима животне угрожености може да спозна такав дар. Слично поимање воде као чуда читамо и у песми „Праг Београда”:

„Било коју воду да додирујеш
када држиш руку у води,
држиш све поноре везане
за твоју руку”,

како, у једној од својих славних химни,
каже Свети Симеон Нови Теолог,
тако и ја, спустивши руку у Дунав,
држим у руци све поноре, све воде,

али и све ведрине, и све олује,
и све висине, мрачне од звезданог дима,
које се огледају у њима! (Симовић, 1998: 41).

У овим песмама вода је континуитет који спаја. О другачијој стварности се говори у песми „Распеће”, у којој се религиозни доживљај Христовог распећа своди на познавање и примећивање скулптуре страдања на крсту. „Послепоноћница” зазива време литургије после поноћи, али у песничкој стварности сведочимо слици града након завршеног ноћног изласка.

Такође, у неколико песмама у збирци *Горњи град* можемо сагледати страшни суд у савременој перспективи. Песме „На светоилињској пијаци”, „Мењачи новца” и „Бачва” описују на који начин се савремени човек поставља у односу на тзв. библијски страшни суд. У песми „На светоилињској пијаци” у пијачној атмосфери савремени човек поставља питање:

Ако тако мере грехове јабука,
грехове грашка, злочине карфиола,
злочине закланих у јаслама, у штали,
како ће мерити нас, који смо клали? (Симовић, 1990: 7).

У прилог свету у коме се све мери новцем говоре и песме „Мењачи новца” и „Бачва”. У овим песмама је свеприсутна атмосфера материјалног света и атмосфера непостојања ничег другог изузев материјалног:

Некада смо се, барем после гроба,
надали правди и праведној мери.
Ал иза гроба нас не чека архангел,
него трговац истеран из храма.
Кило мери тегом од седамсто грама (Симовић, 1990: 25).

Слично мерење, које у подтексту има Јудину издају, присутно је у 13. и 14. песми у оквиру целине *Крчма на Кондери* у песничкој збирци *Игла и конац*. Међутим, песник се пита кога данас савремени човек продаје за новац:

Некада су за 30 несрећници и грешници

под маслином продали Бога!

Нашо би се и у нашем веку

и ко би продо, и ко би купио,

ал их нема, јер немају кога! (Симовић, 1992: 62).

Симовић приказује духовни простор који је испражњен од сваког религијског садржаја. Простор у коме нема места ни за наду ни за сећање. У песми „Основе рачуна” читамо транспоновање новозаветне приче. Међутим, Симовић не говори о новозаветном времену већ познату библијску и хришћанску причу смешта у наш, савремени простор и време. Рекавши следеће:

Трговац у ризницу прилаже хиљаде лепти.

А удовица прилаже две лепте.

(...)

Али мудрац, који зна да су трговцу

тих хиљаду лепти чист сувишак,

а да су две лепте удовици све,

и који схвата да питање није:

шта је веће, хиљаду или два,

него: шта је веће, вишак или све (Симовић, 1998: 89).

Дакле, Симовић користи библијску причу коју читамо у подтексту песме „Основе рачуна”.⁴² Након тога, песник у низу песама које се налазе у целини *Часови рачуна* транспонује ову причу и њене делове у савремени контекст.

Слика савременог апокалиптичког зла присутна је у песмама „Учење у мраку”, „Летње јутро са чашом и тањиром”, „Облачно јесење вече са чудовиштем”. За разлику од библијских слика апокалипсе у савременом свету зло је виђено савременим очима. Човек је виђен као врхунац зла и као извршитељ крајњих и злих намера. Прва и најкобнија особина таквог савременог човека јесте непријатељство према ближњима са којима живи:

Оне које кржави мајстори муче,
и који не знају да се бране и боре,
још кржавији протомајстори уче
да од зла спасава само горе
(...)
да се од ђавола ослобађа тако
што се црњи ђаво прогласи за бога (Симовић, 1990: 97).

Сличну стварност читамо и у песми „Судњи дан”. Тематизујући судњи дан и страшни суд, Симовић трагично закључује да је сам савремени човек допринео свом паду и трагичној ситуацији у којој живи:

Издајице нам суде за издајства,
убице за убиства.
Они који су побегли пред једноглавим
суде нам што бежимо пред троглавим (Симовић, 1982: 21).

С друге стране, Симовић у неколико песама тематизује човека са демонским особинама, односно приказује савременог човека као својеврсног канибала, људождера

⁴² О библијском подтексту у песми „Основе рачуна” било је речи у делу тексту *Жена и мит*, с обзиром да смо као тежиште песме тумачили лик жене, односно библијске удовице.

који чак сам себе једе, што можемо видети у песмама „Летње јутро са чашом и тањиром” и „Облачно јесење вече са чудовиштем”. Дакле, библијска апокалипса је виђена кроз савременог човека и његову нехуману природу. Можемо сагледати страдање савременог човека чији је узрок управо тај и такав човек. Такође, у песми „Јагње”, која у свом подтексту има библијску тематику и аналогију Христа, Симовић у апокалиптичном тону завршава:

Хаљину си убелио у крви јагњетовој,

Праг си одбранио крвљу јагњетовом,

Пробај сад и месо јагњетово, -

Јагњетина ће ко љуцковима да ти прија! (Симовић, 1982: 7).

У овој строфи читамо духовно и морално посрнуће савременог човека који је огољен у својој апокалиптичној слици. Апокалипсу у виду природе савременог човека читамо и у песми „Општинска кланица”. У неколико песама Симовић тематизује ловца. За разлику од митског ловца који је у свом позиву имамо и нијансу витештва и хуманости, савремени ловац је портретисан као убица из хира који задовољава искључиво личне потребе:

Ево стижу ловци,

момци који претварају

(...)

коње у коњетину,

свиње у свињетину,

телад у телетину,

овце у овчетину,

ловце у ловчетину! (Симовић, 1989: 73).

Дакле, апокалипса је у рукама савременог човека који је на себе преузео више моћи него што му припада и тиме је створен дисбаланс који није био присутан у митским обрасцима и сликама света у којима су се znale улоге људи и богова.

У песми „Кућа на Кондеру” такође читамо транспоновање мита у савремени контекст. Симовић питање духовности, односно материјалног и нематеријалног, доводи у равн наше савремености и констатује следеће:

Да сте имали Христа и апостоле,

Кондер је могао постати Голгота!

Могао постати Маслинова Гора!

С Кондера је небу под облаке

могао да сија Јерусалим!

А ви сте подигли кућу од ћерпича! (Симовић, 1992: 121).

Дакле, песник истиче духовност као врхунску вредност у животу човека, док сваку врсту материјалног ставља у потчињен положај. Заправо, можемо сагледати да се духовност доживљава као трајна вредност док се материјално доживљава као пропадљиво и привремено. Иако су људи на Кондеру подигли кућу од ћерпича, тј. непечене цигле и блата, таква кућа, иако од квалитетног најстаријег грађевинског материјала, ипак није трајна и вечна. Градећи од блата и земље своју кућу и свој свет, симовићевски човек примећује:

Кувам у земљаном лонцу,

На земљаној пећи

(...)

На крову ми расте трава ко на гробу (Симовић, 1992: 122).

Песма „Митска слика над Дунавом” представља један од кључева којим можемо приступити миту у поезији Љубомира Симовића. У сржи ове песме налази се дубока истина да је мит свуда присутан и да нас свакодневно окружује. Врану и рибу можемо тумачити у пренесеном значењу. Међутим, ова песма носи поруку да нас мит окружује и када смо га свесни и када нисмо јер живи у нашој стварности и у нашем свакодневном и архетипском искуству. У прилог митској свакодневици говори и песма „Наследнику чамаца и алата Андрије и Симона Петра рибара галилејских”. Симовић у овој песми не говори о Христовим апостолима, већ причу о две рибе које су нахраниле

пет хиљада људи⁴³ смешта у наш контекст и свакодневицу. Наследници Андрије и Петра, Христових апостола, јесу савремени људи који сматрају да је за пецање рибе неопходно знање, а не вера. Симовић тематизује бескорисност знања уколико нема вере:

Ако се, човече,
служиш пуким знањем,
дочекаћеш вече
са празним тигањем! (Симовић, 2004а: 23).

За разлику од Христових апостола и Христових чуда, савремени наследници остављају гладан народ који од њих очекује милост:

А из мрака густа:
„Где су те две рибе?“
с обала те пита
пет хиљада уста! (Симовић, 2004а: 23).

⁴³ Симовић тематизује новозаветна Христова чуда која између осталог читамо у јеванђељу по Јовану:

Исус храни пет хиљада људи, иде по мору, говори о себи као и хљебу живота, и о примању његова тијела и крви. Петрова исповијест.

Потом *отиде Исус преко мора Галилејскога код Тиверијаде. И за њим иђаше мноштво народа, јер виђаху чудеса његова која чињаше на болесницима. А Исус изиђе на гору, и ондје сјеђаше с ученицима својим. *А бијаше близу пасха празник јеврејски. Подигнувши дакле Исус очи, и видјевши да мноштво народа иде к њему, рече Филип: гдје ћемо купити хљеба да ови једу? А ово говорше кушајући га, јер сам знадијаше шта ће чинити. Одговори му Филип: двјеста гроша хљеба није доста да свакоме од њих по мало допадне. Рече му један од ученика његовијех, Андрија, брат Симона Петра: Овдје има једно момче које има пет хљебова јечменијех и двије рибе; али шта је то на толики свијет! А Исус рече: посадите људе. А бјеше траве много на ономе мјесту. Посади се дакле људи на број око пет хиљада. А Исус узевши оне хљебове, и давши хвалу, даде ученицима, а ученици онима који бијаху посађени; тако и од риба колико хтјеше. И кад се наситише, рече ученицима својим: скупите комаде што претекоше да ништа не пропадне. И скупише, и напунише дванаест котарица комада од пет хљебова јечменијех што претече иза онијех што су јели. А људи видјевши чудо које учини Исус говораху: ово је заиста онај пророк који треба да дође на свијет (...) (Јн 6, 1–14).

Драган Хамовић сматра да је у опусу Љубомира Симовића поменута песма „у погледу ефектног упошљавања хумора раритетна” (Хамовић, 2006: 161).

Сличан мотив је присутан и у песми „Грађани Земуна дочекују на обали рибара који се с Дунава враћа са великом рибом”. И овде је приказано транспоновање библијског мита у савремени контекст.

Мотив трговаца у храму присутан је у песмама „Расправа пред сликом” и „Гласови пред кафаном ‘Банија’ после фајронта”. Овом библијском догађају Симовић опет приступа кроз призму савремености. Митски подтекст користи као подстицај за приказ савремене слике света. За разлику од Христа који је истерао трговце који су у цркви зарађивали, савремена ситуација изгледа другачије. Тачније, савремена ситуација подсећа на борбу за монопол у трговини коју читамо у песми „Гласови пред кафаном ‘Банија’ после фајронта“:

Ко?

Које трговце?

Он је трговце избацио из храма

да би своју робу унео у храм! (Симовић, 2009: 32).

Поред тога, у савременој стварности присутно је негирање друштвеног амбијента који нас окружује и његово потпуно порицање. Истина је у таквом свету невидљива:

Коју истину?

Истину која каже

да она гологлава господа испред цркве,

са ћасама и капама у рукама,

нису просјаци већ нумизматичари? (Симовић, 2009: 32).

Симовић користи митски мотив, односно митски подтекст, како би приказао нашу, и више него очигледну, стварност. Закључак је такође у савременом и реалном

духу. Овакав закључак је иначе редак у Симовићевим стиховима и одзвања савременим тренутком и на драмски начин нам поручује:

Изронићемо и ми из ових рупа!

Одлепићемо се и ми с овог дна!

Кренућемо и ми из црног у бело!

Изронићемо и ми из ове мртваје!

Изронићете!

И запливаћете!

Са паљкама преко Атлантика! (Симовић, 2009: 33).

Исти библијски мотив је присутан и у песми „Расправа пред сликом”. Након мотива избацивања трговаца из храма видимо савремени свет који изгледа крајње лицемерно и дволично. Можемо сагледати појединце који њиме владају и оне који им служе:

А ко нам је сачувао мир?

Зар наоружан до зуба, у рову,

уживаш плодове његовог мира? (Симовић, 2004а: 50).

Симовић слика владаре који предводе наш свет и који га не воде у благостање већ у симовићевске мишоловке. Сликајући те и такве владаре, Симовић још једном повлачи библијску и савремену паралелу:

За време његове мудре владавине

мишеви су се претворили у змајеве,

а ми смо се претворили у мишеве,

који улазе, појећи *Тебе хвалим!*,

у мишоловку, као у Јерусалим! (Симовић, 2004а: 51).

Дакле, можемо сагледати паралелне светове који обитавају у истом истрошеном и испражњеном простору који је изгубио своју хуману димензију и води у тзв. мишоловку и безизлаз.

Све издвојене и анализирание песме одликује присуство ироније којом се тумачи стварност. Под маском ироније приказан је обездуховљени свет у којем је човек преузео улогу Бога. У таквом свету недостаје истинске духовности и исконске хришћанске вредности. У поезији Љубомира Симовића присутна је чињеница да савремени човек нема способност обнове искона у себи јер према исконском има ниподаштавајућ однос. Иако говори о миту у драмама Љубомира Симовића, Јасмина Врбавац примећује чињенице које се у потпуности односе и на мит у поезији Љубомира Симовића:

Иронија судбине која појединца осујећује у његовим настојањима произилази из ироније у коју непобитно доспева друштво у коме човек симулира Бога. У таквом друштву, иронично је и свако очекивање да хришћански мит о патњи и искупљењу може имати свој истински смисао (Врбавац, 2005: 114).

Можемо закључити да је Симовић транспоновањем хришћанског мита, тј. старозаветног и новозаветног мита, у савремени контекст приказао читав низ комплексних релација у савременом свету.

3.3. Појединац и религија

У поезији Љубомира Симовића можемо сагледати однос савременог појединца према религији. Са тог становишта су нам значајне следеће песме: „Молитва”, „Чудо на Кобиљој Глави”, „Главе под поклопцем, главе у потопу и главе под баражном ватром”, „Последњи суд”, „Два сусрета са шараном”, „Поглед према Београду са десне обале Дунава”, „Мишоловка”.

Савремени симовићевски човек религијско поставља у раван савременог тренутка у коме живи. У песми симболичног назива „Молитва” можемо видети за шта моли савремени човек:

Да намирим она дрва!

Да оберем онај грашак!

Да претребим онај пасуљ!

Да разастрем оно биље,

по оном столу, испод оног храста! (Симовић, 1992: 42).

Дакле, савремени човек је усредсређен на свој живот и на своју свакодневицу. Овде не видимо никакве више циљеве у животу; али и овакву молитву можемо читати као присуство религијског у свакодневном животу, али на донекле баналан начин. Сличан осећај стварности читамо и у песми „Чудо на Кобиљој Глави”. У њој савремени човек религијско доживљава искључиво кроз своје лично искуство, често врло уско и ограничено. У овој песми је религијско изједначено са хлебом као храном:

Хлеб у сланик умочивши, запитах се:

има ли друге цркве,

осим ове? (Симовић, 1992: 83).

Као и у претходној песми, и овде је реч о банализовању религијског, али чак и у том случају ову чињеницу можемо тумачити као присуство религијског у животу савременог човека, на одређен начин.

О присуству односно одсуству религијског у животу савременог човека читамо у песми „Главе под поклопцем, главе у потоку и главе под баражном ватром”. У овој троделној песми сагледавамо безбожништво које је присутно у савременом тренутку. На констатацију:

Сетите се Бога, ког сте заборавили,

вратите се Богу, ког сте напустили! (Симовић, 1998: 59).

следи одговор савременика:

Добро,

примићемо тог нашег Бога,

наћи ће се кашика и за њега,

само нам кажи:

на шта ради тај Бог,

на дрва,

или на струју? (Симовић, 1998: 59).

Присутно је апсолутно банализовање религијског. Овде није реч о негацији религијског или атеизму, већ се ради о немогућности савременог човека да појми хришћанство као такво. Заправо, на делу је немогућност сагледавања светова који постоје ван оквира личног, искуственог и банално свакодневног. Изједначавање Бога са нечим што ради по одређеном механизму говори о духовној кризи у којој се налази савремени човек и савремено човечанство као колектив. У таквом колективу као да за Бога има места само у одређеним околностима које савремени човек својом вољом може да контролише:

Нека нам по Божјим законима суди!

Нек по Божјој правди кажњава и прашта!

Нек нас Божјим метром и кантаром мери!

(...)

Само нам кажите:

како се тај Бог

укључује,

како

искључује? (Симовић, 1998: 60).

Симовић, још једном, апострофира немогућност присуства изворног мита у савременом тренутку. Сматра да савремени Мојсије не би био у стању да види Бога и препозна га; да Аврам такође не би видео и препознао Бога. Једноставно, свет и тренутак у коме живимо немају духовну димензију која је потребна. Симовић управо говори о изгубљеној духовности која влада савременим, чини се, жаловим тренутком.

Банализовање и губљење духовности довело је до ширења безбожништва по свету, што песник у својој поезији наглашава као чињеницу.

Још један пример банализовања и свакодневног тумачења религије читамо у Симићевој песми „Последњи суд“:

- Може ли рибар да уђе у рај
заједно са рибом коју је упецао?
- Не може! – пресуди продавац риба, браќалија (Симић, 1989: 76).

На делу је последњи суд изречен из перспективе продавца рибе. И овде видимо банализовање и постављање мита, односно новозаветног тумачења последњег суда, у савремени контекст. Надовезујући се на савремени последњи суд, можемо сагледати и како савремени човек види Бога и како га поистовећује са својим добром и својом личном коришћу. У песми „Два сусрета са шараном“ видимо поистовећивање Бога са шараном из Дунава:

Молитвом сам се обратио шарану,
богу Дунава, богу у дубини.

Веровало сам да ће ме бог чути,
И надао сам се да ће ме услишити (Симић, 1998: 77).

Тај и такав бог је из Дунава завршио у тањиру човека који му се молио и који га је у Дунаву упецао.

О односу на који савремени човек доживљава бога сведочи и песма „Поглед према Београду са десне обале Дунава“. Симић у поменутој песми цитира стихове из песме „Зверињак“ Хлебњикова и полемиче са стихом „на свету има толико много звери зато што оне различито умеју да виде бога“. Симић се надовезује и казује да коњ види бога у облику коња, носорог у облику носорога. Међутим, Симићево поређење се не завршава са животињама. Песник закључује да човек такође има исту психологију и да бога види у облику човека. Управо у тој чињеници се налази обездуховљеност човека:

Ако је то тачно – а не видим
зашто се Хлебњикову не би веровало,
као што не видим ни зашто се оно
што се по њему, односи на звери,
не би, још више, односило и на нас –
онда у овом безбожном свету
осим богова никога другог и нема! (Симовић, 2004а: 68–69).

Поред чињенице да живимо у савременом свету у коме се човек проглашава за бога, живимо и у свету у коме сваки појединац себе доживљава као бога. Дакле, религиозно је, опет, сведено на свакодневницу, банализовано и лишено изворне суштине која је неопходна. Симовић описује религију и однос према богу у данашњем свету на следећи начин:

Богови продају, богови купују!

Богови кују, кувају, броје и мере! (Симовић, 2004а: 69).

Савремени човек није способан да види и приближи се исконском хришћанству, као што није способан ни да спозна духовност у себи и свету који га окружује. Симовић приказује наш свет, али дубоко свестан свих чињеница које је неопходно вратити у изворни облик који му је савременост одузела:

Не видим ни Бога Оца, ни Бога Сина!

Ал видим божјака на пијаци, кога

пар чизама претвори у бога! (Симовић, 2004а: 69).

Слику човека-бога односно нехуманог устројства читамо и у песми „Мишоловка”, у којој песник такође размишља о нехуманој природи савременог човека. Реч је о човеку који на себе преузима одлике бога и природе:

Ја могу да разумем закон

по коме право на миша полажу

мачка, змија и сова ушара.

(...)

Али не знам по коме закону

право на миша полаже мишоловка! (Симовић, 2009: 52).

Мишоловку свакако схватамо као делатност човека која доприноси урушавању природног поретка и као делатност која од човека прави нехуманог бога. Симовић о односу човека и бога у савременом свету поставља суштинско питање:

Шта међ овим живим Божјим створењима

Тражи ова мртва творевина?

По коме закону

мртво лови живо? (Симовић, 2009: 52).

Симовић у песми „Из гвожђа” сушински закључује да се у свету у коме владају нехумана привила и закони пред сваким појединцем налази избор. Сваки појединац бира да ли ће својим животом ићи према Богу или ће се приближавати зверима:

Ком шикну длаке

из ушију и ноздрва

из пупка и по леђима

нека се не чуди:

ко се из човека

не пење у Бога

силази у звер (Симовић, 1980: 26).

Тумачећи цитиране стихове, Ефтим Клетников у тексту „Спознајна поезија” наглашава:

да је Љубомир Симовић, једним добрим делом, песник тамних инстиката, човековог анималног нагона агресије, који доводи у питање опстанак сваке цивилизације и њезиних културних и хуманистичких вредности. Занимљиво је да овај таман анимални нагон, како је то забележио и објаснио Зоран Глушчевић, Симовић додељује деструктивности мушког принципа, у коме се оличава негативна енергија Танатоса. То, пре свега актом рата, увек наново актуелизује страшну слику апокалипсе (Клетников, 1995: 31).

С друге стране, важно је сагледати и начин на који Симовић доживљава одређене религиозне празнике. О овој теми говоримо посматрајући следеће песме: „Светоилињска”, „Ваведење”, „Ђурђевдан”, „Ивањдан”, „Богојављење”, „Зимски свеци” и „Храст”.

У песми „Светоилињска” имамо транспоновање дела мита који је повезан са Светим Илијом. Наиме, Симовић чињеницу да је Свети Илија громовник смешта у савремени контекст. За разлику од изворног значења светоилињског грома, савремени гром има другачије значење. Савремени човек моли Светог Илију да га спали муњом и громом како би на тај начин обасјао мрак који влада у савременом човеку. Дакле, овде видимо транспоновање мита односно једног конкретног митског симбола у савремени контекст. У савременом контексту мит има потпуно другачије значење у односу на изворно значење:

Свети Илија,

немог и мрачног,

послат да ме

муњом спалиш,

громом ме згромиш,

молим ти се,

нем, немам гласа,

гром ми подари,

мркли сам мрак,

муњом озари! (Симовић, 1990: 88).

У песми „Ваведење” можемо сагледати начин на који је конкретан појединац доживео празник Ваведење Пресвете Богородице, односно обележавање дана када је Богородица ушла у храм. Симовић ову песму гради на имагинарном контрасту где с једне стране знамо да је дан Ваведење Пресвете Богородице један од најзначајнијих празника у хришћанству, док с друге стране видимо како савремени појединац улази у храм. Савремени појединац је апсолутно лишен хришћанског осећаја, али и културе сећања:

После оне страшне погибије,
на смрт преплашен,
може бити и рањен,
једва жив,
од страха и мрза дрхтећи све јаче,
довукох се до манастира Раче (Симовић, 1992: 37).

Дакле видимо савременика који, бежећи од неприлике, долази у манастир Рача. Боравак у манастиру се своди на описе манастирске трпезе и на посмарање хране која је на трпези. Савременик се у манастиру огрејао и вечерао и даље размишља на следећи начин:

Хлеб наш насушни дај нам данас!

Једна дрвена кашика
васкрсава ме из мртвих, као Лазара,
једна чашица ракије да
укус јесењем дану! (Симовић, 1992: 38).

Осећај духовности је сведен и посматран кроз храну, односно кроз задовољење потребе. Симовић приказује савременика који је изгубио исконску везу са хришћанским извором и чија култура сећања је такође упитна. Осећај религијског је

овде сведен на монашку вечеру. Дакле, свет гледамо кроз призму обездуховљеног савременика.

У песмама „Ђурђевдан”, „Ивањдан” и „Јесењи Крстовдан” такође видимо неочекивано приказивање великих хришћанских празника. Симовић описује паучину на сунцу, игру лептира и спремање зимнице, која је типчна за јесен. Дакле, песник не говори о празницима директно, већ о годишњим добима за које је савременик везао поменуте празнике. И овде, нажалост, сагледавамо специфичну дистанцу савременог човека од изворног значења, односно од изворног мита. Заправо, у свим поменутим песмама Симовић је изворни мит транспоновао у савремени контекст и тако описао нашу стварност. Све песме са тематиком празника и слава обједињује и спаја осећај материјализованог тренутка исказан у песми „Зимски свеци”:

Сија зима, препуна празника!

Никољдану се радују рибари!

Више се од рибара радују се рибљи трговци!

(...)

И касапи! (Симовић, 1992: 80).

У песми „Богојављење” је хришћански и религијски догађај такође сведен и тумачен у транспонованом и савременом кључу. Наиме, чињеница да се Бог јавио тумачена је кроз призму савременог, грамзивог и похлепног појединца. Реч је о појединцу који живи да би гомилао своје материјално богаство. Детаљнија слика таквог појединца дата је у следећим стиховима:

Свега је гладан, све купује, све граби!

И маркирано, и немаркирано!

И у клипу, и у зрну!

Канте масти, венце кобасица!

Слаже у подруме, слаже на таване,

цакове кафе на цакове јечма,

сукно у сандуке, седла на самаре! (Симовић, 1992: 74).

Симовић, иако говори о појединцу и представља га, путем описа које користи стиче се утисак, као да приказује целокупно друштво 21. века, односно потрошачко друштво у коме живимо. У таквом друштву потрошачко и материјално добро имају своју цену, док је осећај за духовност сведен на површно познавање хришћанске традиције. С друге стране, видимо и слику света која је реална и која подсећа на атмосферу савремених тржних центара и коју, нажалост, добро разумемо:

Можда њему на Богојављење

и фењери на железничкој станици,

и вишњевача, и шаран у реци,

и млин за кафу, аван, пегла, вага,

и тигањи, светле као свеци? (Симовић, 1992:75).

Симовић тематизује и начин на који се традиција и религија преносе из генерације у генерацију. У песми „Храст” приказана је наша савременост. Песник приказује оца који пали храст који симболише Христа, односно религију и традицију коју треба да пренесе сину. Син даље има избор да сам формира однос према традицији и религији. Овде нема генерацијског преношења вредности и културне баштине. Напротив, појединци не мисле о потомцима, те потомци сами доносе одлуке, што је још један од узрока савремене и трагичне ситуације чији смо сведоци:

И гледам како тај храст,

отац олује, шумни бог,

бог коме сунце изгрева из круне,

освиће у неком зимском јутру

као нарамак дрва крај фуруне.

И чујем како на фуруни зуји чајник,

мирис липе се у снегу осећа,
и видим како скочањене руке
лончетом чаја греје дрвосеча,

чији син излази у пролетњи дан,
ведар, плавичаст,
капу и капут баца на храстов пањ,
копа јаму, и сади нови храст (Симовић, 1994: 152).

Коначно, важно је сагледати и симовићевске молитве које можемо тумачити као интиман разговор човека са Богом. Симовић песме-молитве тематизује у неколико примера на којима ћемо показати амбивалентан однос према молитви као таквој: „Молитва на двору”, „Светом Јелисеју чији је дан заветан болесницима од очију”, „Молитва Светом Нестору, који је убио алу, а из ње постали мишеви, гуштери, змије и друга гамад”, „Светом Јоаникију Девичком”, као и две специфичне и најузвишеније молитве у Симовићевом песништву: „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској” и „Руке Богородице вождовачке”.

„Молитва на двору” представља молитву обичног народа који се не моли Богу, већ неком врховном бићу које влада земљом и живи на двору. Овде, дакле, као и у многим Симовићевим песмама, Бог је замењен човеком и очигледно је да у таквом свету нема наде у спасење. Људи се моле оваквом човеку-богу на двору на нерелигиозан начин:

- Видиш ли да ни сунце не излази,
Чека те да му кажеш!
- Киши пригустило,
Не мучи је,
потпиши јој
пусти је нека пада! (Симовић, 1972: 53).

У Симовићевој „Молитви на двору” читамо одсуство Бога и присуство богочовека који је оличење власти над људима, али и над природом и уопште над устројством света. Поред богочовека видимо и обичне људе који су пред истим понизни и који моле за окончање свог живота као једини спас. Дакле, реч је о дехуманизацији коју савремени човек, на неки начин, свесно подржава јер се не опире начелу које влада у савременом тренутку.

„Молитва Светом Нестору, који је убио алу, а из ње постали мишеви, гуштери, змије и друга гамад” јесте молитва која представља транспоновање мита у савремени контекст. Свети Нестор, ученик Светог Димитрија, убија алу, која је оличење зла, али тиме не решава проблем, напротив, зло се јавља у много више мањих облика и на тај начин влада светом:

Убио си, Свети Несторе, алу,

хвала ти!

Ал да смо после одахнули, - нисмо!

Размилили се из њене стрви мишеви,

даждевњаци, змије и остала гамад (...)

што нам је некад са једног места смрдело,

Свети Несторе, после твог јунаштва

прети и смрди са хиљаду места! (Симовић, 1972: 60).

Уништавањем врховног начела зла, није уништена клица зла коју је то врховно начело родило. Гамад представља наследнике але која и даље непосредно чини зло и влада и након физичког нестанка:

Покупи, Свети Несторе, ове змије,

гуштере, мишеве, слепиће, даждевњаке,

шкорпионе, и другу гамад, у врећу,

однеси врећу на врх брда,

истреси је, засучи високо рукаве,

па од њих опет ону алу умеси,

велику ко што је била, и још већу! (Симовић, 1972: 60-61).

Савремени човек моли Светог Нестора да зло буде видљиво, односно лако уочљиво и препознатљиво; да прети из једног извора, јер када није такво, много је више „мањих” зала која окружују савременог човека и живе у његовом окружењу и свакодневици. Завршне стихове ове молитве читамо као вапај савременог човека:

Свети Несторе, врати нам ону алу,

спаси нас! (Симовић, 1972: 61).

С друге стране, у песми „Светом Јелисеју⁴⁴ чији је дан заветан болесницима од очију” можемо сагледати застрашујућ савремени свет на нивоу појединца и на нивоу целокупног друштва. Савремени појединац бесмисао тумачи кроз свој лични живот:

Од јасена кућу градим,

а ноћевам под јасеном.

Од јавора градим сто,

а вечерам са колена (Симовић, 1972: 55).

Слика застрашујућег света на нивоу друштва учитана је у следећим стиховима:

Црна, видим, киша пада,

изнад рана муве зује. (...)

Видим: с крила гавранових

крв по земљи црна капље,

а из крила нокти расту (Симовић, 1972: 55).

⁴⁴ Свети пророк Јелисеј је наследник Светога Илије. О животу и чудима Светог Јелисеја читамо у *Старом завету* у Првој књизи о царевима и Другој књизи о царевима. Реч је о пророку непоколебљиве вере који је исцелио воду, умножио уље удовице, прокрекао рођење Суманиног сина, а касније га и пробудио из мртвих, исцелио губавога итд.

У таквом свету савремени човек је слеп и као да не жели да прогледа схватајући да није проблем у очном виду већ у томе шта он очима види у савременом свету:

Мани, свети Јелисеју,
две-три капље живе воде,
не спуштај ми на зенице
два церова листа блага,
прођи ме се, не лечи ме,
није болест у очима (Симовић, 1972: 56).

У другачијем тону је испевана песма, тј. молитва српском светитељу и чудотворцу „Светом Јоаникију Девичком”. Песник у име колектива моли Светог Јоаникија Девичког да заустави зло и неправду чији смо сведоци. Такође, песник моли за саборност народа која, чини се, као да је ишчезла из савременог тренутка. Ова песма је савремена молитва, односно исконска и искрена молитва која одговара духу времена.

Молимо те, Свети Јоаникије Девички,
подигни руку,
заштитити,
заустави ово расипање,
сабери нас,
врати мраве у мравињак,
светлост у свице (Симовић, 1994: 159).

Тумачећи наведене стихове, Радивоје Микић у тексту „Љубомир Симовић, песник преокрета” указује на следеће:

Ако пажљиво погледамо сваки део молбе, видимо да се од свеца тражи да преуреди нарушен поредак ствари. Поредак је нарушен у самој основи, онај који је то учинио је настојао да све елементе изокрене. Због тога је неопходно да светац изнова успостави

нарушену логику: он треба да врати ‘мраве у мравињаку’, ‘светлост у свице’, јер чим мрави нису у мравињаку и светлост у свицима, јавља се поредак ствари којим колективни говорни субјекат никако не може бити задовољан. Оно што је, свакако, најзанимљивије јесте чињеница да, мада се приказује један у свему изокренут поредак ствари, говорни субјект ни на који начин не открива ко је то урадио, коме Свети Јоаникије Девички треба да се супростави својим деловањем (Микић, 1990: 77).

Дакле, песник се моли да се ти и такви зауставе и да се злу супроставе добро и вера која спасава:

Молимо Те, Свети Јоаникије Девички,
засветли испред оних који пале,
устани пред оне који кољу,
и њихове лучеве погаси,
ножеве растопи,
окове раскуј,
од њихове их силе ослободи,
једином силом коју имаш,
хлебу и сољу! (Симовић, 1994: 159).

У песми „Светом Јоаникију Девичком” читамо апсолутну и чврсту веру у чудотворца и свеца који има снагу да заустави зло, за шта се песник моли у име народа. Поред тога песник моли да тај исти народ има снаге да од камења прави град. Тачније, моли да народ стоички подноси стварност у којој живи и да се хришћански односи према својим непријатељима. Последњи стихови песме „Светом Јоаникију Девичком” натопљени су врхунским хришћанским врлинама:

и учи нас,
на страшном месту
да градимо Град
од камења

којима нас каменују! (Симовић, 1994: 160).

И на самом крају, на најузвишенијем месту Симовићевог песништва, налазе се песме које су посвећене Богородици. Реч је о песми „Руке Богородице вождовачке” и једној од најлепших песама-молитви испеваних на српском језику „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”.

Симовићевски појединац је удаљен од изворне духовности и у савременом свету живи отуђено од изворности свог идентитета. Такав појединац живи у обездуховљеном свету, тачније у свету у којем недостаје морал, част, поштење, изграђен осећај за правду и симовићевску праведну меру. У том и таквом свету владају и живе саможиви и горди појединци који себе стављају на место тзв. идола.

3.4. Осврт

Симовић тематизује старозаветни и новозаветни мит. Поред тога, приказује и однос појединца и религије у савременом свету. Симовић не прави директне паралеле са митским временом, већ делове мита (митски подтекст, део митске приче, ликове итд.) смешта у савремени контекст и осавремењује митске истине. На тај начин Симовић твори оригинало песничко дело које у својој сржи садржи митске елементе помоћу којих можемо сагледати нашу стварност и савремени тренутак. На тај начин Љубомир Симовић, савремени митотворац, ствара оригинални мит и пружа оригинално тумачење наше стварности. Симовићев савремени мит полази од изворног хришћанског мита који је транспонован, односно премештен у савремену стварност. Овде је углавном реч о иронијском модусу Нортропа Фраја. Управо специфична доза ироније, сарказма и гротеске омогућавају савременом читаоцу да препозна дух времена у коме живи. Транспоновани хришћански мит који одликује симовићевска доза ироније односно иронизација митолошке грађе и свеприсутна десакрализација, приказује угроженост и изгубљеност савременог човека. Огроман расцеп између митског, односно древног и савременог, говори у прилог егзистенцијалној угрожености савременог човека и друштва чији је део. Поменути јаз сведочи и о прекиду континуитета са исконом који је, у поезији Љубомира Симовића и нашој стварности, присутан у великој мери.

Као што смо већ напоменули, транспоновани мит у поезији Љубомира Симовића омогућава читаоцу да стварност, у овом случају однос према хришћанству

али и животу уопште, сагледа кроз најјасније и најобјективније огледало – огледало наше стварности и нас самих у њему.

4. Грчки мит у поезији Љубомира Симовића

Када посматрамо грчки мит у поезији Љубомира Симовића, пре свега посматрамо песничку збирку *Игла и конач*, у оквиру које се налази одељак *Путовање у Грчку (1974–1975)*. Песник низом песама тематизује грчки мит и смешта га у савремени контекст. Реч је о следећим песмама: „Албум фотографија из Грчке”, „Делфи”, „Одисеј пред Киркиним свињцем”, „Ручак у Арахови”, „Козари с Парнаса”, „Овчар у Арголиди”, „Убиство у Микени”, „Питање пред морем траве у Асини”. Поред тога, песник спорадично и у осталим збиркама тематизује грчки мит или се ослања на одређене делове мита. У збирци *Словенске елегije* имамо песму „Касно лето”; у збирци *Последња земља* налази се песма „Еуридика Ерика”. Такође у збирци *Горњи град* читамо савремену верзију грчког мита у песми „Леда”. У збирци *Тачка* се налазе песме „Сцила и Харибда”, затим песма која је насловљена интерпункцијским знаком тачке „.”, песме „Мртва природа са празним тањиром” и „Грмљевина”; у збирци *Планета Дунав* наилазимо на песме „Београдски летњи фестивал” и песму „Ведар дан” у којима такође видимо трагове грчке митологије.

Грчки мит је најмање заступљен у поезији Љубомира Симовића у односу на национални и хришћански. Међутим, реч је о седамнаест песама које су упечатљиве и у којима се на најпластичнији начин може сагледати однос песника према миту, као и начин на који песник транспонује изворни мит у савремени контекст, у коме тај исти мит доживљава промене. У овим песмама се веома јасно сагледава јаз између митског и савременог, као и савремени човек чија је свакодневица управо тај и такав јаз.

Прва песма која тематизује грчки мит јесте песма „Касно лето”, која се налази у Симовићевој првој збирци *Словенске елегije*. Реч је о песми у којој је, условно речено, дат дијалог Прометеја, Хамлета и Одисеја. Тачније, Симовић, говорећи о Прометеју, Хамлету и Одисеју, говори о савременом човеку. Они су три прототипа мушкарца који се огледају и у савременом човеку. Симовић бира Прометеја, који је према грчкој митологији створио човека од глине и који је украо ватру са Олимпа да би је дао људима. Симовић кроз Прометеја пева о људима који су оличење храбрости, тежње за слободом и који су изнад свега оличење човекољубља:

ПРОМЕТЕЈ

Испод моравских и донских звезда зар нема

стаза

крви овој што из мисли моје отиче

у земљи мога гласа гроб и биљка ниче

о стрмо чело на летици Кавказа

У магли која лута ватре се диме

ватра је једина боја и једини звук

који допире под мога ребра лук

*и све што постоји скупља се у њено име*⁴⁵ (Симовић, 1958: 16).

Симовић је мит о Прометеју сместио у савремени контекст апострофирајући, између осталог, и моравске звезде. Управо је осликао део човечанства који и у данашњем свету представља прометејску ватру. Одисеј је представљен у поразу и на заласку:

О срећо црна сенко на моме звезданом циљу.

С краја на крај чела црн коњ галопира (Симовић, 1958: 17).

Имамо два различита типа између којих се налази Хамлет, који је представљен као човек који је у раскораку са самим собом. Симовић Прометеја, Хамлета и Одисеја представља као три савремена типа или пак једног који чине поменута три прототипа. Песма „Касно лето” стилски и визуелно се разликује од свих осталих Симовићевих песама које тематизују грчки мит.

У оквиру Симовићеве треће збирке *Последња земља* налази се песма „Еуридика Ерика”, у којој је такође присутан траг грчке митологије. Заправо, Симовић насловом зазива мит о Орфеју и Еуридики и митску причу о силаску у подземни свет. Симовић је у поднаслову ову песму означио као „Концерт за писаћу машину”. Тиме је

⁴⁵ Песма је наведена на исти начин на који ју је Симовић објавио у збирци *Словенске елгије*.

садржај песме смештен у измењен контекст. Реч о савременом контексту и о начину стварања текста односно уметности. Основни мотив ове песме јесте куцање на зазидана врата – подземног света или света стварања текста. У овој песми је присутан само траг митског подтекста. И песма „Еуридика Ерика”, као и песма *Касно лето*, значајно се разликују од свих осталих Симовићевих песама које тематизују грчки мит.

Прва песма у оквиру целине *Путовање у Грчку (1974-1975)* јесте песма „Албум фотографија из Грчке”, у којој су присутни трагови више грчких митова смештених у савремени контекст непознавања мита и историје. Наиме, видимо митску Грчку из перспективе савременог српског пара који донекле познаје или пак уопште не познаје грчку митологију и историју. Ова песма има повлашћени карактер јер уводи у тематску целину и пружа увид у начин на који Симовић приступа грчкој митологији у својој поезији. Симовић транспонује грчки мит у савремени контекст у којем мит добија потпуно другачију димензију. Свеприсутна је банализација и испражњеност од садржаја мита. Мит је сведен на приземност, простоту, баналност и савремено тумачење од стране необразованог пара. Управо транспоноване мита у савремени контекст, у овом случају, показују удаљеност савременог човека од изворног мита. Међутим, показује се и недостатак разумевања за садржаје мита и недостатак културе савременог човека. Песму преносимо у целисти:

„Албум фотографија из Грчке”

Ми смо у Грчку ушли код Ђевђелије.

Ту још нисмо срели ни један кип.

Кипове смо видели после, у Делфима.

Ако је веровати оним киповима,

били су лепши народ, него ми!

У Делфима је и пупак света, омфалос,

крај тог пупка ја сам се фотографисо!

Ово овде је Касталијски извор.

Ту смо се сликали седамнаестог петог.

То је некад било велика светиња,

сада остале само рупе и вода.

Ово је кип неког Антиноја.

Држе га у музеју, леп је ко женско,

мора да су ти Грци били педери!

И горе него педери!

Жене им остајале трудне и с лабудовима!

Један је краљ у рату спалио ћерку,

жена му се код куће прокурвала,

он се вратио из рата, довео курву,

жена га секиром искасапила у кади!

Њу је после закло рођени син!

Деца су била потпуно распуштена!

Један је несрећник убио рођеног оца,

Па се, далеко било, венчао с мајком!

Лако је нама данас да им судимо!

Треба и за њих имати разумевања!

Земљина лопта још није била округла,

богова је било на сваком кораку,
владао је велико сујеверје,
нису имали знање ко ми данас!

Ово је та Микена, с тим купатилом.

Ово је гроб тог краља, Агамемнона.

Ово су Лавља врата,

тако их зову због два камена лава.

А ово овде смо ја и Драгослава! (Симовић, 1992: 95-96).

Реч је о савременом пару туриста који улазе у Грчку преко граничног прелаза Ђевђелија, који су седамнаестог маја у Грчкој и чије фотографије су заправо најзначајнија стварност у овој песми. С друге стране, видимо и њихово поимање Грчке и мита, односно крхотина мита које можемо сагледати у песми. Симовић слика савременог човека који је Грчку поистоветио са кипом, некаквим развратом и перверзијом, сујеверјем. Присутно је апсолутно неразумевање и немогућност поимања ичега изузев света свакодневице поменутог пара. Симовић је у овој песми осликао начин на који савремени човек види древни мит, који је неопходно сагледати ванвременски, за шта савремени човек као да није способан. Крхотине мита које се јављају у овој песми додатно су банализоване, вулгаризоване и тумачене кроз призму необразованих савременика. Ово је уједно и једина песма у којој Симовић директно слика однос савременог човека према миту. Песма је прожета драмским елементима, својеврсном духовитошћу, те се стиче утисак ублаженог јаза стварности који се чита у дубинама ове песме. Иза духовитости се назире свет у коме живимо и стварност која нас окружује. Савремени човек је у центру тог света и чини се да је потпуно изгубљен осећај историјске прошлости. Мит је разрушен, сведен на крхотине које се тумаче баналношћу савременог света. Говорећи о овој песми, Јован Делић истиче:

Тако изгледа кратак курс из грчке историје, митологије и трагедије ишчитан са фотографија и у интерпретацији Драгославиног анонимног човјека. Пјесма добија својства пародије: патетичне митске и трагичне приче се снижавају и постају хуморне.

А потом слиједи идеологизовано наравоученије о великом сујеверју из перспективе нашег полуобразованог и идеолошки правилно оријентисаног туристе седамдесетих година XX вијека (...) Пјесник је искористио казивачев глас за успостављање ироничног односа према самом казивачу (Делић, 2012: 482).

Коначно, Делић поставља суштинско питање: „Како пјевати о грчкој митологији на крају треће четврти XX вијека? Депатетизовано, хуморно, пародирајуће; како је то започео Џојс у свијету и Црњански у нас” (Делић, 2012: 482).

Сличан осећај стварности читамо и у песми „Делфи” у којој је целокупна идеја мита сведена на један сегмент по коме се Делфи повезују са пророчиштем, односно са прорицањем будућности. Симовић и у овој песми митску причу смешта у савремени контекст. Међутим, у савременом контексту мит је упрошћен и сведен на једну димензију. У овој песми видимо монолог некакве савремене пророчице која свој занат не види као радост или као одређену помоћ људима. Она се обраћа потенцијалним муштеријама:

Будале, чујеш ли,

будале, кад ти кажем,

само будале се не плаше будућности! (Симовић, 1992: 97).

Савремена пророчица не жели да заради новац прорицањем не тако светле будућности:

Одлази, нећу да гледам,

нећу да ти предсказујем,

носи те твоје паре и дарове, губи се!

Шта мислиш да ћеш чути?

Да ће те богови позвати у друштво?

Да ће богиња на Кипру да те загрли?

Да ћеш постати краљ?

Боље да с курвама потрошиш
те паре које нудиш за предсказање!

(Будала,

плаћа да зна,

а после би главом платио да не зна!) (Симовић, 1992: 97).

За разлику од свеprisутних, савремених, лажних пророчанстава и пророчица, Симовић као да слика праву и истинску пророчицу која свет види онаквим какав јесте. Таква пророчица не жели да дели своја сазнања јер нема вере у светлу будућност. Међутим, Симовић кроз митску причу о пророчишту у Делфима коју смешта у савремени контекст као да апострофира наивне савременике који одлазе код пророчица са вером у бољу будућност. Симовић алудира и на наивног савременика који од разних пророчица прави митска бића и слепо им верује. Кроз праву пророчицу коју описује у Делфима Симовић као да жали наивност, лаковерност и празноверје савременог човека. Реч је о савременику који се наивно радује слици лажне будућности у коју је већ унапред поверовао. Међутим, Симовићева права пророчица разбија илузије:

Шта, још си ту?

Онда ме погледај мало боље, примакни лампу!

Као да ме није родила жена,

као да ме је паук изаткао,

а слани ветрови паучину поцепали,

и поцепану је по пећинама разносе!

Мислиш да сам таква од благостања?

Мислиш: знам, па ми од знања

крај кашике тече река меда и млека?

Слепци,

Мислите да је знање само радост! (Симовић, 1992: 97–98).

Симовић је митску причу о Делфима свео на пророчиште које је локализовао у савременом свету и савременом тренутку. Уз помоћ ове митске приче Симовић је описао осиромашен духовни свет савременог човека. С друге стране, описао је и савременика који је спреман да плати да би чуо улепшану и лажну слику будућности у коју је већ унапред поверовао. Јован Делић успоставља паралелу између ове песме и *Библије* на следећи начин:

Давно је упозорио Проповједник да ко шири знање, шири и муку. Симовић је ту старозавјетну истину учинио хуморном ставивши је у уста ироничне пророчице и у контекст њене драматичне расправе с упорним поклоником пророштва који је дошао да новцем и даровима купи своје знање о будућности.

Скупа радозналост (Делић, 2012: 484).

Специфичан страх од будућности је исказан и у песми „Одисеј пред Киркиним свињцем”. Симовић је митску причу о Одисеју и Кирки такође сместио у савремени контекст у коме је мит прилагођен савременом тренутку. За разлику од митског Одисеја који се борио за своје пријатеље које је Кирка претворила у свиње, савремени Одисеј има недоумицу да ли је његовим пријатељима боље да живот проведу у човечјем облику или да остану животиње, тј. свиње. Песма нуди одговор и наводимо је у целости:

„Одисеј пред Киркиним свињцем”

Ја сам јој мачем запретио, и је престравио,
и великом је клетвом заклео престрављену,
да ми другове, у свиње претворене,
из свиња у људе сместа натраг преобрати!

Ал моји другови, крмци деветаци,
јабуке су руштали, кукуруз дробили,
и слатко су сапи чекињаве и глибаве
о диреке чешали дрвене, - и не знам

да ли им је лепо ко свињама било,
ил су страховали од људске судбине, -
ни један од мојих другова не хтеде
из свињског у људски облик да се врати! (Симовић, 1992: 99).

Симовић приказује савременог Одисеја који увиђа да је његовим пријатељима, нажалост, боље да остану животиње него да буду људи у савременом свету. Симовић савременог Одисеја суочава са истином и смешта га у ситуацију у којој се свет види онаквим какав јесте. Савремени Одисеј види своје пријатеље који су задовољни као свиње и који страхују од људске судбине. Ниједан од пријатеља савременог Одисеја није одлучио да живот настави као човек.

Хоће Кирка, али неће Одисејеви пријатељи. Није лако са другим, стеченим идентитетом. Не знају *крмци деветаци* да то није њихов ни први, ни прави идентитет. А вратити се у човјека, значи признати да си био свиња. Стечени, свињски идентитет има немале предности. Нијесу Одисејеви пријатељи било какве свиње, већ *крмци деветаци*. А и није нека привилегија ићи за Одисејем: много је искушења, а мало задовољстава. Људска судбина не мора бити нарочито привлачна. Ићи за Одисејем, значи пристати на неизвјесност, искушења, лутања, проклетство, вјерност и подчињеност, несигурност у храни и пићу. Бити у Киркином свињцу, значи имати неку сигурност, свињску – али сигурност (Делић, 2012: 485).

Овде се види болна слика стварности. Реч је о песми која у својим дубинама крије огроман песимизам за савременог човека и савремени свет. Симовић на мајсторски начин користи митску причу коју је осавременио тиме што ју је сместио у

савремени контекст. Митска и савремена прича су посве другачије и свака одговара својој стварности и свом духу времена.

Песма „Ручак у Арахови” такође представља смештање митског места у савремени простор. У том простору видимо савременог појединца који није „сагнуо главу послушно ни пред ким” ни пред царем, цариником, официром, ни пред богом; али је побожно приступио тањиру „из ког се пуши црн – храна сиротиње – гулаш од октопода” (Симовић, 1992: 100). Митско место је послужило као декор и позорница за сцену у којој видимо појединца који побожно приступа храни и који историјско и мит око себе не препознаје или сматра мање важним. Сличан мотив је присутан и у неколико Симовићевих песама које не зазивају мит директно.

У песми „Козари са Парнаса” зазива се митско време, тј. време у коме су богови и људи живели заједно у садејству. Реч је о времену које је чинило јединствену целину. Симовић транспонује овакву идеју времена у савремени контекст и говори о подељености светова, односно говори о световима који више немају ни једну додирну тачку:

богови гледају своја боговска,

ми своја козарска и рибарска посла,

живимо с њима без чуђења и сумње (Симовић, 1992: 101).

„Овчар у Арголиди” је савремени овчар који је смештен у митски простор из кога нам се обраћа:

Склони се овамо, овамо мање дува.

Аргос је на овнујској лобањи саграђен град.

Његови бедеми су као овнујски рогови.

Уђи, зима је гора него смрад! (Симовић, 1992: 102).

Овчар је, чини се, забринут због хладноће, ветрова и зиме која је изразито хладна у Арголиди. У песми је присутан страх од хладноће и тек узгред се помиње

митска прича која као да постоји у паралелном свету у односу на хладноћу која је ипак доминантна:

А горе у Аргосу, на кожусима црним,
онај кога је коза отхранила, љуби
белу краљицу која нам је убила краља! (Симовић, 1992: 102).

У песми „Убиство у Микени” митска прича је најцеловитија, готово да можемо пратити препричану радњу мита. Реч је о Агамемновом повратку из рата.

Кога да затекне, кад се врати из рата,
војник у женином кревету, него цивила? (Симовић, 1992: 103).

Симовић у „Убиству у Микени” препричава повратак Агамемнона из Тројанског рата и договор Агамемнонове жене Клитемнестре са љубавником Егистом да убију Агамемнона у купатилу. Песник не помиње имена и мит, али пратећи радњу, знамо да зазива поменути мит. Осавремењивање мита се врши преко савременог језика и савременог говора:

Шта да изабере, кад нема много да бира,
очајник, него секиру?

Узима краљица секиру, позива љубавника,
с њом улеће у купатило, у пару,
и, ко да није краљ, већ храстов пањ,
удри, удри, по краљу, оном секиром,
краљ се, сав клизав од сапуњавице, брани,
голим рукама, го, већ тешко рањен,
жена га просто искасапи, било је грозно,
крв је све довде напунила каду! (Симовић, 102: 103-104).

Митско убиство је смештено у савремени контекст и читалац га доживљава као да је реч о савременој причи. Након препричане митске приче односно транспоноване митске приче у савремени контекст, следи опис наставка догађаја, те схватамо да Симовић говори о Оресу, Агамемноновом и Клитемнестрином сину, који је убио мајку и мајчиног љубавника како би осветио оца. Не помињући имена Симовић врши директну алузију на поменути митску причу. Међутим, описујући матероубиство, он описује и народ који није имао разумевања за Ореста, његову ситуацију и његов чин:

Град за њим скаче на све своје ноге,

мачеви, клетве, камење,

гоњен људима немилосрдним и бесним

- да је било до људи, скончао би –

све до пред небо је однео ону крв! (Симовић, 1992: 104).

Симовић овом чињеницом не завршава осавремењивање мита, већ поставља питање читаоцу:

Ко би, да није богова, пружио руку

руци, пруженој преко толико крви? (Симовић, 1992: 104).

Симовић поставља реторско питање и ставља читаоца у позицију судије који треба да суди за убиство, односно убиства, у Микени. Митска прича је осавремењена, смештена у савремени контекст у коме је окосница приче остала идентична, али виђена савременим очима и испричана савременим језиком.

Осећај разједињености је дубоко присутан у песми „Питање пред морем траве у Асини”. Симовић митско место Асини, у коме први трагови цивилизације датирају из периода неолита (5000 година п. н. е.), смешта у савремени контекст и поставља питање смисла човековог постојања. Симовић се пита шта је савременом човеку, али и историјском, тј. митском човеку било потребно за живот и где се налази спас, кога често савремени човек није свестан или пак није способан да га види и препозна. На једној страни су одране животиње и вапај мртвих, док је на другој страни пејзаж мира. Несреће је прозроковао човек, а природа је дата:

Питање пред морем траве у Асини

Пузање одраних говеђих кожа

зар треба да види,

и рику мяса на ражњевима, и вапај

мртвих у аду зар треба да чује

човек, да би научио да чује како га трава,

крај мора, с поруком божјом ословљава? (Симовић, 1992: 105).

Можемо закључити да је Симовићево *Путовање у Грчку* заправо транспоновање грчког мита у савремени контекст.

Поред *Путовања у Грчку* грчки мит је присутан и у неколико песама које се налазе у различитим збиркама Љубомира Симовића. Реч је о песмама које нису тематски повезане у целину, већ се спорадично појављују у оквиру одређених, другачијих целина.

У песми „Леда” Симовић је у јединствену целину повезао грчку митологију и Херцеговину из 1971. године. Тачније, Симовић је грчку Леду осавременио и локализовао је у бифеу „Ловћен” у Автовцу у Херцеговини. Савремена Леда није претворена у лабуда, већ је „урамљена” у врата локала у коме ради као крчмарица:

Млада, крчмарица урамљена у врата.

Кармин, крејон, кецеља са карнерима,

Кратка сукња, масивне бутине.

Наслонила се раменом на врата (Симовић, 1990: 63).

Савремена Леда је усамљена и живи у месту које је напуштено и потпуно пусто. Поред бифеа „Ловћен” пролазе путници из Италије и Немачке, отмене госпође и богати мушкарци, али у овај бифе и у закатанчену продавницу нико не долази. Поред овог места се само пролази.

Муве пецкају као варнице.

Ниоткуд никог.

Ни перо из облака неће (Симовић, 1990: 63).

Савремена Леда живи у пустом и јаловом свету, у свету у коме се нада војној вежби као једином решењу:

Да бар наиђе војна вежба из Билеће! (Симовић, 1990: 63).

Говорећи о миту у поезији Љубомира Симовића и песми „Леда”, Владушић у тексту „Третман мита у поезији Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Бранка Миљковића” истиче:

Наслов обликује митски оквир песме, контекст у коме треба читати веристички опис крчмарице која у провинцијској пустињи узалудно ишчекује било кога. Наслов омогућује да се и ова песма прочита као павловићевска антислика: усамљеност крчмарице негација је Зевсовог односа са Ледом; предео који је окружује сугерише пустињу и неплодност, чиме се гради антислика Ледине плодности. (...) У Симовићевој песми постоји, наиме, непрекидно инсистирање на веристичким детаљима који не функционишу толико као негација мита, већ његова деградација. Реч ‘деградација’ упућује на то да мит престаје да буде језик којим се изговара немитска истина модерности. Мит више није наш саговорник. Он је бескрајно удаљен језик који ми више не разумемо (Владушић, 2013: 547).

Слично осећање читамо и у песми „Копилуша”, у којој је присутан осећај да је боље зло него ништавило, да је бољи грех од јаловине и да је боља мука од пустиње, да је сваки животни садржај бољи од усамљености и испражњености од сваког садржаја. Симовић ликове грчке митологије смешта у наш, савремени простор. У том свету видимо осаврењену и усамљену верзију грчке Леде.

Песма „.” представља мит о Сизифу у савременом контексту. Песму преносимо у целости:

Да ли ову тачку Сизиф покушава
да изгура на врх брега и бога?
И да ли га ова све тежа тачка,
пошто ју је изгурао на врх,
с врха брега се отиснувши у натраг,
рушећи се с врха у подножје,
обара, и баца под ђонове бојје? (Симовић, 2004а: 13).

Митски Сизиф је осуђен на константно понављање исте узалудне радње која нема решења и краја. Попевши камен на врх планине, камен би се вратио у подножје и Сизиф је на тај начин вршио свој сизифовски посао. Таквог митског Сизифа Љубомир Симовић смешта у савремени контекст, али му не оставља сизифовски посао као дужност, већ је изванредан крај оваквог посла. Камен односно терет који савремени Сизиф носи уз брдо има јачину која тог истог савременог Сизифа баца „у подножје, обара, и баца под ђонове бојје?”. С друге стране, Симовић је ову песму насловио интерпункцијским знаком тачке, коју такође можемо читати као пун круг, тј. као неку врсту вечности, непроменљивости, неизлаза из ограђеног света. Поред визуелне асоцијације на круг, тачка представља и коначност и завршетак, те у том смислу и треба разумети песму и дати осавремењени мит.

У песмама „Мртва природа са празним тањиром” и „Грмљавина” песник у нашу савременост доводи Одисеја. Заправо, у песми „Мртва природа пред празним тањиром” песник у савремен и измештен контекст смешта двадесето певање *Одисеје*. Тачније, осавремењује чињеницу да је Пенелопа препознала Одисеја, али се претвара да оживљава по коме га је препознала заправо није видела. Слично тој ситуацији, Симовић у песми, која је замишљени дијалог са Одисејом, слика српски народ или појединца из августа 2000. године, који наивно верује свему што види и чује у медијима, а, с друге стране, као да не верује сам себи и стању у својој кући:

Наравно, ти си научио да верујеш

ономе што видиш на телевизору,

а не ономе што видиш на тањиру! (Симовић, 2004а: 52).

Поред изношења овакве чињенице, Симовић се пита због чега су људи склони да оне који говоре истину оптужују за издају. Због чега су управо ти који разоткривају лажи на неки начин прогнани, а не они који су криви за такво стање. Симовић полемише са наивношћу савременог човека који се уљуљкава у лажи:

И, уместо онога ко те лаже,

ти онога ко ти говори истину,

коју би сам могао да видиш,

голу истину да је твој тањир празан,

оптужујеш за издају и лаж! (Симовић, 2004а: 52).

Поред овога, Симовић полемише и са чињеницом да у свету који нас окружује увек постоје две истине које су веома подељене и немају заједничке тачке. Симовић их слика као две истине: једну у медијима, тј. на телевизији, а другу на тањиру:

И како се никад не запиташ

зашто се иста истина, иста слика,

коприва или говедина, не види

на телевизору, и у тањиру? (Симовић, 2004а: 53).

Одисеј је на другачији начин присутан и у песми „Грмљавина”. Наиме, у овој песми Симовић слика јединство митског и садашњег времена на тај начин што грмљавину доживљава као глас Бога који се на исти начин јављао људима и у Одисејево време и у данашње време. Реч је о одређеном континуитету који постоји од митског до данашњег тренутка:

Слушајући ову грмљавину,

која се разлеже кроз моћне облаке,

не могу а да се не сетим Одисеја! (Симовић, 2004а: 18).

У песми „Грмљавина” Симовић поставља управо грмљавину као линију континуитета од митског до данашњег времена. Међутим, реч је о две различите врсте грмљавине. Митској грмљавини је био потребан и човек који је грмљавину доживљавао као проглас и поруку бога. Управо на тај начин је примао одређену поруку које је био дубоко свестан. Супротно томе, савремени човек грмљавину не доживљава на тај начин. С друге стране, можемо рећи и да је митски човек транспонован у савремени контекст и да грмљавину као такву не тумачи као глас бога. Не тумачи је као поруку, чак је готово и не примећује и не чује:

Грми, а ни пиљар са тега и зеља,
грми, а ни цртач са цртежа,
ни касапин са розбратне коју сече,
ни куварица с лонца и тигања,
ни шваља са шава, не подиже око!

Грми све даље, грми све слабије!

Умотан у облаке и магле,
најзад је горе исчилио и бог:
није нашао човека за сведока! (Симовић, 2004а: 19).

Дакле, у песми „Грмљавина” такође читамо огроман раскорак од митског до савременог. Грмљавина није иста у митском и у савременом тренутку. У митском времену је била проглас богова, а у савременом тренутку човек није у стању да на тај начин сагледава природу. Грмљавина је у савременом тренутку испражњена од садржаја које је митски човек учитавао у природу и религијско. Говорећи о песми „Грмљавина”, у тексту „Поетика знака питања” Ђорђе Деспих закључује:

Тако ће феномен грмљавине кроз Одисеју („Грмљавина”) попримити знак божјег гласа, не успевајући, међутим, да у песниковој савремености успостави митску вредност *непосредности* будући да је *елементаран* контакт са богом за модерног

човека трајно изгубљен. Стихови овде пројектују визију људске онтолошке пустоши и самоће, посредујући уједно и димензију трагичности због човекове заувек испуштене прилике да бивствује у *целовитој* истини, истини садржаној из њене људске и божанске стране (Деспих, 2005: 16-17).

Песма „Сцила и Харибда” је такође пример транспоновања мита у савремени контекст. Симовић приказује борбу савременог човека са митским чудовиштима Сцилом и Харибдом. За разлику од Одисеја, који је успео да се спаси и својом домишљатошћу избегне смрт, савремени симовићевски јунак не успева да спаси свој живот:

Бежим од Харибде, Харибда ме туче

из свих својих водених топова! (Симовић, 2004а: 11).

Одисеј је успео да савлада препреке, али савремени јунак као да има више препрека на свом путу и не успева да их савлада. Из једне невоље иде у следећу и живот завршава трагично:

А бујица ме као муња носи

право улећем према Сцили, којој улећем

у 6 уста и 12 шапа! (Симовић, 2004а: 11).

Од савремене Сциле и Харибде као да нема спаса. Савремени јунак није заштићен митским ореолом и трагично завршава своју животну борбу.

У последњој, до овог тренутка, Симовићевој збирци *Планета Дунав* налазе се две песме које су значајне из перспективе мита. Реч је о песмама „Београдски летњи фестивал” и „Ведар дан”.

„Београдски летњи фестивал” је песма у чијем поднаслову пише следеће: *Terratorija*, изложба скулптура од теракоте на Тргу Републике у Београду. Симовић је ову песму поделио у четири целине. Заправо, реч је о песми која у себи садржи неколико митских слојева који су лоцирани на територији Београда. Први митски слој чине глинени људи који су запосели Београд у коме живе своју стварност:

Глинени људи, глинена деца и жене,

рониоци, рибари и пливачи,
запосели су буквало цео трг,
раширили се и раскомотили се
између Културног центра и „Руског цара”! (Симовић, 2009: 40).

У првом митском слоју живе глинене људи који живе своје „обичне” животе, у другом митском слоју се налазе грчки богови који живе своју стварност:

Неко је од глине, по сећању,
умесио бога вина, Диониса,
неко бога Сунца, Аполона,
неко богињу лова, Артемиду,
неко Атону, богињу мудрости! (Симовић, 2009: 42).

У трећем, савременом слоју, налази се и савремени човек који је смештен у горепоменути митски декор. Савремени човек је смештен у митско окружење, али у савременом времену. Реч је о времену демонстрација и побуна. У таквим ситуацијама видимо савремени народ који руши све што му се нађе на путу:

Летеле су каменице и цигле,
којима су разјарени момци
разбијали у бесу излоге,
летели су глинене богови,
којима су гађали полицајце!

Летеле су бомбе са сузавцем,
летели млазеви водених топова,
звиждали су гумени меткови,

којима су полицајци, заштићени
кацигама и панцирима, гађали
демонстранте а погађали богове! (Симовић, 2009: 44).

Након хаоса у коме је страдао савремени народ, страдали су и митски слојеви и митска прошлост. Сви су завршили у истом блату и свету у коме се изгубила разлика између Ахила и миша; односно у свету у коме влада општа безвредност:

Блато препуно трагова чизама,
блато које се не сећа
ни да је било Ахил, ни да је било миш (Симовић, 2009: 44).

Када говоримо о песми „Ведар дан”, само условно говоримо о миту. У овој песми се не помиње ниједан мит директно, већ је дата слика ведрога дана, чија је једна од компоненти и митска. У овој песми Симовић даје визују свеопште ведрине и среће у свету у коме се целокупна природа радује управо због свог облика и постојања. Реч је о песми која се значајно разликује од уобичајних и типичних симовићевских песама:

Не памтим у свом веку овакав дан!
Вода се радује зато што је вода,
крила се радују зато што су крила!
Капија Карла VI се радује
зато што је Капија Карла VI!
Чак и сенка храста, у коју улазим,
радује се што је сенка храста! (Симовић, 2009: 74).

У наставку песме наставља се и свеопшта радост. Симовић не користи симовићевску поенту у којој би се слика у почетним стиховима нагло окренула у супротном смеру, што Симовићев читалац свакако очекује. Напротив, у овој песми је радост преливена на земаљски и овоземаљски ниво:

Али све то превазилази пчела,

која зуји над цветом коприве,
и која се радује зато што осећа
да није само пчела, него и тачка,
у којој почиње и завршава се
онај велики венац и видик,
који склапају коприва, маслина,
моруна, тигар, лептир, кантарион,
орао, Хомер, Арарат и бог! (Симовић, 2009: 74).

Стање свеопште радости и благостања је стање у коме су митско и савремено време дати у истој равни и представљени као јединствена целина. Пчела такође представља линију континуитета од митског до савременог тренутка. Видимо слику природе и цивилизацијског јединства. Зазивање Хомера можемо тумачити у контексту грчке митологије и древне историјске цивилизације.

Ово је уједно и претпоследња песма у збирци *Планета Дунав* и последња у којој Симовић, за сада, тематизује грчки мит.

У свим издвојеним и анализираним песмама присутна је доза симовићевске ироније која обележава транспоновани мит. Јасмина Врбавац је, говорећи о миту и иронији, односно иронијском модусу у Симовићевим драмама, дошла до неколико закључака који се у потпуности односе и на мит у целокупном песништву Љубомира Симовића:

Према Нортропу Фрају, иронијски модус је схваћен као модус транспозиције, изокретања првобитних датости. Појам ироније има своје познато значење, означава исказ у коме се говори једно, а подразумева друго, што у Симовићевом случају значи да смо митолошке слике тумачили као метафоре и симболе (Врбавац 2005: 112).

Анализирајући и грчки мит у поезији Љубомира Симовића закључили смо да песник транспонује древни, грчки мит у савремени контекст. Реч је о тзв. премештеном миту који одликују иронија, сарказам и гротеска, уз помоћ којих песник слика

савремени тренутак и савременог човека. Грчки и тзв. премештени мит егзистирају паралелно и готово истовремено:

Једна од основних карактеристика Симовићевог стваралаштва јесте и готово паралелно постојање древних и савремених митова. Сагласје између једних и других остварено је довођењем древног мита (или по Фрају „непремештеног мита”) у савремени контекст, његовом транспозицијом која нужно мора имати иронијски отклон, и усаглашавањем новонастале митеме са већ оформљеним „реалистичним” погледом на савременост (Врбавац, 2005: 112).

Тумачећи грчки мит, који је далеко мање присутан у односу на национални и хришћански, Љубомир Симовић користи исте песничке поступке које смо истакли у оба горепоменућа мита. Песник Љубомир Симовић је доследан када је реч о коришћењу одређених песничких поступака који се тичу мита у поезији.

IV ЗАКЉУЧАК

У поезији Љубомира Симовића мит заузима значајан простор. Тематика мита је присутна од Симовићеве прве збирке поезије *Словенске елгије* (1958) до последње збирке *Планета Дунав* (2009). У свим песничким збиркама Симовић на одређен начин тематизује мит. Песник тематизује три велике митске целине у свом песништву. Реч је о националном, хришћанском и грчком миту у поезији Љубомира Симовића.

У оквиру националног мита присутни су светосавски и косовски мит. Поред тога, присутан је и дефинисан однос жене и мита; мушкарца и мита; народа (колектива) и мита; Србије и мита; личности и дела српске културе су доведена у однос са митом и пројектована у тзв. митске личности у поезији Љубомира Симовића. Национални мит се састоји од свих издвојених целина и заузима највећи простор у поезији Љубомира Симовића. Дакле, национални мит је присутан у највећем броју песама овог песника. Интересовање за национални мит присутно је од почетних до последњих песничких збирки и сматрамо да је национална тематика једна од константи поезије савременог српског песника. Национални мит је заправо смештен у срж поезије Љубомира Симовића.

Присутност националног мита у поезији Љубомира Симовића узроковала је стварање целокупног националног космоса у Симовићевом песништву. Симовић митологизује српски национални идентитет бавећи се свим наведеним подтемама. Управо актуелизовањем одређених националних тема Симовић успоставља спону између архаичног и савременог човека, односно истиче нит која је константна од архаичних до савремених тренутака. Говорећи о савремености, Симовић врши транспоновање прошлости у савремен тренутак, тиме оживљава прошлост и чини је свеприсутном, али и објашњава савременост као комплексну целину која је грађена на темељима прошлости. Транспоновањем националног мита у савремени контекст Симовић осавремењује мит и приказује савременог човека и време у коме исти живи. Песник не прави директне паралеле са митом, већ митски предложак, делове мита, митски подтекст, ликове смешта у савремени тренутак и на тај начин сагледавамо јаз који постоји између исконског мита и савременог тренутка. Управо овакав приступ миту омогућава песнику да прикаже стварност и савременост света у коме живимо. Заправо, посредством мита Симовић приказује управо другу половину 20. и почетак 21. века у свим својим облицима. Чињеница да је национална тематика веома заступљена у поезији Љубомира Симовића потврђује идеју да је песник приказујући локално приказао и универзално, односно да је приказујући универзално приказао и локално. У

националном миту присутне су све одлике мита које смо истакли у теоријском делу докторске дисертације: аисторичност, целовитост, цикличност, ритуалност, архетипско искуство, специфичан свет слика и симбола, свеприсутност гротеске. Доминантан је и иронички модус према дефиницији Нортропа Фраја.

Поред тога, у песмама са националним митом присутне су и све набројане кључне тачке поезије Љубомира Симовића: синкретизам, специфичан језички израз, карактеристична особеност песничке слике, поступци онеобичавања (несклад форме и садржине, поента у обрнутом кључу, карневализација, присуство гротеске, карикатуре и ироније), поларизација на више нивоа, симовићевска песничка симболика, специфична песничка географија, као и карактеристично схватање времена, традиције и религије. Заправо, учачавамо доследност у Симовићевом приступу миту у поезији.

Након националног мита, који је најприсутнији, следи хришћански мит у поезији Љубомира Симовића. Симовић тематизује хришћанство у великом броју песама. Песник се бави старозаветним и новозаветним митом, али и односом појединца према религији уопште. Симовићево интересовање за хришћански мит растуће је, односно присутније, у збиркама новијих датума у односу на почетне збирке у којима је доминантан национални мит и национална тематика уопште. За разлику од националног мита који прожима целокупно песништво Љубомира Симовића, хришћански мит је присутан у неколико збирки поезије, тачније, у следећим песничким збиркама: *Уочи трећих петлова*, *Видик на две воде*, *Ум за морем*, *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, *Источнице*, *Горњи град*, *Игла и конач*, *Љуска од јајета*, *Тачка* и *Планета Дунав*.

Као и у песмама са националном тематиком, Симовић не прави директне паралеле са митским временом, већ делове мита (митски подтекст, део митске приче, ликове итд.) транспонује у савремени контекст и осавремењује митске истине. У судару митског и савременог сагледавамо човека друге половине 20. и прве половине 21. века и свет у коме такав човек живи. Специфична доза ироније, сарказма и гротеске омогућава савременом читаоцу да препозна савремени тренутак у коме живи. Огроман расцеп између митског, изворног хришћанског и савременог тренутка говори у прилог угрожености савременог човека и о обездуховљености савременог света.

У одређеном броју песама национални и хришћански мит су дубоко повезани и нераздвојиви и тумачимо их као јединствену целину. Одлике мита и кључне тачке

поезије Љубомира Симовића доследно су примењене и у песмама у којима је доминантан хришћански мит.

Након хришћанског мита, следи грчки мит који је присутан у најмањем броју песмама у поезији Љубомира Симовића. Грчки мит је присутан углавном у песничкој збирци *Игла и конац* (1992) у оквиру целине *Путовање у Грчку*. Поред тога, грчки мит можемо сагледати и у неколико песама у збиркама *Словенске елегије*, *Последња земља*, *Горњи град*, *Тачка* и *Планета Дунав*. Симовић и грчки мит транспонује у савремени контекст и тиме твори оригинално песничко дело. Грчки мит је такође подлога за приказивање савремености и човека данашњице. Одлике мита и кључне тачке поезије Љубомира Симовића и овде су доследно примењене.

Упоредном анализом песничких поступака које Љубомир Симовић користи у приступу миту, закључујемо да песник митске садржаје транспонује у савремени контекст и на тај начин ствара оригинално песничко дело. Симовић на овај начин врши транспоноване, односно преобликовање изворног мита, и ситуира га у савремени контекст, у коме се изворни мит мења, тј. прилагођава савременој ситуацији. Управо је овај поступак основа Симовићеве поетике митологизовања. Такође, Симовић не приказује оригиналан односно изворни мит у целости већ користи искључиво одређене делове мита (део митске приче, наслов мита, ликове, митске мотиве, симболе, подтекст итд). У Симовићевом песништву мит није дословно примењен већ су издвојени одређени делови мита који су песнику послужили за приказивање других и другачијих садржаја. Симовић не прави паралеле већ митске мотиве смешта у савремени контекст и на тај начин пева о савременом свету и савременом човеку. Транспоновани митски садржаји приказују раскорак од митског и исконског до савременог света и савременог човека. Симовић транспонује мит у савремени контекст најчешће у иронијском модусу, којим се врше тзв. изокретања првобитних датости. Реч је о стварности која је натопљена иронијом, гротеском и супротностима на више нивоа. Тачније, у песништву Љубомира Симовића присутна је иронизација митолошке грађе. Користећи наведене поступке песник Љубомир Симовић је приказао нашу стварност и савремени тренутак у свом најјаснијем огледалу.

Посматрајући целокупно песничко стваралаштво Љубомира Симовића, коначно закључујемо да је мит у Симовићевој поезији веома присутан и издвајамо национални, хришћански и грчки мит као доминантне митске обрасце у поезији нашег

савременог песника. Иако различити између себе, национални, хришћански и грчки мит приказују савременог човека и савремени тренутак уз помоћ древне и општепознате прошлости. Упоредном анализом смо закључили да су све истакнуте теоријске одлике мита присутне и у Симовићевим песмама, као што су и све истакнуте кључне тачке поезије Љубомира Симовића присутне у песмама које су чиниле наш истраживачки корпус. Бавећи се митом у поезији Љубомира Симовића, закључујемо да целокупно песничко дело овог песника одликује доследност и врло јасна и чврста поетика митологизовања.

Песник Љубомир Симовић је допринео ремитологизацији у савременој српској књижевности. Чињеница да Симовић тематизује мит од прве до последње, до овог тренутка објављене збирке, говори у прилог томе да је реч о веома чврстој и стабилној поетици митологизовања која има своје јасне законитости.

V ЛИТЕРАТУРА

Извори:

1. Симовић, Љ. (1958). *Словенске елегије*. Ужице: Клуб студената.
2. Симовић, Љ. (1961). *Весели гробови*. Београд: Нолит.
3. Симовић, Љ. (1964). *Последња земља*. Београд: Просвета.
4. Симовић, Љ. (1967). *Шлемови*. Београд: Просвета.
5. Симовић, Љ. (1972). *Уочи трећих петлова*. Београд: Српска књижевна задруга.
6. Симовић, Љ. (1976). *Субота*. Београд: Просвета.
7. Симовић, Љ. (1980). *Видик на две воде*. Београд: Нолит.
8. Симовић, Љ. (1982). *Ум за морем*. Београд: Радиша Тимотић.
9. Симовић, Љ. (1983). *Десет обраћања Богородици Тројеручици Хиландарској*. Београд: Радиша Тимотић.
10. Симовић, Љ. (1983). *Источнице*. Београд: Књижевне новине.
11. Симовић, Љ. (1990). *Горњи град*. Београд: Београдски издавачко-графички завод.
12. Симовић, Љ. (1992). *Игла и конач*. Београд: Српска књижевна задруга, Београд.
13. Симовић, Љ. (1998). *Љуска од јајета*. Београд: Стубови културе.
14. Симовић, Љ. (2004а). *Тачка*. Београд: Стубови културе.
15. Симовић, Љ. (2009). *Планета Дунав*. Београд: Стубови културе.

Секундарна литература

Појединачна издања и публикације:

16. *Библија или Свето писмо Старога и Новог завјета*. Београд: Британско и инострано библијско друштво, 1993.
17. Врбавац, Ј. (2005). *Жртвовање краља*. Нови Сад: Позоришни музеј Војводине.
18. Вуксановић, М. (уред.) (2014). *Српска поезија данас*. Нови Сад: Српска академија наука и уметности.
19. Гордић, С. (2006). *Размена дарова*, Београд: Народна књига.
20. Данојлић, М. (2007). *Песници*. Београд: Завод за уџбенике.
21. Деспић, Ђ. (2005). *Спирални трагови*. Краљево: Анаграф.
22. Ђорђевић, Ч. (1982). *Песнички видици Љубомира Симовића*. Београд: Народна књига.

23. Ђорђевић, Ч. (2011). *Отварање поетског простора*. Београд: Службени гласник.
24. Евдокинов, П. (2001). *Жена и спасење света*. Цетиње: Светигора.
25. Егерић, М. (1963). *Портрети и памфлети*. Нови Сад: Прогрес.
26. Егерић, М. (1995). *Гласови, вредности*. Београд: СКЗ.
27. Живковић, Д. (1992). *Речник књижевних термина*. Београд: Нолит.
28. Зорић, П. (1991). *Врхови*, Београд: СКЗ.
29. Зорић, П. (1995). *Слух за тајне ствари*. Београд: СКЗ.
30. Јевтић, М. (уред.) (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић.
31. Јерков, А. (2006). *Смисао (српског) стиха - (Само)оспоревање*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
32. Јеротић, В. (1997). *Дарови наших рођака*. Београд: Просвета.
33. Јовановић, А. (1993). *Песници и преци*. Београд: СКЗ.
34. Јовановић, А. (1995а). *Порекло песме: девет разговора о поезији*. Ниш: Просвета.
35. Јовановић, А.–Шеатовић Димитријевић, С. (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност; Учитељски факултет Београд; Дучићеве вечери поезије Требиње.
36. Константиновић, З. (2002). *Интертекстуална компаратистика*. Београд: Алфа.
37. Лалић, В. И. (1997). *О поезији*. Београд: Завод за уџбенике.
38. Магарашевић, М. (1993). *Песничко памћење*. Београд: СКЗ.
39. Микић, Р. (1990). *Језик поезије*. Београд: БИГЗ.
40. Микић, Р. (1996). *Песма: текст и контекст*. Приштина: Григорије Божовић.
41. Мирковић, Ч. (1992). *Змајев знак на корицама*. Београд: СКЗ.
42. Мишић, З. (1996). *Критика песничког искуства*. Београд: СКЗ.
43. Ораић Толић, Д. (1990). *Теорија цитатности*. Загреб: Графички завод Хрватске.
44. Пантић, М. (1994). *Нови прилози за савремену српску поезију*. Приштина: Григорије Божовић.
45. Поповић, А. Б. (2017). *Љубомир Симовић*. Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.

46. Радовић, С. (уред.) (1987). Књижевно дело Љубомира Симовића. *Међај* бр. 13/14.
47. Радојчић, С. (2016). *Једна песма*. Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички”.
48. Радловић, М. (2017). *Српсковизантијско наслеђе у српском послератном модернизму*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
49. Симовић, Љ. (1994). *Источнице и друге песме*. Београд: БИГЗ.
50. Симовић, Љ. (1996). *Беседа о молитви. Повеља*, 1/1996, 115-117.
51. Симовић, Љ. (2005а). *Песме, књига прва*. Београд: Стубови културе.
52. Симовић, Љ. (2005б). *Песме, књига друга*. Београд: Стубови културе.
53. Симовић, Љ.–Јевтић, М. (2005в). *Рукопис времена*. Београд: Београдска књига.
54. Симовић, Љ. (2004б). *Ковачница на Чаковини*, Београд: Стубови културе.
55. Стојановић, Д. (2007). *Поверење у Богородицу*. Београд: Досије.
56. Стојановић Пантовић, Б. (2008). *Оштар угао*. Зрењанин: Агора.
57. Хамовић, Д. (1999). *Песничке ствари*. Београд: Филип Вишњић.
58. Хамовић, Д. (2006). *С обе стране*. Београд: Филип Вишњић.
59. Хамовић, Д. (2009). *Песма од почетка*. Зрењанин: Агора.
60. Хамовић, Д. (2016.) *Пут ка усправној земљи*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
61. Шевалије, Ж. – Гербран, А. (1983). *Рјечник симбола*. Загреб: Накладни завод Матице хрватске.
62. Шмеман, А. (1999). *Пресвета Богородица*. Цетиње: Светигора.
- Студије, есеји, чланци:**
63. Аћимовић Ивков. М. (2012). Од „Сневника” до Дневника „Гуске у магли”. *Летопис Матице српске*, год. 188, књ. 490 св. 3, 480-496.
64. Божовић, Г. (2010). Тачка и епифанија. У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига. 64-73.
65. Брајовић, Т. (2011). Свет наопако: иронијска апокалипса у поезији Љубомира Симовића. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 189-218.

66. Владушић, С. (2013). Третман мита у поезији Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Бранка Миљковића. Развојни токови српске поезије / 42. научни састанак слависта у Вукове дане. Београд: МСЦ.
67. Владушић, С. (2017). Смисао карневализације код Раблеа и Љубомира Симовића. Карневализација у српској књижевности / 47. Научни састанак слависта у Вукове дане. Београд: МСЦ.
68. Вукашиновић, В. (2010). Молитва трећој руци. У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдске књига. 60-63.
69. Данојлић, М. (1996). Универзално у криворечком аутобусу. *Повеља*, 1/1996, 11-17.
70. Делић, Ј. (2008). Страх од потопа. *Летопис Матице српске*, год. 184 књ. 481 св. 4, 634-639.
71. Делић, Ј. (2009). Поезија као негација усређитељских пројеката и афирмација људских „малих” вредности. *Летопис Матице српске*. год. 185 књ. 484 св. 4, 467-477.
72. Делић, Ј. (2010а). Мотив братске заваде у пјесништву Љубомира Симовића. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 58, 369-379.
73. Делић, Ј. (уред.) (2010б). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига.
74. Делић, Ј. (2010в). Да ли се Николија презива Стојковић? У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига. 46-59.
75. Делић, Ј. (2012). Пјеснички путопис као театар. Над трима пјесмама Љубомира Симовића; Планета као водени праг Београда. О трокњижу Љубомира Симовића „Планета Дунав”. *Летопис Матице српске*, год. 188, књ. 490 св. 3, 480-496.
76. Делић, Ј. (2010). Наслеђе карневалске културе у поезији Љубомира Симовића. У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига. 33-45.
77. Деспих, Ђ. (2011). О песничкој структури Љубомира Симовића или поетика *гујиног једа*. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Трбиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 161-178.
78. Ђорђевић, Ч. (1996). Веристички поступак у песништву Љубомира Симовића. *Повеља*, 1/1996, 36-41.

79. Зорић, П. (1995б). Предсказања у Симовићевој поезији. У: Јевтић, М. (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић. 45-50.
80. Локић, Ј. (2016). Фолклорне представе о али у поезији Љубомира Симовића. Књижевна традиција и српска књижевност 20. века. Књижевноисторијско знање и изазови новог миленијума (национални, регионални, континентални контекст) / 45. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд: МСЦ.
81. Јовановић, А. (1995б). Два сећања у једном сну (над песмом Солдатуша Љубомира Симовића). У: Јевтић, М. (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић. 37-44.
82. Јовановић, А. (2002). Песник националне вертикале. (предговор) У: Симовић, Љ. (2002). *Најлепше песме Љубомира Симовића*. Београд: Просвета. 5-17.
83. Клетников, Е. (1987). Ка простору трансценденције. *Међај*, 13-14, 15-34
84. Клетников, Е. (1996). Спознајна поезија. *Повеља*, 1/1996, 29-32.
85. Лаковић, А. (2010). Како пронаћи тачку у којој почиње и завршава се све. *Летопис Матице српске*, 186, књ. 485, св. 5, 1132-1136.
86. Лалић, В. И. (1967). Таленат и зрелост. *Летопис Матице српске*, 143, 357-361.
87. Магарашевић, М. (1995). Песник епска синтезе. У: Јевтић, М. (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић. 27-36.
88. Маринковић, Н. (2016). Библијски подтекст у Планети Дунав Љубомира Симовића. *Летопис Матице српске*, 64/III, 845-858.
89. Микић, Р. (1996). Инверзија и лирски опис. *Повеља*, 1/1996, 18-28.
90. Микић, Р. (2011). Песничка митологија Љубомира Симовића. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 97-122.
91. Милановић, А. (2010). Поетска потрага за пореклом и значењем речи. У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига. 80-90.
92. Огњеновић, В. (1996). Аутопоетички почетак Љубомира Симовића. *Повеља*, 1/1996, 33-35.
93. Павловић, М. (1985). Једно читање поезије Љубомира Симовића (предговор). У: Симовић, Љ. (1985). *Хлеб и со*. Београд: СКЗ. 7-29.
94. Палавестра, П. (1996). Метафизичка вертикала Љубомира Симовића. *Повеља*, 1/1996, 111-114.

95. Петковић, Д. (2010). Мудрац међу нама (један осврт на песму Храст на Повлену Љубомира Симовића). *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима за школску 2009/2010. годину*. 292-305.
96. Петровић, П. (2011). Симовићева песничка реторика. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 123-140.
97. Радојчић, С. (1996а). Поверење у језик. *Летопис Матице српске*, 172, 756-759.
98. Радојчић, С. (1996б). Песник вере и наде. *Повеља*, 1/1996, 42-46.
99. Радуловић, М. (2011). Љубомир Симовић – ново средњовековље. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 59, 709-727.
100. Стојановић, С. (1995). Два начела у поезији Љубомира Симовића. У: Јевтић, М. (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић. 51-58.
101. Стојановић, С. (1996). Умножени глас. *Повеља*, 1/1996, 47-51.
102. Тешић, М. (1995). Три видика у „Видику на две воде”. У: Јевтић, М. (уред.) (1995). *Поезија Љубомира Симовића*. Београд: Задужбина Десанка Максимовић. 59- 64.
103. Тешић, М. (2010). Обележено и необележено, руку под руку. У: Делић, Ј. (уред.) (2010). *Поглед на две обале*. Београд: Београдска књига. 21-24.
104. Томић, А. (2013). Симовићев песнички микросвет. У: Бобаш, К. (уред.) (2013). *Јучер, данас, сутра – славистика*. Загреб: Клуб студената јужне славистике А–302. 293-306.
105. Томић, А. (2020). Митска светлост у поезији Љубомира Симовића. *Филолог Бања Лука*, 21/2020, 396-414.
106. Хамовић, Д. (1996). Љубомир Симовић или ангажман нарочите врсте. *Повеља*, 1/1996, 52-58.
107. Хамовић, Д. (2011). Косовско опредељење у поезији Љубомира Симовића. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 303-318.
108. Христић, Ј. (1973). Поезија Љубомира Симовића. *Летопис Матице српске*, 411, 436-439.

109. Шеатовић Димитријевић, С. (2011). Нада и светлост: култ Богородице у Симовићевој поезији. У: А. Јовановић–С. Шеатовић Димитријевић (уред.) (2011). *Песничке вертикале Љубомира Симовића*. Београд-Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије. 281-302.

Литература о миту:

110. Бандић, Д. (2004). *Народна религија Срба у 100 појмова*. Београд: Нолит.
111. Барт, Р. (1979). *Књижевност, митологија, семиологија*. Београд: Нолит.
112. Глушчевић, З. – Куленовић Грујић, Е. (уред.) (1987). *Уметност и мит*. Београд: Књижевне новине.
113. Глушчевић, З. (1998). *Књижевност и ритуали*. Београд: СКЗ.
114. Ђорђевић, Т. (1958). *Природа у веровању и предању нашег народа*. Београд: Научно дело.
115. Елијаде, М. (2004). *Свето и профано*. Нови Сад: Будућност.
116. Елијаде, М. (2015). *Слике и симболи*. Београд: Фактум издаваштво.
117. Кулишић, Ш.–Петровић, П. & Пантелић, Н. (1998). *Српски митолошки речник*. Београд: Етнографски институт САНУ.
118. Леви Строс, К. (2009). *Мит и значење*. Београд: Службени гласник.
119. Мелетински, Е. М. (1983). *Поетика мита*. Београд: Нолит.
120. Милосављевић, П. (прир.) (1991). *Теоријска мисао о књижевности*. Нови Сад: Светови.
121. Толстој, С.–Раденковић Љ. (прир.) (2001). *Словенска митологија*. Београд: Чигоја.
122. Фрај, Н. (1985). *Велики код(екс)*. Београд: Просвета.
123. Фрај, Н. (1991). *Мит и структура*. Сарајево: Свјетлост.
124. Фрај, Н. (1999). *Песничка митологија*. Београд: Књижевна реч.
125. Фрај, Н. (2007). *Анатомија критике*. Београд: Нолит.
126. Фрезер, Џ. Џ. (1937). *Златна греда*. Београд: Геца Кон.
127. Чајкановић, В. (1973). *Мит и религија у Срба*. Београд: СКЗ.
128. Чајкановић, В. (1985). *Речник српских народних веровања о биљкама*. Београд: СКЗ.
129. Чајкановић, В. (1994). *Стара српска религија и митологија*. Београд: СКЗ.